

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

HECEÖYKÜ

EKİM
KASIM

71

KÜNYE

HECEÖYKÜ

İKİ AYLIK ÖYKÜ DERGİSİ
ISSN 1304-7604

YIL: 12 SAYI: 71
Ekim-Kasım 2015

Yayın Türü: Yerel Süreli

Hece Yayıncılık Ltd. Şti. Adına
Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü: Ö. Faruk Ergezen

Genel Yayın Yönetmeni
Rasim Özdenören

Yayın Kurulu
Ali Ulvi Temel, Dinçer Eşitgin, Hâle Sert
Handan Acar Yıldız, Hatice Bildirici

Yönetim Yeri
Konur Sk. No: 39/1
Kızılay/Ankara

İletişim
Tel: (312) 419 69 13 **Fax:** (312) 419 69 14
P.K. 79 Yenışehir/Ankara
İnternet Adresi: www.hece.com.tr
e-mail: hece@hece.com.tr

twitter.com/hecedergi

facebook.com/hecedergisi

Teknik Hazırlık: Bülent Güler

Kapak: Sarakusta web: sarakusta.com

Baskı: Dumat Ofset
Tel: (0.312) 278 82 00

2015 Yılı Abone Bedeli:
Yıllık: 60 TL.
Kurumlar İçin: 200 TL.
Yurt Dışı: 100 Euro

Posta Çeki: 149582
Hece Basın Yayın Ltd. Şti.

Gelen yazılar yayımlansa da yayımlanmasa da geri verilmez. İlekelerimize uymayan ilânlar alınmaz.

Baskı Tarihi: 30.09.2015

FOTOĞRAF ÖYKÜ	
Abdülhamit Yıldız /	4
ÖYKÜ ÜZERİNE	
Rasim Özdenören/Sağır İstihza /	5
Rıza Ak/Öykü ve Aforizma /	7
Kâmil Yeşil/Günümüz Türk Edebiyatında Gelenek ve Geleneği Yenileyenler /	10
Mihriban İnan Karatepe/Her Vadide Koşmak /	22
Austin M. Right/Kısa Öyküde Direnç-2 /	25
ÖYKÜCÜNÜN GÜNDEMİ	
Âlim Kahraman /	27
ÖYKÜ	
Handan Acar Yıldız/Meful /	29
Yıldırım Türk/Vahit Kayboldu /	35
Mehmet Kahraman/Her Şey Mümkün /	38
Müzeyyen Çelik/İbrahim /	42
Hâle Sert/Denizin Dibinde Var Bir... /	45
Zeki Bulduk/Bürokratik Hikâye /	48
Yunus Nadir Eraslan/İve Acı ve Oyun ve Ölüm /	50
Emin Gürdamur/Kader /	53
Yeliz Baloğlu/Kâğıt Kesici /	57
Senem Gezeroğlu/Hikâyeye Sığınmak /	60
Ayşe Aldemir/Badem Çiçeğisin ve Eyvâh! /	65
Merve Özgenli Çelik/Vişne Lekesi /	69
Mustafa Uçurum/Bayrağın Gölgesinde /	71
ÇEVİRİ ÖYKÜLER	
Baha Tahir/Ansızın Yağmur /	74
Hasan Akbaribeiragh/Hicret /	78
SÖYLEŞİ	
Azra Yetiş-Ebru Uysal/Kurt Vonnegut ile Söyleşi-1 /	83
FİLM ÖYKÜ	
Hatice Bildirici/Hasan Boğuldu /	95
CÜMLESİ PARLAYAN HİKÂYELELER	
Dinçer Eşitgin/Ömer Seyfettin'in Diyet'inde Bir Koca Ali /	101
SORUŞTURMA: ÖYKÜ NE DEĞİLDİR?	108
Kemal Gündüzalp/Öykü: Bir Trenin Durup Kalkma Anı /	110
Âlim Kahraman/Kendini Bir Türe Adamak /	112
Dinçer Eşitgin/Hikâyesinin Âlâmet-i Fârikası /	114
Mihriban İnan Karatepe /	117
Ahmet Sarı /	118
Nazlı Karabıykoğlu /	122
Doğukan İşler /	123
ANIT ÖYKÜLER	
Handan Acar Yıldız/Lev Tolstoy'un "İvan İlyiç'in Ölümü" Öyküsü Üzerine /	124
NAFTALİN KOKULU KELİMELERE HİKÂYE	
Hâle Sert/Deryâ-Dil/Eshâb-ı Kubûr /	131
MEKTUP	
Katherine Mansfield/J. M. Murry'ye /	134
ÖYKÜCÜNÜN GÜNDEMİ	
Bahtiyar Aslan /	138
YAKIN PLAN	
Müzeyyen Çelik/Esra Demirci Söyleşisi /	140
Kıyı /	144
ÖYKÜ	
Nagihan Şahin/İnsansız Uçak /	147
Emrah Kanlıkama/Yenidünya Ağacı-Sır /	150
Eyyüp Akyüz/Dul /	158
Soner Oğuz/Hayat -Yahut- Gelişigüzel Sahneler /	160
Mustafa Everdi/Kamber Acıkmıştır Belki /	162
Hatice Ebrar Akbulut/Adil Bir Dünya İçin /	167
Betül Ok/Yitirmek /	170
Mehmet Muharrem Akça/Korku Yılları /	173
Numan Altuğ Öksüz/Kimsesizlik /	179
Salim Nizam/Müeyesser Kendini Astı /	181
Ayşe Yalçın/Arzu'nun Gözleri /	185
Rümeysa Ömeroğlu/Üstüme Kahve İçin /	189
ÖYKÜMÜZÜN SINIR TAŞLARI	
Rıza Soylu/Oktay Akbal/Berber Aynası/Erdal Öz/	
Sular Ne Güzelse/Ferit Edgü/ Bir Gemide /	191
BAKIŞ	
Esra Ballım/Kalabalıklar Arasında Unutulan Karanfiller /	198
HECEÖYKÜ MEKTUBU	
D. D. Korkut/Edebiyatın Dille İmtihanı /	201
Öykücülüğümüzün İki Kaybı /	204
YENİ KİTAPLAR	
Özlem Güner/Muhtelif Evhamlar Kitabı /	205
Gülhan Eser/Gecikmeli /	206
Türkan Bayrakçı/Küçük Dertler /	207
FOTOĞRAF ÖYKÜ	
Zeynep Hicret /	208

FOTOĞRAF/ÖYKÜ

ABDÜLHAMİT YILDIZ

ÖYKÜ ÜZERİNE

RASİM ÖZDENÖREN

SAĞIR İSTİHZA

“Herkesin seni tanıdığı, senin de herkesi tanıdığın yerler vardır, ama gene de yabancısıdır. Yabancı ve yapayalnız. Fakat hayat o ezeliyeti, o esrarlı doluluğu ile eskisi gibi kalmaya devam edecek. İnsan bin yıl sonra da yaşamaktan şikayet edecek, ama bununla beraber ölümü istemeyecek. Hayat hususi kanunlarına uyarak değişmemekte devam ediyor, diyoruz ama, öte yandan yeryüzünde her şey değişmekte, hatta gözlerimizin önünde değişmektedir.....”

(Alaeddin Özdenören, Açılı/yorum).

Buradaki ironiyi farkına varmadan günde kaç kez yaşıyoruz acaba? O yarım kalmışlık günde kaç kez konuğumuz oluyor? Yola çıkıyorsun: bir sebebe bağlı olarak ya da hiçbir gerekçeye ilgi duymadan... “Çarşıya çıkamam” diyor-du ya, **Sait Faik**, kendine göre türlü çeşitli gerekçeler icat etmeye çalışıyordu. Ama kendini kandırması ne mümkün! Sonunda ortada, yalnızca, sap gibi, o, çarşıya çıkamayacağı gerçeği kalıyordu. Avare insanın kendini avutmak için uydurduğu, ancak bu uyduruk gerekçelerin akıllı adamlar tarafından reddedilebildiği gerçeği kalıyordu geriye: yalnızca o: yani hiçbir gerekçeye sığmayan yalın gerçeklik. Niçin çıkmıştım sokağa? Ya da niçin çıkmıyorum? Ya da niçin çıkmıyorum sokağa? Buna binbir türlü gerekçe sıralayabilirim. Sağlık sorunlarımı öne sürebilirim. Havanın muhalefetini bahane olarak kullanabilirim. Hava sıcaksa sıcak olduğunu, soğuksa soğuk olduğunu gerekçe olarak ileri sürebilirim. Bunlar belki başkasını aldatmaya yetebilir, ama o gerekçenin uydurukluğunu bilen insanın kendisi o gerekçeyle avunabilir mi? Hastaneye

gidiyorsun, yaşamam için bu prosedürden geçmem gerekiyor diye düşünüyorsun, bunlar, herhangi biri için ne denli inandırıcı olursa olsun, böyle bir nedeni bahane olarak ileri süren biri o gerekçeye nereye kadar inanabilir? O, içten içe kendini aldattığını, kendini sarakaya aldığını bilir. Kendini sarakaya alarak, ileri sürdüğü gerekçelere başkalarının inandığını düşünür: başarısı da oraya kadardır: başkasını aldatabildiği sınıra kadar.

Acı çektiğini düşünüyorsun. Acını dindirmek için yollara düşüyorsun. Tut ki, sen, kent yaşamına meftunsun. Kenttir seni cezbeden, hem de çoğu kimsenin reddettiği kent: o vıcık vıcık insan ve bataklık kokan yerleri; pas ve terin birbirine karıştığı, duvarların is ve kurumdan katranlaşıp karardığı, pencereleri iç içe birbirine geçmiş, çatıları bir çatı ormanına dönüşmüş mekânlarıyla kent: öyle yerlere meftunsun. Günün birinde diyorlar ki sana, bütün bunlar sağlıksızlık işaretidir. Dahası, yıllar önce bu tür mekânların sağlıksız yerlerin en sağlıksızı olduğunu sen de kabul ve ikrar ediyordun. Ama işte, yıllar sonra, herkesi kandırdığını, bir kendini kandıramadığını itiraf etmenin zamanı gelmiştir. Herkesle birlikte ölünecek yerler olarak düşündüğün o mekânlar, şimdi sana yaşanacak yerler olarak görünmeye başlıyor: ironi, bu kez tersinden işliyor: ölünecek yere yaşamayı sürdürmek için gidiyorsun ve orada ölüyorsun. Ölümü beklemeden, ölümün unutturulduğu mekânda.. bir iki tıknefes öksürükle iş bitiyor.. gözlerin şaşkınlıktan faltaşı gibi açılmışken: breh, bu da nerden geldi derken..

Ama hâlâ kıyının beri tarafında durduğunun bilincindesin. Yaşadığın kent bozuntusu iri kıyım kasabaya akşam dehşet güzelliğiyle çöküyor: henüz kömür dumanının zehir olduğunun bilinmediği bir çağdı o.. kömür dumanını lezzetle soluyorsun, kavrulmuş soğan kokusunun ürpertici hazzı mahalleye yayılıyor. Ölü nedir, ölüm nedir.. bunların daha bilinmediği bir çağdır çocukluğun o günleri.. öyleyse özgürce koşturabilirsin atını, özgürce kafanı duvardan duvara vurabilirsin. Duvarı çökertebilirsin. Duvarların demir ve çinko kapılarını bir tutuşla yerinden kopartıp kalkan olarak kullanabilirsin. Her şeye gücün yeter. Kerpiç evlerin meşe kütüğünden köşe direklerine öç almak üzere çentik atmaya göze alacak denli gözü karasın.. hayatın sağır istihzasını görmüyorsun bile, gör-sen de umursamıyorsun. Atını mahmuzluyor, atın soylu toynaklarına çirkeften bir tek leke bile sıçratmadan, topukluyor, kırlara, derin boşluğa, özgürlüğün dayanılmaz çağrısına dört nala, beş nala, on nala koşturuyorsun. Surun ötesine sıçramak için bir an durup şaha kalkıyorsun, kardeşinin orada beklediğini düşünüyorsun.. bu kadar, hepsi bu kadarlık: hayatın sağır istihzası orada diz çöküyor. Sensin ona diz çöktüren. Kollarını makas gibi açarak hançerenin dibinden sökün eden bir sesle bir zafer çığlığı kopartabilirsin.

RIZA AK

ÖYKÜ VE AFORİZMA

Öykü, içinde bolca aforizmaların, güzel sözlerin yer aldığı bir yazınsal tür değil, tek bir aforizmanın görünmez bir şekilde metne yerleştirildiği bir olay, durum anlatma sanatıdır. Bir öyküde aforizmalar ancak bu anlatımdan sonra çıkarılacak bir sonuç olabilir. Ancak son dönemde aforizma yaklaşımının öykücülerde yaygın bir anlayış olarak ortaya çıktığını görüyoruz. Öykücüler öykülerinde bolca aforizmalara, güzel sözlerle, vurucu felsefi düşüncelere, hayat çıkarımlarına yer veriyorlar. Bunun bir gereklilik olması durumunda elbette öykücü bundan kaçınmayacaktır. Ancak zaman zaman kimi öykülerde yapay girişimler ve zorlamalarla öykülerde aforizmalara yer verildiği görülmekte bu da öyküyü zayıflatmakta, özellikle didaktiklik tuzağına düşürmektedir.

Son dönemde aforizmalı öykülerin yaygınlaşmasının nedenini bulmak o kadar da zor olmasa gerek. Bunun nedeninin bilgisayar, internet ortamı olduğunu söyleyebiliriz. Yeni yazma ortamlarının yazış biçimlerini, türleri etkileyip etkilemediği ilginç bir sorudur. Kâğıda yazma, bilgisayara yazma acaba yazma biçimlerimizi etkilemiş midir? Diğer yandan facebook ve twitter, yazarların yazış biçimlerini acaba nasıl etkiler? Kuşkusuz bütün bunlar uzun araştırma, gözlem ve tecrübelerle ortaya konulabilecek durumlar. Ancak facebook ve twitter ortamlarının gücü, oranı tartışılrsa da her yazarı şu ya bu şekilde etkilediği açıktır.

Facebook ve twitter, yazanını özellikle kısa ve özet yazmaya zorlayan bir yazı ortamı. Twitter yüz kırk karakterle sınırlı. Dolayısıyla derdini anlatmak isteyen biri bu sayıdaki karakterle meramını anlatmak durumunda. Facebook'ta bu sınır olmamakla birlikte yapısı gereği yazanına kısa, öz yazmayı dayatmakta. Bu nedenle buralarda ya aforizmalar ya da kısa vurucu özdeyişler paylaşılmakta. Kitap alıntılarına bakıldığında ise okunan bir öykünün, romanın içinden vurucu özdeyişler, çarpıcı cümleler bulunup buralara aktarılmakta. Hatta son dönemde yaygın bir akım da çeşitli yazarların kitaplarındaki bu aforizmaları bulup ayrı bir kitap hâline getirmek. Şu anda pek çok yazarın romanları, öyküleri, denemeleri taranıp içindeki vurucu sözler, aforizmalar kitap hâline getirildi bile.

Bütün bunların da etkisiyle her alanda bir aforizma tutkusunun yerleşmeye başladığını, yazarların eserlerinde aforizma bulmak için yarıştığını görüyoruz. Kuşkusuz hiçbir yazar aforizma üretmek için eline kalem almaz. Öyküsünü öykünün gerekleri doğrultusunda oluşturur. Bazen içinde tek bir vurucu, keskin cümle, aforizma yer almayabilir ama öykünün bütünü başlı başına bir aforiz-

madır. Dolayısıyla aforizmalar bir öykünün değerine ilişkin bir ölçüt olamazlar. Her hikâye anlatım biçimini kendi getirir. Yazar sadece bu biçimleri arar, yazmak için bunu bekler. Hikâye bu yeni biçimle var olur. Atmosfer bu biçimin ortaya çıkması için kurulması gereken dünyadır. Bütün öykü, tek bir fotoğrafı, tek bir anlamı ortaya çıkarma peşindedir. İşte atmosfer, yazarın, öyküdeki bu fotoğrafı, anlamı ortaya çıkaracak şekilde bütün öyküyü aynı renkte boyamasıdır. Böylece öyküde yaratılan atmosferle estetik bir motif yanında birlik ve bütünlük de sağlanmış olur. Bütün bu süreçte aforizmanın yeri bile yoktur.

Öyküde başarı tema ile biçimin örtüşmesinden kaynaklanır. Bir sanat yapıtı değerini, yalnızca konunun iyi seçilişinden değil, iyi bir biçimde sunuluşundan, biçimlenişinden alır. Yeni teknik, olayları yeni bir bakış açısından kavrayıştır. Bir anlamda kişiseldir ve devrede olan yaratıcı kişiliktir. Kısaca biçim ve içerik ayrıştırılamaz bir bütünlüğe/tekilliğe ulaştığında sanat eseri tamamlanmış olur. İyi bir yapıtta ortaya çıkan şey, biçim ve öz değil estetik bütünlük/birliktir. Bu da kendinden öncekileri tekrar değil, buluş, keşif ve bu içeriğin başka türlü anlatılamamasının seçeneksizliği, yazarın oluşturduğu yeni durumdur.

Tema ve biçim birbirinden ayrıştırılamaz: “Hikâyenin temasını söylediğiniz, temayı hikâyenin kendisinden ayırabildiğiniz zaman, hikâyenin iyi olmadığından emin olabilirsiniz. Anlam hikâyenin içine işlemeli, somut olmalıdır. Hikâye, başka hiçbir şekilde söylenemeyecek olanı söyleme yoludur, anlamın ne olduğunu söyleyebilmek için hikâyedeki her kelime gereklidir. Başka bir anlatım yetersiz olacağı için hikâye anlatırsınız” (Flannery O’Conner). Dolayısıyla öykü biçim ve özün uyumlu birlikteliğidir.

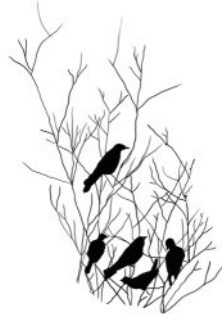
Öykü bu anlamda hiçbir durumda vurucu cümlelerin bir araya gelmesiyle oluşmaz. Daha doğrusu vurucu cümleler yazarın amacı değildir. Ancak bir gereklilik olarak ortaya çıkarsa öyküde yerini alabilir. Cesare Pavese durumu çok güzel özetler: “Hikâyelerine anlamlı ve çarpıcı konuşmalar yerine, konuşmalarla dile gelmeyen, bunun yerine anlatının sürekliliğinde derinleşip oluşan anlamlı ve çarpıcı düşünceleri koy. Birincisi betimli gerçekçiliktir, ikincisi ise anlamlı bir yapı kurmak. Kişilerine akıllıca sözler söyletmekten vazgeç; bunları senin bilip hikâyenin yapısında geliştirmen gerekir.” Gerçekten bir yazarın yapması gereken şey bu aforizmaları öyküsünde açmak, temellendirmek ve örneklemek olmalıdır.

Hikâyeler yüzyıllar boyunca Doğu için bir belgeleme, ispat etme, anlaşma biçimi olmuştur. Çünkü yaşanmış her tecrübe bu insanlar için kutsaldır. Birikim bir hikâyeye anıtlştırılır. Böylece hikâye, sözlerin, öğütlerin, yargıların kanıtı olmaktadır. Doğu her şeyi hikâyeye dönüştürmüş, her şeyi hikâyeye anlatmış; her olaya, duruma, hikmete bir hikâyeye örnek vermiştir. Misalle, yapılacak eylem, davranış açıklığa kavuşturulmuş, bir hikâyeye hikmet somutlaştırılmıştır.

Bu yüzden “Doğu kültürü, mesel kültürüdür” denilmiştir. Doğu’da her yüzyılda, inançlarda her zaman geçerli ve yürürlükte olan, insanın evrensel duyguları, erdemleri, zaafıları gündeme gelir. Ancak ibretler, hikmetler didaktik bir şekilde söylenmez bir olayla, misalle aktarılır. Dolayısıyla bir doğruyu, hikmeti tek bir cümleyle ifade etmekten çok bir hikâyeye dile getirilmesi önemli olmuştur.

Mevlânâ’nın *Mesnevî*’yi iki farklı biçimle oluşturduğu görülür. Birincisi, daha çok hikmetli sözler diyebileceğimiz, düşüncelerini, yargılarını açıkladığı konular, bahisler; ikincisi ise hikâyelerdir. Mevlânâ veciz sözler bölümünde çok güzel, çarpıcı düşünceler dile getirir. Bu veciz sözler *Mesnevî*’nin unutulmaz bölümleridir; ancak daha çok didaktik yönleri vardır ve bunu Mevlânâ da belirtir. Ona göre önemli olan bunları izah edecek misaller, masallar, hikâyelerdir. Çünkü bunları uzatmak mümkündür. Tam buralarda Mevlânâ veciz sözleri birbiri ardına sıraladıktan sonra: “Bu sözün sonu yoktur; fakat biz yine dönüp o hikâyeyi tamamlayalım,” der.

Bu nedenle öyküde önemli olan hikmetli söz söylemek değil, onu hikâyeye etmek, bir misalle açıklamak, örneklemektir.

KÂMİL YEŞİL

GÜNÜMÜZ TÜRK EDEBİYATINDA GELENEK VE GELENEĞİ YENİLEYENLER

Giriş

Türk hikâyesi, zengin bir geleneğe sahiptir. Geleneğin zenginliği, Türklerin dâhil olduğu medeniyet havzalarından kaynaklanmaktadır. Modern Türk hikâye geleneğinde İslam öncesine ait baksı-ozanların anlattığı destan geleneğinin izleri yanı sıra, İslam sonrasına ait ve Dede Korkut merkezli İslami hikâye geleneği de görülür. İslam öncesinin destan geleneğine, İslam sonrasında kıssa geleneği eklenmiştir. Binbir Gece Masalları, Destani Halk Hikâyeleri, Âşık Tarzı Halk Hikâyeleri, Hz. Ali Cenklere, Battal Gazi, Danişment Gazi, Evliya Menkıbeleri gibi sözlü gelenek üzerinden yürüyen İslami edebiyat geleneği, peygamber kıssaları ve Yusuf Suresi üzerinden Kur'anla buluşur. Bu damar yer yer İsrâiliyyat'la buluşmuş ve Kısas-ı Enbiya ile zenginleşmiştir.

Batı etkisinde gelişen Türk edebiyatı dönemine kadar etkinliğini sürdüren bu gelenek, şark kıssa geleneğidir. Yazılı kültürden aldığı mesnevi geleneği, sözlü kültür üzerinden yürüyen, menkıbe, cenk, kahramanlık ve aşk temaları çevresinde gelişen halk hikâyeleri ile birleşir ve böylece modern Türk hikâyesi; tema, yapı ve dil kullanımı bakımından başka geleneklerde bulunmayan bir zenginliğe kavuşmuş olur.

İslami gelenek, Batı medeniyeti havzasına girdikten sonra, kendine sadece yeni temalar değil, yazı ve nesirle birleşerek yeni ve taptaze anlatma imkânları da bulmuştur. Batı'dan gelen nesre ait özellikleri de içeren, ancak kökünde İslami kıssa geleneği olan geçiş dönemi hikâyesinin en tipik örneklerini Tanzimat yazarları vermiştir. Batı tekniğinin tam uygulandığı Halid Ziya Uşaklıgil'e kadar bu geleneğin etkisi metinlerde açıkça görünür.

Bilindiği gibi sözlü kültürün hikâye geleneği esasen nesirdir; ancak meddah, kıssahan ve âşıkların dahli ile bu anlatım, seci ve ses kullanımları ile nazma yaslanmıştır. Nazmın olmadığı yerlerde ise seciler, cinaslar, tekrar grupları vs. ile hikâye metni gene nazma özgü nitelikler kazanmıştır. Araya giren nazımla birlikte bu anlatı metinleri, bugünkü anlamda nesir değildir. Müsameretname, Muhayyelat-ı Aziz Efendi bu bağlamda en önemli eserlerdir, denilebilir.

İslam sonrasına ait hikâye geleneğinin baskın unsurları hikmet ve ahenge dayanır. Hikâyedeki hikmet, hem tema hem yazarın tavrı ile ilgili bir husustur.

Ders, kıssadan hisse, ahlaki bir çıkarım ve öğüt, anlatıcının derinden derine hissettirdiği bazen açıkça ifade ettiği bazen ima ile yetindiği fakat kesinlikle ihmal etmediği bir sonuçtur. Ahenk ise cinas, seci, şiirsel anlatım, araya nazım yerleştirme gibi hususlarla sağlanır ve dilin kullanımına bağlı olarak gelişir. Doğrusu, tema ile ahenk unsurları arasında kurulan dilsel bağ, metni nesir olmaktan uzaklaştırır ve ona şiirsel bir nitelik kazandırır. Batı etkisinde gelişen hikâye geleneği, tercüme yolu ile kazandırıldığı için, onu tercüme eden kişinin müdahalesini de içerir ve bu hem temaya hem metnin yapısına yansır. Tercümeleri takliden yazılmış metinler ise tamamen Türkleşmiş yani kıssalaşmıştır. Yazar, modern hikâye yazma derdinde ve iddiasındadır ama yazdığı metin bir kıssadır. Bundan dolayı ilk dönem metinlerinde öğüt verme, araya girme, bilgi verme, konudan uzaklaşma gibi kıssalara özgü özellikler vardır. Bizim bugün postmodern tutum olarak gördüğümüz bu teknik, aslında yazarın gelenekten aldığı bir tekniktir. Yazmaktan çok, anlatıma dayanan hikâye geleneğinde, anlatıcı yazar, okuyucu ile konuşur, sohbet eder. Oysa modern öykü kendi kendine ve sessiz sözsüz konuşan insan gibi durgun ve durağan akar. Kıssa geleneğinin hâkim olduğu dilde ise anlatıcı; yanında yöresinde veya karşısında bulunan dinleyici ile konuşur. Yani metin, gelenekte bir muhabata anlatılır.

Yenilenen Gelenek

Türk hikâyesi, İslam öncesine ait temaların, İslam sonrasına ait zihniyet, konu ve duyarlıklarla ve Batı'ya özgü estetik beğeni ile kaynaşmış olarak gelir. Ömer Seyfettin ve Refik Halit Karay ile kendine has özelliklerini bulan Türk hikâyesi, bir yandan Memduh Şevket Esendal, Sait Faik Abasıyanık, Sabahattin Ali, Haldun Taner gibi ustaların açtığı gelenekten –evet, artık modern bir Türk hikâyesi geleneğinden bahsedebiliriz– yürümektedir; diğer yandan Tarık Buğra, Bilge Karasu, Ferid Edgü gibi yazarlarla yeni arayışlara girmektedir.

İslami duyarlığa sahip yazarlar, arayışı kendilerince bir sonuca bağlamış sanatçılar olarak hem önce yazılan/söylenen metinleri hem kendi kuşaklarının yazdıklarını harmanlamışlardır. Yenileme dediğimiz hususun da burada tebarüz ettiği görülmektedir. Sezai Karakoç'la başatabileceğimiz bu kaynaştırmada dil, yapı ve form modern, duyarlık veya zihniyet yerli-İslami, metafizik boyutu hissettirici, tema ise yaşanan döneme uygun olarak çeşitliliği yansıtacak zenginliktedir. Rasim Özdenören, Cahit Zarifoğlu, Mustafa Kutlu, Yaşar Kaplan, Ali Haydar Haksal, Recep Seyhan, Hüseyin Su, Cemal Şakar, Cihan Aktaş, Sadık Yalsızuçanlar, Gökhan Özcan, Necip Tosun, Kâmil Yeşil, Sibel Eraslan gibi hikâyecilerin yazdıkları ile süren bir yenilenmeden bahsediyoruz.

Bu arayışta, eser bağlamında kendini tamamlayanlar olduğu gibi, yeninin açtığı yoldan başka yeniliklere, sentezlere giden de olmuştur ki bu durum, edebiyat tarihçileri tarafından tasnif edilmiştir. Yazar ve şairleri tasnif etmek, edebiyat öğretimine kolaylık sağlar. Bundan dolayı yazar ve şairler, edebi dönemler ve doğum tarihine göre kuşaklara ayrılmıştır. Buna göre Mustafa Kutlu, “Bireyin İç Dünyasını Esas Alan Yazarlar” başlığı altında incelenmektedir.¹

Öğretimi kolaylaştıran bir metot olsa da bu sınıflama her zaman tartışmaya açıktır. Çünkü başlıklar doğal olarak bir sınırlama içerir, yazarın sanat anlayışını, öykü tekniğini ve diğer yazarlardan farkını göstermede yetersiz kalır. Mustafa Kutlu’nun Türk edebiyatındaki yeri de tartışmaya açıktır; zira adı geçen tasnif, temayı öne çıkarmaktadır. Yazar ve şairleri tematik olarak tasnif etmek ise oldukça problemlidir. Öncelikle tema, yazar ve şairlerin tekelinde değildir; ikincisi, bir yazar ve şair, yüzlerce temada eser vermiş olabilir. Bu gerçeğin farkında olan edebiyat tarihçileri, farklı bir isimlendirme ve metod benimsemişlerdir. Örneğin, İnci Enginün, Cumhuriyet Dönemi Hikâyesi için doğum tarihini esas almakta ve yazarları 1900 öncesi, 1900 sonrası doğanlar, gibi daha gerçekçi bir yol izlemekte ve Mustafa Kutlu’yu 1940 doğumlular başlığı altında incelemektedir.² Bizim seçtiğimiz isimlendirmeye en yakın başlık Dr. Ayşenur Külahlıoğlu İslam tarafından kullanılmıştır. Dr. Ayşenur Külahlıoğlu İslam, Kutlu için Yeni Gelenekçiler başlığı açmaktadır.³

YENİLENEN GELENEK VE MUSTAFA KUTLU HİKÂYESİ

Mustafa Kutlu, gelenekten çok yönlü yararlanan bir yazardır. Kutlu’nun geleneğe bakış açısını ve ondan yararlanma şeklini ortaya koyduğu ilk önemli eser *Yoksulluk İçimizde* adını taşır. Gelenek, öncelikle kitabın adında görülür. Yoksulluk İçimizde, tasavvufi bir bakış açısının ifadesidir. Olay örgüsü de bunu teyit edici şekilde kurgulanmıştır. Temayı zenginleştiren öğeler olarak hat ve levhaların kullanımı ise mesnevi türünü hatırlatır. Mesnevilerde şiirlerin arasına gazellerin yerleştirilmesi gibi, Kutlu da hikâyelerinin arasına “Levha” başlığıyla farklı metinler yerleştirir ve böylece eski metinlerle biçimsel yönden ilişki kurar. Bu levhalardan birincisi bir hat örneğidir.

Teknik bakımdan Mustafa Kutlu, hikâye(yi) yazmaz, anlatır; kitap onda okunan bir şey değil dinlenen bir şeydir. Gelenekte de böyle değil midir? Türk milleti kulaktan beslenir. Namaz sureleri dâhil olmak üzere insanımız temel bilgilerini, tarihi olayları, menkıbeleri, masalları, halk hikâyelerini ve cenkleri dinleyerek öğrenmiş ve öğretmiştir. Dede Korkut’tan beri süren bu dinleme, Kutlu’nun eserlerine üslup olarak yansır. Bu sözlü gelenek, içinde muhabbeti, sohbeti, nükteli ve azıcık da muzipliği/muzırlığı barındırır. Ocak başında,

kahvede, evlerde ortama göre küçük değişikliklere uğrasa da usul aynıdır. Biri anlatır, diğerleri dinler. Hikâye o gün bitmez, Binbir Gece’de veya mesnevide olduğu gibi, iç içe geçmiş metinler hâlini alır anlatı, anlatıma kendini dâhil eder, küçük değiştirmelerde bulunur, yeri geldikçe atasözü, deyim, türkû, gazel, ezgi, öğüt de serdedilir. Kutlu’nun tevarüs ettiği bu geleneğin mutlaka yazılı yani sonradan yazıya geçirilmiş kaynakları var. Ancak Kutlu’nun tevarüsü bu yazılı kaynaklara değil, yaşayan sözlü geleneğe dayanır. Bildiğimiz kadarıyla Kutlu’nun gelenekle kurduğu bu ilişkinin kaynağı üzerinde ilk defa bu yazıda durulmaktadır. Şöyle ki Mustafa Kutlu, yüksek tahsilini 60’lı yılların sonlarında Erzurum’da Türk Dili ve Edebiyatı bölümü okuyarak tamamlamıştır. Bu yıllarda Erzurum’da Âşıklar Geleneği, Erzurum kahvelerinde yaşayan bir Meddah Geleneği vardır. Kutlu, fakültede iktisap ettiği kitabi bilgiyi ve hatta ondan daha fazlasını bu kahvelerde görmüş ve yaşamıştır. Mesela son meddah olarak bilinen Behçet Mahir o dönemde hayattadır ve Erzurum’da Kutlu’nun talebelik yaptığı fakültede müstahdemdir. Ancak akşamları kahvelerde halk hikâyeleri, destanlar ve masallar anlatmaktadır. Yakın tarihin önemli kahramanlarından biri olan İsmail Usta (1327-1989) yine Erzurum’da yaşamakta ve soranlara, dinleyenlere tarihî olayları aktarmaktadır. Mustafa Kutlu daha sonra İsmail Usta ile yaptığı sohbeti kayda alacak ve yayımlayacaktır.

Mustafa Kutlu’nun tevarüs ettiği bu geleneğe ait bazı temalar *Gönül İşi*’nde ele alınırken; Mustafa Kutlu daha sonra, bu tematik geleneği terk etmiştir; ancak yapı ve üslup olarak gelenek yenilenerek onun hikâyelerinde devam etmiştir.

Hikâyeler ‘şimdi’den hareket eder ama kâh geçmişe atar ayağını kâh geleceğe. Geleceğe dair öngörü sezdirilir. Ki bu hikmettir. Ahenk, anlatımın yani dilin içindedir. Bir de anlatılan olayın çevresinde duyu-ru-lan bir ahenk vardır. Meslekten/mektepten gelen bir yazar olarak Kutlu’nun alaylı yönünü, gelenekle kurduğu ilişkiden anlayabiliriz. Kutlu, öykü ile öne çıkmışsa da onun herkes tarafından bilinmeyen şairliği de vardır ki bu şairlik onun eserlerine ahenk olarak yansımıştır.⁴

Geleneğin bu anlamda modern Türk edebiyatında en iyi temsilcilerinden biri Kutlu’dur. Mustafa Kutlu yerlidir; ancak yerel değildir. Çok zorda kalmadıkça mahalli söyleyişe yönelmez. Kutlu’nun gelenekle ilişkisinin diğer bir kaynağı Anadolu’dur, Anadolu’ya yönelmiş olmasıdır. Zaten Anadolu’ya yönelmek gelenekle buluşmak demektir.

Ancak Kutlu ile aynı dönemde hikâye yazan Köy Enstitülü yazarlar bu kaynaktan faydalanamamışlardır; çünkü onu küçümsemişlerdir. Anadolu’dan uzak durmak, onların Anadolu’ya nüfuzunu engellemiştir. Çünkü onlara göre Anadolu, değiştirilmesi dönüştürülmesi gereken bir yerdir. Yerli bir oryantalist bakış açısı ile yaklaşılan Anadolu, kendini bu tür yazarlara kapamıştır.

Bir Anadolu hikâyecisi olarak Sabahattin Ali'nin bu dikkatinin görülmemiş olmasını anlamlı bulduğumuzu burada işaret etmeliyiz. Sabahattin Ali üzerine müstakil bir çalışma yapan Mustafa Kutlu, okuduklarından akademik sonuçlardan ziyade edebî/sanatsal sonuçlar çıkarmıştır. Sabahattin Ali'den Anadolu duyarlılığını alan Mustafa Kutlu; tekniği de modern öykü tekniğinin en önemli temsilcisi Sait Faik'ten alır.

Kutlu'nun dil kullanımı ve ayrıntıları ıskalamaması; Sait Faik'teki ayrıntı dikkati ve dil kullanımı ile ilgilidir. Çünkü Kutlu, Sait Faik'in hikâye dünyasını da incelemiştir.

Burada Kutlu'nun olaylara bakışı ile gelenek arasında kurduğu ilişkiye de değinilmelidir. Bu bakış açısı, genel olarak müspet, iyi, güzel, faydalıyı öne çıkaran bir yaklaşımdır. Masallardaki mutlu son gibi bir şeydir bu. İyiler mükafata kavuştuğu, kötüler cezaya maruz kaldığı için, bundan dolayı bunalıma yer vermez gelenek. Trajedi yoktur onun için. Çünkü Allah vardır, o, öyle istemiştir; kaderde ne varsa o yaşanır. İnsan mutlak kötü değildir, her insanın iyi bir yanı vardır. İnsan kötü değildir, kötü olan onun bazı davranışlarıdır.

O davranışlar bırakılır, tövbe edilirse insan iyidir, güzeldir, muhteremdir.

Kutlu'nun insanımıza, toplumumuza, varlık ve kültüre ait bu tasavvuru, onu döneminin varoluşçu, bunalımı ithal edilmiş, avare insanlara özgü zihniyetten ayırır ki bunun da temelinde yukarıda geçen Anadolu geleneği vardır.

Kutlu, İstanbul'u anlatırken de Anadolu'yu anlatırken seçtiği bu dili ve bakış açısını korumuştur. Onun kahramanları İstanbul'da iken de merhametli, âşık, acıma, yardım duygusu ile doludur ve dürüsttür. Penceresinde karanfil yetiştirir, evinde, iş yerinde saka kuşu, kanarya besler, maydanoz, domates, salatalık, fesleğen yetiştirir, ezan okunurken ayağını indirir. Bu sadece bir özlem değildir; aynı zamanda İstanbul'da yaşayan Anadolu dikkatidir.

“Dürbünlü Çiçek”, Kutlu hakkında buraya kadar özetlenen bilgileri yansıtan bir hikâyedir.

DÜRBÜNLÜ ÇİÇEK⁵

“Adam suya bir kez daha baktı, içinden bir üveyik kalktı. Elini ak sakalından geçirdi, gülümsedi bile. Durup dururken mırıldanmaya başlamıştı.

Değirmenin bendine

Döner kendi kendine..

Dikili dizini indirdi, yelek cebinden saatini çıkarıp baktı, bir de güneşe dikti başını, ezana vardı daha. Yaşlı adam sandalyeden indi, sudan çıktı. Çemreli paçalarını düzeltti, ayakkabılarını giydi. Abdestini almış, elini, yüzünü kurulamıştı.

Ezan okunmaya başlamıştı.

Adam ıhlamur ağacı ile evin aralığından ezana doğru kaybolup gitti.” (s. 67)

“Dürbünlü Çiçek”te plota (olay örgüsüne) baktığımızda, orada, geleneksel hikâyelerde olduğu gibi; çatışmalı, gerilimli, sonu merak edilen, klasik hikâyenin serim-düğüm-çözüm bölümlerini görmüyoruz.

Hikâyede kişi ve olaydan ziyade, zaman ve mekân unsurları öne çıkıyor. Bir “özet”ten söz etmemiz gerekirse, “Dürbünlü Çiçek”te karakter olarak yaşlı bir adamı görüyoruz. Adı, sanı, fiziki ve ruhi portresini bilmiyoruz bu yaşlı adamın. Değirmen arkı, evinin önündeki ıhlamur ağacının altından geçtiği için, ahşap sandalyesinde (arkın suyuna gömmüş, sandalyenin sırtını ıhlamura yaslamış, pantolon paçalarını çemrelemiş, çıplak ayaklarından birini suya salmış, öteki sandalyenin üzerine çekili, yüzü bahçeden yana dönük) oturan bir adam. Gözleri akan suda. Geçmişe yönelik bazı hatıralar gözünde canlanıyor. Abdestini almış, namaz vaktini bekliyor. Nihayet ezan okunuyor, adam camiye doğru yürüyor.”

“Akan su” aslında akıp gitmiş zamandan mecazdır. Ancak bu hikâyede suyun akışı tek yönlü değildir. Çokluk geriye doğru aksa da ‘an’da da biraz eğleşir, gelecek daha elimizde olmadığı için istikbale dair bir görüntü vermez. Görüntü vermez değişimiz su-ayna ilişkisi dolayısıyladır ve İskender’in aynasını düşündürdüğü içindir.

Nasıl bir su ve bir ark ile karşı karşıyayız?

Bu satırlarda anlatıcı-yazarın tavrı ile karşılaşırız. Temanın hangi bakış açısı ile yazıldığı, yazarın bu metin ile okuyucuya/alıcıya hangi iletiyi ulaştırmak istediği, yazarın tavrı ile ilgilidir. Pastoral bakış açısı, okuyucuyu, gerçekte olmayan, örneği çok çok azalmış bir tabiata değil; bir zamanlar hayatın cereyan ettiği bir zaman dilimine götürüyor. Anlatıcı-yazar hâlâ Anadolu’da –az da olsa– yaşadığını düşündüğü bir tabiat parçasını anlatıyor. Bu, bir özlemin ifadesidir; bir hayalin veya bir rüyanın kurgusu değil. Çünkü çizilen manzara resmi gerçekten gerçeklikten uzak bir mekân değildir.

Okuyucu, manzarayı kâh yaşlı adamın gözüyle kâh anlatıcı-yazarın bakış açısıyla tanır.

“Suda yarpuz ve nane kokusu.

Değirmen suyu kasabayı gölgeleyen tepelerin arasına kılıç gibi girmiş bir boğazın epeyce ilerisinden çevriliyor. Tepeler meşelik. Meşelerin koyu yeşilleri arasında ardıçların, karamukların, akçakavakların sarıya uçan açık yeşilleri dalgalanıyor. Birkaç yamaç tarla bu yeşilin ortasına sarı başaklarını sermiş oturuyor. Dereboğazı tepeleri geçip, sarp kayalara vurarak geride eflatun buğulara bulanmış Aladağ’ın karlı doruklarına doğru yol alıyor. (...) Eteklerde yüzlerce pınar, parıltılı damlacıklar sıçrata sıçrata aşağılara, dere içine iniyorlar. Katır turnaklarından, dağ lalelerinden, sümbül ve çiğdemlerden toplanan koku suya siniyor. Kendini bir o yana, bir bu yana vura vura köpüklenen dere hızla akıyor.

Boğazı geçene kadar her yamaçtan, her kaya dibinden bir küçük kaynak daha katılıyor suya. Gürgenlerin, kestanelerin, kayın ormanlarının gölgesi düşüyor. Gölcüklerde, suyun incelip süzüldüğü yerlerde alabalıklar oynuyor.” (s.67)

Tabiattaki her varlığın bir adı vardır. Adını bilmek; adı ile hitap etmek, değer vermektir. Anlatmak, sevmek, sevdirmek için bütün ayrıntılarına kadar bilmelisiniz ağaçları, çiçekleri, kuşları. Kutlu’nun tabiatı sevdiğini eserlerinde zikrettiği bu ayrıntılı isimlerden anlarız. Armut onda armut değildir; Ankara armudu, Deveci armudu, Mustabey armudu, Hacı Osman armudu, Ekşice armudu, Santa Maria armudu, İçi kara armut, Çermail, Bal armududur. Anlatıcı-yazar, “Dürbünlü Çiçek”te karşımıza tabiata dair bu ayrıntılarda tam bir gerçeklikle çıkar. “Toplumcu” bir yazar olarak Mustafa Kutlu’nun gerçekçiliği, sadece olaylar ölçeğinde değil, çizdiği karakterler ve anlattığı mekânlarda da kendini hissettirir. *Yarpuz, nane kokusu, meşeler, karamuklar, akçakavaklar, gürgenler, kayın ormanları, kestaneler, sümbül, çiğdem, dağ laleleri, katır tırnakları, yabani güllerin, kuşburnu...* Berrak su. Küçük akıntıların beslediği büyük dere.

Yazarın, temaya göre seçtiği dil, bakış açısı ile doğrudan ilgilidir. Bu dil, her şeyi anlatmaz. Ama hissettirir, sezdirir ve sevdirebilir. Sezdirilen duygu, derin ve soylu bir tabiat sevgisidir. Anadolu’dur, Anadolu’nun kaybolmaya yüz tutmuş sadeliği, tabiiliği ve güzelliğidir.

Akan su için “ayna”dır dedik. Özlemin içine gizlenmiş hayıflanmayı, artık gelmeyecek güzel günleri suyun geriye doğru akışından öğreniyoruz. Yaşlı adamın hatırlayışları, suyun geçmişe doğru akışındır. İlahi bakış açısının hakim olduğu bir anlatıcı- yazar ile karşı karşıyayız bu satırlarda :

“Yaşlı adam suya bakıyor.

Duru su serin nağmeler ile geçiyor ayaklarından. Her yıl babası ile birlikte karlar kalkanda, bozbulanık seller akıp derenin hırsı durulanda, bu değirmen arkını bir baştan bir başa dolanırdı! Neresinden bir yontma taş düşmüş, hangi köşesi delinmiş, hangi duvar yıkılmış onarıverirlerdi. Sonra köyden bir imece kurar, artık bir hafta mı, on gün mü sürer arkın çamurunu, kumunu temizlerlerdi.” (s.69)

Bir kıpırtı, bir sesleniş, geçmişten gerçeğe dönüşümümüzü gerçekleştirir. Tıpkı uykusundan uyanan, rüyasından ayrılan bir kişi gibi. Bir iş, hayatın kendisi yani zaruretler bizi hep gerçeğe çeker. “Dürbünlü Çiçek”te de bu gelgitleri yaşıyoruz. Çünkü Anadolu demek iş, kayıt demektir:

“Su değirmene inecek. Değirmen güz boyu dönecek. Buğdayı un edecek. Yünleri yıkayacak, fidanlığı sulayacak, değirmeni döndürecek.” (s.69)

Anadolu demek çalışmak, çabalamak demektir. Anadolunun hayali yaşamışlığın içinden çıkar, hayata bitişiktir. Başı boş kimse yoktur. Akan suyun bile bir vazifesi vardır:

“Adam suya bir kez daha baktı, içinden bir üveyik kalktı. Elini ak sakalından geçirdi, gülümsedi bile. Durup dururken mırıldanmaya başlamıştı.

Değirmenin bendine
Döner kendi kendine..” (s.69)

Yazarın gelenekle kurduğu irtibatın en önemli yeri hikâyenin bu kısmıdır. Hayatın içinden fıskıran gelenekle ilişki, Dürbünlü Çiçek’te türkü üzerinden kurulmaktadır. Modern edebiyat kuramının metinlerarasılık olarak isimlendirildiği bu durum karşımıza Muş yöresinden bir türkü ile sağlanmaktadır.

Değirmenin bendine
Taş dönmüyor dönmüyor
Döner kendi kendine
Benim yarım ata binmiyor
(Küçük hanım bize gelmiyor)

Değirmen boş dolanır
Suyu serhoş dolanır
Yarı güzel olanın
Aman başı bir hoş dolanır

Anlatıcı-yazar, siyak-sibak (bağlam) değiştirmesi yapar ve hikâyenin ilerleyen satırlarında türkünün böyle bir ortamda doğduğunu söyler. Anlatıcı-yazarın araya girmesi, tamamlayıcı bir bilgi ile metne dâhil olması postmodern bir durumdur. “Dürbünlü Çiçek” bu yönü ile de hem yaşantı anlamında hem edebî metin ve anlatım bakımından gelenekle ilişki kurar ve onu yeniler, ona yeni bir vechе kazandırır.

“Türkü işte böyle doğar. Bu renklerden, bu eğilip doğrulmalardan, bu sudan, bu parlayan dişlerden, gülüşlerden, koşuşan çocuk cıvıltılarından, üzerimize yağmur gibi yağın kokulardan, naneden, yarpuzdan, ığde çiçeğinden vesaireden.” (s.74)

Mustafa kutlu, hikâyelerinde bir yandan geleneğin yaşantı düzeyinde değiştiğini gösterirken, aynı satırlarda modernizm eleştirisi de yapar. Fakat bu eleştiri doğrudan yapılmaz, ima edilir, hissettirilir. Böylece metin, hikâye formunu korumuş olur, tamamen öğretici metin niteliğine bürünmez. Değişen ile değişmemesi gereken, özlenen, ideal olan ile iç içe geçer. Bu durumlarda anlatıcı yazar tercihini tabii, otantik olandan yana yapar. Artık köylerde bile tamamen asrileşmiş, bir hayat vardır. Kolaylıktır, konfordur, hızdır, zamana uyumdur diye gelen yenilikler aslında geleneksel değerlerin yerini almış modernizmdir. Halka da realiteyi benimsemiştir ve geçmiş artık nostaljidir.

“Su değirmeni artık çalışmıyordu.

Kasabaya elektrik geledi beri böyle idi bu. Uçtum akıllının biri senesine varmadan çarşı içinde elektrikle çalışan bir değirmen kurmuştu. Zaten un öğüten de yıldan yıla azalıyordu.” (s.70)

* * *

“*Ceviz gölgesi makbul değildir* baba, keselim şunu dediğinde, rahmetli, sen ne dediğini biliyor musun, bu bize ağabeyimden yadigârdır, askere gitmeden üç gün önce dikmiştik diye cevaplamıştı. Sanki Filistin Cephesi’nde şehit düştüğü yerden, o meçhul mezarından kalkıp gelmiş, elde mavzer, gece gündüz bizi bekler. Bu ceviz gölgesi ve bu ev, dallar arasına, pencere pervazlarına, yosunlu çatı kiremitleri, ahşap ambarların kuytu köşelerine, gusülhane mermerlerine, yüklüklerin ıtır kokulu yastıklarına, bir köşede bir gün olur gerekir diye bekletilen gaz lambalarının şiş karınlı camlarına, et kütüğüne, yayık başına, beşik ipine, üzerliğe, iğneye yıllar yılı birikmiş keder ve sevinçten, şükür ve duadan, özlem ve acıdan, sevgi ve heyecandan, tokluk ve yokluktan; hasılı börtü böcek, dede torun, oğul gelin, ağaç çiçek, kap kaçak dolusu güven. Bu varlığı var edene, bu hürriyeti verene şükran. Yaşlı adam “Ya Hak!” dedi, evden ayırdı kendini, bahçeye daldı.” (s.71)

DİL VE ANLATIM

“Dürbünlü Çiçek”te postmodern tavır hâkim bakış açısı ile iç içe kullanılmıştır. Anlatıcı yazarın yer yer okuyucuyu da dâhil eder gibi yaptığı, (gözlemci bakış açısı) yerlerde de bu dil hâkimdir.

“Birkaç göğsü kınalı küçük kuş dallarda kalmış kiraz ve vişne kalıntılarını gagalıyor. Yuvasını bal armudunun üst çatalına kurmuş bir saksağan çifti ikide bir ağaçlara doğru mızrak gibi dalan kerkenezi kolluyor. Kerkenezin bir gözü patates tarlasında fındık atan farelerde, öteki gözü saksağan yuvasında. Farelere dalacak, lakin mesafe epeyce uzak, saksağanlar ise yuvayı terk edecek gibi değil.” (s.72)

Yazarın geleneğe hakim olduğunu gösteren en tipik dil kullanımı yaşlı adamın karısı ile ilgili seçtiği kelimelerde görülür. Gıyabında konuşulan yaşlı adamın karısı yerine göre “Köroğlu” yerine göre “Kanayaklı” yerine göre “helalim” olur. Aslında o bir “Yaşlı kadın”dır.

Tanımlamaları aynı zamanda kelime ve kavramların bağlama göre nasıl değiştiğini gösteren en önemli kullanımlardır.

Mustafa Kutlu, gelenek ve gerçeklik adına dili tamamen mahallileştirmez. Bazı özellikli kelimeler seçerek sadece hissettirir, ima eder. “Sabahınan, cılgı, örük, *Ceviz gölgesi makbul değildir*, Etsin bre.” dil kullanımları gibi.

* * *

Sinematografik kareler yakalamakta, çizmekte usta bir yazar olan Kutlu, bu satırlarda görmesini bilen bir gözdür. Bu satırlar âdeta Anadolu’yu pis, hastalık yuvası, eciş bücüş insanların yaşadığı, bir an önce uzaklaşılması veya tertip düzen verilmesi gereken bir yer olarak görenlere verilmiş bir cevaptır. Anadolu gerçeği o değil, budur diyen bir yazarla karşı karşıyayız.

“Armutların ve elmaların yanakları kızarıyor.

İncirlerden bal damlıyor.

Mürdüm erikleri kütür kütür.

Zerdalilerin iyice olgunlaşıp artık kavuniçine çalan daneleri, aşağıdaki yeşil maydanoz maşarasına pıt pıt düşüyor. Maydanozun yanı başında yeni biçilmiş yonca tarlası. Tarlanın ortalık yerinde, bir kazığa çakılı uzunca yularına bağlı doru kısrak otluyor. Parlak sağırsında gün ışığı yalap yalap. Arada bir kulaklarını ve başını dikip iri kara gözlerini yaşlı adamdan yana döndürüyor. Beyaz sekili ön ayaklarını vura vura yumuşak yonca tarlasında çukurlar oluşturuyor. Bir çift hacı leylek yonca tarlasını bir uçtan ötekine arşınlayıp duruyor. Çekirgeden tırtıla, kertenkeleden yavru yılan, ne bulursa nasibine düşeni mideye indiriyor.

Çocuklar üstleri başları ile kendilerini derenin duru serin sularına atıyorlar. Babaları onlar çimsin diye bir gölet yaptı. Büyük oğlan kasıklarına kadar ancak gelen suda yüzmeye çabılıyor. Küçüğün bütün derdi, hazır uzanmış iken zıplayıp sırtına binmek onun. Sarı kız kenarda, çömelip kalkarak ve her kalkışta ellerini suya vurarak bir kuş gibi çırpınıyor.

Yüzünde, gözlerinde, kirpiklerinin ucunda damlalar. Damlalarda eleğim-semalar.” (s.72)

Bu satırlardan da anlaşılacağı gibi pastoral bir hikâye olan “Dürbünlü Çiçek” bu niteliğini yazarın tavrından alır. Mustafa Kutlu, tabiata ait ne kadar güzellik varsa hepsine bu hikâyede yer verir. Sergilenen, bir köy yaşantısı değil âdeta bir saklı bahçe, bir cennettir. Nerde imiş bu yer, gitsek de görsek diye okuyucuda uyanan his, hayat ıskalamayan ancak derinden derine geçici olduğunu da fısıldayan bir histir. Sonuç olarak insan bu dünyada misafirdir. Dünya bir gölgeliktir ve insan, bu dünyada o ağacın gölgesinde dinlenmek için biraz oturmuştur. Manzara ne kadar hoş, meyveler, sebzeler ne kadar güzel ve lezzetli olsa da biraz sonra kalkıp gidecektir. Tıpkı yaşlı adam gibi. O da yıllarını burada geçirmiştir. Artık aynı dereye iki kere yıkanamayacaktır. Her şey geride kalmıştır. Ne kadar uzun görünürse görünsün aslında dünya hayatı bir göz açıp kapamadır. Anlıktır. Şimdi vardır, biraz sonra yoktur. Dünya hayatı bir rüyadır. Her şey fanidir. Bir tek hakikat vardır. O da ezan sesi ile ifade edilmiştir.

“Yaşlı adam sandalyeden indi, sudan çıktı. Çemreli paçalarını düzeltti, ayakkabılarını giydi. Abdestini almış, elini, yüzünü kurulamıştı.

Ezan okunmaya başlamıştı.

Adam ıhlamur ağacı ile evin aralığından ezana doğru kaybolup gitti.” (s.75)

Pastoral bir hikâye olan “Dürbünlü Çiçek”te yazarın dikkati ve bu dikkatin yansıdığı dil üzerinden gerçekleşen başka bir sanat vardır ki o da resimdir. Yazar, bu hikâyede resamlara özgü dikkati ile birbiriyle kaynaşmış seri fotoğraflar çekmekte, tabiattan aldığı enstantaneleri tabloya aktarmaktadır. Renkler gayet canlı, manzara ışıklı, sükûn içindedir. Tabiat insansız ise anlamsız ve değersizdir. İnsan ve tabiat, hayatın canlılığı içinde uyum hâlinindedir ve modernizmde olduğu gibi bu değerler arasında çatışma yoktur.

* * *

“Alaca fino bir onların ardından baktı, bir de dönüp az önce türkülerin söylendiği dere kıyısını gözden geçirdi. Sessizlik ve ıssızlıktan ürktü.

O da ötekilerin ardından yok oluşa doğru atıldı.

Derenin şırıltısı kesildi.

Rüzgâr sustu.

Kuşlar, ağaçlar, bulutlar, meyveler, serviler, tepeler, dağlar her şey, her şey kayboldu. Ortada hiçbir şey kalmadı. Hiç.

Bir çocuk, bir eflatun kahkaha çiçeğinin dürbününden bakmış ve bir serap görmüştü. Hepsi bu.” (s.76)

Kahkaha Çiçeği: Çitsarmaşığıgiller familyasından, her dem yeşil kalan çalıdır. 250’den fazla türü bulunan kahkaha çiçekleri genelde Akdeniz kıyılarında olmak üzere, yurdumuzda tabii olarak yetişmektedir.Çabuk büyüyen bu bitkiler yaklaşık 1 m.’ye kadar boylanırlar. Birkaç santim olan çiçekleri çok büyük olmamalarına rağmen ilkbahar sonundan sonbahar başına kadar uzun süre açık kaldıklarından değerlidirler. Çiçeklerinin uçları mavi çizgili beyazdır.

Tasavvuftaki tayy-i zaman ve tayy-i mekân olgusunu hatırlatan bu satırlar, Kutlu’nun gelenekten yararlanışına da örnek satırlardır.

SONUÇ

1. “Dürbünlü Çiçek”, olay üzerine kurulmuş bir hikâye değildir.
2. Yazarın mekâna (Anadolu’ya) bakışı milli edebiyat zevk ve anlayışına uygundur. Yazar tabiata, köy hayatına tamamen insani ve tabii yaklaşmaktadır. Resme özgü çizgilerle anlatımın hâkim olduğu hikâyede yazar, tabiata, Anadolu’ya, Anadolu’nun güzelliklerine içten ve sevgi ile bağlıdır. Hikâyede geçen Dereboğazı, Aladağ gibi özel isimler, manzaranın Anadolu’ya ait olduğunu göstermek amacıyla kullanılmıştır.
3. Anadolu sadece insanı ve manzarası ile değil, bu öğelerle kaynaşmış kültür ve folkloru ile de değerlidir ve bu değerler birbirinden ayrılmaz.
4. Hikâyenin teması, iç dünyası anlatılan yaşlı adamdır. Yazar, hikâyede mücerret (soyut) insanı anlatmaktadır. Yardımcı kişiler de figüratif varlıklardır. Yaşlı adamın karısı ve torunları çatışma unsuru değildir.
5. Kutlu’da trajedi yoktur.
6. Hikâyede, modernleşmenin bir göstergesi olarak teknoloji eleştirilmektedir. Su değirmeni, un öğütmek, el ekmeği yapmak kaybolan milli ve doğal değerlerin sembolüdür.

7. Teknik olarak bireyin iç dünyası anlatılırken, “geriye doğru hatırlama”-lardan yararlanılmaktadır. Bu hatırlama da tamamen kişinin iç dünyasını okumakla ilgili bir husustur.

8. Ömür ve dünya hayatı denilen süreç aslında anlık hatırlamalardan ibarettir. Yazar, mistiklere uygun bir anlayışla, dünya hayatını zaman içinde zaman yolculuğuna (tayı-i zaman) benzetmektedir.

9. “Dürbünlü Çiçek”, bireysel ve toplumsal gerçeklikten beslenen bir hikâyedir.

10. Mustafa Kutlu’nun dil ve anlatımı samimi, sade, tatlı, kolay okunur bir Anadolu Türkçesi özelliği taşır. Bu hikâyede dil tamamen şiirselleşmiştir. Dilin bu şekilde kullanımı tema ile uyumdan kaynaklanmaktadır.

11. Hâkim (ilahi) bakış açısı ile yazılan metinde aslında yaşlı adama dair anlatılan olaylar, yazarın iç dünyasında olup biten şeylerdir. Yaşlı adamın bu durumu tayy-i zaman ve tayy-i mekân kavramları ile de açıklanabilir. Çünkü insan ruhi kuvvetler bakımından son derece zengin bir varlıktır.

12. “Dürbünlü Çiçek”, olay üzerine değil izlenim, hatırlama, görünüş üzerine kurulmuş bir hikâyedir. Metin bu yönü ile “durum hikâyesi” örneğidir.

KAYNAKÇA

- Aktaş, Şerif - Akçaoğlu, Serap Saydım - Keleş, A. Sevilay - Karaşahin, Mustafa - Yeşil, Kâmil, *Türk Edebiyatı Dersi, Öğretim Programı ve Kılavuzu*, MEB Yayınları, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara, 2005.
- Enginün, İnci, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, 8. B., Dergâh Yayınları, İstanbul, 2004.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (Devirler / İsimler / Eserler / Terimler)*, Dergâh Yayınları, c. I, İstanbul, 1976.
- Korkmaz, Ramazan, *Yeni Türk Edebiyatı*, 2. B., Grafiker Yayınları, Ankara, 2005.
- Kutlu, Mustafa, Hüzün ve Tesadüf, 4. basılış, Dergâh Yayınları İstanbul, 2005.
- Yıldırım, Ercan, Mustafa Kutlu Hikâyeciliği, Birinci Basım, Ebabil Yayınları, Ankara-2007.
- Lekesiz, Ömer, Yeni Türk Edebiyatında Öykü, Birinci Basım, Kaknüs Yayınları, İst. 1999.

¹ Cumhuriyet Döneminde Olay Çevresinde Oluşan Edebî Metinler: a. Millî Edebiyat Zevk ve Anlayışını Sürdüren Eserler (Halide Edip Adıvar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Reşat Nuri Güntekin), b. Toplumcu Gerçekçi Eserler (Sadri Ertem, Sabahattin Ali, Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Kemal Tahir, Fakir Baykurt vs. c. Bireyin İç Dünyasını Esas Alan Eserler (Peyami Safa, Ahmet Hamdi Tanpınar, Tarık Buğra, Semiha Ayverdi, Mustafa Kutlu) d. Modernizmi Esas Alan Eserler (Sait Faik, Haldun Taner, Yusuf Atılgan, Vüs’at O. Bener, Bilge Karasu, Nezihe Meriç, Atilla İlhan, Adalet Ağaoğlu, Ferit Edgü, Rasim Özdenören, Füruzan, Oğuz Atay ve Orhan Pamuk) Bakınız: Aktaş, Şerif-Akçaoğlu, Serap Saydım - Keleş, A. Sevilay - Karaşahin, Mustafa - Yeşil, Kâmil, *Türk Edebiyatı Dersi, Öğretim Programı ve Kılavuzu*, MEB Yayınları, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara, 2005.

² Enginün, İnci, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, s. 382-401, 8. B., Dergâh Yayınları, İstanbul, 2004.

³ Korkmaz, Ramazan, *Yeni Türk Edebiyatı* içinde, s.321-356 2. B., Grafiker Yayınları, Ankara, 2005.

⁴ Nusret Özcan, ‘Orhan Okay’ın Kutlu Hakkında Sorulara Cevapları’, *Mustafa Kutlu Kitabı*, Nehir Yayınları, İstanbul, 2001, s. 37.

⁵ Mustafa Kutlu, Hüzün ve Tesadüf, s. 67-76, 4. Basılış, Dergah Yayınları 2005.

MİHRİBAN İNAN KARATEPE

HER VADİDE KOŞMAK

*“Şairlere gelince, onlara da azgınlar uyar. Onların
her vadiye şaşkın şaşkın dolaştıklarını ve gerçekte
yapmadıkları şeyleri söylediklerini görmedin mi?
Ancak iman edip iyi ameller işleyenler,
Allah'ı çokça ananlar ve haksızlığa uğradıklarında
kendilerini savunanlar müstesna; haksızlık edenler,
hangi akıbeta döndürüleceklerini yakında bileceklerdir.”*
(26: 224-227)

Dilimize Arapça'dan geçen 'vadi' kelimesi TDK Sözlüğü'nde; *1. İki dağ arasındaki çukurca arazi veya geçit, 2. (Mec.) Çalışma alanı, tutulan yol, benimsenen tarz* olarak ifade ediliyor. Bu kelimenin mecaz kullanımına Şuara Suresi'nde de rastlayınca sanatçının 'çalışma alanı, tuttuğu yol ve benimsemiştiği tarz'ın önemini bir kez daha anladım.

Vakti zamanında benim öykü yazdığımı öğrenen bir ilçe müftüsü; “Sen Müslüman bir kızsın, öykü dediğin de yalandır, niye yazıyorsun?” diye çıkmıştı. Bir şeyler gevelemiştim o günlerde fakat pek de anlatamamıştım. Anlatamayışım, konuyu bilmemekten değil karşımdakinin cehaletinin hadsizliğindendi. Bu yeni bir şey değildi gerçi. Yazarın ideolojik duruşuyla metnin bakış açısı genelde birbirine karıştırılırdı. Bu da kurmaca yazarlarını günlük hayatlarında, sözlü ya da yazılı röportajlarında, anı ve denemelerinde savunma yapmaya zorlardı. Tıpkı benim gibi...

Bakış açısı ve ideoloji...

Kurmaca eserlerde, kurmaca dünyaya ait unsurların (olay, kişi, zaman, mekân, atmosfer vb.) kim tarafından görüldüğü, kime ve ne şekilde aktarıldığı meselesi bir bakış açısı meselesidir. Yazar, okurun gözüne gizli bir mercek koymuş hatta zaman zaman göz doktoru muayenesinde olduğu gibi mercek değiştirip durmuş gibidir. Bazen kendimizi bir sirk aynasında bulabiliriz bu yüzden. Dış bükey ya da iç bükey aynalardan edinilmiş merceklerle odaklarınız tüm o sözü edilen unsurları. Bazen bir sinek gözü gibi binlerce görmek için çabalar dururuz bazen bir bukailemun gibi farklı yönleri aynı anda taramak isteriz. Yine de zamana ve satırlara yenik düşeriz.

Gözümüz sınırlıdır bu yüzden en güzel düşlerimizi gözlerimiz kapalıyken görürüz. Kurmaca eserlerde görme bir çeşit düş kurma olduğundan, okumak

farklı görme biçimlerine talip olmakla eşdeğerdir. Ve okur, satırları takip ederken neler ‘gördüğüne’ kendi de hayret ede ede, yazarın ‘görmeden’ anlattığı onca şeyin yalancısı olduğunu bile bile okumaktan keyif alır.

Yazarlar, kurmaca eserlerde birden fazla bakış açısı kullanarak okuma eylemini durağanlıktan kurtarır, anlatıya bir ritm katarlar. Aynı olay ya da durumlar hatta nesneler farklı karakterlerin gözünden anlatılır. Ya da tıpkı gerçek hayatta olduğu gibi aynı karakterin duygu durumuna, içinde bulunduğu zamana, beklenti ve ihtiyaçlarına göre değişen bakış açıları olabilir. Hepsi yazarın kaleminden çıkar.

Yazarın ideolojisi ile metnin bakış açısı bu bağlamda birbirinden farklıdır. Bir metinde birden fazla bakış açısı ‘yaratmak’ yazarın estetik algısı, türün hacmi ve yazma süresiyle alakalıyken; yazarın bir dünya görüşü edinmesi, bir ideolojik duruşa sahip olması devam edegelen ve yıllarla elde edilen bir sürecin tezahürüdür. Bu anlamda kolay elde edilmeyen bu bakış açısı, kurmaca metindeki kurmaca varlıkların bakış açılarından farklıdır ve kolay kolay da değişmemektedir.

Yazar, ideolojik duruşunu eserinin bütününe, ruhuna yansıtır. Hangi türde yazarsak yazalım, zaten ideolojik duruşun gizlenmesi mümkün değildir. En nesnel tür sayılan makalelerde bile bir varsayımın/hipotezin başlangıç noktası olması bir bakış açısını yansıtmaktadır. Aynı duruma farklı hipotezlerle yaklaşan bir başkası tarafından mevcut tez değillenmeye açıktır.

Bu bağlamda yazarın bir ideolojik duruşunun olması zorunlu ve de olumludur. Problem; ideolojik duruşun metne yansıtılıp yansıtılmayacağı değil yazarın bir duruş sahibi olup olmamasındadır.

Ayran gönüllülük ve helal sanat...

Her gördüğüne âşık olan, gönlü bir sağa bir sola kayana; duygularında kararsız, fazla değişken, kalbi her daim çalkalanmaya müsait olana halkımız ayran gönüllü demiş.

Ayran gönüllülük; şıpsvehdilikten daha kapsamlı olarak sadece kadın-erkek ilişkileri bağlamında değil hayatın bütün alanlarında kendini gösteren bir laçkalık hâlini ifade etmek için de kullanılıyor.

Sanatçının ayran gönüllüsü yok mu? Elbette var ve hiç çekilmiyorlar! Onlar ‘her vadide’ yer alabiliyor, üstelik bunu yaparken büyük bir isteklilik gösteriyor yani ‘koşuyorlar’. Yangından mal kaçırıcısına, belki herkesi geçerek, öne atılarak, göze girmeye çalışarak... İlkesizlikleri onları yok oluşturma sürüklüyor.

Onların karşısına ‘inanmış, iyi davranışlar sergilemiş ve haksızlığa karşı çıkmış’ sanatçı proto-tipi çıkarılıyor. Onlar sanatın gücüne inanıyor ve sanat yoluyla yapılan eleştirilere kaba kuvvet ve şiddetle karşılık vermiyorlar. Çünkü ‘Zalimler nasıl bir devrimle devrileceklerini’ düzgün sanatçıların çabasıyla görecekle. Bu vaade güveniyor ve işlerine bakıyorlar.

Bunu tersinden şöyle de okuyabiliriz; zalimi rahatsız etmeyen, zulme rıza gösteren ya da suya sabuna dokunmayan bir sanat anlayışı ‘kötü sanattır’ ve ancak böylelerine ‘azgınlara uyar.’ Bu tip kişiler, toplumsal adaleti, eşitliği, insan hak ve özgürlüklerini, dinî inanç ve yaşantıları sanat aracılığıyla eleştirebilir hatta hızlarını alamayıp hakaret ve alay eşliğinde muhataplarını çirkin gösterebilirler. Buna rağmen bu tip sanatçıların karşısına topla tüfekle değil ancak iyi sanatla çıkılabilir. Çünkü Allah haksızlığın hiçbir türünü desteklemez.

Helal sanat yapmayı suret çizmemek, heykel yapmamak, mahrem konular da yazmamak, aşktan-meşkten söz etmemek vs. olarak anlayanlar da Kur’an’da eleştirilen sanatçı tipinin özelliklerini kanaatimce doğru okuyamamışlardır. Söz konusu ayette kendisine azgınlara uyduğu sanatçının iki özelliğinden bahsedilir: 1. Duruma göre yön değiştirir yani ilkesizdir; 2. Yalan konuşur. Eğer sanatın bir sınırı varsa bu ikisidir.

Müslümanlardan iyi sanat adamlarının çıkmayacağını savunanlar da İslam dininin sanatı sınırladığına inanarak böyle bir yargıya varmışlardır. Oysa İslam dini sanata bir sınır getirmemekte aksine sanatçının ilkeli, dürüst olmasından ve haksızlığa karşı çıkması gerektiğinden söz etmektedir. Bu ilkeler evrensel insanlık kriterlerinden başka bir şey değildir. Yani sanatla meşgul olmasa da her insan zaten duruma göre yön değiştirmemeli, yalan konuşmamalı, yararlı eylemler sergilemeli ve haksızlık karşısında tepkisiz kalmamalıdır.

O hâlde sanat dallarını ve edebî türleri yermek ya da kutsamak yerine sanatın dilini anlamaya çalışmak ve sanatçının ilkeli duruşundan söz etmek daha doğrudur.

AUSTIN M. RIGHT

TÜRKÇESİ: DOÇ. DR. AYŞE DEMİR

KISA ÖYKÜDE DİRENÇ-2

Biçimsel yapı meselesini tek bir biçimci tavır olarak aktardığımızda direncin de tam olarak hakkını vermiş oluruz. Biçimi, kısmen algılanan bir beklenti, gelecek keşfin öngörüsü olarak görmek bunu mümkün kılar. Artık eser sabit bir nesne değil, anlasak da anlamasak da bir değişim süreci içindeki girdidir. Bizi, olası ve kaçınılmaz birlik görüşüyle bu görüşe karşın belirsizlik arasında mücadelede çeker. Bu bakış açısından, biçim, beliren iki gücün, biçimlenen güçle direnç gösteren gücün karşı karşıya geldiği, -yazarda yoruma, okurda algıya dayalı- bir davranış olarak görülür.

Yeni biçimle ortaya çıkan birinin penceresinden direnç, her şeydir. Biçim göreceli olarak görünür olduğunda, bu, algılanan zenginlik, biçimin karmaşıklığı ve sınırlayıcı düzeniyle yer değiştirir. Eğer biçim bütünüyle görünür hâle gelirse (tümünden bir sıradanlık, belki de hayali bir durum) direnç de tamamen ortadan kaybolur. İşte, bu kayboluş, direnci değerlendirmeyi zor hâle getirir. Ondan arta kalanlar yoğunluk ve belirsizlik terimleri arkasında gizlenebilir.

Hangi tür direncin kısa öyküye has olduğunu da değerlendirelim. Öncelikle direnci, kısa öyküye boyutu dışında en yakın tür olan romanda kısaca incelememiz doğru olacaktır. Bir derecede romanın tüm malzemesi dirençlidir: Bütünü görmeden önce bir 'yazara ait' metni okumak zorundayızdır. Burada, bir öykü belirmeden önce anlaşılması, yorumlanması gereken dilin kendisine ait asıl direnç vardır. Burada kurmaca türe has, kurgusal ya da hayali kategoride yer alan, illa gerçek olması gerekmeyen olaylara, dünyaya atfettiğimiz üstü örtülü geleneksel bir direnç vardır. Sonra bir de kurmaca dünyanın kendisinin yoğun içeriği bulunur, karakterleri, ne yaptıklarını, nasıl değerlendirilmeleri gerektiğini anlama çabalarımıza karşı, karakterler tiplerden ayrıştıkça artan çok yönlü direnç. Her bir sınırlı gelenekte, bakış açısını ya da anlatım tutumunu kapsayan bir sınır, direnç bulunmaktadır. Direnç romanın bize basitçe sergilemediği her bir sonuçta, her bir algı ve yargıda mücadele verir. Tüm tekrar okumalarımız ve etki gerçekleştikten sonra, sindirilmemiş olarak her bir gizemde, her şeyi birlikte zihnimizde tutamadığımız tüm anlarda, biçime dair algımızın kesin değil tamamlanmamış olduğunu dikkate almaya iten çokanlamlılıkta ya da belirsizlikte kendini gösterir.

Bütün bunlar genelde biçimlenmiş kurgunun -roman ya da kısa öykü olsun- bir özelliğidir. Roman aynı zamanda, o müthiş uzunluğu içerisinde güçlü ve

kendine has bir kontrol edilmezliğe sahiptir. Genişledikçe, üzerine malzeme eklendikçe, algımız hem kurgusal hem de biçimlenmiş yapı bakımından etkilendir. Percy Lubbock'un işaret ettiği gibi okuduğumuz esnada bile roman, geri çekilir. Uzunluk, kurgusal kontrol edilmezlik, türü geliştirmek için fırsat sunar, ancak bütün formunu unutkanlık bulutu arkasında belirsizleştirir. Romanda kurgusal türlerin, hemen hepsinden daha fazla oranda sindirilmemiş kontrol edilmezlik bulunur. En iyi bildiğimiz romanda bile unutmış olduğumuz ya da fark edemediğimiz ele avuca sığmazlığın bilincindeyizdir ve kaçırıklarımızı yeniden elde etmek için yeniden okumayı ipe çekeriz.

Kısa öykü eleştirisi, direnç olarak işlev gören pek çok özelliği keşfetmiştir. Eudora Welty'nin kısa öyküde "gizem" olarak adlandırdığı şey, kurgu dünyası seviyesindeki kontrol edilemezliktir. Ben de dâhil olmak üzere işlevsel eleştirmenlerin, "olayları çıkarıma bırakmak" olarak adlandırdığı ve mimesise daha canlı, daha "dramatik" etki veren şey, kontrol edilmezlik olarak ortaya çıkar ve yoğun estetik dikkat gerektirir. Lirik kısa öykü, aleni olan eylemi reddetmesi bakımından kontrol edilmezdir. Açık uçlu öykü, terimin de ima ettiği üzere biçimsiz olmak yerine, biçimin daha gizli kavramları tarafından geleneksel başlangıçları ve sonuçları yadsıması bağlamında kontrol edilmezdir. Kontrol edilmezlik kavramı keşif hikâyelerine başka bir boyut kazandırır. Üst kurmaca öyküleri zenginleştirdiği gibi epizot öykülerine ve durağan olay örgüsüne estetik bir açıklama katar.

Burada düşünülmesi gereken soru eğer öykünün uzunluğu biçimsel bir avantajsa, kontrol edilmezlik, kısa kurgu ya da kısa öyküye bir başka yapısal nitelik sağlıyor mu? Kısa öyküye has olan bir kontrol edilmezlik türü var mıdır? Kontrol edilmezlik belki de genel olarak, kişinin biçimi analiz etmekte kullandığı ayrımlara göre çözümlenmektedir. Bu sebeple, kurgusal dünyanın (karakterler ve eylem), işleyişin (anlatı ilkeleri, bakış açısı) dilin ve üslubun ve biçim ilkesinin aydınlanmasını etkilediği için konu üzerinde çalışılmalıdır. Kısa öyküye özgü olan kontrol edilmezliği ayırt etmek için birbiriyle tuhaf biçimde ilişkili olan diğer türleri ayırmalıyız.

¹ Percy Lubbock, *The Craft of Fiction* (1926; New York, 1957)

ÖYKÜCÜNÜN GÜNDEMİ

Birçoğunu hiç tanımadığım genç şair ve yazarların beni şaşırtan; dil başarısına teditgin olmadan kendimi teslim edebildiğim bir öykü, yazı ve şiiriyle karşılaşınca o metni ben yazmışım gibi mutlu oluyorum.

ÂLİM KAHRAMAN

— *Neler okuyorsunuz, gündeminizde hangi kitaplar var?*

— Sorulara öykü bağlamında cevap vermem beklenir herhalde. Fakat düşünce daha çok şiir kitapları okuduğumu fark ettim bu son günlerde (Ebubekir Eroğlu’nun İçkale’si var bunların içinde. Ömer Erdem/Pas, Cevdet Karal/Cesedi Nereye Gömelim..). Hikâyecilere gelince.. Haldun Taner’in yeni yayımlanan yazılarına uzanıyorum zaman zaman. Antoine Compagnon’un Montaigne’le Bir Yaz kitabını da anayım. Tanpınar’ın Ölümü (Turan Alptekin), Hicaz Hâtırası (El-Hac Hüseyin Vassaf) diye devam eder gider bu liste. Bir de Hikâye-i Sergüzel/Aşkın Bin Bir Hali adında, halk hikâyesi formunda XIX. yüzyılda “kurgulanmış” bir başka kitap.

— *Edebiyat ortamına baktığınızda nelere seviniyor, nelere kızılıyorsunuz?*

— Sevindiğim ve kızdığım değil de mutlu olduğum ve üzüldüğüm şeylerden söz edeyim isterseniz. Birçoğunu hiç tanımadığım genç şair ve yazarların beni şaşırtan; dil başarısına tedirgin olmadan kendimi teslim edebildiğim bir öykü, yazı ve şiiriyle karşılaşınca o metni ben yazmışım gibi mutlu oluyorum. Bu tür metinlerle karşılaşmak her zaman mümkün olmuyor çünkü. Edebiyat ortamına, dergilere ortalama metinler egemense üzüliyorum.

— *Sosyal medya ile aranız nasıl, oraya nasıl bakıyorsunuz?*

— Hiç iyi değil, oraya pek bakmıyorum. Oradan bakanlar da beni göremiyorlardır herhâlde. Sosyal medya münzevilerindenim.

— *Neler yazıyorsunuz? Gündeminizde hangi yazılar var?*

— Yazma yönünden kendimi iyi hissettiğim bir dönemimdeyim çok şükür. Öykü, eleştiri/inceleme, deneme yazıları yanında birkaç da kitap var bitmek üzere olan. Elimdeki son yazı Necip Fazıl’ın Ruh Burkuntularından Hikâyeler kitabı hakkında. Bu kitabın bazı yapı unsurlarını Rasim Özdenören’in Hastalar ve Işıklar kitabıyla karşılaştırarak “okuyorum”. Ne alakası var demeyin; mesela “hasta” her iki kitabın ortak imgelerinden biri (Ruh Burkuntuları’ndaki “Hasta kumarbaz”ı hatırlayın). Yaklaşım açınız değişince çok iyi bildiğiniz(i sandığınız) kitapların farklı ve yeni yönlerini keşfediyorsunuz.

— *Dosyalardan, kitap tasarılarınızdan söz eder misiniz, yakında, uzun vadede?*

— Önemli bir bölümü yazılmış (çoğu dergilerde de yer almış) kargalı (hatta yer yer kargılı da sayılır) bir öykü kitabım var. Bir de modern Türk hikâyesi üzerine kapsamlı bir çalışma; o da sona gelmiş gibi.

ÖYKÜ

HANDAN ACAR YILDIZ

MEFUL

Döngünün içinde başlangıç olabilse bir sabah, diğer sabahlar da üşenmeden onu takip ederdi. Oysa çalışkan olan geceydi, üşengeç olansa sabah. Talih, sabahlar arasında bulaşıcıydı. Bir sabahın başlangıç olabilme talihi, hemen diğer sabahlara bulaşırdı. O zaman uyanmak için olurdu sabahlar. Gecenin devamı olmazdı. Mor perdenin üzerindeki mavi çiçeklere kırık bulaşabilirdi bir sabaha talih bulaşsaydı eğer. Bulaşabilseydi eğer... Bir sabaha talih bulaşsaydı! Bir perdenin desenine kırık bulaşsaydı! Bir yastığa yumuşaklık bulaşsaydı! Uykudan mahmurlaşmış bir yüze huzur bulaşsaydı! Bulaşıcılık yalnızca iyi olana dağılsaydı. Tüm kötülüklerin üzerinden alınsaydı bulaşıcılık. Kötü olandan bulaşıcılık alınsa daha az zararlı olur muydu kötülük?

Uyandı, gecenin devamı olan sabaha. İnsan, hatırlanmak isteyip de hatırlanamayan bir rüyanın kışkacına düştüğünde, içini kuşatan, kasıp kavuran hatırlama isteğinin beraberinde getirdiği o hiç unutulmayan duygu her ne ise, işte onu unutamayacağını, varlığının en derinlerinde hissetti Meful. Meful bir kadın ismiydi ve bu, upuzun dünyanın kısa bir özetiymiş. Hatırlanmak istenen, hiç unutulmayan ile derin kaybetmişlik hissi birbirine karışınca o sabah, kâinattaki her şey kaldırılıp altına bakılacak bir minder gibi göründü gözüne Meful'ün. Meful'ün gözü vardı bir de... Kendine ait olup olmadığından emin olamadığı. Kulağı kadar sahiplenemediği gözü vardı Meful'ün. Bir minder kadar hafiflemişti varlık. Çünkü insan olarak kendi varlığı, hükmünü yitirmek üzereydi. Varlığının hükmü aranması olunca varlık da kaldırılıp altına bakılacak bir minder kadar hafiflemişti. Ararken, aranırken kendi varlığının farkına varı-

yordu. Aradıkça, varlığı somutlaşıyordu sanki. Uysallık, tepesinde güneş gibi yükseldikçe boyu kısalan bir kadındı Meful. Aradıkça, boyu uzuyordu.

Çocukluğundan beri denize tepeden bakan evlerde büyümüş, sabahları deniz sesiyle uyanmıştı. O sabah, bütün sabahlardan farklıydı. Gözkapaklarını açmadan uyanmıştı. Gözleri, gözkapaklarının içeriden görünüşünü izliyordu. Işık olmadan da görebilmişti o sabah gözleri. Gözkapakları içeriden bir şeftalinin kabuğuna benziyordu. Sarı, pembe, turuncu, kırmızı... Birbirine karışmış renklerin oluşturduğu, hiç görmediği kadar güzel desene sahipti göz kapaklarının iç yüzü. Bir perdeyi açar gibi açtı gözlerini. Gözlerini açınca ilk gördüğü, perdeleri açık tülüz küçük pencere oldu. Mor zeminin üzerinde gökyüzü mavisi çiçek desenliydi perde. Oldum olası mavi ve moru yan yana çok severdi. Baktıkça içine serin bir okyanus yayılırdı. Dışı deniz kadınların içi okyanustur. Perdenin bittiği yerde salkım söğüdün dalları başlıyordu. Önce denizden gelen uğultu yükseldi ardından bir çatırtı duydu. Hâlâ üzerinde yattığı yatak hafif sarıldı. Kulaklarına dolan çatırdamanın ardından söğüt dalının etrafında kalın bir çizgi belirdi. Gözlerini, elinden tuttuğu küçük bir çocuğu gezdirir gibi dolandırdı küçücük odada. O zaman her varlığın etrafına çekilmiş kalın bir çizgi gördü. O çatırdama sesiyle birlikte üç boyutlu mekândan iki boyutlu mekânın içine düşmüştü. Şimdi kendini bir yağlı boya tablonun içinde hissediyordu ve çerçevenin genişliğini kestiremiyordu. Elllerine ve ayaklarına baktı. Etrafındaki çizgiyi gördü. Avuçlarındaki ter ile avuçları arasındaki çizgiyi bile gördü. Doğrudu. Hatırlamak isteyip de hatırlayamadığı rüyanın emaresi belirdi. Nasıl bir rüyaysa gördüğü, yattığı çarşafa sırtının teri geçmişti. Ter ile çarşafın arasındaki çizgiyi gördü. Bir tablonun içindeydi sanki. Nerede bitiyordu bu tablo? Kâinat kadar büyük müydü mesela? Ya da bu oda kadar küçük müydü? Bu odanın dışına çıksa kaybolur muydu? O zaman odadaki başka bir tabloya baktı. Her sabah bu odada uyanıp her sabah gördüğü tabloya hiç bakmadığı kadar dikkatli baktı.

Bir at arabası vardı tabloda. Biraz gerisinde yere düşmüş çocuk... Çocuğun uzağında devrilmiş örgü sepet... Sepetin uzağında savrulmuş meyveler... Domino taşının ne demek olduğunu bilmezdi Meful. Yine de hissetti varlığın domino taşı gibi devrilebileceğini bu tabloya bakarken. Çocuk ve sepet, sepet ve elma, çocuk ve elma, elma ve çocuğun dizindeki kan, çocuk ve dizindeki kan, hepsi ama hepsi birbirine devrilme bulaştırmıştı. Yetişemediği at arabasına bakıyordu çocuk düştüğü yerden. Başını kaldırmıştı. Ata devrilme bulaştırmak istemiyordu çocuk. Çünkü çocuklar atlara devrilme bulaştırmak istemezlerdi. At arabası bir resimdi. Elbette ilerlemiyordu ama o at arabasının ilerlediğini biliyordu. At arabası resimde hareket etmese de duvardaki bu resme bakan çoğu kişi, at arabasının yürüyor olduğunu, çocuğun ona yetişmek için düşmüş olduğunu anlayabilirdi. Tabloya dokundu Meful. Adı değişmedi. Upuzun dünyada kısacık

bir Meful'dü o. Her renk, parmak uçlarında ayrı bir his bıraktı. Renkleri dokunma duyusuyla hissediyordu. Bu sabah, gözkapaklarını içeriden görmesi, varlığın etrafına çizgi çekilmesi, mekânın iki boyutlu hâle gelmesinin ardından şimdi de parmak uçlarıyla renkleri görüyordu. Kırmızıya dokunduğunda, tablodaki çocuğun kanayan dizine dokunduğunda ısıniyordu parmakları. Sarı, ılık kelimesinin tam karşılığıydı. Yeşil, yumuşaktı. Turuncu, sıvıydı. Turuncuya dokunduğunda eli ıslanıyordu. Siyah, pütürlüydü ve paslı demiri andırıyordu. En zor biten en çabuk başlayan renkti siyah. Mavi serindi. Mor, mentollüydü. Beyaz, tanımsızdı. En çabuk biten en zor başlayan renkti beyaz. Kendisinden önce dokunulan renk hangi hissi bırakıyorsa beyaz o histen nasibini alıyordu. Bir önceki rengin hissinden en az etkilenen renk ise siyahtı. Öncesinde turuncu ya da yeşile dokunmak, siyah için fazla bir şey değiştirmiyordu. Çocuğun dizlerindeki kanı Meful görüyor, arabacı görmüyordu. Meful, arabacıya tablonun dışından seslendi. Tablo içine işleyince o da tabloya işleyeceğini sandı belki de. Arabacı, Meful'ü duymadı. Arabacı, ressamın fırçasının kendine değdiği gün sağır olmuştu.

Tablodan elini çekti odanın kapısına doğru yürüdü. Eşikte bekledi. Kapının dışına çıktığında ne olacağını bilemiyordu. Çıktı. Önce ellerine baktı. Ellerinin etrafındaki çizgiyi gördü. Bütün eşyaların etrafına çizgi çekiliydi. Mekân hâlâ iki boyutluydu. Belki de bir tablonun değil de bir kitabın içindeydi. Bir tabloda değil de kâğıdın üzerindeydi. Rüyasını hatırlayamıyordu. Endişesini hatırlıyordu. Beş kızının içinde en büyük olan Ad'la ilgiliydi endişesi. Söz hakkı yoktu. Bu nedenle varlığı da eriyip gidecekti sanki. İki boyutlu mekânın ve sonsuz zamanın içinde Ad'ın odasına doğru yürüdü. Kapının eşiğinde bekledi. Bütün eşiklerde, bir adım ötesi tablonun dışı mıdır tedirginliğiyle bekliyordu. Önce eşyalara baktı. Bütün eşyaların etrafında çizgi vardı. Bulaşıcı bir çizgi her yana yayılıyordu. Bir eşyanın bitip diğerinin başladığı yerde simsiyah kalın bir hat göze çarpıyordu. Ad'a doğru yürüyecekken dikkatini çeken şey onu yerine mıhladı. Kızı Ad'ın bedeninin etrafında çizgi yoktu. Üstelik giysilerinin etrafında çizgi varken... Ad, iki boyutlu mekânın içinde üç boyutlu varlığıyla duruyordu. Etrafına çekilecek bir çizgiyi Ad'dan uzak tutan ise içinde taşıdığı acıydı. İçindeki ateş, onun dışına çekilebilecek tüm çizgileri ilk zerrede yok ediyordu. Annesi kapının eşiğinden bakarken Ad'ın etrafındaki çizgiyi daha oluşmadan silen ateşin, içinde gürül gürül yandığını gördü. Kızının içindeki ateşi söndürmek için yapabileceği hiçbir şey yoktu. Niteliğini ve niceliğini değiştirmiş bir mekânın içinde niteliğini ve niceliğini kaybetmeden varlığını koruyordu. Bir resmin hem içinde hem dışındaydı Ad... Annesi, kızının yanına bir adım daha atamadı. Kızlarının hayatında edilgen çekimli bir fiildi anneleri. Ad, eline geçen her şeyi kaldırıyor, bir şey ararmışçasına altına bakıyordu. Yokluk, eşyaya bulaşıyordu.

Aradığını başkalarıyla birlikte arasa bile, bulurken de kaybederken de yalnızdı herkes. Hele kaybetmek, insanın başına gelebilecek en yalnız fiildi. İnsan sadece kendine ait olanı kaybederdi. Hiç kimse başkasına ait olanı kaybedemezdi. Bu nedenle kaybetmek ile aramak arasında sonsuzluk kadar büyük bir boşluk vardı. Kaybetmek ile bulmak arasında kimselerin aşamayacağı bir yalnızlık vardı. Çünkü insan neyi kaybederse tek başına kaybederdi.

Tepkilerini anlık değil de anlara yayarak gösteren insanlardandı Ad. Hüzününü, kaynağına yüklemeyiz, tek cümleye tek olaya yüklemeyiz, tek görüntüye yüklemeyiz, her cümleye her olaya parçalayıp yayardı. Başını kaldırıp altına baktı Ad. İçine bakılamayan başın altına bakılabilirdi ancak. Yastığa düşen saç tellerinin altına baktı. Yoktu. Hiçbir yerde yoktu. Yastığı kaldırıp altına baktı. Kapıda onu izleyen annesinin bile farkında değildi. Sıçradı kalktı yataktan. Buz gibiydi oda. Eğildi yatağın altına baktı. Kendine engel olamıyordu. Sadece kesif bir merak duygusu kaplamıştı içini. Halının üzerine diz çöktü. Yatağın örtüsünü kaldırdı altına baktı. Yatağın altında sakat bir adam gördü. Korktu. “Sen kim-sin?” dedi. Adam onun anlamadığı bir şeyler söyledi. Anlamadığı dille konuşan bu küçük sakat adamın çok uzun zamandır Ad’ın yatağının altında yaşıyormuş gibi bir hâli vardı. Ad’ın aradığı, yatağının altında yaşayan küçük sakat bir adam değildi. Bu nedenle bu adamın kim olduğu ve niçin orada olduğunu düşünerek bile zaman kaybetmek istemedi. Aradığının etkisine öyle kapılmıştı ki, şaşırma yetisi azalmıştı. Yatağın örtüsünü elinden bıraktı. Perdelerin arkasına baktı. Tüllerin. Koşarak mutfığa gitti. Toprak zeminli dar uzun mutfığı küçücük ve tek bir pencereden gelen ışık aydınlatıyordu. Loştu mutfak. Upuzun bir kahverengilikti mutfak. Deniz uğulduyordu. Deniz yüksek sesle konuşuyordu. Uğultu yükseliyordu. Çok uzaktı deniz. En az üç kilometre. Ama evle denizin arasında hiçbir şey yoktu. Evle denizin arasında yol bile yoktu. O denli yani. Deniz kızgındı. Deniz çok kızgındı bu sabah. Yazın çok kişi boğulurdu denizde. Dalgalar en çok da yüzme bilenleri yutardı. Yüzme bilmediği için kıyıda köpüklerle oyalananlara zarar veremezdi deniz. Bu hırçın dalgalı denizde biraz yüzme bilenler bellerine kadar açılır, onlar da boğulmazdı. Korkunun ecele faydası vardı. İnsana daha mantıklı ölümler getiriyordu. Boğulan olmadığı günler çok kızardı deniz. Uğultu öyle arttı ki denizin eve yaklaştığını zannetti Ad. Sanki evi içine alıp yutacaktı. Ayakları toprağa değiyordu. Soğuktu yerler. Rüzgâr, aralık bulduğu her yerden içeri giriyor, titretebildiği ne varsa titretiyordu. Titretemediğinin içine korku salıyordu. Sonra neden mutfakta olduğunu hatırladı. Ayağı takılıp düşmek gibi âni bir hatırlamaydı bu. İnsanda yürürken bile çok yüksekteymiş de yeri hiç bulamayacakmış hissi yaratan o birdenbire düşmek duygusu ya da karanlıkta fark etmediğin basamağı birdenbire hızla

inince insanı yoran o duygu var ya işte öyle hatırladı. Bir şey aradığını hatırladı. Yokluğu kaybettiğini hatırladı belki de...

Mutfaktaki tabakları kaldırıp tek tek altına baktı. Bardakları. Tahta kaşıkların arasına baktı. Altına bakılmadık tek nesne kalmayınca odaya geçti. Yastıklar yorganlar, örtüler, minderler, çarşaflar alt üst edilmedik tek nesne kalmamıştı. Merak duygusu giderek artıyor elleri ayakları birbirine karışıyordu. Bu küçücük, fakir evde kaldırıp altına bakılabilecek ne kadar eşya vardı ki? Etamin işli kırlentleri tek tek kaldırdı. Altında yoktu. Eğildi örtüsünü kaldırarak sedirin altına baktı. Yoktu. Yalın ayak bahçeye attı kendini. Merak duygusuna, yetiştirmeme duygusu eklenmişti. Her şeyi kaldırıp altına bakmalıydı. Toprağa değen ayaklarının altına baktı ilk. Ayaklarına yapışan taşların altına baktı. Önce bazı taşları gözüne kestirdi. Küçük büyük, irili ufaklı taşları kaldırıp altına baktı. Tüm taşların altına bakmak duygusu kapladı içini.

Ne sedirin altında ne de kırlentlerin altında bir şey bulamayınca halının altına baktı. Tamamen kaldırdı halıyı. Olmayan her ne ise orada da yoktu. Mutfığa koştu. Tabakların bardakların altına baktı. Tahta kaşıkların altına. Yoktu. Bulsa, tanırdı. Denizin sesi gittikçe yaklaşıyordu. Sanki kabarıp evi içine alacaktı. Bahçeye koştu. Ağaçları kaldırıp altına bakası vardı.

Annesi Ad'ı bulduğu gibi bıraktı. Suçluluk duygusu ne bir şey söylemesine ne de sormasına fırsat verdi. Tablodaki arabacıya seslenmek ister gibi seslenmek istedi kızına. Boğazı düğümlendi sustu.

Bazı sesleri gözleri keskin olanlar duyumsayabilir. Kız kardeşi Ad'a baktığında ondan yükselen tüm sesleri gördü. Ondaki yükselen tüm sesleri en net şekilde okudu. Evin içinde aklını kaybetmiş gibi dolaşan, her şeyi kaldırıp altına bakan Ad'a ilk soruyu sordu. Bütün söylediklerini ve söyleyeceklerini gördüğü/işittiği hâlde Ad'a soru sordu. Çünkü o günden sonra hiç konuşmamasından korktu. Ad'ın, soluk borusunu gördü. Ad'ın soluk borusu, asırlık taşlarla çevrili bir kuyuya dönüşmüştü. Ad, sesini kimse duymasın diye o kuyuya/soluk borusuna sarkabileceği kadar sarkmış, avazı çıktığı kadar bağıırıyordu. Sesi, yüzünü yıkıyordu. Sesi, yankısıyla dertleşiyordu. Kız kardeşi, Ad'ın sesini boşalttığı kuyunun ne kadar eski ve sağlam taşlardan oluştuğunu gördü. Ad'ın sesini bütün çıplaklığı ve netliğiyle gördü. Ad'ın söylediği söylemediği her şeyi gördü. Tepesinde bir meleğin büyük bir yelpazeyle Ad'ın kalbini yellediğini gördü. O kuyuya, kendi soluk borusuna eğilmiş kardeşinin belini doğrultabilmek için tek amacı. Bunun için, onu konuşturabilmek için sordu. Birini cevaplamazsa diğerini cevaplasın diye soruları art arda sordu:

“Sen daha burada mısın?”, “Gitmedin mi?”, “Neden?”

“Gidemedim. Çünkü aynada yüzümü gördüm.”

“Aynada yüzünü mü gördün?”

“Evet. İlk kez.”

“İlk kez mi? Aynada yüzünü?”

“Evet. Bunca yıldır yüzüme baktığımda ne gördüğümü bilmiyorum ama ilk kez aynaya baktığımda kendi yüzümü gördüm. Suyu çekilmiş toprak gibi çölleştiğimi gördüm. Kendi rüzgârımın beni alt üst edişini, yerimi yerinden ettiğini göğümü göğünden ettiğini gördüm. Tüm bunlar karşısında çaresizliğimi gördüm. Kıpırdayamayışımı, hareket edemeyişimi gördüm. Savrulan zeminim, savrulan mekânım karşısında elimin kolumun bağlanışını gördüm. Ayaklarımın altında coğrafyanın hızla yer değiştirmesini gördüm. Değiştiremedim. Hiçbir şeyi... Yüzüm çöle dönüşmüştü ama ben tek bir kum taneciğinin yerini değiştiremedim. Yüzümdeki ifadeyi, üzüntüyü, yanına gittiğimde, olanları anlattığımda onun yüzünde göremezsem diye öyle korktum ki... Bu elem, yalnız bana aittir, ona hiç ait olmamıştır diye öyle korktum ki... Korku öyle büyüdü ki, onun yüzünde, aynaya baktığımda kendi yüzümde gördüğüm acının aynısını görememe ihtimalinin korkusu öyle içimi sardı ki berbat bir hayat yaşamayı, her şeyi olurluna bırakmayı göze aldım.”

Kız kardeşi ölümden önce ve sonra sonsuza kadar Ad’ın yanında kalmak, ondan hiç ayrılmamak istedi. Ama bu mümkün olamazdı. Ad ile kız kardeşi arasında hem çizgi hem de çizgisizlik vardı. Ad’ın annesinin vücudunun etrafındaki çizgi kız kardeşinin etrafında da vardı. Çizgisizliğin Ad’ı taşıyacağı yere gidemeyeceklerdi. Şimdi tek derdi Ad’ı eğildiği kuyudan doğrultmaktı:

“Belki kendi yüzünde gördüğün acının aynısını onda da görecektin. Neden vazgeçtin?”

“Kendi yüzümü gördükten sonra cesaret edemedim. Onda bir damla bile daha azını görmeye cesaret edemezdim.”

Eline aldığı eşyayı yerine bıraktı. Kız kardeşine yaklaştı. Dün gece kardeşiyle kendi kaderi yer değiştirmişti sanki. Kız kardeşi için yazılan ne varsa silinip üzerine Ad yazılmıştı. Aralık kapının ardında söylenenleri işitmek için bütün kızlar eğildiklerinde sorulan soruların da verilen cevapların da kendisi için olduğunu nereden tahmin edebilirdi?

Kapının en uzağında, en son haber alıcı olarak kayıtsızca bekliyordu. Hayatında hiçbir şey değiştirmeyecek bilgiye karşı insanın o güne kadar gösterdiği tepkilerden birini göstermek üzere bekliyorken, kız kardeşinin ona dönen bakışlarıyla üzerinde durduğu döşemenin ne kadar yanlışı olduğunu ansızın anlayıvermiş ama öne doğru seğırtmeye cesaret edememişti. Kız kardeşiyle onun bakışları birbirine kilitlenmişti. Bu hem onun hem de kız kardeşinin sonuydu. “Seni Safran’a istediler.” demişti kardeşi. “Ama... Ben zaten nişanlıyım...” demiş susmuştu Ad.

YILDIRIM TÜRK

VAHİT KAYBOLDU

O, şehrimizin renkli simalarındandı. Geçmişten gönlümüze düşen hoş bir seda, hayallerimizi süsleyen bir düştü. Günün ilk ışıkları şehrin kaldırımlarına değmeden Nur Camisi'nin cemaatine karışmış olurdu. Çevre esnaflardan biri koluna girerek onu dükkânına davet eder, gönlünce ağırlardı. Ayak bastığı yerin bereketinin artacağına inanılırdı.

Hayatımın durgun akan dönemlerinde zaman zaman onunla aynı mekânda karşılaşırdık. Toprağa düşen tohumlar, filizlenip göğe yükselmışti. Yıllardır aynı caddeyi, aynı insanları farklı noktalardan seyredip durmuştuk. Her karşılaşmamda türlü çağrışımlarla içimde kapatılması güç, derin boşluklar oluşmuştu. Değişmeyen yüzüyle güzelliklerin nasıl adım adım geride kaldığını, o küçücük dünyamızın nasıl içten içe değiştiğini hatırlatıp durmuştu hep. Çocukça bir hisle onun bize ihtiyacı olduğunu düşünürken, belirsiz bir duyguyla onun için üzülürken aslında acınası olanın kendimiz olduğunu geç fark etmiştim.

Onu önceleri okulu kırıp küçücük adımlarla babamın cadde üzerindeki dükkânına giderken görürdüm. Hamit amcanın yıkılmaya yüz tutmuş bakkalının önünde otururlar, bütün gün boş rafları öylece seyrederdiler. Neler konuştuklarını, neler düşündüklerini merak ederdim. Yıllardır orada öyle duruyorlarmış gibi gelirdi bana. Eski dükkânların yanında tek tük yükselen marketleri geçince babamın yanına gelirdim. Saatlerin tıkırtısında oyalanmak, türlü hayallere dalmak, orada zamanın nasıl aktığını bilmeden eski saatlerle uğraşmak hoşuma giderdi.

İkinci sonrası müşterilerin ayağı iyice kesilirdi. Vakit geçirmek için esnaf, her gün bir dükkânda toplanırdı. Günlük meseleler, spor ve siyasetten konuşmaya başlayıp hiçbir şeyin tadının ve bereketinin kalmadığını, arkadaşlarının birer ikişer ebedî âleme göç etmelerini içine alan konularla devam ederlerdi sohbetlerine.

Bir süre sonra çekingen adımlarla Vahit de gelirdi. O gelince ortam birden yumuşar; dudaklarda ince bir tebessüm belirirdi. Ancak kimse ileri gitmez, herkes haddini bilirdi. Bir köşeye sessizce otururdu Vahit. Kimi deli, kimi veli olarak görürdü onu.

Gün boyu birçok dükkâna uğrardı. Bilhassa sakın zamanları kollayarak kimseyi rahatsız etmek, bunaltmak istemezdi. İçeride müşteri olunca kapıdan dönerdi. Ancak esnaf onu görür görmez elindeki işi bırakır, müşterisini biraz bekleterek bir sandalye uzatırdı ona.

Kapıdan tanıdık birisi girince ilk o karşılardı. “Aha geldi!” diyerek birden ayaklanır, tok sesiyle ortamın sakinliğine canlılık getirirdi. Gelenin hemen elini

tutar, onun için dualar etmeye başladılar. Avucuna sıkıştırılan birkaç kuruşla mutlu olurdu. Parayı sağ elle vereninkini alırdı, miktarı ne olursa olsun sol elle vereninkini almazdı. Bazen elindeki bozuklukları verir, karşıdaki anlardı; alıp sayar, küsuratı tamamlayıp kendisine verirdi. Sohbet koyulaşınca “Vahit seni evlendirelim!” derlerdi. Bu defa iyice keyiflenirdi.

Kahkahalar yükselip insanlar çözülmeye başlayınca babam hemen süpürgeyi elime tutuşturur, birkaç defa süpürdüğüm dükkânın önünü tekrar süpürmeye başlardı. Oturacağım esnada şehrin bir ucundaki Tatlısu Çeşmesi’nden su getirmeye yollardı. Koşup nefes nefese getirirdim. Tam “İşim bitti, şimdi dinleyebilirim!” derken Vahit de gitmiş olurdu. Hayal kırıklığına uğrardım. “Hadi oğlum, evdekileri bekletme!” diyerek babam da beni eve gönderirdi.

Türlü hayaller ve tatlı hatıralarla dolu çocukluk günlerimin üstünden uzun yıllar geçmesine rağmen her şey sanki bütün ayrıntısıyla yanı başımda öylece duruyordu.

Üniversiteyi kazanıp ayrılmak durumunda kaldığım bu güzel şehrimize yaz tatili için döndüğümde Vahit’e ya bir cami avlusunda ellerini açmış yüksek sesle dua ederken ya da bir çay ocağında sözü ve ilgiyi üzerinde toplamış bir hâlde tesadüf ederdim.

O günlerde akşama kadar birkaç defa dolaştığım Zafer Caddesi’nde omzuma bir el hafifçe dokunurdu. Dönüp baktığımda yüzü tuhaf şekiller alan, yerli yersiz gülen, gözleri farklı âlemi seyrediyormuş gibi bakan Vahit’i görürdüm. Sırtımı sıvazlar, “Ölüm var!” diyerek en büyük hakikati en sade bir dille söylerdi. Altmışını çoktan devirmesine rağmen zaman onun yaşından hiç eksiltmemişti sanki. Günlük telaş içinde minnetle bakardım ona. Kocaman avucuna mahcubiyetle bozuk para sıkıştırmaya çalışırdım.

O, şehrin ne yaptığını bilmeyen delilerinden değildi. Haramla helâlin o ince çizgisini ayıran, kendisine has huyları olan bir meczuptu. Her hâliyle insanları hayret içinde bırakırdı. Hiç beklenmeyen bir anda bir ışık doğmuş gibi bakkalda tartıda hile yapmamayla, kasapta hayvanları keserken onlara eziyet etmemeye ilgili bir ayeti veya hadisi insanların ağzını açık bırakarak söylerdi. Ezan okununca “Hay Hak!” diye bağırarak sağda solda rehavet içinde olanlara “Ey insanoğlu, daha ne bekliyorsunuz? Başka ne delili arıyorsunuz?” der gibi bakardı. İnsanlar korkuyla karışık bir saygı duyarlardı ona.

Kendisiyle yarenlik eden tanıdıkların çocuklarını çok severdi. Bir yakınlık bulurdu onlarda kendine. Dostane yaklaşırdı. Ancak çocuklar, sebepsiz gülen, kaşı gözü sürekli oynayan Vahit’in kürek gibi ellerinin kendilerine uzatıldığını görünce korkuyla babalarının arkalarına saklanırlar, ellerine daha sıkı sarılırlardı. Babalarının kaş çatması ve güven veren tavırlarıyla ilk şaşkınlıklarını çabucak üstlerinden atıp kırık gözlerle bakmaya, alışmaya çalışırlardı ona. Vahit ise çocukların başlarını okşayarak güzel ahlâklı, hayırlı evlat olmaları için dua ederdi Allah’a.

Neden sonra gördüğümde saçları ağarmış, dişleri dökülmüştü. Bıkıp usanmadan dolaştığı bu caddede şimdi ayakta duracak mecali kalmamıştı. Zamanın eli çoktan bizim caddenin ve eski dostlarımın üstüne değmişti. O dönemin esnafı yerini çocuklarına, torunlarına bırakıp gitmişti.

Vahit bu şehirde eskisi gibi kendine yer bulamıyordu. Birkaç esnaf, ona tek göz odada getirdiği para karşılığı bakıyordu. Vahit ise eline avucuna geçenlerin hepsini huzurlu birkaç ay daha geçirebilmek için onlara veriyordu. Bıçak kemiğe dayanınca kendisini zar zor caddeye atıyor, bastonuna yüklenerek ilerliyordu. Kimi esnaf dükkânının kapısında onu görünce surat asıyor, güya müşterilerin rahatsız olmamaları için daha adımını içeri atmadan elinin tersiyle “Sonra gel!” diyerek gönderiyordu. Dükkân boş olunca işlerin durgunluğu bahanesiyle “Allah versin!” diyerek ondan yüz çeviriyordu.

Köşe başındaki dükkânların birinden elleri boş çıkarken karşılaştık Vahit’le. Beni görünce bir şey diyecekmiş gibi durdu. Bakışları donuklaştı. Bir müddet sonra geçmişten bir iz bulmanın sevinciyle ellerime sarıldı. Dakikalarca öyle kaldık. Ne bende o yükü kaldıracak bir cesaret, ne onda hareket edecek bir hâl vardı. Ellerim iki yana düştü; bütün sözlerin içi boşaldı. Boğazımda acı bir yumruyla son bir defa arkasından bakakaldım.

Bunca yıldan sonra hiçbir şey yapamamanın hüznüyle boş caddelerde dolaştım durdum. Bir daha onunla karşılaşmadım.

Bir gün “Vahit kayboldu!” dediler. Vahit bu, nereye giderdi; bir kaybolur bir çıkardı. Arada bir kimileri başka şehirlerde ona benzeyen birilerini gördüğünü söylediyse de işin aslı çıkmadı. Bir daha gelmedi buralara. Sırta kadem bastı. Son günlerde esnaf da onda bir tuhaflık olduğunu sezmiş; birkaç hafta önce dalgın dalgın yürürken sürekli kendisini çağırdıklarını söylüyormuş. “Nereye çağırıyorlar Vahit?” diye sorulunca gözleri derinlere dalarak “Çağırıyorlar beni, çağırıyorlar!” diyormuş sadece.

Aylarca gelir umuduyla bekledik. Sanki onunla birlikte kolumuz kanadımız da kırıldı; umutlarımız, samimiyetimiz, insanlığımız da gitti. Biz akan zamanın peşinden çılgınca koşarken, onu farklı ve yitirmiş görürken, meğer yitiren bizmişiz.

Vahit’in içimizde doldurduğu kocaman yer, o sessizce gittikten sonra anlaşıldı. Artık onsuz şehrin evleri renklenmiyor, kapıları güler yüzle açılmıyordu. Yüksek taş duvarlar örülüyordu insanlar arasında, kibrin kaleleri yükseliyordu. Her gün gördüğümüz, alıştığımız Vahit hiç gitmeyecekmiş, hep bu caddelerde dükkân dükkân dolaşacakmış gibi gelirdi. Ama o kayboldu, yüreğimizde dermansız yaralar açıp derin boşluklar bıraktı. Hemen şuradan çıkıp gelecek umuduyla bir gözümüz yıllarca bomboş yolları gözleyip durdu.

MEHMET KAHRAMAN

HER ŞEY MÜMKÜN

Gardayım. Vizelerin boşluğunda memlekete gideceğim. Bekliyorum. Hızlı trenin hareket saati yaklaştıkça etraf kalabalıklaşıyor. Gişe önlerindeki kuyruk uzuyor. Bekleyenlerin büyük kısmı cep telefonlarıyla oyalanıyor. Birkaç kişi gazete okuyor.

Elimde küçük bir valizle perona geçiyorum.

Tren gelmiş, fakat kapılar henüz açılmamış. Temizlik yapılıyor. Bilet kontrolünden geçenler sarı çizginin arkasında kapının açılmasını bekliyor. Beklemek kelimesini tekrar edince aklıma annem geliyor. Şimdi o da beni bekliyor. Günaşırı telefonla konuşsak da görmek başka. Kaçta geleceksin diye soruyor. Sıkıştırma, geliyor işte ya, diyor arkasından babam. Neler yapmıştır şimdi. Bayram benim için, diyor annem. Hep böyle abartır.

Kapıları yoklayıp niye açmıyorlar diye söylenenler var. Hızlı trene ilk kez binecekler ise bir şeyin yabancısı olmanın tedirginliğini yaşıyorlar. Yaşlılar daha çekingen. Evlat şuna bi baksana. Altmış yaşlarında karı koca ve kelimelerle anlatılamayacak gözler... Kapılar nihayet açıldı. Bir an önce binmenin telaşı. Oğlanın yanına gideceğiz dedi kadın. İlk kez bineceğiz. Ben size yardım edeyim dedim, çantalarını alıp yürüdüm. Adamla kadın beni takip ettiler. Üçüncü vagona girdik birlikte. 13a, 13b'yi göstererek, burası sizin yeriniz, dedim. Allah razı olsun, Allah sana da yardım etsin, diye dua etti kadın.

Birine yardım etmenin gönül rahatlığıyla koltuğuma oturdum. Daha beş dakika var hareket saatine. Vakit geçirmek için *raillife* dergisini karıştırmaya başladım. Önce hızlıca sayfaları çevirerek ilgimi çekecek başlık aradım. Türkiye'nin ilk erkek moda tasarımcısı ile yapılmış söyleşi vardı, cümleleri kısa olduğu için okumaya çalıştım. Doğru anlayıp anlamadığımı kontrol etmek için Türkçesine baktım. Bir cümleye bir dakika harcadığımı hesaba katmazsak İngilizce biliyordum. Trende geçirilecek bir saat kırk dakikayı düşünerek, sonra okumak üzere dergiyi alttaki fileye koydum. Son iki dakika kalmış. Yarışın başlamasını bekleyen bir atlet kadar heyecanlıydım. Her yolculuk böyle? Nedir bunun sebebi? Şimdi annem neler yapmıştır? Bir adam, koltuğunu arıyordu. Koltuk numaralarının nerede yazdığını bulamadı. Bir gösteren, gösteren olsa bir. Gözlüğünü kaldırıp biletime baktı tekrar. Bir kız valizi bölmeye yerleştirmeye çalışıyordu. Valiz ağır, belli, kaldıramıyor. Ağzının aldığı şeklin farkında değil. Yardım edebilir miyim dediğini tahmin ettiğim bir delikanlı, valizi tuttuğu gibi

bölmeye koydu. Bu sırtışı biliyorum. Kız tebessümle dudağını oynattı. Buradan bir ilişki doğabilir mi? Zannetmiyorum, burası Amerika değil.

Hostesler koridorda gezinmeye başladılar. Demek ki kapılar kapanmış. Yanımdaki koltuk boş. Rahat bir yolculuk olacak. Cam kenarına geçebilirim. Kafamı cama dayayıp şekilsiz tarlaları, gökyüzünün enginliğini, elektrik direklerinin birbirine ulanmış gibi geçişini zevkle seyredebilirim... dediğim anda yanımda bir gölge. Bir işin sonunu görmeden sevinmeyeceksin mi demişti biri? Benim kalkmamı bekliyor. Cam kenarı onun. Nedense yüzüne bakamadım ilk anda. Yan koltuğa geçip ayaklarımı dışarı çıkardım geçmesi için. Geçti. Yüzünü pencereye dayayarak oturdu. Paltosunun dış cebinde dürülmüş bir gazete vardı. Hangi gazete olduğu belli değil. Anlaşılan sessiz bir yolculuk olacaktı. Bu iyiydi. Önümdeki masayı açarak, *raillife* okumaya başladım. Önce içindekilerden ilginç başlıkları taradım. Filiz Akın'la yapılmış söyleşiyi, erkek moda tasarımcısını, iyileştiren lezzetleri ve Datça ile ilgili gezi yazısını okumaya karar verdim. Bir saat kırk dakika yeterse tabii ki. Söyleşi güzeldi, anlayabildim. İyileştiren lezzetleri Türkçesinden okudum.

Bir süre sonra yanımdaki adamda kıpırdanmalar başladı. Başını çok hızlı sağa sola çeviriyordu. Vagonun içine bakıyor, anında cama yapışıyordu sonra. Akli dengesinin yerinde olmadığını düşündüm bir an. Paltosunu giyiyor olması zaten ilginçti, hâlâ çıkarmamış olması ise daha da acayıptı. Bütün bu veriler deli olma ihtimalini güçlendiriyordu. Akıllı insan normal veri gönderir çünkü. Neyse, hiçbir şey yokmuş gibi davranmaya devam ettim. Her şey normalmiş gibi. Normal biriydim ne de olsa. Adam cebinden gazeteyi çıkardı, sayfalarını hızla çevirdi, tekrar cebine soktu, sonra yine pencereye döndü. İçimde kıpırdanmalar artmaya başladı. Bu yolculuk pek hoş olmayacak dedim kendi kendime. Daha bir saat yirmi dakikalık bir zaman vardı yolun bitmesine. Yolun sonunu değil yolculuğu önemseyin diyenleri o an yakalasaydım bir şeyler etmek isterdim. Fakat bu yolculuğun bitmeyeceği kesindi. En azından istediğim şekilde. Adamın tuhafılık dereceleri gittikçe artıyordu. Siperden fırlayan bir asker gibi ayağa kalktı. Eyvah dedim. Şimdi. O hızla tekrar yerine oturdu. Tam Turkey's first men's fashion designer'i okuyacaktım ki *raillife*'i kapatıp yerine koydum. Adama bakmak istiyor fakat bir terslik çıkmasın diye bakamıyordum. Gözlerimi ne kadar yana kaydırısam da yüzünü göremedim. Artık ben de normal değildim. Kafam çatlıyordu. Gözüm boş koltuklardaydı. Boş koltuk vardı ama yanları doluydu. Yanlarına oturmaya çekindim. Beni kabul etmezler diye geçirdim içimden. Anormallik bana da bulaşmış olabilirdi ve bu, onları da tehlikeye maruz bırakabilirdi. Bakışlar bizim sırada mı diye yüzlere baktım. Kimse ilgileniyormuş gibi görünmüyordu. Karşılıklı dörtlü koltuklarda oturan biri ara ara dönüp bakıyordu. Göz göze geldiğimizde, ne yaparsın işte, der gibi bakışıyorduk.

Uyumak için gözlerimi kapatsam da nafile, uyuyamıyordum. Zihnimde engel olamadığım bir konuşma kendi kendine dönüyordu. Onu susturduğumda 18c 18d’de oturan kadınların konuşmalarını duyuyordum. Yaşlı kadın durmadan gelininden bahsediyordu. Yanındaki muhtemelen kızıydı ve hiç konuşmuyordu. O, kucağındaki çocuğu susturmak için mücadele ediyordu. Göreceksin bak, gittiğimizde yüzümüze bile bakmayacak. Bir sene oldu hiç aradı mı? Bayramda bile aramadı. Ersan da onun ağzına bakıyor. Gücünü gösteremedi ki. Kız, Ersan’ı parmağında oynatıyor. Erkek dediğin azıcık güçlü olacak. Bir erkek, anasının değil de karısının ağzına... Konuşmanın en heyecanlı yerinde oldu mu şimdi. Olmadı. Gözlerimi açtığımda bir de ne göreyim. Adam gazeteyi parçalıyor. Sırtı bana dönük. Gazetenin yırtılış seslerini duyuyorum ancak. Gözler bize çevrildi bir an. Bakmayanların neden bakmadıklarını biliyorum.

Dörtlüde oturan yine baktı.

Adam yırttığı gazeteyi aynı cebe koydu, benden tarafa. Yok artık, normal değil bu. Geriye kalan bir saat on dakikayı kaldıracak gücüm yok. Boş koltukları tekrar gözden geçiriyorum. Kimin yanına otursam acaba?

Tam bu düşüncüyü hayata geçirmek için kalkmışken, kaş göz işaretleriyle tanışmış sayıldığımız dörtlüdeki kişi yanını işaret etti. Durur muyum! Anında geçtim yanına. Fakat kendimi bir açıklama yapmak zorunda hissetmiş olmalıyım ki, adam hakkındaki fikirlerimi söylemeye başladım. Akli dengesi yerinde değil, oturduğundan beri dışarı bakıyor, hiç konuşmadı. Yok dedi yanına oturduğum, deli değil, MİT’ten o. Deliyi trene alırlar mı hiç? Fark etmemiş olabilirler, nereden bilsinler. Bilirler. Bak hiç müdahale eden var mı, hosteslerden, kabin görevlilerinden. Kimse bulaşmak istemez. MİT’tir kardeşim. Neler oluyor bu ülkede! Neler yaptıklarını bilmiyor muyuz? İnsanların tepkilerini ölçüyorlar. Sen zannediyor musun yaşadıklarımızın kendi kendine olduğunu. Zannetmiyorum ama gücün kadar konuşursun bu kadar basit. Hiçbir şey basit değil, adamlar büyük oynuyorlar. Sen yapabilir misin? Yapamazsın. Çünkü sen Müslümansın. Bizim dinimizde başkasına zarar vermek yok. Onların dininde var mı? Dinlerini bilmem ama meşreplerinde var. Müslümanların haricinde tek bir savaş var mı söyle Allah aşkına. Bu normal mi sence? Ama onlar da eskiden savaşmışlar kendi aralarında. Çıkar mücadelesidir onlarınki. Biz kendi kendimize savaşıyoruz. Adam yiyecek ekmek bulamıyor ama elinde kaç milyonluk silah var. Nerden buldun lan sen silahı. Vay koduğumun akılsızı.

Yolculuğumun geriye kalan bir saatini siyasi konuşmalarla geçirmek istemiyordum. Aşağı yukarı benzer şeyleri düşünsük de bunları konuşmanın bir yararı yoktu. Konuşmaya dalınca adamı unutmuştum. Çaktırmadan baktım. İki koltuğa uzanmış yatıyordu. Benim elimi koyduğum yere kafasını koymuştu. Önüme döndüm. Ankara’da ne yapacaksın sen dedi yanımdaki. Memlekete gidiyorum. Ankaralı mısın? Kırşehir. Siz? Araba varmış ona bakmaya gidiyoruz. Konuştunuz mu satıcıyla? Ko-

nuştuk. Fiyatta da anlaştık. Temizse alıp geleceğiz. Markası ne? BMC kamyon. Şuna alacağız (karşısındakini işaret ediyor). Adam hiç konuşmuyor, kafa sallıyor yalnızca. Ostim’de. Oraya nasıl gidilir biliyor musun? Sincan’da mı insek daha kolay gideriz, garda mı? Tam bilmiyorum ama gardan daha kolay gidersiniz sanki.

— Bu kadar şehit haberleri geliyor hükümet hiçbir şey yapmıyor.

Adam bir anda bağırmaya başladı. Eyvah dedim içimden, şimdi ortalık karışacak. Ama korktuğum gibi olmadı. Birkaç kişinin haricinde kimse ilgilenmedi. Niye ilgilenmediklerini biliyorum artık, çünkü ben de ilgilenmedim. Yol tarifim yarım kalmıştı, anlatmaya devam ettim. Karşımdaki kişi bir şeyler söyledi fakat anlayamadım. Yanımdaki adam seninki der gibi kaşıyla işaret etti. Arkamdaki koltukta oturanlar belediye otobüsüne yapılan zammı konuşuyorlardı. Fiyat artışlarından memur maaşlarına kadar bütün ekonomik verileri ortaya koydular. Taban aylığa verilen zamlarla enflasyon farkından dolayı yapılması düşünülen zammı kıyasladılar. Kaybımız çok dedi biri. İki bin beş yüz lira maaş alıyorum, ayın on altısında elimde bir ekmek parası kalıyor dedi öteki. Oğlan İstanbul’da okuyor; sekiz yüz lira ona gönderiyorum. Ev kirası, doğalgaz, servis, okul masrafları derken ya yüz lira ya da iki yüz lira kalıyor. Bazen hiç kalmadığı da oluyor. Dayan kredi kartına. Allah asgari ücretliye sabır versin. Cambazlık onlarınki. Yaşamak değil resmen işkence.

— Şehit haberleri geldikçe sevinçten dört köşe oluyorum. Oh beee...

Bizimki aynı cevalanla saydırmaya başladı. Devir hakikaten değişmiş, babam olsa çoktan indirmişti bu herifi. Ama oldu mu şimdi? Ben ne güzel hikâyeler uydurmuştum ona. Sevdikini alamamış da aklını oynatmış dediydim ilkin. Belki askerdeyken kaçıp gitmişti sevdiği. Aşk uğruna zihin noksanlığı çekenlere derin muhabbet duyuyordum. Ama olmadı. Kendime ne derim ben. Yanıldım mı diyeyim. Yanımdaki adamla yine göz göze geldik. Artık söylenecek bir söz yoktu. Zaten kimse oralı değildi. Yandaki dörtlüde gazete okuyan kişi trene bindi bineli kafasını hiç kaldırmadı. Karşımdaki delikanlı kulağında kulaklık müzik dinliyordu muhtemelen. Deliye takılan bir tek ben vardım galiba. İçimle konuşmaya devam ediyordum bu yüzden.

Olabilir dedim kendi kendime. Her şey mümkün. Düşüncelerimi onaylatmak istercesine adama baktım. O ise dışarı bakıyordu. Ben de baktım onun baktığı yöne. Polatlı’ya giriyorduk. Evler uzaktaydı.

MÜZEYYEN ÇELİK

İBRAHİM*

Zehra çok güzeldi. Zehra umutlanmak kadar güzeldi, umutlanmak kadar zordu. Onu gördüğüm gün anlamıştım bunu. Anneme dedim git bu kızı iste. Hastadır dedi annem. Olsun dedim her şeyiyle kabulüm, sen iste. İyileşir Allah'ın izniyle. Zehra'nın ailesi de istemedi evlenmemizi. Ben vazgeçmiyordum, Zehra da haberdar oldu benden tabii. Aktı onun gönlü de. Bir görüşmemizde ben hastayım biliyorsun ama iyileşeceğim sana söz veriyorum; beni çok ama çok sev, dedi. Çok seviyordum zaten. Biz böyle bağlanınca ailesi ne yapsın? Engel olmadılar. Davullu, zurnalı, halaylı harika bir düğünümüz oldu. Zehra çok güzel bir gelindi.

Görünüşte bir şeyi yok gibiydi zaten de başı çok dönüyordu ve sürekli başı ağrıyordu. Bakışlarından anlardım baş ağrısının şiddetini. Yoksa bana belli etmez, sessizce evin içinde süzüle süzüle işlerini yapardı. Bir defa mutfağa peşinden gittiğimde duvara başını vura vura söylendiğini gördüm. Hemen yanında bittim. Gülüm, neden oturmuyorsun ağrın var belli işte dedim. Ses etmedi. O günlerde ağrıların şiddeti ve sıklığı artınca doktora gittik. Artık bu tümörü almamız lazım dedi. Burnundan girip aldılar. Işın tedavisinin kürü bittikten sonra kemoterapiyi evde aldı. Beyne serumla olan kemoterapi ulaşmıyormuş o yüzden hap kullandı.

Güçlüydü o sıralar. Başının ağrısını kanıksamıştı; ameliyat da başarılı geçince içimiz rahatladı. Tümörün patoloji raporu gelince üzüldük, kötü huylu çıktı tümör ama iyiydi Zehra. İyileşeceğine inanıyorduk. Tedavi bitmişti. Yaşıyorduk. Ben işten fırsat buldukça gezdiriyordum onu. Tatillere çıktık. Yüzü gülücüklerle daha da güzel oluyordu. Çiçek gibiydi. Saçı da dökülmedi korktuğu gibi. Birkaç yıl hayatımız böyle geçti. Her üç ayda kontrolleri vardı, sıkıntılı bir durum çıkmıyordu. Başı ağrıyordu ama onunla yaşamaya da alışmıştık. Koşa koşa acile gidip serum taktırıp iğne yaptırıyorduk, sabaha kadar uyuyunca rahatlıyordu.

Ölüm Zehra'ya hiç yakışmıyordu o yüzden aklıma bile getirmiyordum açıkçası. Nerede bulursam kanserden kurtulan insanların mucizevi hikâyelerini Zehram'a okuyordum. Bence çoktan kurtulmuştu zaten.

Ben görevde yükselmeye kurumda şef oldum o süreçte. Hâliyle iş gezileri, seminerler, eğitimler yüzünden sık sık seyahat etmek zorunda kalıyordum. Bu durum Zehra için iyi olmamıştı. Yakındığı zamanlar, bak ben de ister miyim senden ayrı kalmak ama geleceğimiz için bütün bu çabalarım. Sen, ben, çocuklarımız daha iyi şartlarda yaşayalım diye, demiş bulundum. Belki de aklına o işi ben soktum.

Zehra deli gibi çocuk istemeye başladı. Ben de istiyordum ama korkuyordum, kanserdi neticede grip değildi ki. Ben iş seyahatlerinde şehir şehir gezerken doktor kontrollerine yalnız gitti Zehra. Annesini bile götürmemiş yanında. Bana her şey yolunda sıkıntı yok diye anlattı hep. Eve döndüğümde tomografi raporlarını hep okudum ama bir şey de anlamadım. Zehra'nın keyifli halleri bana sıkıntı yok gibi hissettirdi. İnandım ona. Bu sırada hamile kaldı işte. Ben bir kere bile doktora yanında gidemedim. Biraz kadın kurnazlığıyla işte anlayın.

Zehra hamile kaldığında o kadar mutluydu ki. Otururken, dikilirken bir eli hep karnındaydı. Sürekli konuşuyordu bebeğimle. Bense daha çok endişeliydim. Korkuyordum. Değişik düşünceler kafamın içinde dolanıp duruyor ruhumu sıkıştırıyordu. İşlerin yoğunluğu, seyahatler derken bebeğimiz annesinin karnında hareket etmeye başlamıştı. Zehra her tekmede mutluluktan deliye dönüyordu. Ağlayarak Allah'a şükrediyordu. Teninin rengi eski pembeliğinde değildi ama. Soluyordu bebek büyüdükçe. Ben Ankara'dayken bir sabah rahatsızlanmış hastaneye kaldırmışlar. Apar topar izin alıp döndüm. Hastaneye ulaştığımda hemen doktorun polikliniğine gittim. Neler oluyor anlamaya çalışıyordum ama Zehra'm ölüyordu belli. Doktor bana aferin oğlum dedi. Hadi o hasta, psikolojisi malum sen neden yaptın? Zehra Hanım'a bebeğin onu öldüreceğini söyledim. Hamile kalmadan önceki MR'ında yeni kitle gözlemledik. Ameliyat olması gerekirken hamile kaldı. Aferin size. Bir de eğitilmiş insanlarsınız güya.

Doktora ne diyeceğimi bilemedim. Göğsümde bir gülle duruyor gibiydi. Boğazımda bir ağlamak düğümlemişti. Doğruca Zehra'nın odasına koştum. Elleri kireç gibi bembeyazdı. Günler geçtikçe durumu daha da kötüye gidiyordu. Gözleri kaymıştı. Nefes alırken zorlanıyordu. Ben neredeydim o bu hale gelirken. Kendimden nefret etmişim o an. Merak etme iyileşeceğim, bebeğimiz beni iyileştiriyor; bak içimde kıpır kıpır, hayat dolu bir kız o babası, dedi. Bir eli hep karnında. Ailem, Zehra'nın ailesi bana suçluymuşum gibi baktılar hep. Annem, bunun böyle olacağı belliydi diyerek bakıyordu gözlerimin içine. Zehra'nın annesi, bu bebeğin olmasına neden mani olmadın diye. Çok pişmandım. Zehra tüm o hastane işleriyle kendisi ilgilendi beni de bilinçli olarak uzak tuttu hep. Anne olmayı çok istiyordu ama ölümüne istememeliydi. O, bunu bana nasıl yaptı diye bir yandan da ona kızıyordum. Beni onsuz bırakmasını da affedemiyordum.

Öyle ağır bir yükte bırakıp gitti ki beni Zehra. Hangi birisiyle baş edeceğimi bilemedim. Evimize, anılarımıza, her dakikamızı kayıt altına aldığı fotoğraflarımıza, yastığımdaki nefesine, yatağımdaki sıcaklığına, ayak sesine, annesinin suçlayıcı bakışlarına, annemin ben sana demişimlerine. Hangi birisiyle baş edeyim ben. Onun yokluğu ruhumda derin bir yoksunluk bıraktı. Hayata bakışım değişti. Ben her şeye onun gözüyle bakıyormuşum da kör oldum sanki. Bütün renklerini kaybetti dünyam. Ben deli gibi yorgun olduğumda hemen uykuya geçmek isterdim. Gıdıklardı beni, uyuma

biraz daha sohbet edelim derdi. Yapma ya diye sırtımı dönerdim, şimdi o kadar pişmanım ki. Bir saniye daha sesini duysaydım keşke. Ben o bebeği şiddetle istemedim bile. Ama o içinde bir nehir kaynağı gibi taşıyormuş o isteğini. Ah bilseydim. Hepsi benim suçum. Allah'ım içim yanyor, içim acıyor söndüremiyorum.

Son darbe ne oldu biliyor musunuz? Evimize günler sonra girebildim. Kitaplığın bir rafında Zehra'nın boş defterleri vardı. Nerede güzel defter bulsa alırdı. Onlara ilişti gözüm. Tek tek hangisini hangi heyecanla aldığı geldi gözümün önüne. Yeni oyuncak alınmış çocuk gibi sevinirdi defter alınca. O defterlerin hepsi boş sanıyordum birinin içindeki şişkinlik dikkatimi çekti. Açtım hemen. Hamileliğini öğrendiğinden beri her ay çektiği ultrasonlar. Hepsine baka baka kızımıza mektuplar yazmış Zehra'm. Nasıl da istemiş bu bebeği nasıl da hissetmiş öleceğini. Hepsini tek tek okudum. Evden nasıl çıktığını bilemedim. O an nefesim boğazıma tıkanmış ölmek hatta yok olmak istedim.

“Kızım adın Elif olsun mu, Zeynep ya da. Babanla konuşmadık henüz. Senin beni öldüreceğini söylüyor doktorlar. Doktorlar bazen her şeyi bilmez kızım. Sen beni yeniden doğurup kadın yapacaksın aslında. Bakma görünüşte ben seni doğuruyor gibi görünüyorum ama öyle değil o iş. Sen benden bir kadın doğuruyorsun aslında. Anneciğim nasıl bir bebeksin acaba? Seni öyle merak ediyorum ki. Gözlerin nasıl, kirpiklerin kıvrık mı, ellerin kibar mı, saçların var mı, yüz ifadelerin nasıl? Hepsini öyle merak ediyorum ki. Hele kokunu. Sen benim cennetimsin kızım. Bana cennetten esintiler getireceksin. Öleceksem de seninle öleceğim. Kızma bana. Hayat öyle bir şey ki bir ukde de içinde kalmasını istiyor insan. Hele anne olmayı nasıl daha küçüklüğümüzden beri içimize işliyorlar sana anlatamam. Bebek oynuyoruz çocukken mesela. Anne dedirtiyoruz bebeğe bile oyun oynarken. Anne olmak kadınlığın en üst derecesi biliyor musun? Her insan bulunduğu noktadan daha yükseğini ister. Bu öyle değişik bir duygu ki kızım. Fıtrat deriz biz. Anne olmak için doğmuşuzdur, bunu ölesiye isteriz. Her anne böyle düşünmez ama sen bunları şimdiden duyma kızım. Seni çok özledim. Bugün itibarıyla seninle yüz elli üç gündür birlikteyiz. Seni büyük bir coşku ve heyecanla bekliyorum. Seni ölesiye seviyorum canım kızım.”

* 70. Sayıdaki Zehra'nın Kocas (Heceöykü, S. 70, ss. 35-36.)

HÂLE SERT

DENİZİN DİBİNDE VAR BİR...

Yeryüzünden çekileli çok olmuştu.

Bir balığın karnına mı saklanmıştı?

Ne yapıp edip onunla karşılaşmalıydı.

Hayrete düşmeliydi.

Sekiz kollu bir ahtapot olsa Hayret, sarılsa, sıkısa.

Bıraktığında ona varılsa.

Öğle üzeri. Hoş bir maviliğe tekneyle açılıyor. Yüreğim sınıksız kapalı bir istiridye, yıllardır içimde büyüttüğüm bir top heyecan artık kabuğundan çıkmak istiyor. Güneşin altında terliyor, daha suya inmeden dalgıç elbiselerimin içinde sıırıslam oluyorum.

Haydi diyor, dalgıçlar, şimdi yavaş yavaş suya bırakıyoruz kendimizi, tıpkı daha önce sana öğrettiğimiz gibi. Ayaklarımdan başıma kadar dalga dalga yükselen bir heyecan sarıyor bedenimi. Muhtemel aksiliklerden, tersliklerden ya da vurgun yemekten âzâde bir coşku.

Hayatın dümdüzlüğünü, bütün köşe bucağı aydınlatan güneşi, apaçık denizi ardımda bırakacağım. Aradığım, güneşin değemediği bir yerlerde saklanmış olmalı. Sıcığının yakamadığı bir evrende. Yüzyıllardır su ile sıcaklığın savaşımında, buharlaşa buharlaşa direnen savaşçının gizlediği bir kuytuda.

Daha suya girer girmez üzerimdeki kalın, yakıcı örtüyü sıyrıp alıyor serinlik. Denizin ilk düzeyi, bende aradığını bulabilmen için bütün örtülerinden tek tek soyunacaksın, çıtırçıtlak bir öz olarak geleceksin diyor. Dışından baktığında içi görünen saydam melek balıkları gibi.

Yüklerimin en ağırını bıraktığımı sanıyorum. İki mihmandar ile yavaş yavaş aşağı iniyoruz. Dalgıçlardan biri beklemediğim bir hareketle, elindeki yumurtayı avucunun içinde kırıyor. Farklı farklı balıklar anında suyun içinde salınan sarılığa ve çiğ kokuya üşüşüyor. Bu bir işaret fişegi. Bak bunlardan binlercesi var aşağıda, demek istiyor.

Yalan söylüyorsun, sen hiç suyun altına dalmadın, nasıl da görmüş gibi anlatıyorsun?

Evet renk renk, küçüklü büyüklü balık sürülerini göreceğim. Mercanları, deniz kestanelerini, adını bile bilmediğim çeşit çeşit canlıyı. Bunları mı merak ediyorum? Şaşırtacak mı denizin dünyası beni?

Denize dalmayı çok ama çok istemiş olmak, onu aşkla istemek yazmaya yeter mi sanıyorsun?

İndikçe serinlik artıyor, tek tek kabuklarımdan soyunuyorum. Suyun hediye ettiği sakinlik, dinginlik ve huzur elbiselerini giyiniyorum. Küçük kara balık sürülerinin ve zarganaların oluşturduğu bir anafora denk geliyoruz. Balıkların dönüşü tanıdık geliyor.

Dalgıçlar parmak işaretleriyle her şey yolunda mı diye sordular. Sıkıntı yok dedim başımla ve ellerimle. Daha aşağıya dediler, uysallıkla takip ettim.

Teknedeki heyecanım geldi aklıma. Yüreğimin kalın ama yer yer toprağı dökülmüş duvarlarını açma zamanının geldiğini düşündüm.

Üzeri yeşil yosunlarla, turunculu, sarılı, kırmızılı deniz bitkileriyle kaplı kayalıkların yanından geçiyoruz. Bir deniz ormanı. Bu kalabalık peyzajın arkasından büyük, benekli bir vatoz beliriyor. Benim krallığımda ne arıyorsunuz der gibi salınıyor. Kusura bakma rahatsız etmek istemezdim, ben bir sırrı arıyorum, belki senin ormanındadır. Sırta ulaşmak istiyorsan, biraz daha arınmalısın. İçimizdeki kirlerin ağırlığından daha derinlere inemiyoruz. Bak benim işim gücüm temizlik yapmak, buna rağmen bu aşamada kaldım. Bulduğum yerde olanı biteni kanıksadığımdan hayretimi de arttırıramıyorum.

Suyun altına kör bir kalple dalandan daha mı hayırlı senin tavrın, hangisi daha gerçek?

Peki nasıl temizlenecektim? En büyük günahımdan mı en küçüğünden mi başlamalıydım arınmaya? Su, henüz yüzeye daha yakinken çekip çıkarmamış mıydı kirli elbiselerimi üzerimden? Daha içlere nüfuz etmesi gerekiyor galiba suyun. Yüreğimin duvarlarına minik su kanalları açmalıyım. Tuzlu su kanallardan girmeli, gedikler açmalı, duvarları yıkmalı sonra yüreğimi yıkamalı, yumalı.

“Neden bu denli gizlisin? Sana ulaşmak neden bu kadar zor ve zahmetli?” diye bağırdım. Desibeli öyle yüksekti ki sesimin; akciğerlerim, beynim ve tüm damarlarım dışarıya taşamayan sesimin gücünden çatlayacak sandım.

Bu sırada, yüreğimin çeperlerinde açtığım oyuklardan yolunu bulan suyu hissetmeye başladım. İçim serinlemeye başladı.

Gittikçe daha da derine iniyorduk, denizin altında kaçınıcı metredeydik bilmiyordum. İlk dalışlarda belirli bir mesafeye kadar gidildiğini söylemişlerdi ama sanki biz o sınırı çoktan aşmıştık. Dalgıçlar, bende rahatlığı ve isteği gördüklerinden, kontrollü bir şekilde ilerlememizi sakıncalı bulmamışlardı muhtemelen.

Kişi hayal kurmakta özgürdür, rüyasında kaybolmakta da, ya senin bu yaptığına ne demeli? Bunu hangi yasa kabul eder?

Geldiğimiz bu katmanda, güneş elini eteğini iyice çekmişti. Deniz yıldızlarının ışığı yetiyor da artıyordu. İki büyük kılıç balığının mırıldanmalarını duyuyordum. Deniz yıldızlarının sarı sıcak ışığı, kılıç balıklarının şarkıları hayretimi arttırmıştı.

Su duvarları yıkıp geçmiş, göğsüme dolmuştu, çalkalana çalkalana yıkanıyordu sinem. Hayret diyordum. Hayret.

O sıra göğsüm öyle temizlendi, öyle ferahladı ve genişledi ki, gümüş balıkları doldu içime, istiridyeler doldu. Balıklar şarkılarını söyleyip gittiler. İstiridyeler incilerini bırakıp, eridiler. Sekiz kollu bir ahtapot doldu içime sonra. Ahtapot beynimi, kalbimi, akciğerlerimi, nefes borumu, midemi, bağırsaklarımı, kaburgalarımı sıktı sıktı. Kollarını gevşettiğinde, düşürdüğüm kumları gördüm aşağıda, çöpçü balıklarının ağızlarına alıp alıp çıkardığı. “Hubb” “hubb” diye mırıldanıyorlardı balıklar.

Bir ameliyattan çıkmış gibiyim. Bir rüyâdan uyanmış gibi. Daha üzerimdeki sersemliği atamamışken bir dip akıntısının cezbese kapılıyor. Akıntı alıyor beni aşağılara çekiyor. İlk defa bir korku kaplıyor içimi.

Diğer dalgıçlar görüş alanımdan çıkalı çok olmuştu. Denizin dibinde, insanların yasalarının ve hükmünün geçmediği bir evrende, yalnız yapayalnızdım. Kalbim yerinden çıkacakmış gibi atıyordu. Bu tüp ne kadar daha idare edecekti? Zehirli bir canlı çıksa karşıma ne yapacaktım? İçim terliyordu.

Kişi kendi kurduğu yalana inanır en çok sonra da ardına bakmadan kaçmak ister.

Çaresizliğim bir kurtarıcıya malum olmalıydı. Uzaktan bana doğru gelen karaltı cevabım gibiydi. Yaklaştıkça simsiyah bir balık olduğunu anladım. Adı Sevda’ymış, birlikte yüzmeye başladık.

Sevda balığıyla karşılaştıysan, uyduruyor olamazsın. Onu rüyâsında gördüğünü ya da hayâl edebildiğini iddia edenler yalan söylerler.

Bütün tedirginliklerimden ve bağlarımın çözöldüğümü hissediyordum. Kendimi tamamen suya ve balığa teslim etmişim. Balık bana bir şey öğretmeye çalışıyordu.

Dönmeye başladım. Döndükçe şaşkınlığım artıyordu. “Neredesin” diye diye kendi çevremde bir anaför meydana getiriyordum. Dünyanın seslerinin bitmesine ramak kalan bu yerde, bir tek içimden dışıma taşan “neredesin” yankılanıyordu. Bütün zihnim ve beden dilimle bu soruyu soruyordum.

Dönerken maskem, üzerimdeki kıyafetim, dalgıç tüpüm tek tek savruldu. Karanlık bir dehlizde salınıyordum.

Ruhum sudan geçmişti. Şimdi topraktan geçmeye mecâli kalmış mıydı? Aradığımı bulmuş muydum? Bu yolculuk gerçek miydi?

Misk geyiği, kendi koku bezlerinden gelen miskin rahatlatıcı kokusunu koklar. Ancak kaynağı fark edemediğinden, genç geyik bu kokunun kaynağını bulmak için ormanın içinde çılgınca koşar ve aslında her zaman kendi içinde bulunanı aramak uğruna bir kayanın kenarından ölüme atlar.

ZEKİ BULDUK

BÜROKRATİK HİKÂYE

Ben köpeklerden çekinirim. Korkmam. Korku değil. Çekinirim. Çocukluğum kurtların yaraladığı köpeklere acılamakla geçmiş bir insan olarak köpekler beni tanır. Yıllarca onlara acıdığımı bilirler. Hiçbir canlı kendisine acınmasını istemez. Hatta birileri onlara acımışa, korkunç bir nefret birikir gözlerinde. Tabii o nefreti siz göremezsiniz. Bir de güvenlikçiler... Hastane kapısında, devlet kapısında, okul kapısında. İnanamazsınız, kendi okulumun kapısındaki güvenlikçi bana her gün niçin geldiğimi sorardı. Yüreğimdeki acıma birden öfkeye dönüşse de günümü mahvetmemek için gülümser, öğretmen olduğumu söylerdim. Tabii, fakülte yıllarında da çok güzel bir tecrübem olmuştu. İki yıldır sessiz sedasız geçtiğim kapıda dikilen güvenlikçi, polisin yanında kimliğimi sormaz mı?! Zaten tedirgindim. O gün kimliğim yanımda değildi... Sanki koku alıyorlar. Köpekler ve güvenlikçiler beni kokumdan tanırlar. Onları uzaktan izleyip, onca zaman acıdıktan sonra cezamı kesiyorlardı işte.

Ne mi oldu? Ha, güvenlikçi beni tanımadığını söyledi polise. Ben diklendim. İki yumruk yedim. Daha sonra bıraktılar!

Güya yaşıam kemale erdi, kırkımı devirdim, yüzüme bakanlar amca, dayı demeye başladı... hele bir de üstüm başım düzgün olunca bi hürmet bi hürmet... ne gezer! Zihnimde “Soru sormayan insanların dünyaya yaydıkları et kokusu” diye bir şeyler, evirip çeviriyorum. Bunu nerede düşünüyorum? Yeni atandığım dairenin kapısından içeri girerken. Güvenlik sayısı hayli fazla ben deyim beş, siz deyin on üniformalı... “Soru sormadan geçip gidenlerin dünyayı kirleten şehvetli bir et kokusu...” Dur! Sen kimsin? Sanırım bu ihtar banaydı ve sen, denilen bendim. Biri bana küfretsin ama beni tanımayan bir insan sen, demesin. Biliyorum, siz demekle küçülmez ve de ben siz kelimesiyle göklere ermem. O an bana havlayan köpekler sardı etrafımı. Kurtlar yaraladıktan sonra iyileşmişler, benim acıamamı gözlerine yazmışlar şimdi de bir yerlerimi ısırp acınacak kadar âciz olmadıklarını göstermeye çalışıyorlardı.

Bana mı dediniz?

Evet, senden başkası var mı?

Konuşmamalıydım. Konuştuğça ölüyordum. Bir an önce olsun bitsindi. Köpek ısıracığı yeri ısırsın, güvenlikçi neden geldiğimi sorsun, olsun bitsindi işte. Yoksa, hayatta kendine neden yaşadığını şöyle yüreğini ağrıtabilecek kadar sormamış bir güvenlikçi yüzünden işimden olacaktım. Vallahi olurdum! Yap-

madığım şey değil ki! Sırf çalışacağım kişilerin hitabı bozuk diye kaç güzelim işi bırakmıştım.

Yaşlanmanın güzel yanları var. Mizahı seviyorsunuz. Aman, dedim. Şu çocukla uğraşma, sinirlenme. Daha ilk günün. Hem daha yerin de belli değil. Akıllı uslu olursan daire başkanı bile olursun, dedim kendi kendime.

Güvenlik kabininde dört güvenlikçi vardı. Ortalıkta dolaşan üç babayiğit daha vardı. Bana soru soran ya da çemkiren kız idi.

Buyurun? (Sanki sen değil de o gelmiş gibi sordum.)

Ne istiyorsun? (Sanırsın kasabın yamağı, kaç kilo et istediğimi soruyor.)

Hiçbir şey! (Evet, ondan ne isteyebilirim... Hem evliyim, hem de çok çirkin ve sıska.)

Neden buradasın? (sanki normal bir soru... Liseden çıkar çıkmaz getirip koymuşlar kapıya.)

Burada çalışıyorum! (Ben bile inanmıyorum ama işin doğrusu bu. Ve hangi kısımda hangi dairede çalıştığım daha ibraz edilmedi.)

İspat et! (Allahım yarabbim! Bu kız beni gözüne kestirdi. Ve biliyor. İman- nıma biliyor köpek ve güvenlikçi eşiğini aşamadığını.)

Yeni Personel Daire Başkanım! (Hah, aldın mı şimdi cevabı?!)

Ayağa kalktı. Rengi attı. Afedersinizler, tanıyamadılar, kusura bakma- yınlar, barkodu açayım efendimler...

Gözlerim küçüldü. Küçüldü. O kız küçüldükçe ben de küçücük bir çocuk oldum. Kurtların boğduğu ala kanlı itimiz duvarın dibinde dilini bir karış sar- kıtmış kehliyor... Gözgoze geldiğimizde gözlerini kaçırıyor.

...

Yarın ola hayr ola. Kesin kapıda copla bekleyecek beni. Daire başkanı olma- dığımı öğrendiği andan beri sorular soruyordur. İnsanın etini kokutan sorular... İnsan Kaynaklarında geçici görevli ben, evet, biz olamayan ben kurumun kapı- sından bu sefer geçebilecek miyim? Bilmiyorum.

...

“İnsanın soruları olmalı, etini kokutan soruları” evet, tam da bunu düşünür- ken bir ses duyuyorum, “Hey, sen, Personel Daire Başkanı! Nereye ?!” Yine sen dedi, fark ettiniz mi?

YUNUS NADİR ERASLAN

VE ACI VE OYUN VE ÖLÜM

Yedek subay kurs bölümünde iki ayı geride bırakmıştım. Bir hafta boyunca kurs bölümüne taktik intikal eğitimi verileceği ve gayrınızami harp unsurlarından bahsedilerek bu yöntemin de çeşitli örneklerle konunun uzmanı bir yüzbaşı tarafından anlatılacağı bilgisi hafta sonu bölüm içtimasında söylenmişti. Yorucu bir haftaya hazırlanmalıymışız. Arazide tam teçhizat on sekiz kilometre yürünecek; bunun bir de dönüşü var. Botlar kapatıcı olmayan, derinin emeceği, tercihen “Nuri Leflef” marka boya ile boyanmalı ve aynı markanın cilası kullanılarak birkaç kat da cila atılmalıymış. Ben cila yerine badem yağını tercih ediyorum. İzmir’in güneşinde boyanmayan bot iki saat sonra tahta gibi sertleşiyormuş. Sonra yürü yürüyebilersen... Mesele bunlarla bitse öpüp başımıza koyacağız lakin asıl mesele, gayrınızami harp dersini anlatacak komutanın çatlak olması... Sıyırmış diyorlar.

Hakkâri Çukurca’da büyük bir baskında çemberi yarmayı başaran nadir komutanlardanmış. Gece yarısı büyük bir grubun jandarma karakoluna baskın düzenleyeceği haberini alır almaz bölümü ile birlikte taktik intikal düzeninde kestirmeden on yedi kilometre yürüyerek grupla sıcak temas sağlamışlar. Daha ilk taciz ateşinde yanındaki emir erini şehit vermiş. Çılgına döndüğünü söylüyorlar. Bölüğün üzerine toplanan mermi sağanağında yedi askeri oracıkta şehit olmuş. Kendisinin de şehit askerlerin olduğu alana ulaşmak için bir yardan atlarken omuriliğini incittiği söyleniyor. Sürekli sağ eliyle palaska hizasından belini desteklemesi ondanmış.

Kurs bölümü içtima alanında tüm hazırlıklarını yapmış beklerken “dikkat” komutuyla irkiliyoruz. Yakınıımızda mavi flamalı M38A1 marka arazi aracı beliriyor. Komutan sağda! Uzun boylu, geniş omuzlu, sarışın, güneş gözlüklü sıkı bir adam. Şapkasının siperi kaş hizasında, kamuflaj kumaşından mamul silah kılıfını bot bağına benzer bir iple bacağına sabitlemiş. Ağır ve kararlı adımlarla bölümün karşısında yerini alıyor. Asteğmen aday kurs bölümü Duruma Dayalı Eğitim için 156 öğrenci emir ve görüşlerinize hazırdır komutanım, tekmiliyle karşılıyor komutanı bölüm kıdemlisi. Ayaklar omuz genişliği kadar açık, iki el arkada kemer hizasında, sağ el baş ve serçe parmağı sol el bileğini kenetlemiş vaziyette dinliyoruz. İçimizden birini yanına çağırıyor. Postalların sıkı bağlanması gerekliymiş. Yürüyüş sırasında ayak postalın içinde hareket ederse sürtünmeden dolayı postal ayağı vuracak; bu durum ise yürüyüşün iler-

leyen safhalarında dayanılmaz bir acıya dönüşecekmiş. Kemer bele oturmalı, matara ve kasatura âdetâ bedenle bütünleşik olmalıymış. Sırt çantaları liseli çocukları gibi kalça üstünde sallanırsa yerçekimi nedeniyle çantanın vücuda uyguladığı baskı normal ağırlığının en az üç katı kadar olacağından bu intikal çileye dönüşürmüş. Anlattıklarını asker üzerinde uygulayarak gösteriyor. Bu ilk dersten sonra herkes liseli bir asker olduğunu fark ediyor. Yol bitip de araziye ulaştığımızda avcı kolu düzeninde yürüyecekmişiz.

Sahra telsizine ulaşıyor. Muhabere çavuşu ağır yaralı. Düşman ateşini yumuşatmak ve makineli tüfek mevzilerini dağıtmak için hava desteği gerekli. Harita ve pusula yardımıyla bulunduğu yerin koordinatını hesaplıyor. Mermi sağanağı sürüyor. Bölüğü toparlamalı. Askere mevzi almalarını emrediyor. Yaralı askerleri büyük bir kayanın duldasında toparlıyor; yanlarına üç sağlam asker bırakıyor. Seri ateşi yasaklıyor. Düşman taarruzuna karşı seri ateşle cevap verildiğinde düşmanın bu durumu askerinin acemiliğine vehmedip çatışmanın şiddetini daha da artırmasına sebep olurmuş.

Buraya Cehennem Deresi diyorlar. Derin bir vadi boyunca taşlık bir arazide kâh patikalardan kâh dere kenarından ilerliyoruz. Ses disiplini şart, diyor. “Bastığın yere dikkat edeceksin, kuru dallara, çakıl taşlara basmamaya özen göstermelisin. Öksürmek, hapşırma yasak!” Dağ çileği zamanı. Olmuşlarından birer ikişer topluyoruz. Komutan fark etmemeli. Yukarı makilerin arasından birkaç el ateş ediliyor. Senaryo gereği tüm bu olanlar. Bunu herkes biliyor. Kendimi bir dağ çileği çalışının dibine atıyorum. Hedef küçültmem gerekiyor. Uzanıyorum. Gülüşüyoruz; dünya devasa bir oyun yeri, savaş da öyle... Damağında dağ çileği tadı, parmağım tetikte, hava hoş, şarjör boş, bekliyoruz. Komutan yüksek bir yerden: “Vuruldun asker, vuruldun; hepiniz vuruldunuz! Pusuya düştünüz. Düşman unsurları sana göre daha hâkim bir yerde konuşlanmış. Sen hedef küçülttüğünü zannet, kabak gibi açıktasın işte...” Eliyle beni göstererek: “Sen, çalının dibindeki asker, ayağa kalk. Bir çalı seni ne kadar koruyabilir, hiç düşündün mü? Belki taarruzun ilk anında bir sütte gerisi olarak seçtiğin yer akıllıcaydı; lakin toparlandıktan sonra kendine daha muhkem bir mevzi seçmeliydin.” Bir diğer askeri göstererek: “Ya sen, ağacın arkasında oturuyorsun. Sandalye de ister misin, çay da göndereyim mi?” Cemal muzip bir arkadaşı: “Ben oturduğum yerde öldüm komutanım.” Baskında birçoğumuz ölmüştü, birçoğumuz da yaralı...

Helikopter yaklaşma mesafesini ve bölüğün yerinin nokta olarak tespitini öğrenmek istiyor. Komutan mavi işaret fişegi gönderiyor. Helikopter iki farklı noktadan mavi işaret fişeginin yükseldiğini söylüyor. Bu sefer kırmızı işaret fişegi göndereceğini bildiriyor. Olumsuz. Telsizde yine aynı soru: Hangi kırmızı nokta? Anlaşılan o ki karşı taraf telsiz görüşmelerini dinliyor. Komutan bundan sonra olanları anlatırken pratik zekânın ve hızlı karar vermenin gayrinizami

harp icrası açısından ne denli önemli olduğunu ses tonunun tüm şiddetiyle vurguluyor.

Toplanma bölgesine vardığımızda öğle yemeği vakti giriyor. Açlığı hissettiğimiz gibi ölümü hissetmiyoruz. Bir başkasının acısını da... Yemek artıklarını gömerek kaybediyoruz. Koku disiplini... Düşman unsurları yer tespitinde kokudan yararlanırmış.

Elindeki işaret fişegi tabancasına bir fişek yerleştiriyor. O gün neler yaşadığını gözlerinden okuyabiliyoruz.

— *Kaplardan kartala, kaplardan kartala...*

— *Kartal dinlemede.*

— *Mavi gönderiyorum.*

Ani bir hareketle işaret fişegini ateşliyor. İrkiliyoruz. Gökyüzüne doğru sarı bir duman süzülüyor.

— *Kartal maviyi vur! Demiş.*

— *Anladınız mı şimdi? Harp hiledir! Diyor.*

Şapkasının siperini kaşlarının hizasına indiriyor, güneş gözlüklerini takıyor. Yüzünde bir damla yaş yürüyor. Yedi yürek diyor, yedi ocak diyor, yedi can diyor, yedi umut diyor, yedi hayat diyor...

Biz ona çatlak demiştik.

EMİN GÜRDAMUR

KADER

Zorlamaya gerek yok, dedi kendi kendine adam, insan olana kırıldığı yerde bırakmak değil kırıp dökmeden bırakmak, kenara çekilmek yaraşır. Sağını solunu yokladı, yerlere bakınıp durdu, gözlerini kısarak ufku kolaçan etti, yok. Yıllardır yamaçlarında gezindiği yeryüzünde derdine derman olacak şuncacık çıkış yolu, şuncacık ışık yok.

Hep mi böyle olurdu; hayal kırıklıkları birbiri ardına gelince insan boşluğa mı düşerdi, düştükçe düşer, tutunmalık dallar da sanki hep o günü beklemişlercesine kurumaya, silinmeye, suda kaybolup giden bir izden ibaret kalmaya mı başladılar? Yürürken yerlere serpiştirilen mısır taneleri ya da yollar insanı kaybettiğinde kaybolup gider miydi? Belli ki sözün bir değerinin olup olmadığı bile böyle zamanlarda bilinirmiş. Bir cümlemin, bir mısraın gerçekten şifa olup olmadığı, gerçekten insana bakıp bakmadığı, yürekte gelen uzun bir sese nefes olsun diye mi, yoksa bir masaya çalım olsun diye mi hafızaya tutunduğu böyle zamanlarda anlaşılmış.

Sinekkaydı yüzünde birkaç saat içinde peyda olan kirli sakalları iki eliyle sıvazlayıp arkasına yaslandı. Ne kadar sürdüğünü hiçbir zaman hatırlayamayacağı kadar oturduğu parktan kalkıp yürüdü. Sabah evden çıkarken ona daha güçlü bir hava, tüküründe bir hayat sürüyormuş izlenimi kazandıran kravatı şimdi gevşemiş, yana kaymış, müflis bir tüccarın camına tutuşturulmuş ‘kapattık’ yazısı gibi dalgalanıyordu.

Tanıdık kimselere rastlamayacağı تنها bir yere doğru yürümek istedi. Ancak son yıllarda kendisinin bile şaşırarak izlediği, çığ gibi büyüyen özgüveni onu bu küçük şehrin yalnız kalmaya elverişli hemen her mekânında ahablar edinmesine neden olmuştu. Ve şimdi ilk kez, çevresine ne kadar gereksiz kalabalıklar yığdığını, şehri kendine ait tek bir köşe bırakmamacasına insanlarla paylaştığını, tükettiğini düşündü. Bugün başına gelen, hayli zamandır korktuğu şey olmasına rağmen içini lebalep dolduran karanlık hiç tatmadığı cinstendi. Boğulacak gibi oluyordu. Yol boyunca düşünüp durdu, insan gerçekten de kaderinden kaçamaz mı?

Sahile, kayalıklara doğru yürürken telefonu çaldı. Karısının gülen yüzü ekranda belirdi, yine ilk defa o gülüşün bir aşağılama olabileceğinden şüphe duydu.

“Betül’ü kurstan al, yine unutma!”

Karısının sesinde evde kendisini bekleyen küskünlüğü, sitemi ve bitmek bilmeyen kavgaların bir yenisini gördü. Tükenmek bilmeyen borçlar, ufak tefek

meseleler etrafında palazlanıp evi yangın yerine çeviren kavgalar, eve gece yarısı gitmeleri, karısının da o geceleri teker teker duvara kazınması, tam olarak ne zaman başladığını ikisinin de bilmediği derin zıtlaşmayı besleyip büyüttmüş ve nihayet genç çifti ayrılığın eşiğine getirmişti.

Geçmiş ne çabuk, ne kolay akıp gitmişti böyle. Sıra dışı evlilik kararları, o kendilerini herkesten farklı kılan anlam sağanağı altında modern zamanların romantik klişelerine dudak bükme, birbirlerinden habersiz geçen yılları telafi etmek istercesine geceleri ağzına kadar dolduran sohbetler, karşılıklı susmalar ne çabuk mazi olmuştu.

Hâlbuki çok değil, daha altı sene önce aralarında herkesi dışarıda bırakan, dışarıdaki her şeyi anlamsız bir hayaletle dönüştüren duyguların istilası altındaydılar. O duygular, hızlandırılmış tabiat olayı gibi sarmaş dolaş çoğalan sarmaşıklara benziyor, geçmiş ve geleceği bütün endişeleriyle birlikte örtüyor, onları o zamana kadar bilmedikleri ufuklara sarkıtıyordu. Yeryüzünün gelmiş geçmiş bütün aşklarından yüklendikleri cesaretle, bir olgunluk, bir vurdumduymazlıkla kendilerinden başka her şeye meydan okuyorlardı. Zaman, kudretli rüzgârıyla her şeyi eskitebilir, herkesi toprağa karıştırabilirdi ama kederli bir hastane odasında, babalarının, ölümü yan yana bekleyen ranzalarının başında kesişen ve dünyevi meşgalelerden, tensel zaafılardan uzak başlayan hikâyelerine dokunamazdı. Her iki babanın da dünyadan göç ettiği o sonbaharın ardından gelen kışta, karın çelimsiz, ince toz gibi şehre yağdığı bir ikindi üzeri, caddelerde onlarcası bulunan kırmızı ışıklardan birinin altında rastlaşıp kederli hastane günlerini de içine alan tuhaf bir aşinalıkla bakışmışlardı; biri, ancak meleklerin yontabileceği incelikte bir sesle “Çok yalnızım” demiş, öbürü, bir mucize karşısında şehrin sesini kısar gibi “Benimle evlenir misin?” diye sormuştu. Bugün tehditkâr bir uçurumun kenarında duran yuva böyle kurulmuştu. Gecelerin ve gündüzlerin birbirini kovalayıp durduğu zaman nehrinde onlar yan gelip yatan, yıldızları seyreden, sazlıkların gününbirlik seslerinden zevkler devşiren, etraflarına doluşan diğer canlıları görmezden gelen, burun buruna oynaşan, yuvarlanan, sığ sulara dalıp çıkan iki turna balığı gibiydiler. Hayatın rengi, tadı, tuzu henüz birbirlerinde bulduklarından, gördüklerinden ibaretti. İlk gençlik yılları boyunca altını çizdikleri satırlar, dizeler birbirleriyle beraber nihayet bir denize dökülmüş gibiydi. Henüz turna balıklarının birbirlerini de yiyebildiklerini bilmiyorlardı. Göz göze çıktıkları yolun bir yerinde birbirlerine bakamayacak kadar uzak düşeceklerini, gözkapaklarının şehvet tülleri olduğu kadar odaları kör eden kara çarşaflara da dönüşebileceğini, doyumsuz seyredilen kaşların bir savaş baltası olabileceğini bilmiyorlardı.

İkisi de, bir insanın başka bir insanın kurdu olmayacağını, bunun böyle olması gerektiğini, bunun böyle olması durumunda karşısında titredikleri günbatımlarının, yeşil kubbeli şadırvanların, kitapların, nikâhlarını kıyan hocanın gözlerini

yumup başka dünyalara bir şey bildirir gibi ettiği duanın, babaannenin dünyayla ilişkisini kesmiş sandığından uyandırılıp gelinin parmağına geçirilen firuze taşlı yüzüğün, okul çıkışı şehirdeki o tek sahafta buluşup balık ekmekle öğün geçiştirmelerin, hepsinin, her şeyin bulunduğu makamdan yere döküleceğini, darmadağın olacağını, sadece bununla kalmayıp, onlarla birlikte insanlık tarihiyle hizaladıkları kendi küçük hayatlarının, hatıralarının, hayallerinin de yerle yeksan olacağını zannediyorlardı. Ama öyle olmadı, hiçbir şey yerle yeksan olmadı. İki genç öğretmen, başlarına gelip tüneyen huzursuzluktan daha çok buna içerlediler, ama o hayhuyun içinde bunu fark edemediler. Sadece belli belirsiz anladılar, insan, zannettiklerini yıka yıka geçermiş dünyadan, yıkılan her bir duvarın aslında ezelden beri orada olmadığını, onsuz da hayatın pek eksilmediğini talim ede ede.

Betül arka koltuktan babasının sessizliğini gördü. Her zaman sorduğu şeyi sormayacağını anladı. Babası soracak o da gün boyu öğrendiği şeyler arasından kendince en ilginç olanını seçip babasına anlatacaktı. Ama bu defa babası ona bir şey sormayacağına benziyordu. Küçük kız, kelimelere dökemediği bir buruklukla insanların kendi ayakları üstünde durmayı böyle böyle öğrendiklerini sezinledi. İki avucunu birleştirip koltukların arasından ileri uzattı ve “Bugün ne öğrendim, biliyor musun baba?” dedi. “Ne öğrendin kuzum?” diye sordu babası, kendini bulamamış bir sesle. “Dua ederken” dedi, “Böyle sımsıkı tutmak lazımmış. Yoksa sevaplar parmaklarımızın arasından dökülüyormuş.”

“Ne kadar da ilginç!” dedi içinden adam, “Ne kadar da az anlamlı.”

“Aferin kızım, bunu bilmiyordum.”

Yeterince ilgi ve takdir görememiş ellerini kendine çekti çocuk. Otomobil berrak gökyüzünün altında bildik caddelerden, bildik sokaklardan eve doğru ilerlerken, sahibinin kafası çıkmaz sokaklarda dolanıp durdu.

Gece yalınayak balkona çıktı. Kapıyı kapattığından emin oldu. Elini bir alışkanlık olarak siperleyip sigarasını yaktı. Rüzgâr yoktu, hava sessiz ve ılıktı, insandan bir cevap bekler gibi susmuştu. Elini ağır ağır alnında gezdirdi. Aklına kızı geldi, sonra onu aldığı kursun sürekli gülümseyen müdürü. Bıyıkları ağzının üstünde oynayan müdürün yüzünden rahmetli babasının yüzüne düştü. Orlon fesinin altında çürük dişleriyle gülümsedi babası. Ne de güzel gülümsedi. Dünya yansa yorganım yok içinde der gibi gülümsedi. Şimdi onun gamsızlığına, ağzında unuttuğu Bafra sigarasına ne kadar da muhtaçtı.

Neon lambalardan medet uman gözleri otomobilin birinin yanıp sönen alarm lambasına kondu. Mavi nokta yanıp söndükçe zaman daralıyormuş gibi bir hissin cenderesine düştü ve daha hırçın düşünmeye başladı. O hırsıyla sigarasından çekerken karısının bu akşamki ağır sözlerini düşündü. Ağzına dolan acıyı karanlığa doğru, biraz da kendi yüzünü gördüğü karanlığa doğru tükürdü. Usulca örttü kapıyı ve çekyata uzanıp koluyla altından doladığı mindere başını koydu.

İnadına aksi istikametinde yüzölmez bazı dalgaların. Yüzölür, yüzölmesine yüzölür de üç günlük dünyada buna katlanmaya değer mi? İnatla birbirlerinden kaçarak başlamıştı onların hikâyesi. Sonradan o kaçışın da kendi hikâyelerinden bir cüz olduğunu anlamışlardı. Bu şehre geldikleri ilk sene aynı okulda biraz içekapanık, biraz asosyal, biraz kitap kurdu ve birbirlerinden çokça uzak geçirdikleri dönemin sonunda yolları ayrılmıştı. Okulun orta kısmı başka binaya taşınmıştı. O kısacık dönemde birkaç kez lüzumsuz bir sandalye meselesi yüzünden tartışmışlar ve bir daha da karşılaştıkları yerlerde selamlaşmamışlardı. İkisi de bu ilgisiz tavırların basbayağı ilgi demek olduğunu bilecek kadar hayattan haberdardılar. Doğmadıkları, büyümedikleri, çocukluk ve ergenlik dönemlerinde en ufak bir hatıra serpiştirmedikleri bu şehrin bir hastane odasında karşı beri yatan babalarının başucunda beklerken kader, elişi yapan kadınların ipi parmaklarına sarıp boşaltmaları gibi onları ansızın başa getirip düğümlemişti. Bir ölüm ziyafetinde, bir veda faslında olmuştu bu. Birlikte geçirdikleri ilk gece, kadının fısıltılı sesi duvarlarda yankılanmıştı: “Ne korkunç değil mi, insan kaderinden kaçamıyormuş!” Şimdi o söz karanlık odayı doldurmuş adamın içindeki son umut zerresini boğuyordu.

Kalktı, artık dayanacak gücü kalmamıştı. Kapı aralığından içeri baktı, gece lambasının pembe ışığı altında yattığı yerde doğrulan kızını ellerini sımsıkı birleştirmiş dua ederken gördü. Yaklaşınca onun uyumuş olduğunu, avucunun içindeyse kapaklarında karısıyla kendi resminin bulunduğu kolye olduğunu fark etti. Adam kızının akşamki kavgayı duymuş olacağını düşündü. Ona bakarken gözleri apansız ıslandı, içinde dönenip duran öfke sakinleşmeye, nefes alıp vermeye başladı. Elindeki kolyeyi alıp masaya koydu, gözüne minicik gözüken bedeni yatırıp usulca kapıya döndü. Orada loş ışık altında karısının darmadağın yüzünü gördü. Ağlıyordu. Ama bu kez düşmanı yakmak için burçlardan dökülen kaynar sular gibi değil için için ağlıyordu. Koridoru hataların, acı sözlerin, çatık kaşların üzerine basa basa birlikte, yan yana geçtiler. O kısacık geçişte ayrılığın bütün patikalarını bilmem kaçınıcı kez yokladılar, bütün ihtimalleri gözden geçirdiler, başından sonuna kadar yaşadılar ve her seferinde pembe bir ışığa, dua ederken kapanan parmaklara çarpıp geri döndüler.

Odalarına girip darmadağın örtülerin, yerlere saçılan giysilerin, çatlayan aynanın tam karşısında durdular. Kadın yıllar öncesine ait fısıltılı sesiyle, “Ne korkunç değil mi?” derken adamın da aynı anda aynı şeyi söylemiş olduğunu irkilerek fark etti. Sözü gerisini sabahın ilk ışıklarına doğru ancak getirebildiler.

YELİZ BALOĞLU

KÂĞIT KESİĞİ

Dört mısralık bir şiirdi. Şairini bile hatırlamıyorum. Sunay Akın diye kalmış aklımda. Bütün şiirlerini okudum gün boyunca belki bulurum diye. Tek hatırladığım büyümeye, çocuk kalmaya ve de yalnızlığa dair hüznü bir gerçekliği anlatıyordu. Seneler önce ciğerini sökmek istemiştin birinin. Okuduğunda canı aynı derece yansın diye ona gönderdiğim beyaz bir gül buketinin üstüne bir not kartıyla ilişirmesini istemiştin aynı dörtlüğü çiçekçiden. Teslimat adresi olarak bir düğün salonu adresi verdiğimde ne düşünmüştür ya da onca çiçek siparişi arasında dikkatini çekmiş midir bilmiyorum. Ama adrese ulaştığında ve vakti gelip de okunduğunda muhatabını ağılattığını çok sonra başkasından dinlemiştim. İçim soğumadı. Onun gözyaşları kırdığı kalbin çatlaklarından sızıp kayboldu. Bir gözyaşı şisesini bile doldurmadı. İçime hapsettiğim ve bana ait olmayan sitem ne eksildi ne çoğaldı. Bir çocuk gülümsemesiyle gönüllü saklandığı kuytudan arada başını çıkarsa da söz oldu ama ses olmadı. Bana ait değildi ama bende kaldı. Ağır bir emanet gibi.

Basit bir hikâyesi var aslında tüm bunların. Kırmak ve kırılmak için uzun olması gerekmiyor hikâyenin. Sevdiklerimizle aramıza okyanustan mesafeler koyduğumuzda başlamadı ama onunla fazlasıyla alakalıydı olup biten. Biz evleneli bir kaç sene olmuştu. İki kardeştiler, eşim ve kız kardeşi: Efe ve Yıldız. Yazı İstanbul'da arşivde geçirdiğim zamanlardı. Kardeşimin 4. Levent'teki evinden otobüsle Karaköy'e, Karaköy'den Sultanahmet'e bazen yürüdüğüm bazen tramvaya bindiğim zamanlar... Sıcak bir yazdı. Başıma güneş geçmesin diye aldığım kocaman hasır şapka ile her satıcının ve her başıboş serserinin gözünde turist oluverdiğim bir yaz. On dakikalık molalarda, nefes alayım diye çıktığım sokaklarda az evvel el yazısına küfrettiğim kâtibin de aynı yollardan geçmiş olma ihtimali ile mest olur yorgunluğumu ve yersiz kızgınlığımı unutturdum. Bazen aynı hisle Gülhane'ye Valilik önüne kadar yürüdüğüm olurdu. Yani hepsi arşiv Kâğıthane'de ruhunu bir mermer serinliğine teslim etmeden önceydi.

Telefon çaldığında arşivden çıkmış Karaköy'e doğru yürüyordum. Sirkeci'de, bir yankesiciye cüzdanımı kaptırdığım üst geçitten sırt çantama sarılmış karşıya geçiyordum. Telefondaki kayınbabamdı ve "Yıldız'a bu haftasonu söz keseceğiz, gelebilirsen iyi olur," diyordu. Hafta sonuna iki gün vardı. Cumartesi teslim almayı planladığım belgeler geldi önce aklıma. Sonra neredeyse altı aylık

mazisi olduğunu da aynı zamanda öğrendiğim hadisenin bana neden bu kadar geç haber verildiği takıldı aklıma. Bir hafta önce bile haberdar olmak her şeyi daha kolay planlamamı sağlayacaktı. Yoksa dış kapıdaki mandal muamelesi görmeyi umursamayacak kadar rasyoneldi aklım. Biraz da vurdumduymaz... Aynı rasyonellik bana iki günde otobüs bileti aldırды, söz için elbise buldurdu, arşivdeki işleri eksik de kalsa yoluna koydurdu. Tek isteğim Cumartesi gündüz evde yapılacak söz töreninde esnememek ve ayakta durmak için gece otobüste biraz uyuyabilmiş olmaktı. Çünkü babam “bir düğün bir de cenaze” derdi, “yalnız olmaz, akrabasız arkadaşsız olmaz.” Çünkü ben bir düğünlerde bir de cenazelerde görürdüm ailemin ne kadar geniş olduğunu...

Küçük bir kalabalık eşliğinde yüzükler takıldı, çiftin muhtemel saadeti alkışlandı, çaylar içildi, tatlılar yendi. İki taraf kaynaşacak vakit bulamasa da tanıştı, iki lafın belini kırdı. Olabilecekleri en iyi şey oldular. İki yüzükle akra-ba, iki lafla tanıdık oldular. Havadan sudan muhabbetler tükenince önce erkek tarafı yolcu edildi, sonra akrabalar da gidince kız tarafı olarak çekirdek aile ve ben kaldık geride. Nikâh, memur atamaları takvimine binaen erken olacaktı. Aynı şehire atanmak için bir gereklilik. Ben dönmeden olacağı için sevinmiş-tim. Orada olmak benim için önemliydi. Başkaları için ne kadar değerliydi düşünmedim. Düğünse okyanusun öbür tarafında üniversiteler tatil olunca yani Aralık başında Efe'nin tatili sırasında olacaktı. Çünkü onsuz düğün olmazdı. Eksik kalırlardı onlar, öksüz kalırdı Efe. Aslında bana bütün bunları düşündüren çocukluğumda çokça gördüğüm evlenmek için abilerinin askerden dönmelerini bekleyen nişanlı kızlardı. Rasyonel olduğunu iddia ettiğim aklım bunu hiç sorgulamamıştı... Çünkü kardeş candı, ciğerdi. “Guzuum” diye severdi teyzeler, halalar bizi.

Nikâha gidemedim. Son anda gününü değiştirdiler ve benim vize randevu tarihimle çakıştı. Randevu tarihimi bir önceki nikâh tarihine göre almış olmam pek bi manidar kaldı. Güldüm geçtim. Dört saatlik yolu bir saate indirecek bir yol bulamayınca, “ışınla beni Scotty” hülyalarına dalsam da nasılsa düğüne geleceğiz avuntusu ile içim rahat döndüm okyanusun öbür tarafına. Biz üç ay sonrası için seyahat planları yaparken Ekim başında bir telefon geldi. Skype açıldı, yüzler göründü. Düğünü bir ay önce yapmaya karar verdiklerini söylüyordu kayınbabam. Dönem ortasına denk geliyordu yeni tarih... Sınavların, araştırma ödevlerinin üst üste yığıldığı, alışverişe gitmek için bir saati zor ayırdığımız zamanda “biz düğünü yapıyoruz, siz gelmeseniz de olur” demek gibiydi. “Neden?” diyebildi Efe sadece. “Kardeşin de nişanlısı da aynı şehirde iki ayrı eve kira veriyorlar oğlum. Nikâh da kıyıldı üstelik. Erkene almak istemişler düğünü,” dedi babası. Yıldız göründü ekranda. “Gelmem imkânsız

o tarihte,” diyebilirdi çaresizce Efe. “Bir ay daha bekleyeceksiniz alt tarafı,” diye ekledi. Konuşulanların gerisini dinlemedim, gözlerim Yıldız’ın yüzündeki umursamaz ifadeye takıldı. Bencilliği arada kalkan kaşlarına ben mi yakıştırmıştım? Efe bizim de düğüne gelmemizi sağlayacak alternatifler sundukça kalkan omuzlarına, sola doğru dönen başına ben mi yazmıştım “umurumda değil”leri? O zaman mı karar vermiştim canını yakmaya?

O zaman değildi. Bilgisayarı kapattık. Efe’nin gözleri dolu dalıp gittiğinde, göz yaşları akmasın diye gözlerini kocaman açıp da içindeki hüznü bana aşıkâr ettiğinde geçmişti içimden ilk defa öfkeli bir delilik. Canını yakacaktım. En nazik şekilde, en ince yöntemle. Ondandır, bir şairi kendime tetikçi yaptım. Öldürmeyecek, bir yara açacaktı sadece... İnce bir sızı. Kâğıt kesigi gibi.

Gurbet, sevdiklerinle arana okyanuslar koyduğunda değil önemsenmediğinde yaşadığın bir şeymiş. Buydu benim hissettiğim, Efe’nin yaşadığı. Uzak olmak gerekmiyormuş. Düşünülmemek yetiyormuş garip kalmaya. İstanbul’da bir apartman dairesinin kira bedeli ile tartılan değerimiz benim için cömert bile sayılırdı belki ama kardeş candı, ciğerdi. Beklenirdi sene de girse araya. Aşk mıydı bekleyemeyen, şehvet mi? Yoksa sadece benim kafamda mitleştirdiğim bir Orta Anadolu geleneği miydi beklemek?

Yıldız ve eşi düğünden sonra aynı evde yaşayabilmek için yılbaşına kadar beklemek zorunda kaldı. Düğünün hemen öncesinde, girdiği sınavlardan biri ile Yıldız’ın eşi Ankara’da daha iyi bir kurumda çalışmaya hak kazandığının haberini aldı. İstanbul’daki evi boşaltıp Ankara’da bir ev kiraladı. Yıldız’ın tayini merkeze eş durumundan alınana kadar iki aydan fazla zaman geçti. Yine iki kira ödendi. Yine bir gün dolaşırken edebiyat sitelerinde karşıma çıkıverdi seneler önce bir gül demetinin üstünde birinin kalbine kâğıt kesikleri atсын diye yolladığım dört satır. Doğru hatırlamışım tetikçim Sunay Akın’dı.

Şöyle yazmışım nota:

“İki çocuk
rahatlıkla oturduğumuz
kapının eşigine
kendi başıma zor sığıyorum bugün
büyüdükçe insan
yalnız mı kalıyor ne?” S.A.

Küçük kardeş çok mutlu ol...

SENEM GEZEROĞLU

HİKÂYEYE SİĞİNMAK

...

Odam. Karanlık. Kuyu. Kitaplıksız kitaplar. Penceresiz. Perdeler. Masa. İki sandalye. Yatak. Dağınık. Her yer. Not kâğıtları. Masanın üstü. Kül tablası. Sigara. İlaçlar. Gazete. Defter. Kâğıt. Kalem. Yazmak. Durmadan. Düşünmeden. Konuşmadan yazmak. Hikâye. Sığınmak... Bir ileri bir geri. Masanın başında. Sallanarak...

Dost. Yakın. Çok yakın. Tam karşımda. Beni seyrediyor. Ben. Yabancı. Çok yabancı. Ayna beni. Tanımıyor. Ayna. İle aramda. Mesafe. Dost. Kapatıyor. Kapanıyor. Kararıyor. Her yer. Örtü. Karanlık.

* * *

— Yine ne yazıyorsun bakalım?

— ...

— Merak ettim, okumak isterim.

— ...

— Peki, neden yazıyorsun bunları? Yani açık konuşmak gerekirse çoğu anlamsız. Sadece karalama...

— Ol. sun. sun. Yaz. mak. Gü. Zel.

— Ne yazıyorsun şu an?

— Hikâ. ye...

— Adı ne?

— Hi. kâ. yeye. sığ. ınmak...

— Garip... İnsan nasıl sığınır ki hikâyeye?

— Diğer. Leri. nden. Kaçmak. Kaç. Mak için.

— Nasıl yani?

— Dün. Ya.

— Hımmmm... Peki konusu?

— Bir. Cin. ayet hikâyesi bu...

— Cin mi âyet mi?

— De. ğil. Cina. Yet.

* * *

Güldü. Dost. Güler mi? Ben. Ağlarken. Alay eder gibi. Ezildim. Küçük. Bir böcek. Gibi. Gregor. Samsa. Sanki.

* * *

— Ne. Den. Güldün?

— Cinayet hikâyesi dedin de...

- Ne Ol. muş. Ya.ni?
- Böyle oturduğun yerden cinayet hikâyesi yazabileceğini mi sanıyorsun?
- Ne ya. pmam. Mı. Bekliyor. sun?
- Hiiiiiiç...
- Söy. Le.
- Yapman gerekeni söylememi istersen...
- Söy. Le. Dedim. Sa.na.

* * *

Garip. Bir ifade vardı. Yüzünde. İçimi. Okuyor. Gibi. Anlıyor. Her adım. Her hamleyi. Önceden. Biliyor. Gibi.

* * *

- Ne. Deme. ye çalış. Iyor. sun sen?
- Bilmek istediğine emin misin?
- Yıl. larımı ver. dim. Deliler. Gibi yaz. ıyorum.
- Niçin?
- En. Gerçek. çi öykü.ye ulaşmak. İçin.
- Güzel. Madem gerçekçi olsun istiyorsun, ben de neleri göze alabileceğini merak ediyorum.
- Her. şeyi. Her. Gün. Yaz. Iyor. Um. Em. Ek. Emek veri. Yor. Um.
- Madem öyle. Gerçek bir hikâye yazarı olmak istiyorsan ne dersem yapman lazım... Biliyorsun, bu konuda iyiyim.
- Söy.le. Yapa. Rım.
- Yazacağın şeyi yaşaman lazım...
- Nasıl ya. ni?
- Pervane gibi yani. Yanmadan bilemezsin. Yaşamadan olmaz.
- Na. sıl yaşa. mak?
- Ben diyorum ki, elmayı yemeden onun tadını anlatamazsın. Hiç koklamadığın bir çiçeğin kokusunu tarif edemezsin. Gözlerin hiç görmemişken gökkuşağını anlatmak gibi bir şey bu.
- Yaşa. Ma. dan ol. Maz. Mı?
- Olur mu?

* * *

Eminim. Düşüncelerimi. Okuyor. Dostum. Dost. Mu? Düşmana. Dönüşmüş. Bir. Canavar bu. Hükmetmek çok kolay. İçinde. Beynimin tam içinde. Çip gibi. Yok yok. Değil. Beynimin ta kendisi. Gibi.

* * *

- Ne o? İyice daldın. Düşündün mü söylediklerimi?
- Saç. Ma.
- Neden?
- Bir. Hi. Kâye için. A. dam öl. Dür. mek

— Bir hikâye için değil ki. Hayattan intikam almak için. Seni her gün öldürenleri... Seni öldürenleri öldürmek için... Yoksa hikâye, sadece bahane.

— Sus. Ye. Ter.

* * *

Küçük. Bir çocuktum. Ufacık. Bir çocuktum. Oyunlarım beyazdı. Ama. Onlar. Siyah oyunlar. Oynamak istediler. Bir bodrum katında. Benden büyük. Üç. Çocuk. Daha vardı. Saklambaç. Saklan ve kaç. Saklandım. Ama. Kaçamadım. Ellerimden. Tuttular. Kollarımdan. Tuttular. Tuttular bırakmadılar. Çılgılık. Attım. Kimse duymadı. Elleriyle. Ağzımı kapattılar. Korktum. Çok korktum. Teslim oldum. Bir bodrumda. Beni. Karanlık kuyulara attılar. Canım. Çok acıdı. Büyüdüm. Sonra. İzi kaldı. O bodrumun. O. Üç siyah oyunun. İzi kaldı. Büyüdüm. Önce. Öldüm. Sonra. Büyüdüm. Ölmek. Ve öldürmek. İstedim. Hep. Defalarca cinayet işledim. Ama. Kimse ölmedi.

* * *

— Sadece bana güven, gerisi çorap söküşü gibi gelecek.

— Ben Sök. Mek değil. Dik. Mek. İstiyorum. Ama.

— Dostun değil miyim? En zor günlerinde bana sığınmadın mı? Güven. Sadece güven bana. İyileşeceksin. Dediklerimi yaparsan...

— ...

* * *

Yenildim. Beni hapsetti. Kendine. Beyni sanki. Benim. Bedenimdeydi. Dost muydu? Düşman mı? Vazgeçtim. Sormaktan. Teslim. Oldum. Ne derse. Yaptım. Rahatladım. Kendimi rahatlattım. Günler. Geçti. Zaman. İçimde birikti. İntikam. Almak istedim. Hayattan. Yazarak. Ve yaşayarak. Yaşayıp da yazarak. İntikam almak. Herkesten. Nefret ettim. Hak verdim. Katillere. Raskolnikof'u. Çok sevdim. Suç. Ve Ceza. Balta. Baltam olsun. İstedim. Zaman. Geçti. Çok geçti. Geciktim.

* * *

— Vakit geldi, hazır mısınız?

— ...

* * *

Hazırdım. Çıktım. O beni evde. Bekleyecekti. Yürüdüm. Saatlerce. Yürüdüm. Çarptım insanlara. Yalpalayarak. Yalın ayak. Yürüdüm. Bir kurban. Sadece. Bir hayat. Bir nefes. Bir ölüm. Bir kan. Kan revan. Yılan. Gibi yollar. Yürüdüm. Saatlerce. Bir kurban. Bir hayat. Bir ölüm. Bir çocuk. Yıllar önce. Kurban edilen. Çocukluğum gibi. Bir çocuk. Yıllar önce. Beni öldüren. Çocuklar gibi. Bir çocuk. Siyah ölüme. Beyaz bir nefes. Sunar gibi. Bir çocuk. Gördüm. Orada. Uzakta. Vitrinin önünde. Seyrediyordu. Kendi gölgesini. Yalnız. Kimsesiz. Hareketsiz. Bir. Oyuncakçının tam önünde. Gülümsüyordu. Yaklaştım. Hızla. Yaklaştım. Kimseler görmeden. Yaklaştım. Yakındım. Yaklaştım. Elimdeki bıçakla. Sert. Keskin. Parlak. Çocuk kadar parlak. Sapladım. Defalarca.

Sapladım. Bıçak. Bıçak. Bıçak. Günah kadar. Sıcak. Gözleri. Gözlerimdeydi. Oluk oluk kan. Kan. Her yer. Kan. Kırmızı. Geçmişimdeydi. Ama. Geçmemişti.

* * *

— Ne bak. Iyor. sun öy.le! Hep. si sen.in yüz. ün. Den...

— Emin misin?

— ...

— Sen zaten öldürmek istedin yıllarca. Ben sadece sana yardım ettim.

— Al.lah. İn bela.sı! Ne bi. çim adam. sın sen!

— Dostunum. Dost dediğin yardım etmeli. Yaşamadan nasıl yazabilirdin ki? Geçmişinle yüzleşmeden? Bir şeyleri halletmeden?

— Man. yaksın sen!

— Senin de benden kalır yanın yok ama...

— Ka. pa çene. ni!

— Fark ettin mi?

— Ne. yi?

— Öldürdüğün çocuk nasıl da onlara benziyordu?

— Sus!

— Biliyorum hiç pişman değilsin.

— Su. ssssssss!!

* * *

Çıldırıldım. Bu adam. Dostum. Değildi. Burada. Bu masada. Tam karşımda oturan adam. Benim dostum değildi. Yazamadım. Çıldırıldım. Kalktım. Sandalyeyi elime alıp. Defalarca indirdim başına. Defalarca vurdum ona. Defalarca. Bir eksik bir fazla. Ne fark eder. Ellerim. Kan. Vurdum. Vurdum. Vurdum. Defalarca.

* * *

— Hastanın durumu nasıl?

— Sakinleştirici verdik hocam. Şimdi daha iyi. Narkozun etkisiyle yarı baygın.

— Neler olmuş?

— Kriz geçirmiş hemen buraya getirmişler.

— Hımmm. Kaydı var mı?

— Var. Dosyasını az önce inceledim ben de. Psikiyatristi ilaç tedavisinin yanında bazı rehabilite yöntemleri de denemiş.

— Ne gibi?

— Yazılar yazıyormuş rahatlamak için. Ama evi çöpe çevirmiş. Görevli arkadaşlar her yerin kâğıtlarla, gazetelerle dolu olduğunu söyledi. Pencereleleri bile kâğıtlarla kaplamış.

— Bu tip hastalarda normal bir durum aslında.

— Son zamanlarda da odasına kapanıp kendi kendine konuşuyormuş. Annesi, zavallı kadın, çok korkmuş.

* * *

Bu insanlar. İnsanlar. Hakkımda. Duyuyorum. Yalan yanlış. Şeyler. Oysa. Gerçekti. Her şey. Öldürdüm. Aslolan bu. Bir. Hayal varsa. Onlar. İnsanlar yalan. Gerçek benim. Dünyam.

* * *

— Hayalî bir karakter yaratmış olabilir. Sanrıların etkisiyle bambaşka bir dünyada bile yaşıyor olabilir. Bu tip hastaların en büyük özelliği. Eşyaları, kişileri olduğundan farklı algılayabilir. Cezalandırıldığını, takip edildiğini, birilerinin onu öldürmeye çalıştığını bile düşünebilir. Çok şey var. Kompleks bir süreç bu.

— Annesi şey dedi hocam.

— Ne dedi?

— Son zamanlarda ara ara dışarıya çıkar olmuş. Sokaktaki insanlarla kavgı ediyormuş. Hatta garip ama, bir oyuncakçıdan oyuncak bebek alıp onu parçalara ayırmış.

— Saldırgan kişilik özellikleri... Paranoid şizofrenlerde kendini böyle gösterebilir.

— Evet...

— Geçmişle de ilişkili tabii. Dosyasındaki bilgilere göre çocukluğu hiç iç açıcı değil.

— Evet hocam. Son zamanlarda ilaçlarını da almamış. Korkuyormuş. Zehirleneceğini düşünüyormuş sanırım.

— Krizler de bu yüzden olmuştur zaten. Düzensiz ilaç kullanımı. Psikolojik destek kadar ilaç tedavisi de önemli. Dikkat edelim.

— Peki hocam. Hasta uyanır uyanmaz sizi bilgilendireceğim.

* * *

— Ha. La orda mı. Sın?

— Ben hep burdayım. Sen yaşadığın sürece.

— Se. Ni öldür. Düm ben.

— Rüyaıdı o. Sen ölmeden ölmem ben.

— Sen.i öl.dürd. üğümü yazar. Sam. Ölü. Sün.

— Yaşamadan yazamazsın. Yaşaman lazım.

— Yaz. Maz. Sam. Yaşa.ya. maz. Sın. Öl. Men lazım.

— Beni öldürdüğünü yaz o zaman.

— ...

— Yazacak mısın?

— Ev. Et.

— Adı ne olacak peki?

— Hi. Kâyeye sığ. Inmak.

— Garip. İnsan nasıl sığınır ki hikâyeye?

— ...

AYŞE ALDEMİR

BADEM ÇİÇEĞİSİN VE EYVÂH!

“Badem çiçeğisin!” diyordun fısıltıyla ve baygın... Sesin, değirmen çarkının suya çarpması gibiydi, uğultuyla karışık dingin... Kulağında tutkuyla dalgalanan akıntıya kapılıyor, hiç görmediğin badem çiçeklerini hayal etmenin heyecanıyla sarsılıyordun birdenbire.. Kime, niçin badem çiçeği hem? Öte yandan koygun bir dağın eteğinden usulca aşağıya kendini bırakan küçük taşlar gibi, dilinde ardı sıra yuvarlanan cümlelere, tuhaf bir sırtış da iliştiriyor, yeni yetme bir oğlanın bıyıklarını burup çalımla yürüyüşü gibi, aklınca övünüyor olmalıydın kendinle.

Geceye doğru tuhaf bir haz duygusuyla, elini ikide bir hohlayarak, kim-senin yanına ilişmeyeceğini düşündüğün bir köşeyi seçip ahşap bir sandalyeye oturdun. “Badem çiçeğisin” cümlesi, bir buluş gibi sana durmadan kendini tekrar ettiriyordu. “İlhamın nerede geleceği belli olmaz” diyerek gülümsedin, cebini yokladın, kâğıt bulamadın.. Yalnızca tütün kağıdın vardı, hâlâ vazgeçemediğin.. Baban da vazgeçmezdi ya!.. Bunu geçelim, dedin.

Kalemi eline alıp, yazıya koştun kendini, atlar gibi diyesin geliyordu.. Yani atlar nasıl da birden, dörtnala, koparıp ipini, vahşice gövdesini bozkırın bağrına savurursa... Yazmak biraz da bu... Yazıyordun, bir kuşun aniden hesap etmeksizin havalanması gibi, bir şimşegin çakması ve ardından bulutlardan yeryüzüne suların hızla boşanması gibi delice.. Her neyse, dedin. Bir şeyi illâ başka bir şeye benzetmek zorunda mıydın? Benzeterek daha da karıştırdığının farkında değil misin? Buna da neyse dedin.. Hazır çıkarmışken yak dedin, yak şundan bir tane, nasılsa *çözülmüş bir sırrın üzüntüsü* avcumun içinde kaşınmakta dedin hoyratça.

“Anne, ben niye kekeliyorum böyle?” diye sormuştun. Çocukların ağız birliği yapıp sana çirkin sözler ettiğinde hani.. Kekeme Halil! Çınlar kulağında.. Vereceği cevabı beklerken, bir yandan da pencereye bakıyordun. Kızıldı dolunay, neredeyse kan kusacaktı.. “Benim tek gözüm neden görmezse, senin de dilin o sebepten...”

Ne zaman tütün sarsan, anımsamak zorundaydın illâ, babanın sararmış, küflü dişlerini.. Evin duvarlarının işitmek için âdeta sağır kesildiği tumturaklı küfürleri ve.. Anımsamak istemiyorsan Kekeme Halil, vazgeçmek zorundaydın.. Her neyse, ...*Orada durun isterseniz efendim, geçmiş bir acının ağırlığını, belleğimize yüklemeyelim...* dedin.

Dalgin, beklentisi olan biri gibi sardın kâğıdı. “Sen busun” dedin. “Çabalama.. Sağlam bir kopya.. Küflü dişler tiksinti uyandırsa da böyle..” O sırada birinin sana doğru yaklaştığını duydun. Kaldırdın başını. Yüzüne baktıkça talan edilmiş üzüm bağlarını, kurumuş göl yataklarını, bilmediğin bir ülkenin sokak-

larında oradan oraya koşturan, haykıran, ağlayan çocukları görür gibi oldun. “Tuhaf bir yüz, sanki yüz değil harita..” diye düşündün.

“Okudum” dedi hikâyeni. “Baba sevgisini nasıl da canlı kanlı ifade etmişsin, etle tırnak meselesi bilirsin işte..” Sonra yazdığın hikâyeyi sana anlatmaya koyuldu, sen bilmezmişsin gibi.. Adam, kırk gün kırk gece düğün derneğe tutulanlar gibiydi, ağzını kapatmayacaktı sanki. Suskundun, dilinin önünde taşlar... “Ne o yoksa hatırlamıyor musun hikâyeyi?” dedi. Sesinde buharlaşan bir şey vardı.

Mars’ın yeri sorulmuş gibi şaşkındın, saz benizli birine dönüşüyordun belli ki. Bir balıkçının ağlarına neredeyse takılmak üzere olan zavallı balık olduğunu duyumsadın o an. Cana geldin birden.. Macera severdin, oyunsu oyun dedin, kılıcını kuşanıp.. Bu tıpkı yeryüzünde yıldızların kayması gibi görkemli bir şeydi. Ama belki güneş de kayardı ve güneşin kaymasını düşünmekle ruhun tülleri de dalgalanırdı! Bu biraz da gerçeği düşle harman etmek gibi bir şeydi. Bazen sırf gerçek olsun diye uydurduğun düşler kadar gerçek! *Çünkü düş de Zeus’tan gelir* demişler. Yalandı tabii.. Zeus ne bilsin düşü!

“Babanı uzaktan görmüşlüğüm vardır, geniş alın, kasvetli gözler, ağzındaki yarım tebessüm babandan..” Sözün devamını getirecekti ki pişman ettin onu söylediğine...

Nasıl bir kahrkadaysa, öyle açıldı ki ağzın yarım dünya, kanlı et parçaları savrulmuş gibi oraya buraya... İstedin ki hiçbir şey kalmasın içeride. Kan yürüyordu beynine, dan dan dan... Seçemiyordun düşmanın yüzünü. Ortalık toz duman, köpüren atlar ve yorgun askerler.. Burası curcuna diyordun.. Bilir misin curcuna nedir?

Havada daireler çizdikçe tütün, dünya gibi dönüyordun sen de.

“Badem çiçeğisin ve eyvâh!” Şairlerin de böyle kim bilir tam enselerinde boza pişiren cin ve perilerden mürekkep bir ordu vardı, işte tam şimdi, şurada karşında oturan Ermiş gibi. Gördüğün rüyayı senden iyi anımsıyordu. Elindeki aynayı göstererek,

“Aynaları sever misin?” diye sormuştu, koyu, pes bir sesle. “Severim sevmesine de bundan sana ne ki!” dedin.

“Gördüğün rüyayı hatırla. Hangi aynaya baksan bulanık değil miydi? En sonunda bir ayna bulmuştun da gösterdiği sen değildi!”

Adamın karnında bir şamanın oturduğunu düşünerek, gülmüştün sonra öfkeyle. Gönlüne çivit düştüğünü söylüyordu. Onun ahvali de seninkinden pek parlak sayılmazmış. Bir kış gecesi iki yolcu gibi sözgelimi, birbirlerine doğru akan iki ışık kaynağı olabilirmişsiniz. Böylece ruhun kıyısındaki çakıl taşları da dökülürmüş. Sonra adam, şimdi bile düşündüğünde, hâlâ anlamını çözemediğin sözler söylemişti.

“Ağzım mağara sanki, koyu ırmaklar geçer dehlizlerinden. Ne söylesem kâr etmez dilim kanlıdır benim. Çünkü ısırmıştır onu bir yılan. Geçmez, geçmez ki ama yine de soluklandığım dünyanın rengine kanmaktan vazgeçemem. Oyunlar oynayan dünyanın aklına esir olur da gönlüm zavallı biri gibi, gözünü budaktan hiç

sakınmayan biri gibi, hep ama hep gider de bir mağara bulur kendine.” Sıkılmıştın dumandan, dağınık anlamsız kelimelerden. Beklediğin macera bu değildi sanki.

“Bana ne bunlardan, bana ne senden!” diyecektin ki hah, dedin ve uyandın.. “Badem çiçeğisin ve eyvâh!” O sırada hemen yazıverdin. Sanki yazı, gökten indirilen hazineydi de sakladıkça saklıyor, büyücü görmesin diye de iki elinle kâğıdın başında pervane oluyordun. Söyledikçe insana bir şeyler belletiyordu bu cümle, ama ne?? Ele avuca sığmaz, tanımlanamaz bir şey belki.. Annenin dudağının kenarındaki kan lekesinin hiçbir zaman eksilmeyeceği sözgelimi? Yahut kimse kim, işte onun gönlünün sana doğru asla akmayacağı! Ama yıldızlar kayardı değil mi!

O gece tavana asılı kalmış koyu, kesif dalgalanan dumandan olsa gerek ikiniz de sarhoş gibiydiniz Allah bilir ya! Duman altı olmuştur oturduğunuz yer. Ermiş’e, dönüp dedin ki birden:

“Sevgilimin saçları uzun, siyah gece gibidir ve mürdüm eriği gibi tatlı, hoş. Ne zaman saçlarına bakmak istesem, nehrin karşı yakasında öylece kalmış gibi olurum, dünyada soluğunu fuzulî tüketmiş biri gibi sonra.. Çünkü bilmem sevgilimin adını, bilsem de söyleyemez kekeme dilim, yüzü dargın sofralar gibidir kuytularda, saçlarını düşündüğüm vakit koyu, tenha, nemli mağaralarda kalmış gibi olurum çünkü ben.” Sözlerine bakılırsa Ermiş’in dilini ödünç almış gibiydin, onun anlatımına benzer bir şey sallanıyordu dilinde.. Anlaşmışsınız gibi sen sustun, bu defa o konuşmaya başladı.

“Çünkü yılan ısırıştır dilimi bir kere. Çünkü yılanın zehri bu.. Tıslamasını evvelce duymamıştım, düşmanın seni sırtından bıçakladığında yüzünde acıyla karışık bir gülümseme kalır ya.. Yılanın zehri yayılırken damarlarımda, niye öyle delice gülümsüyordum? Oysa nasıl da dosttu yaklaşırken yanıma. Zannettim ki ısırılmaz, yılanı düşman belleten insanoğludur. Onunla dost olmanın yolunu bulacağıma yeminler ettim. Dilini çıkardı ve tıssladı uzun uzun ve ısıklı sesi derin vadiye yayıldı, tatlı bir ezgi gibi geldi o vakit yemin ederim. Rüzgâr da onun türküsüne eşlik ediyordu, dağ taş, güzel çayırklar, yabani hayvanlar bile.. Rüya dalmışım da uyanmak istemezmişim gibi ağlamaya koyuldum, istedim ki o ses sonsuza kadar kulağıma çarpsın hafifçe ve neş’eyle.”

Züleyha, duymasındı bu sözleri. Ne biçim laflardı bunlar! Hah! Adı Züleyha’dır onun... Bütün sevgililer, Züleyha değil mi hem? “Gölgen, süttten kesilmiş bir çocuk.” sonra.. Unutmadan, belleğin seni yanıltmadan, kâğıda koş hemen.. Ermiş, öksürüğün hışmına tutulmuşken kalemi sektirmeyi de ihmal etmedin bütün kâğıdına.

Sendeki de amma cür’etti ha! Hadsizliğinin sınırı yoktu, karşıdakini dinler gibi yapıp, aklını başka işlere koşturmayı iyi beceriyordun ya, pes doğrusu! Yine o sırtış geldi bak yüzüne. Caliban’ın Prospero’yu ortadan kaldırmak için tuzak kurmuştu hani.. O sırtışın aynısı mı diye sordun kendine.. Ne münasebetti ama!

Yazıyordun ya, bir rahatlama, bir genişlik.. Düşmana karşı artık cesurdun, gülle topuz, gürz ne bulursan var gücünle fırlatmaya muktedir biri gibi asıldın kelimelere.

“Ama dedin, baksana badem çiçeğine, küçük beyaz pembe çiçeklerine, hayat fışkırır oradan. Taze bir soluk, dirlik uğrar bağımıza, dağ bunu bilme de olur.” Aklında hep badem çiçekleri vardı ya, yeryüzünde hiç görmediğin... Ancak hayal edebiliyordun. Herhalde narin çiçeklerdi, kimi beyaz ve pembe belki mavi..

Badem çiçeğisin ve eyvah

Gölgen, süttten kesilmiş bir çocuk

Süttten kesilen çocuk ne duyar o anda, içinde çalkalanan deniz tutar mı onu, tutar da ansızın bastıran yağmurun şiddetinden nasıl kurtarır kendini? Yüzü nasıldır sözgeli mi? Kuş kalbi, canına yandığı dünyanın derdinden şikâyetçi, damarlarında gezen ilahi mayanın kurumasına içerleyerek, çaresiz mi kalır? Badem çiçeği gibisin yine de diyordun. Çünkü mucize.. Çünkü insana doğru akar bütün ırmaklar yeryüzünde.

Günün hangi saatiydi? Ufuk, insanın kanlısı gibi, o renkte, suratı tam da öyle sözgeli mi. Güneş, kızıl perdesini indirdiğinde tam da o an, suratın ne biçimdir amma üff, yani annenin seni süttten kestiği vakit! Hah ha ha.. Sanki bir büyücü seninle alay eder gibidir de duyarsın yerin derinliklerinden yükselen kahkahayı!

Hayret ediyordun kendine, ağzını açıp. Bunlar senin düşüncelerin değildi, olamazdı. Böyle de alaycı, acımasız olmazdın.. Hem kim anımsar süttten kesildiği anı? Bunlar Ermiş’in işiydi, hafızanla oynadığı besbelliydi.

Oraya buraya kaymıştı harfler; A, hem niye öyle buğulu, haylaz gibi? Bir şey anladığın yoktu, sessizdin. Dolunaya kadar yazmalıyım diyordun yalnız, çarşı pazarda, elinde ayna, aklın kör kuyularda olsa da karşısına çıkıp kolaylıkla okuyacaktın bu defa, dilin dolaşmadan, tökezlemeden, tıpkı kâğıt gemiler gibi, onlar nasıl akarsa, dilin de öyle!

Badem çiçeğisin ve eyvâh!

Gölgen, süttten kesilmiş bir çocuk,

Öyleyse,

Beni, yontulmamış taşların karnına bırak,

Öğreneyim orada, تنها nedir, ben kim, uzakta uzak!

“Hâlâ yazmaktasın,” dedi Ermiş, “İyisi mi vazgeç bu sevdadan!” Gözünden hiçbir şey kaçmamıştı demek! Neden diye soracaktın, soramadın. İki denizin ortasındaki balık gibi, balığın karnındaki Yunus gibi kalakaldın öylece.. “Bağışla..” dedi. “Bağışla ki yara kalmasın içinde..” Kimi bağışlayacaktın? Ananın bir gözü kördü, dilin biraz kekemeydi kış gecesinden kalma... İyi vururdu baban.. O geceden sonra, neredeyse canı çıkıncaya dek anneni dövdüğü, tek gözünü kör ettiği o günden sonra, yılanın zehri nasıl da dolaştı kanında. Bir kış gecesi öcünü alacaktın, yemin ettin. Bağışlamak mı? Ha ha hah..

Güldün ağız dolusu, bağışlamak kim, ben kim?

MERVE ÖZGENLİ ÇELİK

VİŞNE LEKESİ

İşini yarım bırakıp balkona attı kendini. Çok bunalmıştı. Bir sigara yakmak istedi ama bu yaşına kadar ağzına sürmediği merete şimdi yenilmek olmazdı. Bunalmıştı ve şu an için onu rahatlatacak tek şey balkonda biraz nefes almaktı. Sandalyesini çekip oturdu ve balkona olan bağlılığının sebebi o an için aklına düşüverdi. Balkon ilginç yerd. İnsanın hem içeride hem dışarıda olabildiği müstesna bir yer. İnsanın ev halinden çıkmak zorunda kalmadan sokağı seyredebilmesini, havaya dokunabilmesini başka neresi sağlardı ki?

Derin bir nefes alıp başındaki yazmayı sıyrarak sandalyenin üzerine attı kendini. Etrafı dinlemeye, gözlemlemeye başladı. Yan komşunun balkonuna yuva yapan güvercinleri, karşı evin bakımsız çatısını, okula giden çocukları özellikle de karşı duvarın dibinde kıpırdamadan oturan kızıl çocuğu her ayrıntısıyla inceledi. Bu balkon sefasına bir bardak çayın eşlik etmesini çok arzuladı. Ama kalkıp çay koymaya üşendiğinden duvardan atlayan kediye söyledi isteğini. Kedi dinlemedi ve atlayıp uzaklaştı oradan. Kediye bile sözünü dinletemezken oğluna söz geçirebilmesi mümkün görünmüyordu. Derdi bundandı. İşini yarım bırakıp kendini balkona atışı da... Onca yıldır haytalık ödülünü hiç kimseye kaptırmadan zirvede kalmayı başarıyordu oğlu. Eve uğramayışları, sarhoşlukları ve çalıp çırpması yaptıklarının sadece birkaçıydı. Bu güzel havada unutmak için çıktığı balkonda bunları tekrar tekrar düşünüp sinirlerini bozmak istemediğinden bir anda başka şeyler düşünmeye zorladı zihnini. Zemin kattaki meymenetsiz kadının kızı evlenmiş miydi acaba? Onca gezip tozmadan sonra evlenmiştir inşallah yoksa yazık olmuştur. Sonuçta kızı annesi gibi değil en azından insan yüzüne gülmeyi biliyor. Üst kattaki yaşlı kadın, oğlunun yanından döndü mü acaba? Geçen komşularla olan altın gününde de muhabbeti olmuştu beşinci kattaki güzel kadını kocası gerçekten aldatıyor muydu? Valla üçüncü katın yalancısıydı. Adamı olmadık kadınlarla görüp duyanlar olmuştu. İkinci kattaki kimsesiz nine öldükten sonra evi ve dükkânlarına sahip çıkan olmuş muydu ki? Olmuştur tabii, sahipsiz kalacak değildi ya onca mal mülk. Bütün bunlar şimdi nereden düşmüştü aklına? Canı en son çay çekmişti. Ve bu çekiş kaldığı yerden devam ediyordu. Ama kalkmadı yine yerinden. Bu sefer üşengeçliğinden değil temiz havayı bir an olsun bırakıp girmek istemeyişindendi. Girmede içeri. Bir müddet kendini bir şey düşünmemeye zorladı. İnsan

düşünmemeye çalışırken bile düşünüyordu. Okulun zili çaldı o sırada. “*Al yazmalım*”. İnsan neden okul ziline bu film müziğini koyar ki? “Yazık valla hüzünden ölme çocuklar” dedi kendi kendine. Sonra yarım bıraktığı işi aklına geldi birden. Oturduğu yerde yorulmuştu. Sandalyeden hızla kalkarken yazmasını da almayı unutmadı. İçeri girdiğinde vişne kokusu mutfağı sarıp sarmalamıştı bile. Vişne reçeli yapmak için yarım bıraktığı vişnelerin çekirdeklerini çıkarmaya kaldığı yerden devam etti. Bu sırada koluna sıçrayan vişne lekesi Türkan Şoray’a benziyordu.

MUSTAFA UÇURUM

BAYRAĞIN GÖLGESİNDE

“Polonya var mı Polonya?”

“Endonezya var, işini görür mü?”

“Göster bakayım...”

Bayrağı kaldırdım. Evet, üst tarafı kırmızı alt tarafı beyaz olmak üzere, tam ortadan ikiye bölünmüş şekilde iki renkli Endonezya bayrağı.

Yalnız bize Polonya lazımdı, el mecbur ters çevirecektik. Yani elimize üst tarafı beyaz alt tarafı kırmızı olan Polonya bayrağı geçecekti.

“Ters çevir, hah tamam. Bu kadar. Kaç kalem var bundan?”

“On iki.”

“Tamam. Adam da yedi tane istiyor. Ne zamandan kalma bu Endonezya bayrağı yahu, kimin Endonezya’yla işi olur ki?”

“İran diyeyim aklına gelsin.”

“Haa. Tamam canım. Neyse hadi, Polonya bahsi tamam o zaman. Yedi kalem ayır.”

Yedi Endonezya bayrağını üst üste koydum. İyice sardım, bir kâğıdı etrafına dolayıp karışmasın diye ‘Üste beyaz, alta kırmızı; Polonya’ yazdım. Yarın Büyük Merdan Kahvesi’nden alacaktı Oktay, ona gidecek bayrakların arasına koydum.

“Bizimki de iş hani. Bazen gözyaşından para kazanıyormuşum gibi geliyor.”

“Gözyaşı?.. Oğlum birileri hep ağlar, önemli olan fiyakalı ağlamaktır. Sonuçta biz de bunlardan para kazanıyoruz. Rasim de ‘Türk bayrağı satıyorum ama bayrak rengi şehit kanını sembolize ediyormuş, aha şehit kanını sattım ben Ya Rabbi affet!’ diye Emir Sultan’a mı çıksın? Hayret bir şeysin.”

“Abi öyle de, eskiden bunları teker teker dolaşır alırlardı, biz...”

“Biz sisteme döktük, eylem yapıp bayrak yakacaklara bayrak satıyoruz. Ne var bunda?”

“Ne bileyim... Şimdi Endonezya bayrağını Polonya bayrağı diye satacağız Oktay’a. Endonezya’yı severim ben...”

“İyi de bunu tek ben biliyorum senden başka. Sorunun ne senin?”

“Vidanim sıkışıyor işte, ne bileyim.”

Hakikaten şu bayrakları düşünürüm hep. Bir ülkenin bayrağının kişilikli olması lazım gelir. Birbirine benzememeli. Yoksa iş kötü, mesela Liechtenstein’in bayrağı ilk tasarlandığında Haiti bayrağı ile aynıymış. Ama fi tarihinde

(ki bu tarih yakın bir zamana tekabül ediyordu ama unuttum gitti) bir olimpiyat müsabakasında Haitili bir sporcu birinci olup da bayrağı göndere çekilince bakmışlar ki bayrak aynı. Hemen oraya prenslik armasını yapıştırıvermişler.

Bayrakta kişilik olmalı mirim. Zırt pırt değiştirilen bayraktan hayır gelmez. Daha geçende Gürcistan, bayrağını değiştirdi. İngiliz bayrağının boş kalan dört köşesine birer haç daha koymuşlar, o kadar. Kişilik olmalı bayrakta kişilik. Çoğu zaman bayrağın kişiliği ülkeninkine baskın çıkar. Bizimki gibi.

Tabii bunları İsmail abiye açmadım. O en çok yeşili sever. Dolar yeşilini, bu yüzden en çok da Libya bayrağı hoşuna gider. Adam para için kaç takla atıyor yahu.

“İşini bileceksin. Dedim ya fiyakalı ağlayacaksın. Ne demiş Attila İlhan; “Beni bir kez dövdüler çok gözlüklüydüm...” sonra; “...Ama çok fena dövdüler size ne söylüyorum/Bir vakit omzum tutmadı dişlerimi tükürdüm...” demiş üstat. “Senin için dövdüler dişlerimi tükürdüm” diye de bağlamış şiirin sonunu. Prim yapmak, bir yere gelmek istiyorsan ağlayacaksın. Dostoyevski haklı. Bazı insanlar hastalıklarıyla gurur duyar, demiş üstat. Neden, prim yapıyor da ondan. Hele Türkiye’de...”

Adam lafı aldı, nereye götürdü. Bir kere Attila İlhan o şiirini acınmak için yazmamıştır, ihtiyacı da yoktur prime. Sade bir hatırlanmışlıkla, biraz da okuyan kendisi çıkarsın özneyi hesabıyla, “biz ne günler gördük”lü bir şiirdir o. Dostoyevski de bu hastalıklardan medet umacak kadar silik adamlarla dalga geçmiştir ve bu övünmeleri ruhsal sorunlara bağlamıştır. Bilmek iyidir, ama bir heykeli tanımakla heykel kalıbını tanımak arasında çok fark vardır, zira birinin içi boştur ve sadece bir taklitçi kalıp kullanır.

Batı bayrakları hep böyledir işte. “Batıya çekmiş” ülkelerin bayrakları da; sömürgelerin bayrakları da böyledir. Bayrağı ters çeviriyorsun, başka bir ülkenin bayrağı çıkıyor. Ya da doksan derece çeviriyorsun yani yarım tur, bir başka ülkenin bayrağı oluyor. Biz neden hâlâ Yeni Yugoslavya bayraklarını elimizde tutuyoruz sanıyorsunuz? Neden olacak, ters çevirirsin Hollanda bayrağı olur. “Nerede alaka?” diyeceksiniz. Sizce ortada renklerden bağımsız koca bir yıldız olmalı, değil mi? Fotoğrafları karıştırın –o döneminkileri ama– göreceksiniz ki halk hâlâ krallıktan kopmamıştır ve mavi, beyaz, kırmızı yatay bantlardan kurulu bayrakları da taşımaya devam etmiştir. Bu yüzden Yugoslavya Krallığı bayraklarının da üretimi sürmüştür –Hollanda bayrağına göre tedarik etmesi daha kolaydı bunları, bu yüzden daha boldur bizde Hollanda bayrağına göre–. Neme lazım, Hollanda’yla da kavgalı oluruz, elimizdeki Hollanda bayrakları eylemcilere yetmez, biz de alttan Yeni Yugoslavya bayrağı çıkarır, Hollanda bayrağı niyetine satarız. Birileri eylem düzenler, Hollanda bayrağı yakılır. Görüyorsun işte, karikatür krizi falan derken diken üstünde ilişkilerimiz. Bu bayrağı satmak da bize düşer. Keşke okulu yarıda bırakmasaydım, bu köhne apartmanın zemin katında çürümüyor olurdum.

“Bizim işler de sekteye uğrar yakında, demedi deme İsmail abi.”

İsmail abi kaşlarını bir kar yığınınından çıkarır gibi kaldırdı. Kaşları sanki yığından çıktığında omuzlarındaki karı eğilerek döken bir eski çağ savaşçısı gibi iki yana sarkıktı. Ama ortası dört başı mamur bir edayla havadaydı. İşte kusursuz bir kendine güven, kendine güvenin bile saklayamadığı korku.

“O niye o?”

Oturduğum masanın üzerindeki ampule takılı pervaneye yaklaşmaya çalışan sinekleri amaçsızca kovaladım. Kalktım. Bir Libya bayrağı aldım ve yukarıdaki ampulden sarkan zincire bir elbise askılığı taktım, bayrağı askılıktan sarkıttım. Düşmesin diye de köşelerinden mandalladım. Pervane, bayrağı sarsıyordu, bayrak hem aşağı doğru sallanıyordu hem de mandallarını zorluyordu. Elleri belinde, başı yana eğik, biri diğerini tartan bacaklarıyla güldü bana patronum.

“Ne yani, belki bir gün Libya ile kavgalı bir protestocu grup çıkar.”

Abartılı el hareketleriyle desteklemeye çalıştığı konuşması pek bodur kaldı. Elimi cüzdanıma attım. Çıkarıp masaya fırlattım.

“Boş.” dedim. “İstersen bakarsın.”

“Sen,” dedim; “sen yeşili seviyorsun. Kabul. Ama yeşil de böyle işte. Dayandığı her ne varsa, sallanıyor. Düşmanları tepesine çoktan çıktı bile. Dalgalanıyor, çırpınıyor ama bataklığı sürekli aşağıya çekiyor onu. Tepesinden dev bir öğütücü sürekli devrediyor. Yeşil tutunmaya çalışıyor fakat onu tutan bağlar çok küçük ve ince. Nereye kadar bunu yapacağız, düşmanımız kim bizim?”

İsmail abi yüzüme baktı, tüm kıvrımlarını dolaştı, yüzümde gözleri. Ellerini belinden attı. Şapkasının siperliğini düzeltti, burnunu dürtükledi bir iki, on saniye bekledi, elini cebine attı. Biraz para çıkardı, saydı. Yüz avroyu masaya, cüzdanımın yanına fırlattı.

“Biraz paraya ihtiyacın vardır belki?..”

Hımm.. Güzel para... Uzatmanın da âlemi yok canım. Dünya devrediyor, bir şeyler çırpınıyorsa suçumuz ne? Suç bizim mi?

Oturdum. Libya bayrağını çektim. Askılıkla beraber elime geldi. Hepsini bir köşeye fırlattım. Parayı cüzdanıma yerleştirdim. İsmail abi bana bakıyordu, gülerek.

“Devam et İsmail abi... Polonya?” dedim.

Tek piriñ, çuvalı doldurmaz, ama dolmasına yardım eder.

ÇEVİRİ ÖYKÜLER

BAHA TAHİR

ARAPÇADAN ÇEVİREN: CUMA TANIK

ANSIZIN YAĞMUR

Nil Sarayı caddesinde yürürlerken Semire gülerek şöyle dedi:

—Şayet bir aşk hikâyem olsaydı sana anlatırdım, inan bana.

Mithat:

— (Arkasından koşturan topal dilenciye bir kuruş bile vermeden) Yalan söylüyorsun.

Semire:

— Sinirleniyorum ama!

Mithat:

— Elbette haklısın. Ömrü hayatında sevmedin!

Cam vitrinin önünde durup, vitrindekileri gözden geçirdiler. Camın üzerinde; “Haftanın Ürünleri”, “En Çok Satanlar”... Bir parça yaldızlı kahverengi kumaş...

Mithat:

— Özür dilerim, niyetim seni üzmemek değildi.

Semire:

— Hiç inanmıyorsun bana... Anneler günü için anneme bir şey almak istiyorum.

— Kumaş?

— Hayır, çanta.

Mithat kendi kendine:

— Seni seviyorum, ne yapmam lazım?

— Ne dedin? Sesini yükselt. Duyamıyorum bir şey.

— Hiç... Yürüyelim.

Trafik ışıkları... Adamın biri hüznü gözlerini kıza dıktı. Semire ise Mithat'ın kollarına girip az sonra geri çekildi. Etraftakilerden biri: "Kadının asıl yeri evidir." Arkadaşı cevap verdi: "Erkeğin de aynı şekilde."

Gülüştüler... Yeşil ışık yanınca insanlar karşı kaldırıma âdeta hücum eder gibi geçtiler.

Mithat ansızın şöyle dedi:

— Ne dersin, İskenderiye'ye gidelim mi? Denizi özledim galiba...

— Ne zaman?

— Şimdi.

— İşin ne olacak?

— Önemli değil.

— Peki ya annem?

— Sorun değil.

— Delisin!

Kaldırımda yürüten çeşit çeşit insanlar trafik polisinin durmaksızın çaldığı düdüğün sesine dikkat kesiliyordu.

Semire:

— Çölde, el-Herem'de¹ oturmaya bayılırım, kalabalıktansa nefret ederim. Allah'ım ne kadar çok nefret ediyorum kalabalıktan.! Sabah sabah insanlar yüzünden otobüste neredeyse boğulacak gibi oluyorum. Ölmeyi diliyorum sadece.! Ne dersin bu çanta anneme uyar mı?

— Genç... Gereğinden fazla genç.!

— Annem yaşlı değil ki. Caddede benimle beraber yürüdüğünde insanlar ablam zannediyorlar...

— Tabii canım!

— Ne dedin? Ne söyleniyorsun kendi kendine?

— Onu al. Onu al diyorum, al onu al!

— Hayır. Çok pahalı. Ayrıca bağırma bana.

Tahrir meydanına vardıklarında Mithat sordu:

— Sence aşk nedir?

Semire yüzünü göğe çevirdi ve şöyle dedi:

— Aşk şarkılarda ve filmlerde olur yalnızca! Yağmur yağar mı dersin?

Gökyüzü küçük kara parçalı bulutlarla dolmuştu. İnce ve şeffaf bulutlar gökyüzünde süratle yüzüyor sonra da aniden gözden kayboluyordu.

Mithat:

— Hayır, yağmaz.

— Bence yağar.

— Belki, ama şimdi beni dinle. Seni seviyorum, söylesene ne yapmalıyım?

— Bu konuyu açma.

— Neden açmayacaktımışım!?

— Açma bu konuyu dedim. Sonra karışmam!

Sustular... Nil Sarayı köprüsünde, yelesinde ve gözlerinde beyaz kirece benzer serçe dışkılarıyla somurtkan bir aslan büstü... Köprüde sessizce yürüdüler.

Biraz sonra Semire:

— Niçin birer kardeş gibi kalmıyoruz.

Güldü ve bir sigara yaktı.

Semire devam etti:

— Ben senin, sen de benim kardeşimsin.

Mithat tekrar gülünce Semire:

— Komik olan ne?

Ardından yağmur çiselemeye başladı:

— Sana yağmur yağacak demiştin.

— Evet. (Nemlenmiş sigarayı nehre fırlatarak)

— Bana inanmak istemedin. Baksana, yağmur başladı.

— Evet.

— Demiştin ama.

— Evet. Sen yağmur yağacak demiştin. Bense yağmayacak demiştin ama yağmaya başladı. Ne yapabilirim yani? Denize mi atayım kendimi?

— Asla! Fakat bundan sonra lafımı dinlersin en azından!

— Kardeş mi olduk biz şimdi?

— Hızlıca yürüyelim sadece. Yağmur şiddetlenecek.

— Ben de seni sevmiyorum!

— Evet.

— Ben... Ben seni sevmek istemiştin, fakat...

— Beni ilgilendirmiyor. Bu konuyu açmamamı söylemiştim. Çabuk ol.

Gazinin kapısına vardıklarında Semire nefes nefese kalmıştı. Yanaklarında ve kaşlarında çisilti damlaları, saçlarından bir tutam esmer yanaklarına yapışmıştı.

Mithat damlaları silmek için elini uzatınca Semire hızlıca uzaklaştı ve şöyle dedi:

— Zahmet etme, mendilim var.

Gazinodaki çardağın altında oturdular. Küçük yağmur damlaları nehrin üzerine düşüyor, gri dalgalar hızlı ve aralıksız yayılıyordu.

Semire:

— Çisiltiden nefret ediyorum. Allah'ım! Yağmur şiddetli yağsaydı böyle acele etmezdik! Fakat bu çiseleme...

Mithat gözlerini köprüye çevirdi. İnsanları bedenleri öne çıkmış, başlarına gazete koymuş, hızlıca yürüyorlarken gördü. Çisilti kâinatı dolduran eğimli şeffaf çizgiler çiziyordu.

Mithat:

— Evet. Sonsuza kadar sürecek...

— Ne o?

— Çisilti.

— Ne demek istiyorsun?

— Hiçbir şey.

Yağmurdan ıslanmış siyah bir kedi belirdi ansızın, karşıdaki masanın altında silkindi ve sessizce oturdu. Büyük kuyruğuyla vücudunu sardıktan sonra yeşil gözleriyle sorgularcasına Mithat'a baktı.

(1966)

¹ Gize'de bir mahalle.

Baha Tahir, 13 Ocak 1935'te Gize'de doğdu. 1956'da Kahire Üniversite Tarih bölümünden mezun oldu. 1975 yılına kadar Mısır radyosunda sanat yönetmenliği ve program sunuculuğu yaptı. 1981-1995 yılları arasında Birleşmiş Milletler'in Cenif'teki merkezinde çalıştı. Yazarın yayımlanmış birçok öykü, roman ve eleştiri incelemeleri bulunmaktadır. Bu eserlerden bazıları; *Dün Seni Düşledim* (Öykü, 1984), *Şelaleye Gittim* (Öykü, 1998), *Sürgünde Aşk* (Roman, 1995), *Teyzem Safiye ve Manastır* (Roman, 1991).

Cuma Tanık, 1989 yılında Şırnak'ta doğdu. AÜ, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Arap Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun oldu. Çeşitli yayınevlerinde Arapça dizgi editörlüğü yaptı. Halen Gazi Üniversitesi Arapça Öğretmenliği bölümünde yüksek lisans yapmakta olup Arap ve Kürt edebiyatından çeviriler yapmakta.

HASAN AKBARİBEİRAGH*

TÜRKÇESİ: SERPİL YILDIRIM

HİCRET

İlyas, gece yarısı başlayan şiddetli yağmurun kelleşmekte olan başımla lolabilecek en küçük temasını önlemek için külüstür kia model otomobili, kiralık evimin kapısının bitişiğine park etmişti. Belki de kendince, bundan sonra hayatımın geri kalanında var olacak iki büyük valizi, arabanın bagajına yerleştirmeyi düşünüyordu. Evin kapısını kapatıp, kia model arabanın ön kapısını açtım. Seri ve sessizce otomobilin kapısını kapatırken komşular uyanmasın diye çok dikkatli davrandım. Eğer o demir kapıdan son defa geçip kendi ellerimle onu, son defa kapattığımı bilseydim bu kadar acele etmezdim. Eğer bu mahalleden, caddeden ve Behmen ayının yağın son karyla kaplanmış ıslak ve kaygan sokağından bir daha geçmeyeceğimi bilseydim kesinlikle başımı çevirip yağmur damlalarının puslandığı pencerenin arkasından, ampulün ışığına son bir defa bakardım. Ama ne yazık ki, insanlar, sadece bir şeyi kaybettikleri zaman geriye dönüp bakarlar. Sanki sadece geçmiştekiler ya da “ölüler” düşünmeye değer. Diğer şeylerin hiçbir ehemmiyeti yok. Mesela manalı ve vakar bir sessizlik içinde araba kullanan ve beni havaalanına hayır, kaderim olan uçuş pistine götüren İlyas. Benim geçmişimle ilgili. Şayet olmasaydı, şimdi bir taksi şoförünün yanında oturuyor olurdum. O da gevezelik ederek keyfimi kaçırırdı. Ben de bazen bir “evet”-le onun saçma sözlerini onaylayarak onu geçiştirirdim. Bu geçmişle ilgili durum, bu şansı, beni vatanımda son defa gören İlyas’a vermişti. Aynı şekilde meanî ve beyan dersinde üniversite hocalığında beni gören ve tabii ki hoşlanmayan ilk kişi olan İlyas’a. Söylediğine göre hocalığımdan çok ahlakıma âşık olmuştu. Şimdi on altı yıl sonra, yükümü omzuna alarak, aşkının bedelini ödüyordu.

Otomobilin kar temizleyicisinin sesi, rahatsız edici ritimlerle şehirler arasındaki eski trenlerin çuf çuf sesini hatırlatıyordu. Bir şeyi bırakıp uzaklaşma arzusunu depreştiriyor, vermiş olduğum büyük karardan dolayı ıstırabımı katbekat arttırıyordu. Ölüm zamanının yaklaşma haberini balyoz gibi başıma vuran saatin tik tak sesine ya da geri dönüşü olmayan bir füzenin uzay boşluğuna fırlatılmasıyla başlayan geri sayıma benziyordu. Şimdi Merih gezegenini baştan başa gezmek için önceden bilet alan insanların duygularını anlayabiliyor, hayal aleminde onlarla empati kurabiliyordum.

Ölüm mü dedim? Bu ölüm, garip bir nimettir! İnsanın gerçek yüzü sadece ölümle karşı karşıya kaldığında zuhur eder. Eğer ölüm olmasaydı hayat çok

sıkıcı olurdu. Hazzı anlamsızlaşır, derdi sıkıntısı bitmek bilmezdi. Şayet ölüm olmasaydı, bilim adamları, şimdi ebedî iksiri aramak yerine ölümün panzehirini arıyor olurlardı. İlerlemiş ülkelerde, insanın ortalama ömür süresini yükseltmek için onca araştırma merkezinin milyar dolarlar harcamasını gerçekten anlamıyorum. Farz edeyim ki, birkaç yıl daha yaşadı. Hangi kale fethedilecek? Gün ve saatlerine daha fazla gam ve keder eklenmekten başka ne geçecek eline?

Nerede okumuştum, bilmiyorum. Romalı şair ve devlet adamı Seneca, şöyle demişti: Sadece hayattan vazgeçmeye hazır ve istekli olan kişi, onun hazzına varabilir. Ben ölüme az yaklaşmadım: Özellikle savaş döneminde fakat bana en fazla ölümü hatırlatan bu uçuştur. Çünkü ölüm, elindekinden vazgeçmektir, yaşam defterine konmuş bir son noktadır. Belki de arzu treninin son istasyonu. Kırk yaşımdan önce, can sıkıntısından asansörün boy aynasında kendime bakınca artık benim için sonun yaklaştığını fark ettim. İnsanın ölmeden önce geri kalan günlerini daha anlamlı yaşamak istemesi iyi bir şeydir. En azından bir defa ölmek için alıştırmayı yapmak. Kurtuluşun, özgürlüğün ve insanın kaderi ile kendisine karşı sorumluluk duygusunun alıştırması. Belki bu alıştırma, tüm zorluklara rağmen hayatın değerini daha iyi bilmeye yardımcı olur. Alıştırma ve hatta ölüm tasavvuru, zamanın acımasızca saldırdığını, hayatı ertelemenin mümkün olmadığını ve hâlâ başka imkânlar varken, başka türlü yaşamak mümkünken ve de yol yakinken sevilmeyen işlerden vazgeçme fırsatının olduğunu insana hatırlatan bir fiskeidir. Aslında çok önemli olduklarını düşündüğün çoğu şeyin hiç de o kadar önemli olmadıklarını hatırlatır insana. İşte ben bu durumdaydım. Gerçekleşmesini çok istediğim bu ölüme ne kadar dayanacağımı bekleyip görelim!

Tren sesinden ilk rahatsız oluşum yirmi yedi yıl önceydi. Yani bugün “kutsal müdafaa” olarak ad değiştiren Irak savaş cephesine giderken. Ama bu seferde gençlik ateşi belki de vatan savunması uğrunda şahadet şevkiyle galeyana gelen bendeki yeni yetmelik durumu, gece gündüz trenin bitmek bilmeyen sesinden dolayı şikâyet etmeme izin vermemişti. Bugün beni kendinden uzaklaştıran vatan, beni dışarıya fırlatıyor. Bilmiyorum belki de doğduğum yeri, yara bere içindeki kulak altı bezi gibi kararlı ve azimli bir şekilde ben fırlatıyorum. Neden onu bu kadar acımasızca kusuyorum? O, neden beni bu kadar düşüncesizce kusuyor? Kocasını şöhret ve serveti bulduktan sonra onun tarafından terkedilip, kocasının rahatlığı ve yükselişi için çektiği onca zahmetin hatırasıyla şaşkına dönen kadının durumuna benzer. Bu vatan için neler yapmadım! Ama şimdi o bütün nefretiyle beni kendinden uzaklaştırıyor. Belki bu nefret, iki taraflıdır. Belki de nefret değil de aşkla aynı olan bir histir. Birçoğu, aşk ve nefretin bir madalyonun iki yüzü olduğunu söyler. Ama ben buna inanmıyorum. Neden hep nasibime iyi şeylerin kötüsü düştü? Mesela çocukluğumda cami imamının minberi altında otururken defalarca, ondan ilmin genellikle fakirlikle eş değer

olduğunu işitmiştim. Ben de ilmin peşine düştüm. Ama ilimden, payıma sadece parasızlık düştü. En önemlisi büyük bir yazar olma hayallerimin hiçbirine ulaşamadım. Fakat insan gibi doğal yaşama fırsatını da kaçırdım.

Azadegan otobanını, merhum atasının mirası zanneden bir tırın biteviye korna sesi, otomobilimizin tekerleklerindeki çamurun etrafa saçılmasıyla birlikte felsefi düşüncemin köklerini de söktü. Ayrılmakta olduğum ülke bu tür insanlarla dolu. Sayıları tıpkı çakıl taşları gibi çoğunluktadır. Sadece şoförler arasında değil, baktığın her yerde, kendisi yolda gidemeyip, geçmesi için de başkasına yol vermediği gibi herhangi bir sollama da yapmayan yük kamyonları gibi sadece kendisine Müslüman olan insanlardan görürsün.. Kamyonların üzerinde şöyle yazar: “Yolların gelini” ya da “Allah’a emanet”! Ülkelerin insanlarını tanımak için şoförlüklerine dikkat etmen yeterlidir. Böylece onların idari işlerde, üniversite ve okullarda nasıl olduklarını kolaylıkla tahmin edebilirsin.

Bu fikirlere gark olmuştum ki otobanın karanlığından dış hatlar terminalinin aydınlığına girdik. İç hatlara giren araçların durmasından dolayı kükreyen polis memurunun öfkeli bakışları altında, terminalin kapısında İlyas’ı kucaklayıp onunla vedalaştıktan sonra sanki gözyaşlarına tanık olmak istemiyormuş gibi kendimi içeri attım.

İki büyük valiz ve küçük bir sırt çantasıyla kalakalmıştım. Benden fazla para koparacaklarını zanneden hamallara boştan yere para vermek istemiyordum. Bin bir zorlukla bavullarımı, dış hatlara geçiş salonunun girişindeki son sıraya kadar sürükledim. Zaten kıskanç biri değildim fakat havaalanında her şeyin üç katı hesaplanmasını ve buradakilerin neden yurt dışına çıkan birinin tüm parasını da kendisiyle birlikte götürüyor olduğunu düşünmelerini anlamıyorum. Ben birkaç defa bütün malını mülkünü satıp iki üç bin dolar ayarladıktan sonra genellikle kâbus ve başka türlü eziyete dönüşen, rüyalarındaki ülkeye gitmek isteyen insanlarla karşılaştım.

Önümde yaşları seksenin üzerinde iki çift durmuştu. Ben bu tür insanları –hatırlamak bile güzel– sokakta, caddede ve mahallemizin semt pazarında görünce kendi kendime neden ayaklarını uzatıp evlerinde rahatça oturuyorlar diye söylenirdim. Şimdi bunlar, sadece evde oturmamakla kalmıyor üstelik konuşmalarına kulak misafiri olduğum kadarıyla İstanbul üzerinden oğullarını, gelinlerini ya da torunlarını görmek için Amerika’ya gittiklerini anladım. Ben onların yaşlarında olsam saatlerce uçağın kabininde onca sıkıntıya katlanmak zorunda kalmamak için torunlarımı ve evlatlarımı görmemeyi yeğlerim. En kısa zamanda senin bedenine toprak atıp senden sonra da yıllarca yaşayan ve bıyık altından da gülmeyi ihmal etmeyen insanları görmenin neresi güzel. Eğer lütfedip kabrinin başına gelirlirse gözyaşıyla üzülmüş numarası yapmaları çok mu hoş!

Kılık kıyafetimden hoşlanmadığı aşikâr olan görevli memur, bavullarımı kontrol ettikten sonra neden tüm ilaçlarımı da kendimle birlikte aldığımı sordu. Yüksek tansiyon hastası olduğumu söyleyince son kontrollerde ağzımda çiğnediğim sakızdan şüphelendi ve ısrarla ağzımda uyuşturucu madde tutmadığımı görmek için çene kemiğimi açabildiğim kadar açmamı istedi. Ben yurt dışına her çıkışımda hareket öncesi bu tür davranışlar beni çileden çıkarmasın, elimdeki işime engel teşkil etmesin diye bir takım yatıştırıcı ilaçlar içerim. Elbette bu defa şansım yaver gitti ve beyefendi(!) benden reçete istemedi. Kitaplar ve yanıma aldığım cdler sorun çıkarmadı. Zaten benim hesabım kirâmen kâtibîn melekleriyle idi ve kader uçuşunu da kaybetmiştim.

Biletim business class ya da first classtı. Kuyrukta bekleme, fazla yük ve sandalye kavgasından feragat edip çıkış harcını da ödedikten sonra pasaport kontrolünden geçtim. Pasaporta vurulan çıkış mührüyle İran'dan ayrıldım.

İlk defa uçuşumun ertelenmesine sevinecektim ama olmadı. Şayet olsaydı bu arada fikrimi değiştirip tekrar dönmeyi düşünürdüm. Gözlerim uçuş ekranındaydı. Ekranda şöyle bir ibarenin yazılı olduğunu gördüm: Frankfurt uçağı kalkmak üzere! O anda dostum ve eski bir öğrencim olan Tübingen'de yaşayan ve on yıldır görmediğim Pupek'i hatırladım. İnternete girdiği ilk günlerde benim için yazdığı, p harfiyle de parafını iliştiirdiği ilk maili hâlâ saklıyordum. Benimle bir dersi vardı. Fakat o dönemde, aramızda o kadar aydınlatıcı konular konuşuldu ki aramızdaki hoca-öğrenci ilişkisi derin bir dostluğa dönüştü. Bir süre her ikimizin kafası da felsefî düşüncelerin sığnağıydı. Ama ben gençlik döneminin sonuna gelmiş bir idealisttim, o ise daha her şeyin başındaydı. Ben hazan, o ise bahardı. Ama Simone de Beauvoir gibi havalanıp şöyle dedi: Henüz bir kadınla oturup felsefe yapma fırsatım varken evliliğin değersizliğine teslim olamam. Bu, hep arzusunu çektiğim ama hiçbir zaman gerçekleşmeyen bir işti.

Burada trajikomik bir olaydan bahsedeceğim: Yaşamımdaki bu büyük talihin hazzını yaşamaya başlamıştım ki lanet internetten bir koca bularak Almanya'ya gitti. Benden kuru bir vedalaşmayı bile esirgedi. En büyük âşıkla-rın en çok inkâra kalkışanlar oldukları söylenir. Ne kadar da doğru! Bu tatsız dünyada, kıyısından bile olsa tam manasıyla mutluluğun tadına varılamayacağı ne kadar doğru bir söz. İnsanın, başına gelen şeylere alışması hayatın kuralı.

Ama bu defa uyanık davranıp zamanın hükmüne ben üstün gelmiştim. Bütün köklerimiz mahvetmekle görevli bu acımasız meleğe fırsat vermedim. Yapmış olduğum onca şeyi bir anda yok etmesine sonra da yedinci gökten bana kahkahayla gülmesine izin vermedim. Onun er ya da geç göklerde bin bir tak-lalar atarak yaptığı şeyi, ben kendi ellerimle hatta ayaklarımla yaptım. Yıllardır onun için sıkıntılar çektiğim saraya sırt çevirdim ve çocukluğumda karate

sınıfında öğrettikleri şeyin temeline sert bir tekme savurdum. Hatta yarattığım şaheseri görmek için ardıma dönüp bakmadım bile.

Yavaş adımlarla uçağa bitişen tünelden geçtim. Sanki Sırat köprüsünden, beni, hayattan başka bir âleme götüren köprüden geçiyordum. Kabine girince her zamankinden farklı olarak vakit öldürmek için birkaç dergi aldım. Fakat koltuğumun altında sonraları sofra olarak kullanacağım kuşe kâğıdına basılmış İngilizce bir gazete tutuyordum.

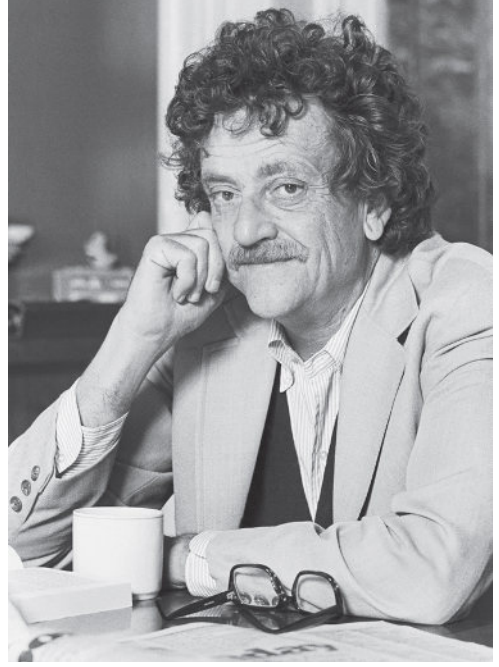
Yorgun ve uykusuz bir hâlde koltuğuma oturdum. Uçağın kapıları kapanınca sanki onca sıkıntı ve endişeyi geride bırakmışım gibi gözlerimi bir kaç saniye kapadım. Sanki film bitmişti ve bir başıma sinema salonunun karanlığında kalakalmıştım. Hikâyenin acıklı oluşundan yerimden kalkamadım. Uçağın havalanması esnasında, pencerenin arkasından güneşin doğuşuna tanık olmak için gözlerimi açtım. Hoş bir boşluk, mutlak huzur içinde bir ölüm, korkusuz bir uçuş ya da düşüş. Vazgeçecek şeylerin olmayınca hiçbir şeyden hatta ölüm meleğinden bile korkmazsın.

* **Hasan Akbaribeiragh:** Şair, araştırmacı yazar ve çevirmen. Tahran ve Simnan Üniversitelerinde Farsça ve Felsefe dersleri vermektedir. Çok sayıda tercüme ve telif eseri bulunmaktadır. Hâlihazırda Kırıkkale Üniversitesi Fars Dili ve Edebiyatı bölümünde misafir öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

SÖYLEŞİ

KURT VONNEGUT İLE SÖYLEŞİ-I

TÜRKÇESİ: AZRA YETİŞ - EBRU UYSAL

Çağdaş Amerikan yazarı, romancası *Kurt Vonnegut* ile *David Hayman*, *David Michaelis*, *George Plimpton* ve *Richard Rhodes*'un farklı tarihlerde yaptıkları söyleşiler *The Paris Review* dergisinin 69 numaralı, ilkbahar 1977 sayısında birleştirilerek yayımlanmıştır.

Bu çeviride o metnin yalnızca konuşma bölümleri dikkate alınmıştır.

Konuşmaları Türkçeye Azra Yetiş ile Ebru Uysal yardımlaşarak aktardılar. Azra Yetiş, ortaya çıkan metne son şeklini verdi.

İlgiyle ve merakla okunacağını düşündüğümüz konuşmalar, uzunluğu dolayısıyla iki bölüm halinde yayımlanacaktır. İlk bölümü bu sayıda sunuyoruz.

Heceöykü

Konuşmacı: Siz İkinci Dünya Savaşı gazisi misiniz?

Vonnegut: Evet. Öldüğüm zaman askeri cenaze töreni istiyorum- Borazancı, tabut üzerinde bayrak, ateşleme töreni kadrosu, askeri atış takımı ve kutsal toprak.

K.: Neden?

V.: Ben kendimi savaşta öldürtmeyi başarabilseydim bu her zaman her şeyden daha çok istediğime ulaşmanın bir yolu olurdu.

K.: Yani...?

V.: Toplumumuzun niteliksiz rızası.

K.: Şu an ona sahip olduğunuzu hissetmiyor musunuz?

V.: Akrabalarım zengin olduğum için memnun olduklarını ancak neler düşündüğümü kolay kolay anlayamadıklarını söylüyorlar.

K.: Siz savaşta piyade taburu izcisiydiniz değil mi?

V.: Evet, fakat ben temel eğitimimi 240 milimetre havan topu ile aldım.

K.: Oldukça büyük bir silah.

V.: O zamanlar ordudaki en büyük taşınabilir sahra topuydu. Bu silah altı parça halinde gelirdi ve her bir parçası birer Catterpillar traktör tarafından yuvarlanarak çekilirdi. Bize ateşleneceği söylendiği zaman ilk önce inşa ederdik. Pratik bir şekilde onu monte etmeyi öğrenmeliydik. Palanga ve vinçler kullanarak parçaları birbiri üzerine yerleştiriyorduk. Topun kendi çapı yaklaşık dokuz buçuk inç ve ağırlığı üç yüz pounttu. Topu yerden namlunun arka kısmına kadar götürmemizi sağlayacak, yerden yaklaşık sekiz feet yukarıda minyatür bir demiryolu inşa ediyorduk. Topun kapağı bir hazine kasasının kapısı ve Hindistan ile Peru arasındaki borçlanma ilişkisi gibiydi denebilir.

K.: Böyle bir silahı ateşlemek heyecanlı olmalı.

V.: Pek sayılmaz. Biz topu koyuyorduk ve sonra çok yavaş ve sabırla patlayıcıları torbalar içinde fırlatıyorduk. Sanırım orada nemli peksimetler vardı. Top namlusunu kapatıyorduk daha sonra civalı kapsül başlığını ateşleyen demir tokmağını harekete geçiriyorduk, böylece nemli peksimetleri ateşe veriyorduk. Sanırım ana fikir sis oluşturmaktı. Bir süre sonra pişirme seslerini duyuyorduk. Daha çok hindi pişiriliyormuş gibiydi. Sanırım, güvenlik için, zaman zaman topun kapağını açıyor ve topu yağlıyorduk. Demem o ki havan topu devamlı hareketliydi. Ve nihayet geri tepme mekanizması geriye kaçıyor ve topu fırlatıyordu. Top, keşif balonu misali havada süzülürdü. Eğer merdivenimiz olsaydı topun üzerine, ateşlendiği sırada, ‘Kahrolsun Hitler’ yazabilirdik. Helikopterler topa tutulur ve düşürülebilirdi.

K.: En büyük terör silahı.

V.: Fransa-Prusya Savaşı’nın.

K.: Ama siz bu silahla değil, 106. Piyade Bölüğü ile denizaşırı gönderildiniz.

V.: “Yemek paketi bölüğü.” Bizi doyurmak için bir sürü yemek paketi kullanırlardı. Salamlı sandviç ve portakal...

K.: Savaşta mı?

V.: Biz hâlâ Amerika Birleşik Devletlerindeyken.

K.: Siz piyade eğitimi alırken mi?

V.: Ben hiçbir zaman piyade eğitimi almadım. Anlayacağınız, müfreze gözcüleri seçkin bir gruptu. Her bir taburda sadece altı tane olurdu ve hiç kimse onların tam olarak ne yaptığını bilmezdi. Her sabah uygun adım kayıt odasına gider, masa tenisi oynar ve Askerî Okul için başvuruları değerlendirirdik.

K.: Temel eğitiminiz sırasında havan topu dışında başka silahlara da aşina olmuştunuzdur herhâlde.

V.: Eğer 240 mm.'lik havan topu ile çalışıyorsanız, zührevi hastalık filmi için dahi zamanınız kalmaz.

K.: Cepheye gittiğinizde neler oldu?

V.: Ben izlediğim çeşitli savaş filmlerini taklit ettim.

K.: Savaşta hiç kimseyi vurdunuz mu?

V.: Buna dair çok düşündüm. Bir keresinde süngümü hazırladım, tümüyle saldırıya geçmeyi düşünerek.

K.: Saldırdınız mı?

V.: Hayır. Eğer biri saldırsaydı, ben de saldırdım fakat saldırmama kararı aldık. Kimseyi göremiyorduk.

K.: Bu Bulge Savaşı sırasında oldu değil mi? Bu Amerikan ordusunun tarihteki en büyük yenilgisiydi.

V.: Muhtemelen. Bir gözcü olarak son görevim kendi ağır silahlarımızı bulmaktı. Genellikle, gözcüler alana çıkar ve düşmana ait olanı ararlar. İşler o kadar kötü gidiyordu ki, nihayetinde kendimize ait olanları arıyorduk. Eğer kendi tabur komutanımızı bulsaydım, herkes bunun epeyce gurur duyulması olduğunu düşünürdü.

K.: Almanlar tarafından yakalanmanızı açıklamanızda bir sakınca var mıdır?

V.: Memnuniyetle. I. Dünya Savaşı'ndaki siperlerin derinliğinde bir hendekteydik. Her yerde kar vardı, biri bizim muhtemelen Lüksemburg'da olduğumuzu söyledi. Yiyeceğimiz de bitmişti.

K.: 'Biz' derken kimleri kastediyorsunuz?

V.: Bizim müfreze gözcüleri birliğimiz. Altımız ve daha önce hiç tanışmadığımız yaklaşık elli kişi daha. Almanlar bizi görebiliyordu, çünkü hoparlörden bize doğru konuşuyorlardı. Onlar bize durumumuzun umutsuz olduğunu falan anlattılar. Süngülerimizi düzelttik. Orada bulunmak birkaç dakikalığına güzeldi.

K.: Nasıl yani?

V.: Dikenli tel makara ile kirpi gibi olmuştuk. Bizden sonra gelmek zorunda kalanlara acıdım.

K.: Ama yine de geldiler değil mi?

V.: Hayır. Bunun yerine 88 milimetre gülle atıldılar. Gülleler tam üzerimizdeki ağaçların tepelerinde patladılar. Başımızın üzerinde gürültülü patlamalar oldu.

Parçalanmış çelik yağmuruna tutulduk, bazı insanlar yaralandı. Sonra, Almanlar tekrar, bize çıkmamızı söyledi. Çılgınca bağırmadık ya da onun gibi şeyler olmadı, ‘tamam’ ve ‘sakin olun’ gibi şeyler söyledik. Sonunda, Almanlar kendilerini gösterdiklerinde, beyaz kamuflajlı olduklarını gördük. Bizde böyle şeyler yoktu. Bizler, zeytin yeşili idik. Mevsimin ne olduğu önemsizdi, biz zeytin yeşiliydik.

K.: Almanlar ne dedi?

V.: Onlar, savaşın bizim için bittiğini, şanslı olduğumuzu, artık savaşın sonuna kadar hayatta kalacağımıza emin olabileceğimizi söylediler, onların olabileceğinden daha emindik. Nitekim, onlar muhtemelen sonraki birkaç gün içinde Patton’un Üçüncü Ordusu tarafından yakalandı ya da öldürüldü. Oyun içinde oyun.

K.: Hiç Almanca konuştunuz mu?

V.: Ailemin Almanca konuştuğunu çokça duydum. bana öğretmediler, Amerika’da Birinci Dünya Savaşı sırasında Almanların yaptığı her şeye karşı büyük bir öfke vardı. Bildiğim birkaç kelime ile bizi tutsak edenlerle konuşmaya çalıştım, bana Alman kökenli olup olmadığını sordular. Ben de ‘evet’ dedim. Neden kardeşlerime karşı savaştığımı bilmek istediler.

K.: Peki siz ne dediniz?

V.: Dürüst olmak gerekirse ben bu soruyu kaba ve tuhaf buldum. Ailem beni Germen geçmişinden büyük ölçüde uzaklaştırdı; bana söyledikleri her şeye rağmen beni esir alanlar da büyük ihtimalle Bolivyalı ya da Tibetli idi.

K.: Yakalanıp esir düştükten sonra Dresden’e mi sevk edildiniz?

V.: Bizi yakalayan askerî birlikleri getiren yük vagonları ile - muhtemelen aynı vagonlarla Yahudileri, Çingeneleri ve Yehova Şahitlerini de imha kamplarına teslim etmişlerdi. Sonuçta Lokomotifler demiryolu taşıtlarıdır. İngiliz avcı ve bombardıman uçakları birkaç gece bize saldırdı. Sanırım bizim bir çeşit stratejik malzeme olduğumuzu düşündüler. Bizim taburun subaylarının çoğunun içinde olduğu bir arabayı vurdular. Ne zaman subaylardan nefret ettiğimi söylesem, ki hâlâ sıkça nefret ederim, emrinde çalıştığım neredeyse hiçbir subayın şu an hayatta olmadığını kendime hatırlatmam gerekiyor. Noel oralarında bir yerlerdeydi.

K.: Ve nihayet Dresden’e vardınız?

V.: İlk olarak Dresden’in güneyinde büyük bir cezaevi kampına. Erler, onbaşı ve subaylardan ayrılmıştı. Cenevre Sözleşmesi’nin maddelerine göre, ki bu oldukça Edwardvari bir belgedir, erler hayatta kalabilmek için çalışmalıydı. Diğer herkesin hapiste çürümesi gerekiyordu. Bir er olarak, ben de Dresden’e gönderildim.

K.: Bombalanma öncesi kente dair izlenimleriniz nelerdir?

V.: Şimdiye kadar gördüğüm ilk gösterişli şehirdi. Paris gibi heykeller ve hayvanat bahçeleri ile dolu bir şehirdi. Biz yeni, güzel ve çimentodan yapılmış bir domuz ahırının mezbahasında yaşıyorduk. Ahıra ranza ve hasır şilteler koy-

muşlardı ve biz her sabah sözleşmeli işçi olarak malt şurubu fabrikasına çalışmaya gidiyorduk. Şurup hamile kadınlar içindi. Lanet sirenler susuyor ve başka bir şehir sesi duyuyorduk- gümbüdü gümbüdü güm. Bunu hiç beklemiyorduk. Şehirde çok az sayıda hava saldırısı sığınağı vardı, savaş endüstrisi yoktu, sadece sigara fabrikaları, hastaneler ve klarnet fabrikaları vardı. 13 Şubat 1945'te sirenler sustu. Asfaltın iki kat altında bir buzhaneye götürüldük. Her tarafında kadavralar asılı ve soğuktu. Yukarı çıktığımızda şehir boşalmıştı.

K.: Buzhanede boğulmadınız mı?

V.: Hayır. Oldukça genişti ve biz çok kalabalık değildik. Saldırı çok da büyük değildi galiba. Güm. Ortılığı açmak için önce tahrip gücü yüksek patlayıcılar ile gidip, daha sonra yakıcıları savurdular. Savaş başladığında yakıcı bombaları epey büyüktü, neredeyse ayakkabı kutusu kadar. Dresden'e atıldıkları zaman ise minik şeylerdi. Bütün lanet şehri yaktılar.

K.: Yukarı çıktığınızda neler oldu?

V.: Gardiyanlarımız onbaşı idi; bir çavuş, bir onbaşı ve dört er- başıboş. Ayrıca yurtsuzlardı da çünkü onlar Dresdenliydi, ön safta vurulmuşlardı. Ve kolay görev için memlekete gönderilmişlerdi. Bizi birkaç saat boyunca hazır olda tuttular. Başka ne yapacaklarını bilmiyorlardı. Karşı tarafa geçip birbirleri ile konuştular. Molozların arasından karşı tarafa geçtik ve bizi banliyöde bazı Güney Afrikalılar ile birlikte dörde böldüler. Her gün şehre yürüdük, sıhhi tedbir olarak, cesetleri toplamak için bodrum ve barınaklara daldık. İçine girdiğimizde tipik bir sığınak, olağan bir bodrum, aynı anda kendiliğinden kalp yetmezliği oluşmuş bir grup insanla dolu bir tramvaya benziyordu. İnsanlar öylece koltuklarında oturuyordu, sadece ölüydüler. Ateş kasırgası inanılmaz bir şeydi, normalde oluşmazdı. Orta yerinde oluşan hortumlarla beslenir ve lanet olsun ki nefes almak mümkün değildir. Ölülerini dışarıya çıkardık. Vagonlara yüklenmişlerdi ve parklara, şehirde molozlarla dolu olmayan geniş, açık alanlara taşınıyorlardı. Almanların cenaze ateşleri devamlı yanıyordu, etrafa hastalık saçmasınlar ve kokuşmasınlar diye ölülerini yakıyorlardı. Yeraltında yüz otuz bin ceset yatıyordu. Bu korkunç şekilde düzenlenmiş bir paskalya yumurta avıydı. Alman asker kordonlarının arasından işe gidiyorduk. Sivillerin neyle uğraştığımızı görmemeleri gerekiyordu. Birkaç gün içinde şehir kokmaya başlamıştı ve yeni bir teknik geliştirildi. Zorunluluk buluşun anasıdır. Sığınağa giriyor, insanların üzerlerinden kimlik tespiti yapmaksızın değerli eşyalarını topluyor ve bu eşyaları gardiyanlara teslim ediyorduk. Ardından askerler alev makinası ile geliyor, kapıda duruyor ve içerideki cesetleri yakıyorlardı. Altın ve mücevherleri topla ardından içerideki herkesi yak.

K.: Yazar olmayı düşünen biri olarak izlenimleriniz nelerdir?

V.: Bu görmek için affili bir şeydi, ürkütücüydü de... Gerçek bir andı çünkü Amerikan sivilleri ve kara kuvvetleri Amerikan bombardıman uçaklarının bom-

bardıman ile meşgul olduklarını bilmiyorlardı. Bu savaşı sonuna kadar gizli tutuldu. Dresden’i yakmalarının bir nedeni zaten her şeyi çoktan yakmış olmalarıydı. ‘Bu gece ne yapacağız?’ biliyor musunuz? Herkes gitmek için hazırlandı, Almanlar hâlâ mücadele ediyordu ve şehirleri yerle bir etmek için kullanılan bu makine kullanılmıştı. Şehirlerin yakılması-kaynayan tuvaletler ve alevler içindeki bebek arabaları bir sırdı. Herkesin dilinde kuzeydeki bombalama bölgesi ile ilgili saçmalıklar vardı. Bombardımanı gösteren haber dizileri görürdünüz, bir tarafında MP diğer tarafında 45’lik bir roketatar olan adamlar. Böyle saçmalıklar, lanet olası, tek yaptıkları şehirlerin üzerinde uçmaktı, yüzlerce uçak ve her şeyi fırlatıyorlardı. Savaştan sonra, Chicago Üniversitesine gittiğimde, kabul için benimle mülakat yapan adam Dresden’i bombalamıştı. Hayat hikâyemin o bölümüne geldi ve ‘bunu yapmaktan nefret ediyorduk.’ dedi. Bu cümle aklıma takılıp kaldı.

K.: Başka bir yorum da ‘Biz bunu yapmak için emir aldık’ olurdu.

V.: Onunki daha insancıldı. O, bombalamanın zaruri olduğunu düşünüyordu ve belki öyleydi de. Herkesin öğrendiği tek şey, bir şehrin ne kadar hızlı yeniden inşa edilebileceğiydi. Mühendisler, Almanya’yı tekrar inşa etmenin 500 yıl alacağını söylemişlerdi. Aslında yaklaşık 18 hafta sürdü.

K.: Bu tecrübenizi en kısa zamanda yazmak niyetinde miydiniz?

V.: Şehir yıkıldığı zaman durumun ciddiyeti ile ilgili hiçbir fikrim yoktu. Burası da Bremen, Hamburg, Coventry gibi görünüyordu. Coventry’yi hiç görmemişim, dolayısıyla filmlerde gördüğüm hâlden başka karşılaştırma yapabileceğim bir şey yoktu. Eve döndüğümde (Cornell Sun’dan beri bir yazardım, yazarlığımın sınırlarını göstermesi haricinde), savaş hikâyemi de yazmayı düşündüm. Tüm arkadaşlarım evlerine dönmüştü ve onların da harika maceraları vardı. Gazete ofisine gidip Indianapolis News’te, Dresden’e dair neler var diye baktım. Yarım inç uzunluğunda; uçaklarımızın Dresden üzerinde uçtuğunu ve iki tanesinin kaybolduğunu söyleyen bir haber vardı. Düşündüm ki, bu 2. Dünya Savaşı’na dair çok küçük bir detaydı. Diğerlerinin yazacak çok daha fazla şeyi vardı. O zamanlar baskıya giren Andy Rooney’i kıskandığımı anımsıyorum; Onu tanıımıyordum fakat savaştan sonra kendi savaş hikâyesini yazan ilk adam olduğunu sanıyorum, adı *Hava Topçusu* idi. Kahretsin, benim hiç öyle havalı maceralarım yoktu. Ama sonrasında sık sık bir araya geleceğim bir Avrupalı ile tanıştım, savaş hakkında konuşuyorduk. Ona Dresden’de olduğumu söyledim, orada oluşuma hayret etmişti ve her seferinde daha çok öğrenmek istiyordu. Sonra David Irving tarafından Dresden hakkında bir kitap yayımlandı, Avrupa Tarihi’nin en büyük katliamı olduğunu söylüyordu. Vallahi, sonunda bir şey gördüm, dedim! İlginç olsun ya da olmasın kendi savaş hikâyemi yazmaya ve ondan bir şeyler çıkarmaya çalışacaktım. Başlangıçta ben bu süreci biraz John Wayne ve Frank Sinatra’nın oynadığı *Mezbaha No. 5*’e benzettim. Sonunda,

orada benimle beraber bulunan bir arkadaşımın eşi, Mary O'Hare dedi ki: 'O zamanlar sadece bir çocuktun. Wayne ve Sinatra gibi yetişkin bir adam olduğunu iddia etmen adil değil ve bu gelecek nesiller için de adil değil. Çünkü sen savaşta iyi bir şeymiş gibi göstereceksin.' Bu benim için çok önemli bir ipucu oldu.

K.: Bütün odağı değiştirmiş...

V.: O, beni, bizlerin gerçekte ne kadar çocuk olduğumuzu yazma konusunda özgürleştirdi: On yedisinde, on sekizinde, on dokuzunda, yirmisinde, yirmi birinde... Bizler bebek yüzlüydük ve birer savaş esiri olarak çok sık tıraş olduğumuzu sanmıyorum. Bunun bir sorun olduğunu da anımsamıyorum.

K.: Bir savaş sorusu daha: Dresden'in bombalanması hakkında hiç düşünüyor musunuz?

V.: Onunla ilgili *Mezbaha No. 5* adlı bir kitap yazdım. Kitap hâlâ piyasada ve bu konuda şimdi ve sonra bir iş adamı olarak bir şeyler yapmam lazım. Marcel Ophuls, *The memory of justice* filminde oynamamı istedi. Benden Dresden'e dair konuşmamı ve vahşet şeklinde anlatmamı istedi. Ben de ona arkadaşım, Mary'nin eşi, Bernard V. O'Hare ile konuşmasını söyledim. O'Hare bir tabur gözcüsü ve sonrasında bir savaş esiriydi. Ve şimdi Pennsylvania'da avukatlık yapıyor.

K.: Neden tanıklık etmek istemediniz?

V.: Benim Alman bir adım var. Dresden'in yok olana kadar bombalanması gerektiğini düşünen insanlarla tartışmak istemedim. Kitabımda yalnızca ister istemez Dresden'in yok olana kadar bombalandığını anlattım.

K.: Avrupa tarihinin en büyük katliamı mıydı?

V.: Bu, çok sayıda insanın en hızlı şekilde öldürülmesiydi, saatler içinde 135.000 kişi... Elbette, öldürmek için daha yavaş yöntemler de vardı.

K.: Ölüm kampları.

V.: Evet- milyonların er ya da geç öldürüldüğü. Birçok kişi Dresden Katliamının haklı olduğunu ve kamplarda yapılanlara karşılık ufak bir bedel olduğunu düşünüyor. Belki de öyledir. Dediğim gibi, bu noktada asla tartışmam. Ancak o savunmasız şehirde olan herkese ve her şeye karşı ölüm cezası uygulandığını bizzat gördüm. Bebeklere, yaşlılara, hayvanat bahçesindeki hayvanlara, binlerce ve binlerce fanatik Naziye ve tabii ki diğerlerinin yanında en yakın arkadaşım Bernard V. O'Hare ve bana da ... İşin doğrusu O'Hare ve ben de ceset sayımında bulunmalıydık. Ne kadar fazla ceset, o kadar haklı intikam.

K.: Sanıyorum ki, Franklin Kütüphanesi Mezbaha No. 5'in kaliteli bir baskısını hazırlıyor.

V.: Evet. Bunun için yeni bir önsöz yazmam gerekti.

K.: Yeni düşünceleriniz var mıydı?

V.: Ben tüm gezegende bir kişinin bu baskından faydalandığını söyledim ve bu onlarca milyon dolar maliyetindedir. Baskın savaşı yarım saniye bile

kısaltmadı, hiçbir yerde Alman savunmasını veya saldırısını zayıflatmadı, tek bir kişinin bile ölüm kampından serbest bırakılmasını sağlamadı. Sadece bir kişi fayda sağladı; iki değil ya da beş ya da on. Sadece bir.

K.: *Peki bu kimdi?*

V.: Ben. Öldürülen her kişi için 3 dolar aldım, düşünsenize.

K.: *Çağdaşlarınıza karşı ne kadar yakınlık hissediyorsunuz?*

V.: Kadın ve erkek yazar kardeşlerim? Kesinlikle dostça. Benim için onlardan bazılarıyla konuşmak çok zor, çok farklı türden iş yaptığımızdan. Bu benim için de bir gizemdi ta ki Saul Steinberg...

K.: *Grafik sanatçısı?*

V.: Kesinlikle. O der ki, hemen hemen tüm sanatlarda, sanat tarihine şiddetle yanıt veren ve vermeyen bazı insanlar vardır; zaferlere, fiyaskolara ve geçmişin deneyimlerine. Ben ikinci gruptanım ve öyle de olmam gerekiyor. Edebi atalarım ile oyun oynayamazdım, özellikle de onları sistematik bir şekilde çalışmadığım için. Ben Cornell'de kimya eğitimi aldım, sonra da Chicago Üniversitesinde antropoloji. Hristiyanım. Blake'e çılgınca hayran olduğumda otuz beşimdeydim. *Madam Bovary*'yi okuduğumda kırk, hatta Céline'i duyduğumda kırk beş. Aptal şansım sayesinde, *Look Homeward, Angel*'i okuduğumda tam da olmam gereken yaşıyordım.

K.: *Ne zaman?*

V.: On sekizimdeyken.

K.: *Yani hep bir okuyucuydunuz?*

V.: Evet. Ben kitaplarla dolu bir evde büyüdüm. Ama ben asla akademik kredi için kitap okumak, bu konuda bir makale yazmak, bunu anladığımı bir seminerde kanıtlamak zorunda kalmadım. Ben, kitapların umutsuzca beceriksiz bir tartışmacısıyım. Benim deneyimim sıfırdır.

K.: *Ailenizin hangi üyesinin bir yazar olarak size etkisi en çok oldu?*

V.: Annemin, sanırım. Edith Lieber Vonnegut. Büyük Buhran'dan sonra ailem neredeyse tüm parasını kaybettiğinde, annem kaliteli dergiler için yazarlık yaparak yeni bir servet yapabileceğini düşünmüştü. Geceleri kısa öykü dersleri almış. Kumarbazların yarış kuponlarını incelemesi gibi annem de dergileri incelemiş.

K.: *Bir zamanlar zengin miydi?*

V.: Babam mütevazı bir mimardı ve kasabanın en zengin kızlarından biri ile evlenmişti. Lieber Lager Bira'sına ve sonrasında da Gold Medal Bira'sına dayalı bir servetmiş. Lieber Lager, Paris'te bir fuarda ödül kazandıktan sonra Gold Medal adını almış.

K.: *Çok iyi bir bira olmalı.*

V.: Benim zamanımdan çok önceleri. Hiç tatmadım. Gizli bir katkı maddesi olduğunu biliyorum. Büyükbabam ve onun bira yapımcısı o maddeyi eklerken kimsenin kendilerini izlemesine izin vermezlerdi.

K.: *Ne olduğunu biliyor musunuz?*

V.: Kahve.

K.: *Yani anneniz kısa öykü yazmaya mı çalıştı?*

V.: Ve babam evin üst katında kurulmuş stüdyoda resim yapıyordu. Büyük Buhran zamanında mimarlar için fazla iş yoktu- aslında kimse için fazla iş yoktu. Oldukça garip olsa da annem haklıydı, vasat dergi yazarları bile avuç avuç para kazanıyordu.

K.: *Yani anneniz yazmak üzerine pratik bir tutum aldı.*

V.: Aptalca değildi. Bu arada o çok zeki ve kültürlü bir kadındı. Benim gittiğim liseye gitmiş ve oradayken A artı haricinde not almamış birkaç kişiden biriymiş. Sonrasında doğuya gidip, bitirme okuluna gitmiş ve daha sonra, tüm Avrupa'yı gezmiş. Almanca ve Fransızca'yı akıcı konuşuyordu. Bende hâlâ bir yerlerde duran lise karneleri var, 'A artı, A artı, A artı...' O, iyi bir yazardı, bu ortadaydı fakat sıradan dergiler için gerekli bayağılık yeteneği yoktu. Neyse ben büyüdüğümde, bayağılık ile doldum da onun hayalini gerçekleştirebildim. Collier's, The Saturday Evening Post, Cosmopolitan ve Ladies' Home Journal ve benzerleri için yazmak benim için çok kolaydı. Keşke, bunu görebilecek kadar yaşasaydı. Keşke tüm torunlarını görecektir kadar yaşayabilseydi. On tane var, ilkinin dahi göremedi. Onun başka bir hayalini daha gerçekleştirdim: Cape Cod'da yıllarca yaşadım, orada yaşamak isterdi hep. Annelerinin imkânsız hayallerini oğullarının gerçekleştirmeye çalışması muhtemelen çok yaygındır. Kız kardeşim vefat ettikten sonra onun oğullarını evlat edindim. Onların da annelerinin hayallerini gerçekleştirmeye çalışmasını görmek ürkütücüydü.

K.: *Kız kardeşinizin hayalleri nelerdi?*

V.: *The Swiss Family Robinson* ailesinin bir ferdi gibi yaşamak isterdi. İnanılamayacak kadar cana yakın hayvanlar ile inanılması zor bir ortamda izole olarak... Onun en büyük oğlu Jim, son sekiz yıldır Jamaika'da bir dağın tepesinde keçi çobanı olarak yaşıyor. Telefon yok. Elektrik yok.

K.: *Siz ve anneniz Indianapolis lisesine gitmiştiniz...*

V.: Ve babam... Shortridge Lisesi...

K.: *Sanırım onun günlük gazetesi vardı.*

V.: Evet. *The Shortridge Daily Echo*. Okulun tam içinde bir matbaa vardı. Gazetede öğrenciler yazıyordu. Dizgiyi öğrenciler yapıyordu. Okuldan sonra.

K.: *Bir şeye güldünüz.*

V.: Lise ile ilgili saçma bir şey anımsadım. Yazı yazmak ile alakası yok.

K.: *Yine de bizimle paylaşmak ister misiniz?*

V.: Lisede, bizim devletimizin nasıl çalıştığını anlatan yurttaşlık dersinde olan bir şey anımsadım. Öğretmen bizleri tek tek sırayla kaldırıp okuldan sonra ne yaptığımızı anlatmamızı istedi. Ben sınıfın en arkasında J.T. Alburger isimli bir çocuğun yanında oturuyordum. Sonradan Los Angeles'ta sigortacı oldu.

Geçenlerde vefat etti. Her neyse, beni dürttü ve okuldan sonra ne yaptığımı açık yüreklilikle söylememi istedi. Gerçeği söylemem için bana 5 dolar teklif etti. Ayağa kalkıp, ‘model uçak ve mastürbasyon yapıyorum.’ dememi istedi.

K.: *Anlıyorum.*

V.: *The Shortridge Daily Echo*’da da çalıştım.

K.: *Eğlenceli miydi?*

V.: Eğlenceli ve kolay. Her zaman yazmanın kolay olduğunu düşünmüşümdür. Ayrıca öğretmenlerden çok akranlar için yazmayı öğrendim. Yeni başlayan yazarların çoğu, akranları için yazamaz, akranları tarafından azarlanmamak için.

K.: *Shortridge’ten sonra Cornell Üniversitesine gittiniz.*

V.: Sanıyorum.

K.: *Sanıyorsunuz?*

V.: Alkolik bir arkadaşım vardı. Birisi ona önceki gece sarhoş olup olmadığını sorduğunda, her zaman doğaçlama olarak ‘Ah, sanırım’ derdi. Bu cevap hep hoşuma gitmiştir. Hayatı bir rüya olarak kabul ederdi. Cornell ayaş bir rüyaydı. Kısım alkol nedeniyle ve kısım de hiçbir yeteneğimin olmadığı derslere kayıtlı olduğumdandı. Babam ve MIT’de kimya okurken çok başarılı olan erkek kardeşim benim de kimya okumam gerektiğine karar vermişlerdi. Erkek kardeşim benden sekiz yaş büyüktü. Komikti de... Onun en ünlü keşfi gümüş iyodürün bazen yağmur bazen de kar yapmasıydı.

K.: *Kız kardeşiniz de komik miydi?*

V.: Ah, evet. Onun garip, zalim bir mizah anlayışı vardı, her nasılsa onun karakterinin geri kalanına hiç uymuyordu. Birisi düştüğü zaman bunun çok komik olduğunu düşünürdü. Bir keresinde tramvaydan yatay çıkan bir kadın gördü sonra buna haftalarca güldü.

K.: *Yatay?*

V.: Evet. Bu kadın her nasılsa topuklarından yakalanmış. Her neyse, Tramvayın kapısı açılmış ve kardeşim de kaldırımdan izliyormuş ve sonra kadının yatay olarak geldiğini görmüş-düz bir tahta gibi yüzükoyun, yerden yaklaşık iki feet yukarıda.

K.: *Hokkabazlık?*

V.: Elbette. Laurel’le Hardy’yi çok severdik. Filmlerde olabilecek en komik şeylerden biri nedir bilir misiniz?

K.: *Hayır.*

V.: Birisi küçük sığ bir su birikintisi gördüğünde, üzerinden yürümek zorunda kalır ama aslında 6 feet derinliğindedir. Cary Grant’ın geceleri çimenlerin arasında atlayıp zıpladığı bir film anımsıyorum. Alçak bir çite geldi ve incelikle atladı ancak diğer tarafta 20 ayak derinliğinde bir çukur vardı. Kız kardeşimle benim sinemada en sevdiğimiz şey, birinin herkesi azarladıktan sonra büyük çıkışını yaparak, gardıroba girmesidir. Elbette askılar ve atkılara dolanmış şekilde yine dışarıya çıkmak zorunda kalıyordu.

K.: Cornell'den kimya diplomanızı aldınız mı?

V.: Üçüncü yılın ortasındaiken bütün sınavlardan kalmıştım. Orduya katılıp savaşa gideceğim için çok sevinmiştim. Savaşın sonra, Chicago Üniversitesine gidip okumaktan zevk aldığım, matematikle ilgisi olmayan ve çoğunlukla şiirsel bir bilim dalı olan antropoloji bölümüne devam ettim. Sonra evlendim ve Mark isimli bir oğlum oldu. Daha sonra delirecekti ve elbette bununla ilgili *The Eden Express* adlı güzel bir kitap yazacaktı. Kendisi de yeni baba oldu, benim de ilk torunum Zachary. Mark, Harvard Tıp Fakültesinde ikinci yılını bitirdi, dönem arkadaşlarının arasında şüphesiz borcu olmayan tek kişi olacaktı elbette kitabı sayesinde. Bunun çöküşün ardından oldukça iyi bir toparlanma olduğunu söyleyebilirim.

K.: Sonradan Antropoloji eğitimi almak yazılarınızı renklendirdi mi?

V.: Benim ateistliğimi destekledi, ki bu zaten babamın da inancıydı. Dinler hep olduğunu düşündüğüm gibi Rube Goldberg'in buluşları gibi sergilendi ve öğretildi. Bir kültürün diğerinden üstün olduğunu düşünmemize izin verilmeyordu. Irklardan çok bahsedecek olursak cehennemde yanacaktık. Bu son derece idealistti.

K.: Neredeyse bir din?

V.: Kesinlikle. Benim için tek olan. Şimdiye kadar.

K.: Teziniz neydi?

V.: *Kedi Beşiği*.

K.: Fakat bunu Chicago'dan ayrıldıktan yıllar sonra yazdınız değil mi?

V.: Chicago'dan bir tezim ve diplomam olmadan ayrıldım. Tez için sunduğum tüm fikirlerim reddedilmişti ve ben de tükenmişim, bu nedenle, Schenectady'de General Electric'de reklamcı olarak iş buldum. 20 yıl sonra, Chicago'nun yeni dekanından benim dosyama dair bir mektup aldım. Üniversitenin kurallarına göre, yüksek kalitede yayımlanan bir çalışmanın, tez olarak ikame edilebileceğini söyledi ve ben böylece unvanıma kavuşmuş oldum. Antropoloji Departmanına *Kedi Beşiği*'ni göstermiş ve onlar da bunun doğru düzgün antropoloji olduğunu söylemişler, bu yüzden bana diplomamı postaladılar. 1972 sınıfından ya da öyle bir şey.

K.: Tebrikler.

V.: Gerçekten önemli değildi. Çocuk oyuncacı.

K.: Kedi Beşiği'nin bazı karakterleri sizin G.Electric'den tanıdığınız insanlara dayanıyor değil mi?

V.: Dr. Felix Hoenikker, dalgın bilim adamı, G.E.'nin araştırma laboratuvarının yıldızı olan Dr. Irving Langmuir'in bir karikatürüydü. Onu az da olsa tanıyordum. Erkek kardeşim onunla çalışmıştı. Langmuir aşırı dalgındı. Bir keresinde kaplumbağaların kabuklarına çekildikleri zaman omurgalarının bükülüp bükülmediğini merak ettiğini söylemişti. Ben bunu kitaba koydum. Bir keresinde de eşi ona evde kahvaltı servis edince tabağın altına bahşış bırakmış.

Bunu da kitapta yazmıştım. Onun en önemli katkısı ise, benim “buz-9” diye adlandırdığım, oda sıcaklığında sabit bir şekilde kalan donmuş su fikridir. Bunu, bana doğrudan anlatmadı. H.G.Wells’in Schenectady’ye geldiği zamanlarda laboratuvarında bir efsaneydi. Benim zamanımdan çok önceydi. Bu olduğu zaman ben bunu radyodan dinleyen ve model uçaklar yapan küçük bir çocuktum.

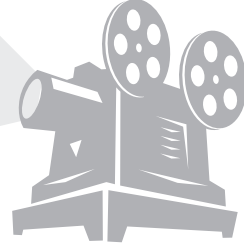
K.: Öyle mi?

V.: Her neyse, Wells Schenectady’ye geldi ve Langmuir’e ona ev sahipliği yapması söylendi. Langmuir, oda sıcaklığında stabil olan bir buz formu ile- bilim kurgu hikâyelerine gönderme yaparak Wells’i eğlendirmeyi düşünmüştü. Wells, ilgisiz kalmış ya da en azından fikri hiç kullanmamıştı. Sonra, Wells öldü ve daha sonra da Langmuir öldü. Kendi kendime düşündüm: ‘Mal bulanındır; fikir benimdir.’ Langmuir, tesadüfen, özel sektörde Nobel ödülünü kazanan ilk bilim adamıdır.

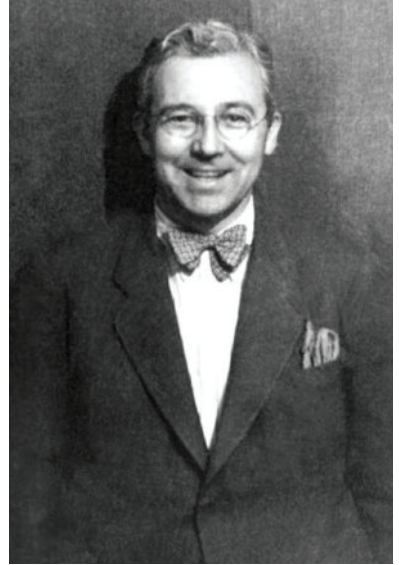
FİLMÖYKÜ

HATİCE BİLDİRİCİ

HASAN BOĞULDU

Bir halk hikâyesi olan “Hasan Boğuldu”¹, Sabahattin Ali’nin marifetli ellerinde modern bir öyküye dönüşürken yaklaşık elli yıl aradan sonra 1990’da Orhan Aksoy, bu öykünün senaryosunu yazar ve filmini çeker. Film, Hülya Avşar’ın güzelliği ve hikâyenin sürükleyiciliğine dayanırken öykü, gücünü hikâyedeki merak unsurundan ve Sabahattin Ali’nin kalemin-

den alır. “Hasan Boğuldu” bir aşk hikâyesini ve onun hazin sonunu anlatır. Bu, Yüksekobalı Emine’yle Zeytinli Köyü’nden Bahçıvan Hasan’ın hikâyesidir.

Bir çerçeve hikâye ve onun içinde yer alan bir çekirdek hikâyeden oluşur “Hasan Boğuldu”. Çerçeve de Edremit’te bir devlet memuru olduğunu anladığımız anlatıcı kahraman, Kaz Dağları’nda bulunan Yüksekobalı bir yörük olan İsmail Ağa’nın daveti üzerine yola düşer. Ama tek başına oraya ulaşamayacağını yol sorduğu kahve sahibinden öğrenir. O sırada obanın kızlarından Hacer de oradan geçmektedir. Ona, kahramanımızı da yanında obaya çıkarmasını söyler kahveci. Kız, düş peşime der ve yola çıkarlar. Kız önde kahramanımız arkada yol alırlar. Yol, kahramanımızın düşündüğünden çetin ve uzundur. Hacer ona mekân isimlerini söyleyerek ilerlemektedir. Hasan Boğuldu Büvet (Gölet)’i² de bunlardan biridir. Kahramanımız, yemek molası verdiklerinde Hasan’ın hikâ-

yesini Hacer'den dinler. Böylece çekirdek hikâye başlar. Bu halk hikâyesini yazarın bakış açısıyla Hacer'in dilinden dinleriz:

Yüksekobalı Emine ile pazarda bostan satan Zeytinlili bahçıvan Hasan birbirine vurulur. Emine gerçekçidir. Hasan'ın köyünde yaşayamayacağını, Hasan'ın da onun obasında yaşayamayacağını baştan kabul ederek kış yaklaştığında yollarını ayırmak zorunda olduklarını söyler. Hasan, bu sevdadan vazgeçmeyeceğini, obada onunla yaşamaya talip olduğunu söyler. Emine ailesine bunu iletir. Ailesi de ona ovalı birinin dağın şartlarına dayanamayacağını, bunun neredeyse imkânsız olduğunu hatırlatır. Ancak kırk okkalık tuz torbasını dinlenmeden dört saatlik bir tırmanışla ulaşılan obaya çıkarırsa yiğitliğini ispatlamış olacağını ve o zaman Emine'yle evlenebileceğini söylerler. Emine, Hasan'ı kırk okkalık tuz torbasıyla köyün bitip dağ yolunun başladığı yerde karşılar. Emine önde Hasan arkada yola koyulurlar. Ancak Hasan'ın bir saatlik tırmanıştan sonra gücü tükenir. Yere yığılır. Emine Hasan'ın beni bırakma diye yalvarmalarına aldırmadan onu şimdiki Hasan Boğuldu Büvet'ine yakın bir yerde bırakıp tuz torbasını sırtladığı gibi obasına varır. Ancak bir süre sonra Hasan'ın sesini duyduğunu, onu çağırdığını söyleyerek bıraktığı yere döner. Geride Hasan'ın mendilinden başka bir şey kalmamıştır. Günlerce süren aramalarından sonra Hasan'ın intihar ettiğini anlayan Emine, Hasan Boğuldu Büveti'nin üstündeki çınar ağacına kendini asar. Çekirdek hikâye böylece tamamlanır. Emine'nin ölmeden söylediği farz edilen bir koşmayı Hacer'in okumasıyla da çerçeve hikâye tamamlanır.

Film ile Öykünün Ayrıldığı Yerde

Film ile öykü arasındaki paralellik çerçevede hikâyede bozulur. Filmde hikâyenin anlatıcı kahramanı ilçenin kaymakamı olarak karşımıza çıkar. Hacer’le yolculuktan önce de birkaç kez karşılaşmış ona ilgi duymaya başlamıştır. Onları bir araya getiren obaya tırmanma sırasında da birbirlerine âşık olurlar. Hacer’in çekirdek hikâyeyi anlatma işini tamamlamasıyla aralarındaki aşk âşikâr hâle gelir. Çerçeve hikâye biterken Emine ve Hasan gibi tabiatın ve toplumun kurallarına boyun eğmemeyi tercih ederler. Onlar yirminci yüzyılın evlatlarıdır. Buna karşılık öyküde, Hacer ve erkek kahraman arasında böyle bir yakınlık söz konusu değildir. Hacer, yol arkadaşına karşı mesafesini koruyan deyim yerindeyse cevval bir kızdır. Gereksinimle konuşmaz. Mesela kahramanımız Hasan Boğuldu Büvet’inin adını duyduğunda Hasan neden boğulmuş diye sorması üzerine Hacer, obamıza varınca sana İsmail Ağa anlatır, der. Ancak biz okurlar adına, kahraman, köye varınca İsmail Ağa ile konuşacağı çok şey olduğunu söyleyerek ısrar eder. O da muhatabının samimiyetinden emin olmak için, dikkatle bakarak onu tarttıktan sonra, anlatmaya başlar. Derin bir bilgiye sahip gibidir Hacer. Nitekim Sabahattin Ali bunu şöyle dile getirir:

“Dağınık siyah kaşların altında düşünceli duran gözleri, sımsıkı kapalı ince dudakları, tozlu ve hâlâ biraz terli yanakları çam dalları arasından sızan güneşte parlıyor; çocuk çizgilerini henüz kaybetmemiş olan yüzü garip bir olgunluk ifadesi alıyordu... İnsan ruhlarının ince ve derin kıvrıntılarını bütün karma-karışıklığı ile anlayan ve şaşılacak bir kolaylıkla anlatan bu genç yörük kızı sanki birdenbire büyüüvermişti. Gözlerini çevirmiş, aşağıya, yeni yeşeren ağaçları, taze ekinleri, koyu yapraklı zeytinleri, yer yer görünüp tekrar kaybolan dereleri ile pırıl pırıl yanan ovaya bakıyordu.”

Aslında Hacer’i olgunlaştıran şey tam da gözlerini çevirip baktığı yerdedir. Bu dağlarda sıklıkla çetinleşen tabiat, bir parçası olan insanı kendine benzetmiş ve eğitmiştir. Genç bir kız bile hayat hakkında yetişkin bir şehirliden daha çok bilgiye sahip gibidir. Ancak filmde Hacer’in bu derinliğini göremeyiz.

O kaymakamla sık sık konuşur. Kendi meselelerini anlatmaktan çekinmez. Obalılarla ovalıların birbirini sevmediklerini anlatır. Hâlbuki öyküde böyle bir sevgisizlik söz konusu edilmez. Sadece obalılar ile ovalıların bir arada yaşamalarının imkânsızlığı ima edilir. Aralarındaki saygıya dayalı ilişki sessizce gözler önüne serilir. Sanki senaryo yazılırken bunlar gözden kaçmış gibidir.

Öyküde hiç güldüğünü görmediğimiz Hacer’in filmde duygularını aşikâr etmekten ve gülmekten çekinmediğini izleriz. Bir anlamda filmin süsü hatta cazibe merkezi, hem Hacer hem de Emine rolünü üstlenen Hülya Avşar’dır. Film neredeyse onun güzelliği üzerine kuruludur. Yakın plan çekimlerdeki ısrar bunu göstermektedir. Hatta Emine’nin hikâyede bulunmayan, gölette yüzme sahneleri filmde yer almıştır. Elbette bunu sinemanın görüntüdeki estetiğe dayalı tarafı üzerinden değerlendirmek gerekir. Ayrıca filmin çekildiği dönemdeki Türk sinemasının beğeni anlayışı da göz önünde bulundurulmalıdır. Filmde öne çıkan bu insan güzelliği fikrinin öyküde cümlelerin güzelliği, yerli yerinde kullanılan kelimelerle oluşturulan ve merak unsuru ile kovalanan akıcı anlatım ve özellikle de oraya bi varıp gelmişiz hissi uyandıran betimlemelerle sağlanmıştır. Nitekim bu öyküyü ele alan Mehmet Kaplan Hikâye Tahlilleri’nde, *“Hikâyede, baştan sona kadar, bir fon musikîsi gibi, tabiatın güzelliği çağıldır.”* der. Öykü de tabiat gibidir. Olması gerektiğinden ne fazla ne de eksiktir. Söz kalabalığına yer olmadığı gibi, okura bırakılmış kısımlar da vardır: çerçeve hikâyenin sonu gibi.

İnsan ve Tabiat

Halk arasında iz bırakmış bir olay, sözlü kültürle taşınarak edebiyatın bir ürünü olup kendine yol açar. Yüzyılları aşabilmesi muhtevasının sağlamlığına dayanır. Bir halk hikâyesi olarak yazılı hâle gelene dek birçok imtihandan geçer. Modern bir öykü olarak yeniden dile gelmiş olan, aynı zamanda imtihanları geçip halk tarafından değerli bulunup bu günlere taşınan “Hasan Boğuldu” anlattığı tabiat kanunları ile aşkın kanunlarının çatışması üzerine kurulmuştur.

Obada insan ve tabiat bir bütün gibidir. Sabahattin Ali, öykünün başında ovadan obaya giden yolu oldukça ayrıntılı tasvir eder. Bu tasvirin önemini öykünün sonuna yaklaştıkça anlarız. Çünkü eserdeki çatışma insanla tabiat arasındadır. O yolun güzelliği de insan için çetin oluşu da konuyu doğrudan belirlemektedir. Sabahattin Ali’nin başarısı bu çatışmayı görüp dozunda tuttuğu tasvir ve olayla bir denge kurmuş olmasındadır.

Sabahattin Ali, Ayşe Sıtkı’ya yazdığı bir mektupta tabiatın kendisi için anlamını şöyle ifade eder: *“Tabiat mükemmel olan seyrini takip etmektedir. Onda hata yoktur, çirkinlik ve levs yoktur. Bütün hatalar dimağlarımız-*

dadır. Aczimizi, hiçliğimizi unutarak nizamı âlemi tenkide kalkmak gülünç ve çocukça bir harekettir. Bize bu dimağları veren tabiatla ihtilafa düşüp, hareket hâlinde bulunan bir tende geriye doğru koşarak trenin hareketini iptale çalışan bir adam vaziyetine düşmektense trenin dimağlarımıza emsalsiz ahengine uygun bir tempo vermesi herhâlde daha akıllıca bir iş olur.”³

Bu öyküde biz, aşkın kanunlarının tabiatın kanunlarını çiğnediğine şahit oluruz. Aslında bu çatışmada tabiatın kanunlarına sahip çıkan toplumsal normların varlığı da dikkat çekicidir. Emine, benimle kal diyen Hasan’a:

“... ben dağlıyım, bu çukur ovalarda kalamam. Köyünüzün eli kınalı kızlarına katışamam, senin içine dert olur... Kızılbaş kızı geldi de Hasan’ı elimizden aldı derler, benim içime dert olur... Yörük kızı dağdan köye, çadırdan eve inmeme... Ben seni görmemeliydim... Gördüm, sözüne uymamalıydım... Ama neyleyim, senin de tatlı sözünle güler yüzün etti bunları... Hadi benim Sarı Hasanım, tut ki birbirimizi düşte görmüş de uyanmışız... Bırak beni dağıma gideyim!” der.

Bu cümlelerde Emine’nin gerçeği kabullenmekteki cesur tavrını görürüz. O, öykü boyunca dürüst ve samimidir. Ayrıca Emine’nin bu sözleri ile yörüklerin alevi oluşuna şehirlilerin sünni oluşuna da dikkat çekildiğini, bir sevda için bu topraklarda bunun da bir engel teşkil ettiğini hatırlarız. Emine’nin bu gerçekçi tavrını kabul eden Hasan, onun gibi davranamaz. Kendi doğal şartlarını çiğneyerek dağa Emine’nin yanına çıkmaya yeltenir. Ancak muvaffak olamaz. Sonunda ne Emine’nin gerçekçiliği ne de Hasan’ın gözü karalığı meseleyi çözüme kavuşturur. Aşk, tabiatın kanuna meydan okuyarak kendi kanunu işletir ve sonunda âdeta ikisini de teslim alır.

Sabahattin Ali’nin Öykücülüğünde “Hasan Boğuldu”

“Hasan Boğuldu” Sabahattin Ali’nin öykücülüğünde ayrı bir yere sahiptir. Onun öykülerinde daha çok zengin yoksul çatışması, yöneten yönetilen, ezen ezilen mücadelesi, hapisane hayatı ya da aydın yozlaşması gibi konuların işlendiğini görürüz. Yani toplumsal eleştiri Sabahattin Ali öyküsünün ana izleridir diyebiliriz. “Hasan Boğuldu”da ise topluma dair net bir eleştiri yoktur.

Köylü ile memur birbirinden razıdır. Zengin fakir ayırımına dikkat çekilmez. Anlatıcıyı aydın kabul edersek onun da ince düşünceli, halkla çatışmanın aksine ona karşı ilgili bir okumuş olduğunu görürüz. Sabahattin Ali, bu öyküsünde toplumsal aksaklıkları değil; tabiat, toplum ve insan arasındaki bu çok yönlü uyumu ve mücadeleyi işaret eder. Tabiat, güzelliğinin yanında hırçınlığı ile de kendisi ile uyum içinde yaşayan insana kendi kurallarını dayatır. Kendisi için bunun doğru olduğuna inanan insan da toplumsal kurallarla bunu yasalaştırmış ve buna iman etmiştir. Yani “obalı ovada, ovalı da obada yaşayamaz” bir kanundur. Sabahattin Ali’nin işaret ettiği bu kanunun yirminci ve yirmi birinci yüzyılda geçerliliğini yitirmiş olması da meselenin başka bir yüzüdür.

Orhan Aksoy, 1930-2008 yıllarında yaşamış Türk sinemasının en çok film çekmiş yönetmenlerindendir. Son filmlerinden biri olan *Hasan Boğuldu* ile dikkatleri daha önce zaman zaman olduğu gibi üzerine çekmiştir. Türk sinemasının neredeyse kan kaybettiği yıllarda, acıklı ve yerli bir aşk hikâyesini ele almış olması itibarıyla film, ilgiyle karşılanmıştır. Ancak kurgu, oyunculuk, görüntü teknikleri, ses ve ışığın kullanımı itibarıyla bir sanat eseri olarak Sabahattin Ali’nin öyküsü ile boy ölçüşebilecek yetkinliğe sahip değildir.

¹ Öykü, Sabahattin Ali’nin *Yeni Dünya* (1943) isimli kitabının içinde yer alır.

² Hasan Boğuldu Gölet’i; Akçay, Altınoluk yolu üzerinde, Zeytinli beldesinde yer almaktadır.

³ Zübeyde Şenderin, “Sabahattin Ali’nin Şiirlerinde Toplumsal Eleştiri” Hece Öykü Özel Sayısı, s.303’ten alınmıştır. Ayşe Sıtkı – Doğan Akın, *İki Gözüm Ayşe*, Ataol Yayınları, 1. Basım, İstanbul 1991, s. 26.

CÜMLESİ PARLAYAN HİKÂYELER

DİNÇER EŞİTGİN

ÖMER SEYFETTİN'İN *DIYET*'İNDE BİR KOCA ALİ

Ömer Seyfettin, kısa ömrüne rağmen (1884-1920), şaşırtıcı bir şekilde Türk hikâyesinin en üretken yazarlarından biri. Farklı teşhisler konulduğu hâlde yapılan otopsi sonucunda anlaşıldığı üzere şeker hastalığı sebebiyle otuz altı yaşında öldüğünde arkasında binlerce sayfalık bir külliyat bırakır. Bu hikâye külliyatıyla Ömer Seyfettin, Türk anlatı geleneğinin Tanzimat sonrasında başlayan yenileşme/dönüşüm hareketine çok önemli bir ivme kazandırır. Yeri gelmişken ve unutmadan, sadece hikâyenin değil, dilin, kültürün, edebiyatın yenileşmesi için verdiği mücadelenin, sunduğu katkının önemi konusunda birçok araştırmacının tartışmasız bir şekilde ittifak hâlinde olduğu da mutlaka söylenmelidir.

Tahsil hayatını Türkiye'de tamamlamış ortalama bir okur, mutlaka Ömer Seyfettin'den bir hikâye ile karşılaşmıştır. Burada birkaç isim sayarsak hemen herkes bu hikâyelerden en azından birini herhalde hatırlayacaktır: *İlk Namaz, Bahar ve Kelebekler...*, *Ant, Falaka, Ferman, Kütük, Vire, Teselli, Pembe İncili Kaftan, Başını Vermeyen Şehit, 'Kızılma' Neresi?, Büyücü, Teke Tek, Topuz, Diyet, Velinimet, Yüz Akı, Forsa, Perili Köşk, Yalnız Efe, Kaşığı, Gizli Mabet* vs. Burada bütün isimlerini tek tek sayamadığım birçok Ömer Seyfettin hikâyesi çoğu zaman zihnimin koridorlarında durur. Bunlardan birini öne çekip diğerlerini geride bırakmanın hiç kolay olmadığını itiraf etmeliyim. Fakat bir seçim yapmak zorundayım. Koca Ali'nin esrarengiz kişiliği, bir

haksızlığa kurban gidişi, buna rağmen sürekli sükûneti, ömrünce kaçtığı bir şeyle sonunda imtihan edilişi gibi bir çırpıda birkaçını sayabileceğim birçok nedenden ötürü *Diyet*¹ adlı hikâyeyi, yine metinden seçeceğim bir cümle etrafında döndürerek okumayı deneyeceğim. Önce hikâyeyi genel hatlarıyla kısaca hatırlayalım:

Ömer Seyfettin'in *Diyet* Adlı Hikâyesi

Eski Kahramanlar üst başlığıyla yayımlanan bu hikâye, özellikle son sahne

göz önünde bulundurulduğunda bir masal ya da destan havası taşır. Ömer Seyfettin'in hikâyelerine yabancı olmayan okurlar, bu tür olağanüstü –ve biraz da– abartılı kahramanlık sahnelerinin, bir masal ya da destandan fırlamış gibi görünen kurmaca kişilerin, onun hikâye külliyatında önemli bir yer tuttuğunu bilirler. Biraz önce yukarıda sayılan ve bir kısmı ders kitaplarına da girmiş birçok hikâyede, *Diyet*'teki son sahneye benzer sahneler, kişiler, durumlar rahatlıkla göze çarpar.

Çocukluğundan beri minnet altında yaşamak ihtimalinden köşe bucak kaçtığı hâlde talihsiz bir şekilde başkasına minnettar kalan hikâye kişinin, içine düştüğü bu durumdan kurtulmak amacıyla bulduğu çözüm yolunun ortaya çıkardığı yüksek gerilimi dile getirir Ömer Seyfettin'in *Diyet* adlı hikâyesi.

Diyet'in anlatıcısı üç kez kullandığı ‘***’ işaretiyle dört bölüme ayırır hikâyeyi. İlk bölümde (ss.651-655), Koca Ali adlı hikâye kişinin genel özellikleri ve hikâye sonunda ortaya çıkacak yüksek gerilimi oluşturan olayların başlangıcı gözler önüne serilir. İkinci bölümde (ss.655-658), bir önceki bölümün sonunda Koca Ali ile gece vakti karşılaşan kolluk görevlileri, aynı gece şehirde yaşanan hırsızlıkla ilgili bazı şüpheleri araştırmak için sabah vakti Koca Ali'nin dükkânını aramaya gelir. Bütün deliller Koca Ali'nin aleyhine olduğu için bu suç üzerine kalır ve yapılan yargılama sonucu kolunun kesilmesine karar verilir. Koca Ali'nin haksız bir şekilde suçlandığına inananlar, onu bu durumdan kurtarmak için, şehrin zenginlerinden Hacı Mehmet'i diyet ödemesi için ikna ederler. Üçüncü bölüm (ss.658-659) Hacı Mehmet'in, mahkemeye diyet ücretini ödemesiyle başlar ve Koca Ali'nin bu ödeme karşılığında bir köle gibi ağır şartlarda çalıştırılmasıyla devam eder. Dördüncü ve son bölümde (ss.660-661) ise gece gündüz verilen her emri yerine getirmeye çalışan fakat sürekli

olarak ödenen diyetin hatırlatılmasını hazmedemeyen Koca Ali, kolunu keserek Hacı Mehmet'in önüne fırlatır ve dükkândan çıkıp gider.

Diyet'teki O Cümle

Cümlesi Parlayan Hikâyeler'in² ilk üç yazısından haberdar olanlar, illâ bir hikâyeyi özetleyen cümle aramadığımı hatırlayacaklardır. Bir hikâyeyi en iyi özetleyen cümle ile kelime kadrosu itibarıyla bir hikâyenin birçok köşesine bağlanabilecek cümle çoğu zaman aynı cümle olmuyor. İyi bir özet içeren cümle aramaya kalksaydım –ki böyle bir cümle bulabilir miydim, bilemiyorum– zaten o cümle tek başına hikâyeyi anlatmaya ve yine tek başına o hikâyenin yerine getirmesi gereken işlevi başarabilme gücüne erişirdi. Çünkü bazı hikâyelerin sonuna ya da başına konan bu tür cümleler çoğu zaman 'kıssadan hisse'nin sadece 'hisse'si oluyor. Bir metnin evet 'hisse'si ile de ilgilenilebilir ve bunda herhangi bir beis yok ama iyi bir edebiyat okurunun gönlü biraz da 'kıssa'dadır. Nasılıyla, niçiniyle, güzelliğiyle, etkileyiciliğiyle, tekniğiyle yani bütün yönleriyle *metnin bizatihi kendisidir*, diğer bir ifadeyle, iyi bir edebiyat okuru 'kıssa'nın peşindedir, diye düşünüyorum. Bu yüzden metnin özetini veren bir cümle yerine, kelimelerinden sarkan ipleri metnin diğer kelimelerine, anlam öbeklerine, yani kıyısına köşesine bağladığımda bana hikâyeyi bütünüyle kuşatma imkânı veren cümleleri seçiyorum. *Diyet*'ten seçtiğim cümle şu:

“Koca Ali zaten çok lâkırdı söyleyemezdi.”³

Bu cümle, haksız yere suçlandığı hâlde dizdarlar ve subaşı karşısında Koca Ali'nin tavrını ifade etmek için anlatıcının kullandığı cümle. Cümlemin dile getirilen öykü içindeki konumunu tespit etmek gerekirse, bu cümlemin hikâye sonunda ortaya çıkan gerilimi yüksek sahnenin oluşumunu hazırlayan olaylar dizisini başlatan bir noktaya çok yakın bir yerde olduğu söylenebilir. Metin içindeki yerine bakılırsa, söz konusu cümle kabaca bir gözlemlerle metnin ortasına tekabül ediyor.⁴ Koca Ali'nin hikâye boyunca genel tavrı hatırlandığında, bu cümle hem hikâye hem de hikâyenin merkez kişisi Koca Ali'nin kişiliği hakkında önemli ipuçları içerir. Bu ipuçları takip edildiğinde metnin birçok köşesi kendiliğinden sanki birden aydınlanıyor. Hatta bütün bir hikâyeyi bir an unuttuğumuzu varsaysak, herhalde bu cümle aklımızda durduğu müddetçe bu kelimelerin hikâyedeki izdüşümlerinin peşine düşerek *Diyet*'te anlatılan öyküyü/öykü evrenini yeniden zihnimizde kurmak mümkün olabilir. Koca Ali'nin hikâyenin sonunda Hacı Mehmet'ten kurtulmak için söz yerine eyleme başvurma-masının sebepleri de sonuçları da sanki bu cümlede gizli. Bu cümle, elbette, metnin bütün kapılarının kilidini açan bir maymuncuk değil fakat metnin birçok kapısını açmaya/aralamaya yarayacak elverişli bir anahtar gibi duruyor:

Koca Ali : *Diyet* adlı hikâye, Koca Ali'nin penceresiz, 'dar kapısından başka aydınlık girecek hiçbir yeri olmayan' dükkânına kafasını –âdeta gizlice– uzatan bir anlatıcının sesiyle açılıyor. *Diyet*'in anlatıcısı, daha ilk cümlesinde 'tek başına gece gündüz kıvılcımlar saçarak çalışan' ve 'tıpkı kafese konmuş terbiyeli bir arslanı' andıran Koca Ali'yi olumlu bir kişi olarak tanımlıyor. Biz okuyucuların da, kendi hâlinde, çalışkan, heybetli, gücü kuvveti yerinde ve terbiyeli bir kişiyi olumlayacağımızı biliyor olmalı anlatıcı. İlk cümlede bizi yanına çekmeyi başardığını bilse de işini sağlama alıyor ve bu 'uzun boylu, iri pençeli, kalın pazulu, geniş omuzlu' pehlivanı, 'siyah şahane gözlerinin yüksek bakışından, kibar tavrından, mağrur sükûnundan, düzgün sözlerinden' 'âdi bir adam olmadığı' anlaşılan bu Koca Ali'yi biraz daha yakından tanıtmaya başlıyor. Koca Ali, 'çeliğe çifte su verme'sini bilen, yaptığı kılıçlar, bıçaklar, kamalar, saldırmalar, yatağanlarla Anadolu'da, Rumeli'de 'büyük bir nam kazanmış' usta. İstanbul'da yeniçeriler 'bile' satın alacakları kamaların, saldırmaların, yatağanların üstünde 'Amel-i Ali Usta' damgasını arıyorlar. Koca Ali, 'bekâr', 'hısımlı akrabası' olmayan, 'memleketin yabancısı', 'kılıçtan, demirden, çelikten, ateşten başka lâf' bilmeyen, müşterileriyle pazarlığa girişmeyen, ne verilirse alan gözü tok (çünkü: "*İçinde 'mukaddes ateş'ten bir şule bulunan her mucit gibi para için değil, sanatı, sanatının zevki için çalışıyordu.*"), kimse ile çok konuşmayan, dükkânından dışarı çıkmayan, yanında çırak çalıştırmayan biri. Hakkında çok fazla bilgi sahibi ol(a)mayan çevresi için esrarengiz bir adam Koca Ali, fakat biz okuyucular, çevresindeki insanlardan biraz daha fazla bilgi sahibi olma imkânına kavuşuyoruz Koca Ali hakkında, tabi ki *Diyet*'in anlatıcısının bize karşı takındığı cömert tavır sayesinde. 'On iki yaşındayken' babasının ölümü üzerine 'çok zengin' olan amcasına 'minnettar kalmamak' için memleketinden ayrıldığını (çünkü: "*Ali'nin mizacında 'başkasına minnettar kalmak' ihtimali derin bir elem sızlatıyordu.*"); 'Erzurum'da ihtiyar bir demirci'nin yanında yettiğini; 'otuz yaşına kadar Anadolu'da uğramadığı şehir' kalmadığını; 'muharebe zamanları'nda ocağını söndürüp dükkânının kapısını kilitleyip ortadan kaybolduğunda onun 'gönüllü' olarak muharebeye gittiğini ve 'yeniçerilerin, sipahilerin, sekbanların içinde 'Ali Usta işi'nin methini işittikçe tadı dille anlatılmaz manevî bir zevk' duyduğunu biliriz. Fakat yine de bu anlatıcı temkini elden bırakmaz, nereli olduğunu, aslında kim olduğunu, 'cellât elinden kaçmış bir çelebi' mi yoksa 'sevgilisi öldüğü için vakitsiz dünyayı terk etmiş bir garip' mi olduğunu bizimle de açıkça paylaşmaktan imtina eder. Onun esrarengiz hâli ve hayat öyküsünün birçok yönü biz okuyucular için de bir muamma olarak hikâye boyunca devam eder. Hatta hikâyenin sonunda 'vakitle geldiği yer gibi, şimdi gittiği yeri de' şehirdekiler gibi bizler de öğrenemeyiz. Kendi çizdiği sınırlar çerçevesinde Koca Ali hakkında okuru bilgilendiren

anlatıcı, hikâyenin hazin sonunu hazırlayan olayların başladığı akşam saatlerine götürüp bırakıyor bizi. ‘Mescitte hazin hazin akşam ezanı’ okunurken anlatıcı bize bir şeylerin ters gideceği haberini mi veriyor acaba? Koca Ali, dükkânının karşısındaki mescide gider, giderken kapısını ‘iyice’ çeker, ‘kilitlemeye’ gerek duymaz. Fakat bu başına büyük bir iş açacak. Mescide girdiğinde her zamankinden bir farklılık sezer, ‘Konya’ dan iki garip derviş geldiğini, yatsı zamanına kadar Mesnevi okuyacaklarını’ öğrenir. Akşam namazından sonra Koca Ali anlamadığı bir lisanda da olsa ‘Mesnevi dinler’, hem de ‘büyük bir huzû içinde’. Yatsıdan sonra, Mesnevi’nin de tesiriyle şehrin تنها köşelerinde gezintiye çıkar. Kolluk görevindeki dizdarlarla karşılaşır ve onların uyarısıyla dükkânına döner fakat sıkıca kapattığını hatırladığı kapısının yarı açık olduğunu görür, rüzgâr açmıştır herhalde diye düşünür, içeri girer, kandilini yakmaya üşenir, ‘büyük bir ayı pöstekisinden ibaret olan yatakçığına’ uzanır. Sabah uyandığında her şey aleyhine döner. Akşamki dizdarlar, kapısının önündedir. Gece şehirde bir hırsızlık olduğunu, dükkânı arayacaklarını söylerler. Koca Ali üstüne alınmaz fakat dükkânın önünde ve içinde yeterli delil mevcuttur. Çıkarıldığı mahkemede de savunamaz kendini Koca Ali, kol kesme cezasına çarptırılır. Şehrin sipahileri, ‘kendilerine pek ucuz kılıç döven bu adamı’ kurtarmak için önce diyet ücretini ödemesi için ‘şehrin en büyük zengini Hacı Mehmet’i’ sonra da bu teklifi kabul etmesi için Koca Ali’yi ikna ederler. ‘Kula kul olmak’ Koca Ali’nin küçüklüğünden beri kaçtığı bir şey olsa da gelip yakasına yapışır. Hacı Mehmet, Koca Ali’yi bir köle gibi, neredeyse aç susuz, gece gündüz, uykusuz, çalıştırmaya başlar, fakat Ali buna tahammül edebilir. Tahammül edemediği/ edemeyeceği şey, Hacı Mehmet’in ikide birde ona minnet borcunu hatırlatmasıdır. Bir hafta dayanabilir Koca Ali. Sonunda, diyeti ödenen kolunu ‘yüksek kıyma kütüğünün üstüne’ koyar, yeni bilediği satırlardan ‘en büyüğünü’ alır ve kolunu keserek ‘gördüğü şeyin dehşetinden gözleri dışarı fırlayan Hacı kasabın önüne ‘Al bakalım, şu diyetini verdiğin şeyi!’ diye hızla fırlatır. ‘Sonra esvabının kolsuz kalan yenini sıkı bir düğüm’ yapar, dükkândan çıkıp gider; ‘vaktiyle geldiği yer gibi, şimdi gittiği yeri de şehirde kimse’ öğrenemez.

zaten: *Diyet*’in anlatıcısı, bize ilk cümleden itibaren *zaten* Koca Ali’nin akıbeti hakkında bazı ipuçları veriyor. ‘Kafese konmuş terbiyeli bir arslan’ derken, hikâyenin sonundaki Hacı Mehmet’in diyet borcuna karşılık kendi kasap dükkânına (kafesine) koyduğu Koca Ali’yi (arslanı) mi kastediyordu anlatıcı? Bu suçun üzerine kalmasında onun *zaten* memleketin yabancıası olmasının bir payı var mıydı? Ne kadar kaçarsa kaçsın, amcasına minnet etmemek için memleketini terk edip başka şehirlerde ömrü boyunca dolaşsa da yine *zaten* yakasına yapışmadı mı bu kula kul olmak? On iki yaşında ‘ben kimseye eyvallah etmeyeceğim’ diyerek zengin ‘amcasının konağından’ kaçıp günün birinde bir

hafta gibi kısa bir süre de olsa, zengin Hacı Mehmet'in dükkânında kula kulluk etmek zorunda kalmadı mı? O akşam *zaten* 'fakirlerin' geldiği mescide Konya'dan 'iki garip derviş' geldi. *Zaten* biraz başı ağrıdığı için, Mesnevi dinleyip açılmayı umdu. *Zaten* yatsıdan sonra da dükkânına gitmediği için ertesi gün suç üzerine kaldı. Sabah dükkânında bazı delilleri ele geçiren dizdarlardan biri *zaten* Koca Ali'yi 'geç vakit' olay mahallinde görmüştü. Koca Ali, hiçbir şeyi *zaten* açıklayamıyordu, çok bir şey de söyleyemiyordu, hâkimin karşısında kendini savunamadı. Koca Ali'nin "*zaten hükümetçe nereden geldiği, nereli olduğu belli değildi.*" Seçtiğim cümle de *zaten* bu paragrafta. Dikkat ettim, bu paragraf *zaten*'li bir cümleyle açılıp *zaten*'li bir cümleyle kapanıyor. *Zaten* bütün deliller de aleyhineydi ve kolunun kesilmesi için hüküm verildi. Fakat sipahiler, Koca Ali'yi Hacı Mehmet konusunda şöyle ikna etmişlerdi. Hacı Mehmet epey yaşlıydı, "*Zaten daha ne kadar yaşar ki*" diyorlardı. Fakat Koca Ali, bir hafta boyunca Hacı Mehmet'e boşuna kölelik etmiş oldu, bir hafta önce kesilmesi gereken kolu *zaten* kendisi bizzat bir hafta sonra kesiverdi. Koca Ali'nin *zaten* geldiği yeri bilmeyen şehirdekiler bu olaydan sonra gittiği yeri de asla öğrenemediler. Bütün bu 'zaten'li cümleler/ifadeler biraz daha çoğaltılabilir: Koca Ali *zaten* esrarengiz bir adamdı; *zaten* yanına çıracak almayan, kimse ile çok konuşmayan bir adamdı; *zaten* Hacı Mehmet'e bu kadar tahammül etmesi imkânsızdı.

çok lâkırdı : Koca Ali lâkırdısı az bir adam yani çok lâkırdı bilmez, insanlarla konuşmaz. Fakat söze değil lâkırdıya karşı bir direnci var herhalde. Konya'dan 'iki garip derviş' gelince anlamadığı bir dille de olsa Mesnevi'yi, hakikî sözü, hem de can kulağıyla dinliyor. Koca Ali, 'kılıçtan, demirden, çelikten, ateşten başka lâf bilmez', paraya ehemmiyet vermediği için bu konuda da konuşmayı sevmez, 'pazarlığa girişmez, müşterileri ne verirse' kabul eder.

söyleyemezdi : Koca Ali'nin işi söylemek değil yapmak. O ne kadar sual edilirse edilsin söyleyemezdi, söyleyemedi. Savunulacak hiçbir şeyi yoktu suçlandığında bütün deliller, şahitlikler aleyhineydi. Suçlu olduğu için değil, suçlu olmadığını mantıklı bir şekilde savunabilecek bir durumda olmadığı için söyleyemiyordu. Gece geç vakit köprünün üstünde kendisinin, kapısının önündeki kan lekelerinin, dükkânının içindeki yüzülmüş koyun derisinin ne aradığını anlatamadı, açıklayamadı, söyleyemedi. Hiçbir soruya doğru dürüst cevap veremiyordu, o yüzden de susuyordu. Hâkim tarafından kolunun kesilmesine karar verildiğini duyunca 'Kolumu bırakın, kafamı kesin!' diyebilirdi. Bu, Koca Ali'nin 'ömründe ilk ricası'ydı. Hacı Mehmet karşısında hep susmak zorundaydı, hiçbir şey söyleyemezdi. Hacı Mehmet ise habire söylüyordu/söyleniyordu: "*Ulan Ali... Kolunun diyetini ben verdim. Yoksa çolak kalacaktın*"; "*Kolunun diyetini ben verdim.*"; "*Şimdi çolak kalacaktın ha...*"; "*Benim sayemde kolun var.*"; "*Aklında tut, benim esirimsin.*"; "*Hay tembel, miskin hay... Sabahtan*

beri ne yaptın?”; “Kolunun diyetini benim verdiğimi unutuyorsun galiba”; “Ben olmasam şimdi çolak kalacaktın.” Diyetini/parasını ödediği için artık Hacı Mehmet’in sahiplendiği kolu ya da kol için verilen parayı ona iade etmedikçe Koca Ali bütün bunlara karşı ağzını açıp tek bir cevap ver(e)mez, tek bir lâkırdı söyle(ye)mezdi. Ancak bir hafta dayanabildiği bu zulüm karşısında kendi kolunu kesip Hacı Mehmet’in önüne hızla fırlattığında şu cümleyi söyleyebildi: “*Al bakalım, şu diyetini verdiğin şeyi*”.

Sonuç Yerine Koca Ali’ye Güzelleme

Suçu olmadığı hâlde hırsızlıkla yargılanan ve hüküm giyen Koca Ali, Hacı Mehmet tarafından kolunun diyetinin ödenmesine hiç razı olmamıştı. Sipahiler, kendisini ikna için geldiklerinde ‘kasaplık bilmediğini’ bahane olarak ileri sürmeye çalıştı. Çünkü Koca Ali için, “ ‘*Kula kul olmak*, *fânî dünyada ‘birisine minnettar kalmak’ azapların en ağırıydı.*”

İster masal, ister destan, ister hikâye olsun, insan ‘gittiği yeri’ öğrenebilse “*Aşkolsun Koca Ali*” diye onu bağrına basmak istiyor.

¹ Ömer Seyfettin, *Diyet, Bütün Hikâyeleri*, (Hazırlayan: Nâzım Hikmet Polat), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2015, ss.651-661.

² Alçakgönüllülüğü elden bırakmamaya özen göstererek metinlerin bir de böyle okunup okunamayacağını tartışmaya çalışan *Cümlesi Parlayan Hikâyeler* üst başlığıyla adlandırdığım, seçilmiş bir cümleden hareket eden bu hikâye okumaları, edebiyat incelemelerine/çözümlemelerine küçük bir katkı sunmayı hedefliyor, elbette Terry Eagleton’ın da işaret ettiği şu tehlikeyi hep hatırdta tutarak: “*Eski halk dansları gibi, edebiyat eserlerini çözümleme sanatının da tarihe karışmasına az kaldı. Nietzsche’nin ‘yavaş okuma’ dediği koca bir gelenek hiçbir iz bırakmadan unutulma tehlikesiyle karşı karşıya.*” (Terry Eagleton, *Edebiyat Nasıl Okunur*, [Çev. Elif Ersavcı], İletişim Yayınları, İstanbul 2015, s.9.)

³ Ömer Seyfettin, *Diyet*, a.g.e., s.656.

⁴ On bir sayfalık metnin (ss.651-661) altıncı sayfasında (s.656) yer alıyor bu cümle. (Bkz. Ömer Seyfettin, *Diyet*, a.g.e.)

SORUŞTURMA

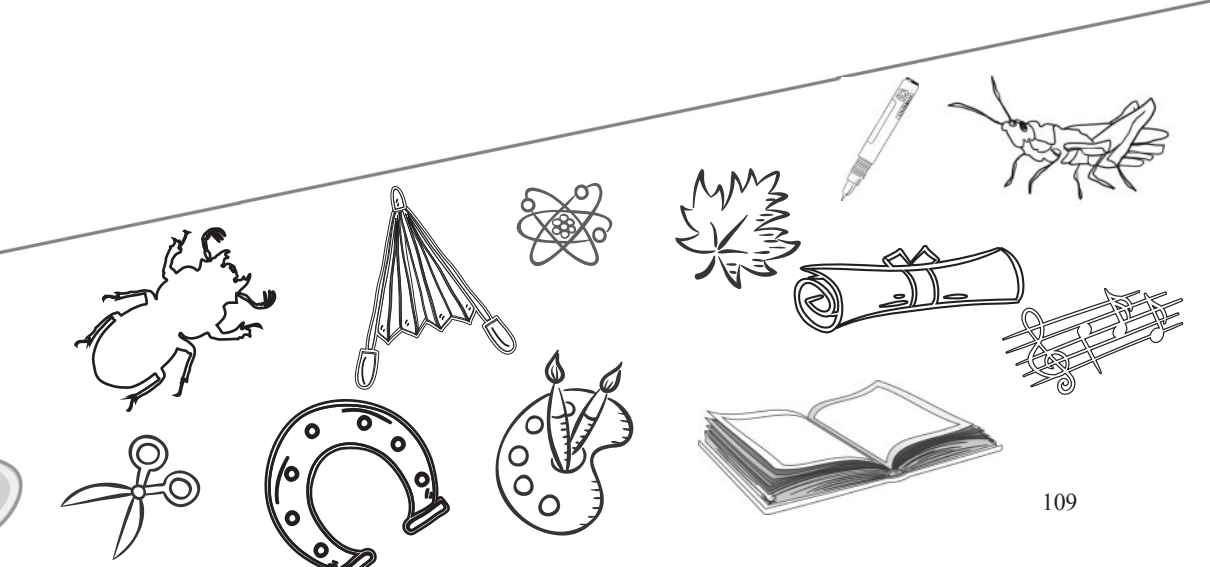
ÖYKÜ NE DEĞİLDİR?

Kıssa, mesel, mesnevi, makame, hikâye, öykü... Ve diğer türler: şiir, roman, oyun, deneme, anı, günlük... Tarihsel süreç içinde yazınsal türlerin tanımı, sınırları, birbiriyle ilişkileri edebiyatın temel tartışma alanlarından biri olmuştur. Bu süreçte türler arasında pek çok anlamlı ortak özellik, farklılık, ayrışma noktaları tespit edilmiş ancak zamanla bu bulgular anlamını yitirmiştir. Çünkü yazınsal türler gelişir, değişir, biçimden biçime girer. Bu anlamda yazınsal türleri birbirlerinden kesin çizgilerle ayırmak o kadar kolay değildir. Bu nedenle her ân sınırlar aşılp birbirlerine yakınlaşabilirler.

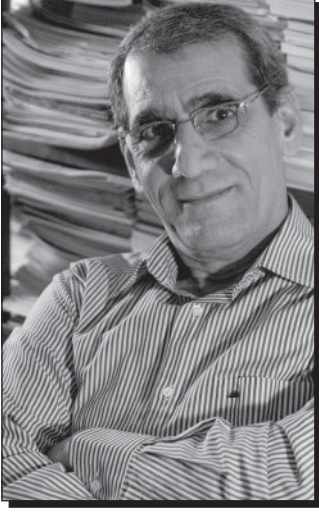
Fakat bu yaklaşma tüm metinlerin aynı bağlamda ele alınmasına haklı ve yeterli bir gerekçe teşkil etmez. Bu nedenle “tür”e de, kavramsal tanımlara da hep ihtiyaç duyulmuştur. Çünkü bünyesinde estetik ölçütlere ilişkin kimi değerler barındırdığı için türlerin varlığı gerekli ve önemlidir. Bazı özelliklerin bir türde, yaygın ve belirleyici bir ögeye dönüşmesi, öncelikle o metnin “değerlendirilmesini” ve “tanımlanmasını” kolaylaştırır.

Bu sayımızda işte bu ayırt edici özelliği araştırıyoruz. Kısaca, öykünün sizce diğer türlere göre ayırt edici özelliği nedir ve siz herhangi bir metni okuduğunuzda onun hangi özelliğinin olması/olmamasından dolayı “Bu öykü ya da değil?” diyorsunuz.

KEMAL GÜNDÜZALP

ÖYKÜ: BİR TRENİN DURUP KALKMA AN'I

Tarihsel süreç içinde yazınsal türler değişip dönüşse bile, türlerin ayrılığından yanayım. Türlerin birbirine yaklaşması, geçişkenliği, bir türün ortadan kalkmasını gerektirmez bence. Çünkü o zaman yazın, tek türe indirgenmiş olur. Bu da yazınsal türlerin salt bir metne indirgenmesine yol açar. Oysa “metin” bağlamdan kopuksa, türsüz olsa bile içi boşalır. İnsan herhangi bir yazınsal metni okumak yerine, bir türde yazılmış şiir, roman, öykü, deneme-eleştiri ya da inceleme okumak ister. Bana göre bu türlerden her biri, kendine özgü nitelikleriyle bir anlamı içerir. Bu açıdan bakıldığında türlerin varlığının gerekliliğini önemserim. Çünkü her türün kendi içinde biçimsel ya da öze ilişkin özellikleri vardır. En azından tanımlama ve değerlendirme açısından bir zorunluktur bu durum.

Bu çerçeveden bakıldığında öykünün bir ana tür olduğunu ve kendine özgü birtakım ayırt edici özellikler taşıdığını düşünürüm. Kuşkusuz bunu düşünen başka yazarlar olmuştur. Örneğin en çok bilinen bir örnekten söz edersek, Julio Cortazár'ın 1970 yılında *Casa de las America* Dergisi'nin 10. yıl sayısı için yazdığı “Öykü Üzerine” başlıklı yazısında belirttikleri ilginçtir: *“Boksı seven Arjantinli bir yazar, bir keresinde bana şöyle demişti: Etkileyici bir metin ve okur arasında yaşanan bu mücadeleyi roman hep sayıyla kazanır, oysa öykünün bu maçı nakavtla alması gerekir.”* Burada önemli olan nedir? Bir boks maçının rauntları yerine, herhangi bir raundun bir aşamasındaki “an”la sınırlıdır nakavt. Yani maçın tamamı değil, bir yumrukla belirlenen zaman belirliyor öyküyü. Ayrıca burada kısalık uzunluk da devreye girmektedir. Julio Cortazár şunu da der o yazısında: *“Fransa’da bir öykü yirmi sayfayı geçerse artık adı novella olur.”*

Kuşkusuz aynı yazıda Cortazár'ın öykü-fotoğraf benzetmesi ya da örneği de anlamlıdır. Gerçekten de öykünün fotoğrafı andıran yanları vardır. Bir enstantane gibidir öykü, “anlık” bir şeydir. Fotoğraf gerçeğin tümünü içermez, çünkü onu tamamlayan izleyicidir, bakan kişidir. *“Bir öykü fotoğraf gibidir, gerçeğin sınırlı bir kısmını taşır, gerisini okuyucu keşfetmelidir”* diyen Julio Cortazár, tam da bunu dillendirmek istemiştir.

Öyküye başka türlü bir bakış için bir de Türkiye’de öykünün tür olarak geliştirilmesinde ve okur kitlelerine ulaştırılmasında büyük emeği geçenlerin başında yer alan Erdal Öz’ün dediklerine bakmakta yarar var. Erdal Öz, öykünün tanımını yaparken şöyle der: “İyi bir romanı, uzun süren bir doğum sancısı gibi düşünürsek, öykü onun yanında bir baş dönmesi’dir.” Baş dönmesi de sonuçta anlık bir olaydır. Gelip geçebileceği gibi, bayılmayla da sonuçlanabilir.

Görüldüğü gibi çeşitli dönemlerde her yazar biraz da kendi anlayışına bağlı olarak öykü için bir şeyler söylemiş ya da öyküyü bu çerçevede tanımlamaya çalışmıştır. Kuşkusuz bütün yazınsal türlere eşit uzaklıkta (okur ve yazar) birisi olarak benim de kendime özgü, kişisel bir öykü yaklaşımım vardır. Önce şunu belirtmeliyim: Her öykünün yapısını oluşturan bazı öğeler vardır. Bazıları üçle sınırlansalar bile bunları çoğaltmak da mümkündür: Kişiler, olay ya da durum, uzam, zaman, dil ve anlatım. Elbette bugün yazılan öyküde tüm bu öğelere rastlanmamaktadır. Bunların yerine daha soyut ya da üst gerçekçi nitelikler yer almaktadır.

Burada belirtilenlerin ışığında bana göre öykünün en önemli ayırt edici özelliği romandan kısa oluşudur. Romandan kısa oluş, ele alınan zamanın kısalığıyla da uzun bir zamanın içinde kısa bir an’ı içermesiyle de ilgili olabilir. Elbette kişi sayısı da önemlidir. Öyküde kişilerin yaşamının bir yanının üzerinde durulması da belirleyicidir. Roman gibi yaşamın bütününden çok, bu yaşamın ayrıntılarına dalmadan bir parçasının anlatılmasıdır öyküde öne çıkan. Yoksa öykü kendi başına bir ayrıntı sanatı sayılabilir. Yine de şu söylenebilir: Öyküde olay örgüsü yalındır, dağınıklığa izin vermez. Romandaki genişlik, öyküde yoğunluğa dönüşür. Özetle bu tür özellikleri barındıran bir metni öykü olarak değerlendiririm.

Yukarıda öykü tanımlamaları verilen yazarlara özenme gibi olacak, ama benim de benzetme olarak şöyle bir öykü tanımlamam vardır: Çocukluğu istasyonda geçmiş ve hep gelip giden trenleri izlemiş bir kişi olarak, öyküyü istasyonda durup yolcularını indiren, yeni yolcularını alan ve kısa süre içinde hızla gözden yiten bir trenin devinimlerine benzetirim. Trenden inen ve binen yolcular çok kısa süreler içinde izlenir. Bazen inmeyen ve yalnızca pencereden ortamı izleyen bir yolcudur öykü, bazen trene binerken arkasına bakmayan ve gözden yitirilen birisidir. Bu anlamda trenin durması ve yeniden yola çıkması gibi kısa bir zaman içindeki durumdur öykü. Tanınmayan, gelen ve giden yolcuların yaşamları bilinmez, ancak o kısacık an’da bir yere konur. Başka deyişle, öykü bir tren yolculuğu değildir, bir trenin durup kalkma an’ıdır.

Öykü, roman gibi kalabalık ortamlarda, çok kişiyle birlikte uzun uzun söyleşmez insanla, sözünü en kestirme yoldan yoğun bir etki bırakacak biçimde ayaküstü söyler ve çekip gider. Sözün büyüsunü çözümlemek, yeni anlamlar katarak yorumlamak okur olarak bize düşer. Bıraktığı etkiye göre de kalıcılık kazanır. Ben öyküyü böyle görüyorum ve bu özellikleri taşıyıp taşımasına göre de öyküdür ya da öykü değildir diyerek okuyorum.

ÂLİM KAHRAMAN

KENDİNİ BİR TÜRE ADAMAK

Bir edebiyat adamı, farklı türlerde eserler ortaya koymuş olsa bile genelde bir türdeki eserleriyle öne çıkar. Adı anılınca diyelim ki şair kimliği hatırlanır hemen ya da “hikâyecî”, “romancı”, “eleştirmen” gibi bir sıfat getirilir adının başına. Buna rağmen kendini sadece bir türe adayan, onun dışında eline kalem almayan edebiyatçılar var mıdır? Üzerinde uzun boylu düşünmeden Fazıl Hüsni Dağlarca’nın adı geliyor mesela insanın aklına. Nesirle çok az ilgilenmiş, uzun ömrünü şiire adanmış yalnızca. (Dikkat çekici bir durumdur; nesri de şiir kitaplarıyla konuşmak üzere *–Yapıtlarımla Konuşmalar–* kullanır şair). Ahmet Hamdi Tanpınar gibi şiire gönül vermiş, bir bakıma kendini ona adanmış -buna rağmen şiirlerinden hiçbir zaman tam memnun kalamamış- fakat nesir türü eserleriyle (roman, hikâye, deneme) şöhrete kavuşmuş bir örnek de var.

Bu yıl doğumunun yüzüncü yılında bulunduğumuz edebiyatçılarımızdan hikâyecî Haldun Taner’le 1983’te yapılmış bir konuşma var: “Küçük hikâyecilik, adı küçük kendi büyük bir türdür”. Onu yeniden okurken oradaki bir cümleden doğdu bu yazı. 1950’li yıllarda hikâyeleriyle adı bir hayli öne çıkar Taner’in; 1956’da ise *Varlık* dergisinin gerçekleştirdiği büyük bir kamu anketinde “Türkiye’nin en büyük hikâyecisi” seçilir. Bu tespiti yapan röportajcı, yıllar sonra, bunun sebebini yazardan öğrenmek istiyor. (Bu soruya cevap vermek yazara mı düşerdi acaba?) Taner, soruyu geri çevirmeyip, eski İstanbulluların o derin alçakgönüllülüğüyle cevaplar arıyor. Bir yerde de şöyle diyor: “Bir başka neden de şu olabilir: Öbür hikâyecî arkadaşlarımın çoğu o dönemde daha çok romana heves etmişlerdi. Sırf hikâye yazmakta ısrar eden bir ben kalmıştım.” Bugün biz kendisini hikâyeciliğiyle ansak bile, biliyoruz ki Taner de özellikle 1960’lı yıllardan sonra hikâyeciliği kadar oyun yazarlığıyla da tanınmış bir isimdir.

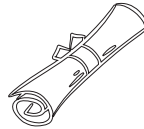
Necip Fazıl, hikâyelerinin birinde, kendini yalnızca bir tutkusuna –kumar– adanmış hikâye kahramanının bu durumunu, birinci kişi ağzından: “Ben, yalnız halis kuru kahve satan bir dükkân gibi, sadece kumara gömülmüştüm” diye dile getirir. Acaba, “yalnız hâlis kuru kahve satan bir dükkân gibi” ömrü boyunca

sadece hikâyeye gömülmüş bir hikâyeci var mıdır? Ya da bir adım daha atarak soralım: Mutlaka böyle mi olması gerekir?

Bundan neredeyse kırk yıl önce, bir hevesle –o zamanlar belki de tek olan– bir atölyede tezhip çalışmalarına başladığımda, hocamız; bu meslek kıskançtır, ortak istemez, fırçayı her gün mutlaka elinize almanızı ister, diye bizi uyarmıştı. Her meslek öyle değil midir ve buna hikâyecilik “mesleği” de dâhil değil midir? Belki de önce şunu söylememiz gerekir, bir hikâyecinin önce uğraştığı türü mesleği haline getirmesi gerekir.

Tüm bunlardan sonra diyeceğim ki, el attığı her mesleğin hakkını veren, eskilerin deyimiyle “hezarfen” üstadlar da vardır sanatta. Bunun için birden fazla sanat dalında başarılı olmuş isimlerle karşılaşınca yadırgamamak gerekir. Ressam olan yazarlar vardır mesela. Sizin şairliğiyle tanıdığınız bir ismin, evinin altında kurduğu atölyesinde yıllardır marangozlukla da uğraştığını öğrenseniz ne diyeceksiniz? Farklı alanlarda da olsa, aynı alanın diğer dallarında da olsa mesele, –eğer varsa– farklı yeteneklerinize, ihtiyacı olan zamanı ayırmak, gerekli ortamı hazırlayabilmektir gibi geliyor bana.

Aslında konuyu kendini bir türe adayan dergilere getirmekti maksadım. Varlıkları yalnızca şiire, yalnızca hikâyeye ayrılmış dergiler ortaya çıkıyor edebiyat ortamlarında. Bir ara *Roman Kahramanları* diye bir dergi de çıkmaya başlamıştı. Hâlâ yayında mı bilmiyorum. Geriye doğru baktığımızda şiir ve hikâyeye dergilerine rastlıyoruz daha çok. Bu da doğaldır. Hacim bakımından dergide yayımlanmaya uygun türlerin başında gelir şiir ve hikâyeye. Eğer bu tür dergiler bir ihtiyaç haline gelmişse, bu, o türdeki bir gelişmişliğin göstergesidir. Bir başka açıdan bakınca da, ihtiyaçtan doğan bu dergiler, o alanda gizli kalmış yeteneklere ortaya çıkma imkânı hazırlaması, bir akışın önünü açmasıyla ayrıca değerlidir.

DİNÇER EŞİTGİN

HİKÂYENİN ALÂMET-İ FÂRİKASI

Hikâyenin ayırt edici özelliğini –eskilerin tabiriyle *alâmet-i fârikasını*– tespit edebilmek için öncelikle hem hikâye denilen türe hem de karşılaştıracığımız diğer edebî türlerle dair tanımlamaların –yine eskilerin tabiriyle *efrâdını câmi ağyârını mâni* edecek şekilde– üstesinden gelmek gerekir diye düşünüyorum. Zira edebî türler arasında bir sınır çizgisi çekmeden bir türe özgü ayırt edici özellikleri konuşmaya başlarsam kendimi her an bulanık suda balık avlamaya çalışırken bulabilirim. Mesela, Türk edebiyatında bir dönem epey revaçta olan, sahneleme tekniğiyle yazıldığı için dış görünüş itibariyle bir tiyatro metnini andıran *tekellümî*

hikâyeleri tiyatrodan ayıran özellikleri tespit etmek için, hikâyenin de tiyatronun da sınırlarını tam olarak belirleyebilmem gerekir. Yine aynı şekilde bir *manzum hikâyenin*, hem şiir hem de hikâye ile oluşturduğu birleşim ve kesişim kümelerini hatasız bir şekilde çizebilmek için her iki kümenin (şiir ve hikâye kümelerinin) elemanlarını çok keskin bir şekilde tanımlayabilmeli, sıralayabilmeli, sınıflandırabilmeliyim. Sırf konuşma çizgileriyle ilerleyen diyaloglardan kurulduğu için bir metne tiyatro ve yine sırf mısralar hâlinde alt alta yazıldığı için bir metne şiir pâyesi verildiğini görmekten hepimiz rahatsız olur ve yüksek sesle bu duruma itiraz ederdik.¹

Hikâye, görebildiğim/izleyebildiğim kadarıyla, en çok şiir ve roman ile karşılaştırılan bir edebî tür. Farklı düzlemlerde gerçekleştirilen bu karşılaştırmaların kısmen haklı gerekçeleri var: Şiirle karşılaştırılırken hikâyede kullanılan dilin kimi zaman sembolik imâlar da içeren yoğun kullanımına dikkat çekiliyor özellikle. Hikâye ile roman karşılaştırmasında ise anlatı ortak paydasında ele alınan bu iki edebî türün kuruluşundaki/yapılanışındaki benzer unsurlara/yapıtaşlarına (bakış açısı, olay örgüsü, kişi, zaman, mekân vb.) vurgu yapılıyor.

En çok romanla benzerlik kurulduğu için hikâyeyi romanla karşılaştıran, hikâyenin ayırt edici özelliklerini ve özellikle de romandan farklı olan yönlerini gözler önüne seren ve bugüne kadar okur okumaz zihnimdeki karışıklıkları

gidermiş olan cümlelerden bazılarını paylaşmak istiyorum. Belki bu sayede bulanık suda balık avlamaktan kurtulabilirim:

Hikâye ile roman arasındaki en temel ayrım her iki tür arasındaki boyut farkı. Sözlüklere müracaat edildiğinde genel olarak ‘kısalık-uzunluk’ açısından iki tür arasında bir sınır çizgisi çekildiği hemen görülecektir. Yavuz Demir, İlk Dönem Türk Hikâyelerinde Anlatıcılar Tipolojisi adlı incelemesinde hikâye için belirlenebilecek “*en temel ölçütlerden biri*” olarak “*bir oturuşta okunması*”nı dile getirir. Bu ölçüt, hikâye türünün hem Batıda ortaya çıkış öyküsüne hem de çağımızın giderek artan baş döndürücü hızına bir gönderme içerir. Charles Baxter, ‘Anlık Kurmaca’da, içinde bulunduğumuz çağın özelliklerine biraz farklı bir açıdan yaklaşarak şöyle bir karşılaştırma yapar roman ile hikâye arasında: “*Uzamsal olarak roman bir malikâne gibidir; çok kısa öyküyse yirmi üçüncü kattaki tek kişilik geniş oda. Bugünlerde daha fazla insan, malikânelerde yaşamaktansa küçük dairelerde yaşıyor.*”

Yoğunluk, teksif edilmişlik, sıkıştırılmışlık, anlatımda tutumluluk, bir hikâyenin olmazsa olmazları arasında sayılabilir. V. S. Pritchett, ‘Kısa Öykü Üstüne’ adlı yazısında “*akılda iz bırakan bir tür*” olarak tanımladığı hikâyenin “*dağınıklığa karşı bir protesto*” olduğunu söyler. Necati Tosuner, kısa hikâyeye için bu dağınıklık, yoğunluk noktasında çok veciz bir ifade kullanır: “*On gram pamuk değil, on gram demir.*” Norman Friedman’ın ‘Kısa Öyküyü Kısa Yapan Nedir?’ adlı yazısında Pritchett’in dağınıklığa karşı bir protesto dediği şey, biraz daha berraklaşıyor: Friedman, söz konusu yazıda, hikâyenin romana göre kısa olmasını anlatılanların/anlatılacakların kısalığından değil gösteriliş biçiminden kaynaklandığını savunur. Dolayısıyla çok uzun bir öyküyü dile getirecek olsa da bir hikâye tutumlu davranmak zorundadır. Bu yüzden M. H. Abrams, hikâyecilerin anlatmaya “*doruğa yakın ya da doruktan hemen önceki bir noktadan*” başladıklarını hatırlatır.

Boris Eyhenbaum, ‘Düzyazı Kuramı Üstüne’ adlı yazısında roman ile hikâye arasındaki farkları anlatırken birçok benzetmeye başvurur. Bunlardan birinde, tek bilinmeyenli denklem, çok bilinmeyenli denklem gibi matematik terimleri kullanır. Hikâye, tahmin edilebileceği gibi tek bilinmeyenli denklemdir; roman ise çok bilinmeyenli denklemler sisteminin yardımıyla çözülen ve ara kuruluşların sonuçtan daha önemli olduğu kurallı bir problem. Boris Eyhenbaum’dan iki benzetme daha: “*roman, değişik yerler dolaşarak yapılan ve sakın bir dönüşle bitecek olan bir gezintiye benzetilebilir, öyküyse, bir tepeye tırmanmaya benzer, amacı da bu yükseklikte ortaya çıkacak manzarayı bize göstermektir.*” Hikâye, “*nişanlanan hedefi tam ucuyla ve bütün gücüyle vurması için uçaktan atılan bir mermi gibi, büyük bir hızla atılım yapmalıdır.*”

Rasim Özdenören, daha sonra Ruhun Malzemeleri adlı eserine de aldığı 1965'teki 'Hikâye' başlıklı yazısında şöyle bir benzetme yapar: “*roman bir savaş alanıdır, oysa hikâye düello sahnesidir.*” Roman ile hikâye arasındaki sınırları âdeta ete kemiğe büründüren bu benzetme, yıllar önce okuduğumda beni çok etkilemiştir.

Soruşturma sorusundaki son bölüme² gelince: Önce *dil* diyorum. Çünkü dil kullanımı açısından belli bir seviyenin üstüne çıkamamış/çıkamayan metinleri okumakta, gerçekten, çok güçlük çekiyorum...

¹ Hepimiz derken, elbette en azından belli bir edebiyat ve tür bilgisi olan kişilerden oluşan bir kümeyi kastediyorum. Popüler kültür ortamında ölçü, kafiye, mısra gibi asgari şartları yerine getirdiği için birçok manzumenin *şiiir gibi*; kişinin başından geçen olayların olduğu gibi anlatıldığı birçok günlük ya da hatıra metninin de *hikâye gibi* pazara sunulduğunu ve çoğu zaman da bunların pazardaki itibarının, gerçek şiiir ya da gerçek hikâyenin itibarından daha çok olduğunu maalesef ben de kaygıyla izliyorum.

² “ (...) *siz herhangi bir metni okuduğunuzda onun hangi özelliğinin olması/olmamasından dolayı 'Bu öykü ya da değil' diyorsunuz?* ”

MİHRİBAN İNAN KARATEPE

Öykünün diğer edebî türlere göre ayırt edici özelliği; öncelikle ‘aktarılamaz’ oluşudur. Kurgulu yapısı ve biçimsel özellikleri itibariyle ‘sessiz okuma’ yoluyla künhüne varılacak bir türdür. Kendi başınıza ve göreyerek okursunuz. Çünkü cümlelerin dizilişinin, imla ve noktalamaların, yazı karakterinin, satır boşluklarının bile bir değeri vardır. Kurgulu yapısı, içeriden birinin size konuştuğu izlenimi verir. Anlatıcı olarak tabir edilen bu kâğıt varlık, metnin sesidir. Karakterlerin söylemediği hatta düşünmediği duygu ve düşünceleri bile aktarabilir. Geçmişe ve geleceğe uzanan kolları, olay örgüsünü kendince örür. Her şeyi tümüyle

anlatmak yerine tam da anlatılması gerektiği yerden anlatır ve seçip görünür kıldığı kesitten okur olarak bütünü sezeriz. Öyküyü geleneksel hikâyeden ayıran tam da budur. Bu bağlamda öykü bir kez yazılır ve sonrasında öyküye dair söylenenler bir hikâyedir; öykünün hikâyesi... Ve öykü; hikâyeler gibi yazıya geçirilmez, zaten yazılı bir türdür, öyle doğar. Fakat ne romanlar gibi lafı döndürüp dolaştırmayı sever; ne kişi, olay ve olguları dalandırıp budaklandırmayı. Kurgulu, kısa ve yazılı bir türdür.

AHMET SARI

Soruya geçmeden önce bir hususa değinmek isterim. O da: edebiyatta türlerin çeşitliliğinin insanın aslında özünde var olan çoklu şeylere açılma isteğiyle bağlantılı olduğunu düşünüyorum. Hz. Adem'in tek atamız olduğu (ona roman ve ırmak anlatı diyelim) ama ondan sudur edenlerin çokluğu (tüm edebî türleri) yani insan çeşitliliğini ifade ettiği bir gerçektir. Vahdette kesret, kesrette vahdet ilkesi belki burada devreye girer. Sadece bir atadan ve tek dilden sonsuz dil çeşidinin suduru. Bir Adem olmasına rağmen sonsuz kavmin, kavmiyetin, ırkların, milliyetin ve ten farklılığının bundan oluşması da bunun bir nevi göstergesidir. İnsanlığın Babil kulesiyle dili,

dil ile bağlantılı her şeyi teklîge, birliğe götürmeye çalışması onun zararına bir şey olduğundan, kolaycılık ve çeşitliliği, çoğulculuğu engelleyici bir tavır olduğundan Babil kulesi örneğinde teklik fikrinin, türlerin bire indirilme fikrinin yerle yeksan olduğunu görüyoruz. Demek ki çokluk, kesret, türler, çeşitlilik dünyanın temel felsefesi olarak Kur'an'ın "Birbirinizi daha iyi tanıyasınız diye" (Hucurat, 13) ayetiyle de bir ilke olarak önümüze sürülür. Çokluk ve kesret hâli insanın aidiyet bilincini oluşturur; kendi aidiyet bilincine de diğerleri, öteki üzerinden bakma imkânı sunar. Müsamaha ve şefkatle ilintilidir bu durum. Babil kulesinin yıkılmasını göksel bir uyarı olarak türün teklîğine değil çokluğuna bir arzu olarak da okuyabiliriz. Dil tek değil çok olacak, ait olduğunuz dilde şiveler, lehçeler olacak; edebiyatta da bir değil farklı anlatı türleri olacak. Peki ama, insanlığı şekillendirecek ilk metnin türünün burada ne olduğunun bir önemi var mı? Diyelim ki bu ilk metin göksel bir metin olsun ve peygamberlere indirilen, onları uyaran suhuf olsun. Bunun türü şiirsel/lirik midir, düzyazı formu mu içerir, trajik konsept dâhilinde bir oyunu andıran diyaloglarla mı süslendirilmiştir? Mezmurlar gibi şiirsel midirler, yoksa Kur'an gibi tahkiyecî bir tavırla mesel de anlatırlar mı? İnsanlığa ait ilk metinler ister göksel metinler olsunlar, ister insanlar bunlarla yüzleştikten sonra kendi mitlerini, mitolojilerini oluştursunlar, ister epik türler, ister mezar taşı yazıtları olsunlar, masallar, upanişadlar, ne olursa olsunlar tek bir türün bunlarda hâkim olmadığını görüyoruz. Bu metinler sadece şiirsel dille başlayıp şiirsel dille bitmezler. Tüm türlerden faydalandıkları da olur bunların. Yine Kur'an'ı ele alalım örneğin. Kur'an'da edebî türlerin birbirlerine nasıl geçtiklerini görürüz. Kur'an'ın şiirsel bir dille yazılmadığını kim söyleyebilir? İçinde "ahsenül kasas" olarak adlandırılan Yusuf suresinin mesel ve tahkiye özelliği taşımadığını, başka

peygamberlerin öykülerini bize göksel bir dille anlatmadığını; içinde konuşmaların, karşılıklı konuşmaların teatral bir şekilde geçmediğini kim söyleyebilir? Edebiyat, başlangıçtan günümüze kadar insanlığın duygu durumunun değişimini ele alması yanında, türleri kendi duyguları aktarmak için de kullanmıştır. Türler, tarih boyunca birbirlerine girmiş ve karışmıştır. Liriknesir, liriktiyatro, epikşiiir, epiknesir, epiktiyatro sayısız eserlerle insanlık durumunu (conditio human) bizlere yansıtmıştır. Aristoteles’in poetikasında bahsettiği üç tür (lyros, epos, drama) 2015 tarihine kadar uçsuz bucaksız karşılaştırmalarla yeni yeni kombinasyonlara tabi tutulmuştur. Türlerin birbirine eklemelenmesinde bu dönüşü hızlandıran süreçte elbette Oulipo grubunun, deneysel roman ve hikâye yazarlarının da payları oldu. Irmak anlatıyı istemeyen, ayrıca ırmak anlatılardan bıkan yazarlar türlerin birbirine eklemelenmesini ve bunlarda yeniliklere açılmayı poetik bir mecburiyet olarak kabul ettiler. Bu uğraşı elbette edebiyata yeni ne katılabileceği uğraşından başka bir şey değildir. “Söylenmemiş olanı, hiç daha önce akledilmemiş bir edebî türle söylemek mümkün müdür?” telaşydı ve merakıydı bu. Elbette güzel örnekler çıktı bu kaygıdan. James Joyce’un “Ulysses”ını, George Perec’in akıl dolu dil oyunlarından oluşan metinlerini anacak olursak, Orhan Pamuk’un “Masumiyet Müzesi”-ne kadar sadece edebiyatın yazı türüyle değil, bu türlerin hamuru olan içerikle de nasıl oynandığını görürüz. Bugün edebiyat sadece yatay bir aks olarak önümüzde duran “lyros”, “epos”, “drama” ya da şiir, öykü, roman, tiyatro, destan türleriyle şekillenmemekte, aksine dikey boyut ve aks olarak değerlendirdiğimiz farklı bir disiplinle ilişkiyle de şekillenmektedir. Edebiyat-güzel sanatlar, edebiyat-mimari, edebiyat-medya ilişkisi onu sadece alışıktığımız klasik yazım türüne bağlı kılmamakta, postmodern, post yapısal dönemin absürtlükleriyle gündelik hayata kadar farklı alanları da önüne açmaktadır. Yarın billboardlara yazılan, farklı fen bilimleri alanlarından da destek alan buna matematiği, cebiri, fiziği, kimyayı da katarak edebî metnin bir görsel mimariye çeviren garip ürünler ortaya çıkacaktır. İnsan yaşadığı ve değişime hazır durduğu sürece yüzleştiği edebiyatta da her alanda yeni yeni devrimler ve değişiklikler gerçekleşecektir. Çünkü insan yaşadığı sürece ondan umut kesilmez ve edebiyatta gerçekten de çok şey söylenmesine rağmen henüz daha hiçbir şey söylenmemiştir.

Şimdi sanırım bana göre öykünün diğer türlerden ayırt edici özelliğinin ne olduğu hususuna gelebiliriz. Metni okuduğumda hangi özelliğinden ötürü bu öyküye öykü ya da değil diyeceğim sorusuna geçebiliriz.

Her öykücü gibi benim de kendim ait bir soyağacım var. Muhafazakâr birisi olarak öykü soyağacımın Ömer Seyfettinlerle, Ahmet Hamdi Tanpınarlarla, Şevket Bulutlarla, Rasim Özdenörenlerle, Mustafa Kutlularla neşvünema bulduğunu söyleyebilirim. Sadece bunları okuduğum ve diğerler öykücüleri yani Sait Faik Abasıyanık’ı, Sabahattin Ali’yi, Tomris Uyar’ı, Bilge Karasu’yu, Memduh Şevket Esenal’ı, Ferit Edgü’yü, Tanık Dursun K.’yı, Yusuf Atılgan’ı görmezden geldi-

ğim anlaşılmasın. İyi bir öykücü çünkü ideolojik ayrım yapmadan tüm öykücüleri bilmek durumundadır. Öykücü olarak kendini isimlendiriyorsa, buna canını koyduysa, kendi milletinin edebiyat tarihini, sevdiği dal ne ise onun da tarihini çok iyi bilmelidir. Bu bağlamda bizim gelenekte kapsam olarak, içerik olarak hikâyenin genelde “romandan kısa ve kısa hikâyeden de uzun” bir içeriğe sahip olması düşüncesi hâkimdir. Bir hikâye şayet nuvel değilse, sınırlarını iyi bilmelidir. Nuvel uzun bir hikâyedir, romanla içerik olarak atışabilir, ama hikâyenin buna soluğu yetmez. Bir hikâye, kanon düşünceye göre romandan uzun olamaz. Hikayeyse romandaki kadar kuşatıcılığı olmamalı, figürleri sınırsız sayfa avantajı olmadığından azaltmalı, gündelik hayata dair ilginçlikleri -ister angajman olsun ya da olmasın- ele almalıdır. Çarpıcı olmalı, az zamanda çok şey söylemesi gerektiğinden de insanı kalbinden vurmalıdır. Romanın okuruna kapsamı fazla bir toprak vaat ettiğinden okur figürlerle derinlemesine ilişki sağlayabilmekteler, oysa bir roman boks maçlarındaki 12 rauntsa bir hikâyede sizlere sadece bir raunt verilir ve okuru bu az, kısıtlı rauntta nakavt etmelisiniz. Öykücü “Hayır benim bir öykücü olarak okurları dehşete düşürmek, onları afflatmak, onları çarpmak, onların kanlarını dondurmak niyetin yok” deme hakkına da sahiptir. Bu öykücülerin bilebileceği bir durumdur. Onların zevklerine ve yazı biçimlerine ait olan bir şeydir bu. Ben Alman edebiyatı üzerine uzun yıllar düşündüğüm için daha doğrusu Almanya’da doğduğum, orada büyüdüğüm için o edebiyatı uzun yıllar okuduğumdan üzerimde Franz Kafka’nın, Thomas Bernhard’ın, tiyatrocu olmasına rağmen Heiner Müller’in dehşet öykülerinin etkisi vardır. Öykü romanla atışmamalı, yukarıda da dillendirdiği gibi buna sıkleti yetmeyecektir. Öykü tüy sıklet, roman ise ağır sıklettir, ama öykü elbette içerik ve anlatım olarak bir romandan daha etkili olabilir. İster gündelik hayata dair bir şey, ister insanlık durumunu, ister küçük parıldayışları anlatsın öykü, isterse bir şey anlatmamayı kendine şiar edinsin, saçma ve anlamsız şeylere hasretsin kendini insan yaşadığı sürece öykülemenin ve öykülerin de olacağına inanıyorum. Zamane hızlı yaşandığından, insanların yavaşlığa sabrı kalmadığından öykülerin hacmi twitterde olduğu gibi kısıtlı vuruşlara indirgense de insanlığın bu hızda dahi öyküyü *acelelerinin yarı uykusunda* damıtıp yine etkili bir anlatımla anlatacağına inanıyorum. Anlatacağı şey illa etkili bir dille anlatılmalı mı bu da bir soru işareti. Hayır değil, öykü illa bir konuyu, bir plotu, bir düşünceyi, sistematik bir düşünceyi ele almalı mıdır? Öykücü bize neden kırsalda rüzgârda salınan ekinleri anlatıp bırakmamalıdır? Ya da yağmur yağdığında kanalizasyonda biriken odunları, poşetleri anlatıp bitirmemelidir? Gündelik hayata dair bir yaşanmışlığı ele veren bir sekans bile insanın aslında susuz olduğu bir hâldir. İnsancıl olduğu için insanı ilgilendirir. Öykücüleri ise daha çok ilgilendirir.

Türlerin artık milenyumda tamamlandığına inanmıyorum. Elbette ana hatları çizilmiş olsa da edebiyatın yeniliklere açık olduğunu, yeni yeni türlerin edebiyata eklemeneceğini düşünüyorum. Benim Hece yayınlarından çıkan “Baş-

langıcı Olmayan Bir Şeyin Sonu” adlı kitabımın alt başlığında Şey-Hikâyeler geçmekteydi. Nedir peki bu Şey-Hikâyeler (Ding-Geschichte)? Bize yeni bir türü mü müjdeliyor bu öykü türü? Elbette hikâye oluşluğuyla ana türünü hikâye olarak belirliyorsunuz ama hikâyeleri “Şey-hikâye” yapan o püf noktası dikkate değer. Kısa öykülerden (short story), minimal ya da küçürek öykülerden, kıssalardan farkı o “şey”liğindedir. Rilke için Şey-Şiirler (Ding-Gedichten) nasıl natüralist dönemde yeni modernizme geçilmiş insanlığın metaa, gündelik hayatlarında bir nesneye, canlıya, -bir duruma da olabilir- vurgu yapıyordusa, bizde de milenyumda Müslüman camianın fetişleştirdikleri her şeye bir atıftır bu. Müslümanların selim dönemlerdeki gündelik hayatlarında nesnelerin parıldayışı ile günümüzdeki nesnelerin parıldayışı arasında farklılıklar var. Yazdığımız öyküde bırakın temayı, konuyu, karakteri, olay örgüsünü sadece bir nesnenin selim zihniyette oluşturduğu ruhsal oyuğu vermek, öyküyü bir fotoğrafa benzetecek olursak Şey-Hikâyelerde fotoğrafta her şeyin flu sadece o nesnenin parıldayışını vermek de bir zihniyet dünyası oluşturmak bakımından ilgi çekici. Öykü, kısa öyküye göre daha fazla şeyler anlatabilir, çünkü anlatı yeri sıkıntısı yoktur, kısa hikâye daha ekonomik davranmak durumundadır, küçürek öykülerin ise olayı özetleme ve damıtma mecburiyeti vardır, bunların hepsi donanımlı ve kaliteli makineli tüfek ya da tabanca ise Şey-Hikâyeleri bir “çakar almaz”dır. Somut bir nesnenin ya da soyut bir olayın öyküde epifanik parıldayışını esas alır. O şey o olayda, ya da durumda parıldar ve söner. Sönmebilir de.

Öykü her zaman bir “şey” anlatıyor olabilir. İnsanın yaşantısında yer alacak bir şeyi konu edinebilir. İsteyen bir cımbızı, bir aynayı (Orhan Veli), bir böceği, erotik bir şeyi, ahlaklı bir şeyi anlatabilir; insan yaşantısında yer alacak her şey öykünün kader ağının içindedir. Öykü, kıyısına vuran bir şeyi sınırlarına almama lüksüne sahip değildir. Bunu da elbette ileride edebiyatta gerçekleşecek yepyeni yeniliklerle yapacaktır. Öykünün bugünkü sınırları “romandan kısa, kısa hikâyeden uzun olma” hâli benim için bir sıkıntı teşkil etmemektedir. Sözü olan ve sözünü de bir deriye kemiğe büründürmek isteyenler en az şeyle dahi çok şey söyleyebilir. Japonların haikusunun şiir olmağının yanı sıra öykü olmadığını kim söyleyebilir? Eksiltmeyle nasıl çarpıcı bir ifade bulunur Japonların haikularından öğrenilebilir. Necip Fazıl “Bana üç sözcük verin ve size sonsuz kafiyeyle şiir oluşturayım” derdi. Öykü için de aslında sözcüklerin sayısı ya da anlatı alanının büyüklüğü-küçüklüğü değil insanın kalbinde yer alacak, sözü hüznünlü kılabilcek, az sözle çok şey söyleyebilme kudreti olmalıdır. Kendine güvenen Necip Fazıl gibi, Japonlar gibi az sözcükle bile bir zihinsel tufan oluşturulabilir. Oynamasını bilmeyen gelin “Yerim dardır” dermiş. Yazmasını bilen yazar için yer, tür sıkıntısı yoktur. Bugün 140 vuruşluk twitterde bile yazarken kalpten yazanların o dar alanda ne tufanlar oluşturduklarını, orada ne öyküler yazdıklarını görüyoruz.

NAZLI KARABIYIKOĞLU

Edebî türlerin tarihsel gelişimini takip etmek, edebiyat tarihçilerinin ve eleştirmenlerin birinci dereceden görevleri arasında sayılabilir. Ancak yazarın, hatta büyük ölçüde okurun da bu konuda kafa yorması gerektiğine inananlardanım. Büyük oranda teknolojinin getirdikleriyle yaşantı olanaklarının çeşitlendiğini, klasik dönemlerde mevcut olmayan kimi insanlık durumlarının ortaya çıktığını görüyoruz. Yine de her türlü yeniliğin insanın temel duygu, imkân ve tasarımına yaklaştırılarak veya indirgenerek ele alınabilmesi mümkün. Bu noktada biçimin git gide önem kazandığı görülüyor. Edebiyatı salt biçim olarak görmeden, biçimin, türlerin, tanımların öne çıkması gerektiğini düşünüyorum.

Öykü, öykü-olmayan dışında kalan her şeydir. Sınırlandırıcı bir tanımdansa, -popüler olduğu için- roman olmaya öykünmeyen, günce veya günümüzden bir örnekle *blog* özensizliğiyle yazılmamış, mimari bütünlüğü olan bir türdür öykü. Her mimari yapının farklı özellikleri öne çıkabilir. Temel amacı barınma olan, estetikten yoksun, kalitesiz malzemeye standart ölçüler baz alınarak inşa edilen binalar olabileceği gibi kentlerin simgesi haline gelen, mimarlığın mühendislikten ayrıldığı noktaları gözler önüne seren yapılar da bu kümeye dâhildir. Öykü; sevgi, acı, mutluluk, nefret, tikslenme gibi insana ilişkin her bir duyguya göre okunabilecek, bu yönüyle neredeyse sonsuz kez yeniden üretilebilecek bir türdür.

DOĞUKAN İŞLER

Öykü nedir, “Öykü” ile “Hikâye” arasındaki ayrım nedir, “Kısa Öykü” mü yoksa “Küçük Öykü” mü demeliyiz, bir öykü ne kadar uzun olursa “Novella” başlığı altına girer... Bu ve benzerlerini daha da çoğaltabileceğimiz tartışmalar, oldukça uzun bir süredir -hem de gereğinden fazla uzun- devam etmekte. Öykünün “ne” olabilirliliği üzerine -en azından biçimsel olarak- zihin açıcı bu kadar çok tartışma olmasına rağmen, öykünün “ne olmadığı” üzerine düşünmek/tartışmak nedense es geçiliyor gibi geliyor bana. Çünkü öykünün ne olmadığını/olamayacağını az çok tayin edersek, öykünün ne olabileceği

konusunda ufkumuz biraz daha açılabilir, sanki.

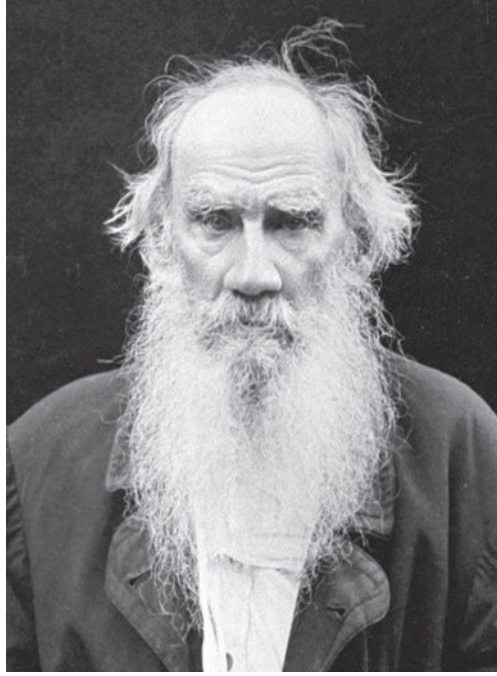
Biçimsellikten ziyade içeriği odak alarak, özellikle son yıllarda Türkçe edebiyatta sıklıkla karşılaştığım bir “öykü türü”nün aslında “öykü” olmadığını vurgulamak istiyorum bu vesileyle, haddim olmayarak.

Türkçede ve güncel dünya edebiyatında artık kıymetini yitirmekte olan “Hatıra - Anı - Biyografi - Otobiyografi” (bu türlerin birbirine içkin olduğunu düşündüğüm için böyle belirttim) yazımı, artık kendisini “öykü” donunda göstermeye başladı. Türkçe edebiyat da, özellikle son 5-6 yıldır, “anıgibiöykügibi” metinlerle fena şekilde domine edilmeye başladı. Ana akım edebiyatın artık bu koldan ilerlediği şüphesiz. Yazarın sürekli -okuru hiç ilgilendirmeyen- kendisinden bahsettiği, Gökdemir İhsan’ın deyimiyle “kısa metraj entel bunalımı” öykü(?)lerden kurtulduk derken, şimdi de yazacak hiçbir şeyi olmayan, anlatacak bir hikâyesi olmayan, yapacak edebî bir oyunu olmayan yazar(?)ların anılarına -icbar ile- “öykü” demeye başladık. “Çocukluk hatıram yok!” diyerek, bambaşka bir üslup takınarak çocukluğunu anlatan Perec’ten bihaber bu tür yazarları ve “anıgibiöykügibi” kitaplarını pohpohlamaktan kendisini alamayan(!) ana akım dergiler ile bu kitapları sürekli taltif eden ödül kurumları da işin tuzu biberi... Kimse kusura bakmasın; ama “öykü” diye bize arabesk soslu anılarını yedirmeye çalışan yazarlara okurun da karnı çoktan doydu artık, haberleri olsun.

Esrarını Sait Faik’ten aldıklarını iddia ettikleri bu “anıgibiöykügibi” metinleri Sait Faik okusa ne yapardı, çok merak ediyorum. Zamanında önemli bir boşluğu doldurup, gelecek kuşaklara da taşan kalem ile Sait Faik dahi, yapısal olarak “anı/yaşanmışlık” temalarını özenle işlediği öyküleri ile bu yazarların bir asır ötesindedir. Bu yolda daha fazla ilerlenirse(?) Sait Faik’in de değerini düşürecekler, iyi mi...

ANIT ÖYKÜLER

HANDAN ACAR YILDIZ

LEV TOLSTOY'UN “İVAN İLYİÇ'İN ÖLÜMÜ” ÖYKÜSÜ ÜZERİNE

Tolstoy bu uzun öyküsünde ölüm ve hayat üzerinden “anlam”ı sorgular. Ölüm ve hayatın anlamı kadar “anlamın anlamı” üzerinde de durur. Ölümün anlamını sorgulamak, aslında yaşamın anlamını sorgulamaktır. Hayatın anlamının ne olduğu, hayata nerede ne kadar anlam biçildiğinin ölçütü, ölüme biçilen anlamda gizlidir. İnsanın var olduğu/edildiği günden beri ortaya çıkan iki seçenek aynı zamanda iki soru, iki ihtimâl olmuştur: Ölüm ya bitıştır ya da başlangıç. İnsan bilincinde ölüm ya sonsuzluğa (ebedî varoluşa) ya da hiçliğe (ebedî yok oluşa) açılan kapıdır. Her bir insanda bunun cevabı değişebilir.

Ancak ölümün ne olduğuna verilen cevap, yaşamın ne olduğuna verilen cevaptır aynı zamanda. Tercih ne olursa olsun her iki seçeneğin birleştiği noktalar vardır. Bunlardan biri, herkesin tek başına ölmesidir. İkincisi birleştirici nokta ise ölümün arzu edilmeyen oluşudur. Tercihini birinci şıktan kullananlar için, ölümü varoluş, başlangıç kabul edenler için dahi ölüm istenmeyen, arzu edilmeyendir. Ölümü istemek, hemen her inançta marazi bir durum olarak kabul edilir. Ölümü çok istemek inancın gücüyle örtüştürülmemiştir. İntihar ise, tüm dinlerde yasaklanmış, inancın ve imanın zayıflığı ile örtüştürülmüştür.

Henri Troyat, Lev Tolstoy'un biyografisinde; ilkin adının "Bir Yargıcın Ölümü" olması düşünülen öykü için yazara ilham veren kişinin 1881'de vefat eden, Tula Mahkemesi yargıcı İvan İlyiç Meçnikov'un olduğunu ifade eder. Bununla birlikte, Tolstoy'un ölümü konu edindiği uzun öyküsü "İvan İlyiç'in Ölümü"nü yazarın *İtiraflarım* isimli eseriyle birlikte okumak elzemdir. Tolstoy'un bütün eserlerini anlamlandırma ve yorumlama konusunda *İtiraflarım* önemli bir kaynak olmakla birlikte, "İvan İlyiç'in Ölümü", bahsi geçen eserin kurguya dönüştürülmüş hâli gibidir. Eleştiri dünyasında yazarın hayatıyla eserlerinin karşılaştırılmasının hatta ikisi arasında bağ kurulmasının sakıncalarına defalarca dikkat çekilmiştir. Bunun sanat açısından çok haklı yönleri vardır. Ancak *İtiraflarım* ve "İvan İlyiç'in Ölümü" arasındaki paralel okuyuş zorunluluğu, bu minvaldeki tartışmaların istisnalarından biridir.

Bu yazıda Tolstoy'un yaşamıyla İvan İlyiç'in yaşamı arasında bağ kurmak amaçlanacak en son şeydir. Tekrar altını çizmekte yarar var ki; Tolstoy'u, İvan İlyiç'e dönüştürme basitliğinden uzak durmanın zorunluluğuyla birlikte her yazar bütün metinlerinde hem içkin hem de aşkındır. Hem iç hem de dış gözdür. Tolstoy'un bilinç akışını yoğun şekilde kullandığı, iç konuşmalara geniş yer verdiği, hayatın ve ölümün anlamını, anlamın anlamını sorguladığı öyküsünü çözümlerken, yine Tolstoy'un kendini açıkça ortaya koyduğu, inanç, anlam meselelerini sorguladığı "*İtiraflarım*" eserini göz ardı etmek çok büyük eksiklik olurdu. Göz ardı etmek bir yana *İtiraflarım*'ı göz önünde bulundurmamak kaçınılmazdı.

Tolstoy'un hayatındaki iki önemli kırılma noktasını bilmenin öyküyü çözümlemeye büyük katkısı olacaktır. Tolstoy, hayatının gayet yolunda gittiği bir dönemde iki ayrı ölüm olayına tanıklık eder. Bu tanıklıktan sonra hayatı anlamlandırma temelleri sarsılır. İnsanlığın hep ilerleme kaydettiği ve ilerleyeceği yönünde pozitivizme yakın dünya görüşüne sahip genç yazar, Paris'te giyotinle gerçekleştirilen bir idam sahnesine şahit olunca asla eski Tolstoy olamaz. Hayır, insanlık tarihi sürekli ilerleme içinde değildir. Bunun üzerine bir de kardeşi veremden acılar içinde ölür. Tolstoy'un, eserlerine de yansıyacak olan derin sarsıntı ve sorgulamaları başlar: Hayatın ve ölümün anlamı nedir? Felsefe ve bilimde aradığı sorunun cevabını bulamayan Tolstoy'un artık bir kere rahatı kaçmıştır. Tekrar geri döneceğe de benzememektedir. Tıpkı İvan'ın rahatının birdenbire kaçması gibi.

Öykünün dikkat çeken noktalarından biri, yorum ve mesaj yoğun metinde yazarın diğer eserlerinde rastlanmadığı kadar ironinin öne çıkmasıdır. Yazarlar çoğu zaman mesaj yoğun metinleri didaktiklikten korumak amacıyla ironiye başvurabilirler. Ayrıca ironi, acıyı anlatmanın en iyi yoludur. Ölüm gibi ciddi bir konunun işlenişinde ironinin göze çarpması ilgi çekicidir. Acıyı ifade etmede ve mesajı didaktik olmaktan sakındırmada ironinin büyük gücü yadsınmamıştır. İşler “tıkırında giderken” art arda iki ölüm sahnesiyle sarsılan ve anlam denilen binayı yıkıp tek tek taşları yeniden dizmeye başlayan Tolstoy’un kahramanı İvan’ın da anlam adını verdiği bina birden yıkılır. Orta yaşlı bir hâkimken, tam da mesleğinin ve başarının zirvesindeki hukuk adamı bir gün sandalyeden düşer. Önemsemediği bu küçük ev kazasının ardından böğründe bir ağrı başlar. Bir türlü tanı konamayan hastalığıyla yavaşça ölüme yaklaşır. Giyotin ucundaki kafatası sepete düşerken, insanlık tarihine çoktan tanı koymuş bir aydını ne hâle getirdiyse, onu nasıl bir karanlığa sürüklediyse, sandalyenin titreyen bacağı da mesleğinin zirvesindeki hukuk/adalet adamını aynı duruma düşürür.

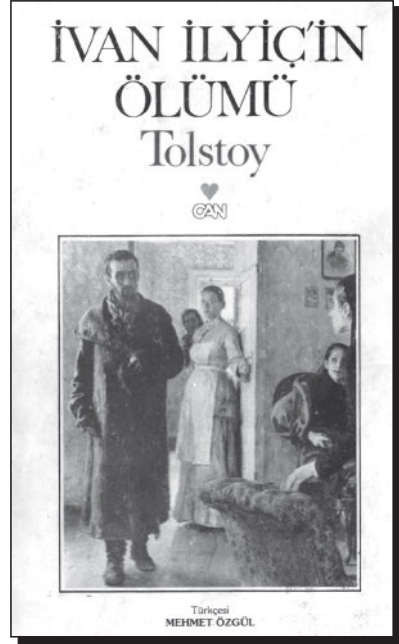
Öykü kahramanının bir hâkim, yani adaleti sağlamakla yükümlü kişi olması elbette rastgele değildir. Öyküde hem kanunların hem de adaletin hastalanması ele alınacaktır. Buna alegori gözüyle de bakılabilir. Ölüm ve hayatın anlamı sorgulanırken bir hâkim olan İvan’ın bedeniyle cisimleştirilen, somutlaştırılan, kanun/yasa (pozitivizm) ve adalet (idealizm) hastalanır. Düşünce cenderesinde buhrana girmiş ya da girecek bir aydının dünyasında aynı anda pozitivizm ve idealizmin hastalanması gibi. İvan, *İtirafımlarım* yazarının ruhunun bedenleşmiş, cisimleşmiş hâli gibidir âdetâ. Tolstoy’un itiraf ettikleri ile İvan İlyiç’in yavaş yavaş ölmesini birlikte okumanın anlamı daha öykü karakterinin seçiminde belli eder kendini. Hastalanan karakter onlarca meslek içinden bir hukukçu olarak seçilmiştir yazarınca. Hukukun ilk akla getirdiği, kanundur. Sonra da adalettir. İnsanlığın ilerlediğine dair düşüncesi yıkılınca Tolstoy’un gözünde pozitivizm yerle yeksan olmuştur. Yer çekiminin kellei sepete çekmesi gibi Tolstoy’un içindeki pozitivizm de dibe çekilmiştir. Pozitivizm, formül/şekil/yasa/kanunun simgesidir. Tolstoy’un içinde hastalanan pozitivizm (yasa- koyuculuk) bir hukuk adamı olan İvan’da ete kemiğe bürünmüş ve İvan’la birlikte sandalyeden düşen pozitivizm olmuştur. Tolstoy’un dünyasında pozitivizm, realizm yere düştü diye rasyonalizm ve idealizm göklere çıkmaz elbette. Topluca hastalanırlar. Hâkim İvan’da, adalet sağlayıcı İvan’da ete kemiğe bürünerek hastalanan, adalet üzerinden bu kez de idealizm ve rasyonalizmdir.

Tolstoy, hayatı şu resimle açıklamıştır: “Bir seyyahla, onun çölde karşılaştığı yırtıcı hayvanları anlatan o şarkı masalını kim bilmez ki. Seyyah, yırtıcı bir hayvandan kurtulmak için kendini susuz bir kuyuya atar. Orada, kuyunun dibinde bir ejderha görür. Onu yutmak için ağzını açmıştır. Yırtıcı hayvan tarafından parçalanmamak için yukarı çıkmaya cesaret edemeyen ama ejderha

tarafından da yutulmamak için aşağıya atlayamayan bu zavallı, kuyunun duvar taşları arasında yetişen bir dalı yakalar ve ona sımsıkı tutunur. Elleri uyuşur ve az sonra kendisini her iki tarafta bekleyen felaketin kucığına düşeceğini hisseder, hâlâ sımsıkı yapışıp durmaktadır dala. O sırada biri beyaz biri kara iki farenin, onun tutunduğu dalın çevresinde dolaşıp dalı kemirmekte olduklarını görür. Birkaç dakikası vardır, çalı kopacak ve o da canavarın ağzının ortasına düşecektir. Seyyah bunu görür ve kurtulma şansı olmadığını bilir. Ama havada debelendiği sürece çevresine bakınmaktadır. Çalının yapraklarında bal damlaları görür, dilini uzatıp bunları yalamaya koyulur. İşte ben de aynen öyleyim, ölüm ejderhasının

kaçınılmaz bir şekilde beni beklediğini, beni parçalamaya hazır olduğunu bildiğim hâlde hayatın dallarına tutunuyorum ve bu azaba niye düştüğümü bir türlü aklım almıyor. Ve şimdiye kadar bana teselli vermiş olan balı emmeyi deniyorum. Ama bal bana tat vermez oldu artık; beyaz ve siyah fareler gece gündüz tutunduğum dalı kemirmekteler. Ejderhayı açık seçik görüyorum ve bal bana tat vermiyor artık. Ben sadece kendilerinden kaçamadığım o ejderha ile fareleri görüyorum- gözümü onlardan çeviremem. Ve bu, masal değil gerçektir. Aksi ispatlanamaz ve herkesin algılayabileceği bir hakikattir.”

Tolstoy için yaşamın kendisi zaten cehennem azabıdır. Ama öldükten sonra onu bekleyen, huzuru bulacağı bir cennet de yoktur. İvan İlyiç için de durum böyledir. Herkes tek başına ölür ve eninde sonunda ölür. Ama her insanın içinde, dala asılı seyyahın balı yalamaya çalışması gibi yaşama nedeni, yaşama tutkusu bulunur. İnsanın ölürken ne kadar yalnız olduğunu, acıyı paylaşanlar ile acıyı çeken arasında aşılmaz bir mesafe oluşunu okuruz burada. Ölümün ölen kişi ile ölenin dışındaki kişiler için anlamının sorgulandığı cümlelerle başlayan öyküde; hasta arkadaşlarının çevresinde toplanmış kişilerin ilk aklına gelen İvan'ın ölümünden sonra oluşacak yeni hiyerarşik durum ve bunun kendilerini ne kadar etkileyeceğidir. Rütbeli ölümler rütbesiz ölümlerden daha zalimdir. Çünkü rütbeli ölümlerde dökülen gözyaşı çoğu zaman sahtekâr hatta “yeni kral”a karşı dalkavukçadır. İvan'ın yavaş yavaş, acı içinde ölümü, çevresindeki kişilerce yeni rütbelerinin ne olacağı merakıyla karşılanmış, “iyi ki ölen ben değilim de o” gizli sevinci içlerini kaplamıştır. Bazı kişilerin aklından “İvan'ın yerinde ben de olabilirdim, onun

kadar kötü duruma ben de düşebilirdim” düşüncesi geçse de hemen bertaraf etme başarısını gösterirler. Rütbesiz ölümlerde ise en azından etraftaki insanların gözyaşı gerçektir. Bu nedenle rütbesiz ölümler daha az zalimdir ve ölüm gerçek bir eşitleyici olarak karşımıza çıkar. Çoğu zaman yoksulun ardından dökülen gözyaşı gerçekten zenginin ardından dökülen gözyaşı sahtedir. Ölüm statüsü böyle eşitlemiştir. Güçlüler, yaşamları esnasındaki konforun bedelini ölümleri esnasında apaçık gördükleri başkalarının sahte gözyaşıyla öderler.

Tolstoy burada seçkin dindarlığını da yerer. Akli inkâr etmediği sürece her türlü inanca sarılmaya hazır olduğunu ifade eden Tolstoy, sıradan yoksul insanların yaşam şekilleriyle inançları arasında büyük çelişki görmezken, soyluların ya da seçkinlerin yaşam şekilleriyle inançları arasında büyük çelişki gördüğünü dile getirmiştir. Yazarın bu algısını öyküsünde kuvvetle hissederiz. Seçkinlerin dindarlığı da dinin ritüel kısmı da keskin bir şekilde yerilir. Hiçbir inancı alaya almayan yazar, inanma şekillerini ve bu şekillerdeki çelişki ve sahteliği eleştirir. Seçkinlerin dindarlığı yerden yere vurulur. Çünkü onlar dinin, ihtiyaçları olduğu kadarını kullanırlar. Seçkinler için din, bir ziyafet sofrasındaki salata gibidir. Kimse salatayla karnını doyurmaz, midesini hafifletir, hazmı kolaylaştırır. Oysa yoksulun dine sarılması, karnı aç birinin ekmeğe sarılması gibidir. Yoksul, tokluktan kaynaklı hazmı kolaylaştırmak için değil açlıktan dolayı dine sarılır. Tolstoy da bu yüzden yoksulun inancının hayata yön verme şekline daha fazla saygı duyar.

O, Hristiyanlık ya da diğer dinler olmasa, eşitlik, adalet ve ahlaka dayalı hiçbir ideolojinin ve öğretinin gelişemeyeceği fikrini taşır. Bununla birlikte dinin ritüellerini saf dışı bırakır. Salt ahlak öğretileri üzerine oturması gerektiğine inandığı bir din algısına sahiptir. Dinin ritüelleri kadar dindar olduğunu iddia edenler de onun tepkisinden nasibini alacaktır. Özellikle seçkin dindarları, içinde bulundukları çelişkiden dolayı sahtekârlıkla özdeşleştirir. İvan İlyiç’in hasta yatağının başında da, bir yandan gözyaşı dökerken öte yandan kocasının ölümünden sonra alacağı parayla geçinip geçinemeyeceğini düşünen ama İvan’dan daha inançlı olduğunu iddia eden karısı vardır. İvan’ın evinde “Dünya bana vız gelir, diyen bir anlatımla bağıra bağıra dua okuyan” başkaları da vardır.

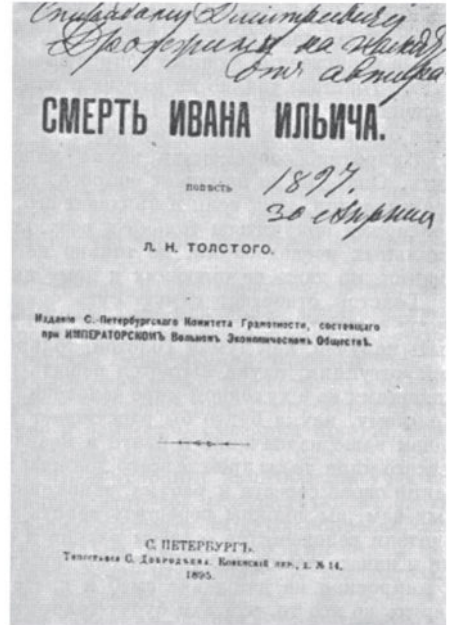
İvan ölüm acılarıyla boğuşurken evde en çok ünsiyet kuracağı kişi hizmetçi Gerasim’dir. Sağlıklı zamanlarında İvan’ın hiç dikkatini çekmemiş, sağlığını kaybetmese muhtemelen de hiç çekmeyecek olan Gerasim, en derin sorgu döneminde en buhranlı döneminde İvan İlyiç’in en çok dikkatini çeken kişi olmuştur. Tıpkı Tolstoy’un, felsefe ve bilimin sorulara cevap vermede yetersiz kaldığı anda hayatın anlamına dair en çok ipucunu sıradan insanın yaşamında görmesi gibi... Hastalığının başında neden bu hastalık basit, ortadan kalksa kimsenin fark etmeyeceği birine değil de benim kadar önemli birine geldi diye soran İvan’ın gözünde

hizmetçi Gerasim günü geldiğinde hayatının en değerli kişilerinden biri olur. Çünkü İvan'ın hastalığına en çok üzülen, çektiği acıları dert edinen, dindirme gayretiyle çırpınan en samimi ve en ahlaklı kişi "sıradan" Gerasim olacaktır.

Tolstoy'un itiraflarından biri de; hayatın anlamını çözmek için önce üstün insanların filozofların yaşamlarını ve sözlerini incelemesine karşın *insanlık tarihiyle ilgili en değerli ipuçlarını sıradan insanların yaşamında bulduğu*. Öykünün kurgusunu bütün olarak "anlam/arayış" şeklinde düşünürsek, İvan'ın bedeniyle sembolik olarak hastalanan pozitivizm ve idealizm, Gerasim'in (sıradan insanın) ellerinde şifa aramıştır.

Öykünün bir sahnesi çok ilgi çekicidir. Bir gün ihtiyacını giderdikten sonra pantolonunu dahi çekecek gücü kendinde bulamayan İvan'ın imdadına Gerasim yetişir. Etrafındaki onca yakın akrabasının, makam mevki sahibi kişinin bulunmasına rağmen İvan'ın yardımına koşan Gerasim'dir. Pozitivizm (kanun/yasa/kural/düzencilik) ve idealizm (adalet) pantolonunu çekemeyecek kadar güçten düştüğünde yardımına koşan ne filozoflar ne de bilgelerin elleridir. Yardıma koşan, "sıradan insan"ın elleridir.

İvan İlyiç'in Ölümü'nde "Ölüm neden vardır?" ve "Ölüm zorunluluk mudur?" soruları, birilerinin ölümünün birilerinin yaşamına karşılık geldiği şeklinde yorum getirilmiş olan "Üç Ölüm" öyküsünden farklı karşımıza çıkar. Burada ölüm daha varoluşsal değerlendirilir. Ölüm iç sesle anlatılır. Ölenin ölümünü anlattığı öyküdür bu. Ölümün anlamının sorgulanması, yaşamın da anlamının sorgulanmasını beraberinde getirmiştir. Pek çok sanatçı ve yazar gibi Tolstoy da "Madem Tanrı var o zaman neden bu kadar acı var?" sorusunu eserlerinde sormuştur. "Üç Ölüm" öyküsünde bir gencin ayaklarının üşümesi için bir yaşlının ölümüne 'ihtiyacı vardır'. Bir yaşlının mezarının kalıcı olması için başka bir deyişle ölümden sonra varlığını sürdürebilmesi için bir ağacın ölümüne 'ihtiyaç vardır'. Oysa "İvan İlyiç'in Ölümü" öyküsünde ölüm başka bir kisveyle ve farklı boyutuyla karşımıza çıkar; hayatın ölümü. "İvan İlyiç'in sona eren yaşamının öyküsü yalın ve olağan olduğu kadar korkunçtu. Tam kırk beş yaşında, yargıçlar kurulu üyesi olarak dünyaya gözlerini yummuştu." der Tolstoy. Yargıçlar kurulu üyesi, tam da farenin kemirdiği daldaki balı zevkle yalamak üzerken bir çıtırtı duyar ve ejderhanın ağzına biraz daha

yaklaşır. Başarının zirvesindeyken bir hastalık onu gelir bulur. Hastalık öyküde fludur. İvan'ı yakalayan gerçek bir hastalık mıdır yoksa onun zihninde yaratıp büyüttüğü bir hastalık mıdır tam netleşmez. İvan'ın kendi kendini öldürmüş olma ihtimâli, üstelik de ölümden böylesi korkarken bunu yapmış olma ihtimâli okuyucunun zihninin köşesinde yer edinir.

Evlenmeden önce pek çok kadınla ilişkisi olan İvan, eşini seçerken toplumsallığı göz önünde bulundurduğu bir tercih yapar. Toplumdaki saygın yerine zarar vermemek için sadık bir eş olur. Sadık bir eştir ama seven bir eş değildir. Eşyle arasındaki bağ her mutsuz çiftin arasındaki bağ gibi çok güçlüdür. Nefretle birbirine bağlanmış eşler arasındaki bağın gücü sevgiyle bağlanmış eşlerin arasındaki bağın gücünden büyüktür. Sevgiyle bağlananlar sevgiyi her an kaybedebilecekken nefretle bağlananlar nefreti kaybetmezler. Her mutsuz çift kadar eşine kuvvetle bağlı olan İvan'ın hayata tek tutamağı ise başarıları, meslek hayatındaki yükselişidir. Yükselmek yolundaki çabalarıyla hayata tutunur. Zirveye ulaşmışken de bir hastalığın pençesine düşer. Üstelik de basit bir ev kazasının ardından. Flu bırakılan o alanda, hastalık teşhisi tam konulamamışken İvan'ın bu hastalığı, zirveye varmanın, yaşam amacını kaybetmenin verdiği boşlukla kendisinin yaratmış olmadığından emin olamamaktayız. Emin olduğumuz nokta ise, İvan'ın, ölümü hiç de soğukkanlılıkla karşılamadığıdır. Öldükten sonra hiçliğe düşeceği inancındadır, onu bir Cennet beklemez. Ejderhanın midesi hiçliktir.

Öykü ölümle başlar ölümle biter. Böylece, ölümün ölenin dışındakiler için anlamı ve ölen için anlamı sorgulanır. İvan İlyiç'in ölümü yakın arkadaşları için kimin hangi basamağa sıçrayacağı, gözünün yaşı günlerce dinmeyen eş içirse kalan gelirle ay sonunun getirilip getirilemeyeceği anlamı taşır. Her biri, “Gördün mü adam ölüp gitti! Ama ben yaşıyorum” diye düşünüyor ya da içinden kendiliğinden böyle bir duygu geçiyordu. İvan İlyiç'in dostları diyebileceğimiz yakın arkadaşları, bu arada zorunlu ve sıkıntılı bir nezaket borcunu yerine getirmek için de olsa cenaze törenine katılmak, ölenin dul karısına başsağlığına gitmek gerektiğini anımsarlar.

Cenaze töreninden, İvan'a teşhis konulan güne, ters yönde ilerleyen kurgusuyla öykü, İvan'ın ölümüne doğru daire çizdiğinde, başladığı yeri bitiş olarak kabul ettiğinde, kahramanın ne kadar yalnız öldüğünü, ölümü düşündükçe çektiği ıstırabın hiç de boş olmadığını bize gösterir.

NAFTALİN KOKULU KELİMELERE HİKÂYE

HÂLE SERT

DERYÂ-DİL

دریا دل

Birikmiş biraz param ve altınım vardı. Ne yapsam nasıl değerlendiresem diye düşünüp dururken, Deryâ-dil Bankası'nın reklamı imdadıma yetişti. Yeni bir hesap türü açmışlar, senin hesaplarında TL, Dolar, Euro, altın ne varsa hepsini tek hesapta toplayabiliyormuş. Bu hesap, hastalandığında sağlık sigortası, yaşlılığında emeklilik sigortası hükmündeymiş.

Şimdiki devirde yirmi beş kuruşa ihtiyacın olsa kimse dönüp bakar mı, bakmaz. Sen bankana karşı gönlü geniş olacaksın ki o da sana öyle davranсын. Eğer bütün hesaplarını ve yatırımlarını bu bankada toplarsan, her yıl bir inci hesabı türetiyormuş banka. O yıl, faizden, repodan ya da yatırım hesabından ne kazandıysan inci'de birikiyormuş. Yıllar sonunda bir sürü inci hesap, inciden bir kolye as boynuna gez.

İşte böyle bu devirde kime güvenecegiz, geçen gün karşı komşum-muş, ilk defa kapımı çalmıştı, bir yumurta lazımmış, verdim, hâlâ yenisini getirmede. Ne yapacaksın, insana mı güveneceksin?

Dur bakıyım, kapı çalıyor, hayırdır bu saatte kapıcı da gelmez.

— İyi akşamlar, geçen yumurta almıştım sizden çok teşekkür ederim, kusura bakmayın ancak verebiliyorum.

— Estağfurullah ne önemi var, hem siz bir yumurta almıştınız ikinciye ne gerek vardı?

— Kazan doğurur bazen canım, n'olcak.

— Peki, çok hoşsunuz, sağ olun iyi akşamlar.

— İyi akşamlar.

Aman canım fıkranın sonunda kazan ölüyordu, komşuya mı güveneceğim, yok daha neler. Bak yine aynı bankanın reklamı televizyonda...

Deryâ-dil: Kalbi deniz gibi geniş olan, gönlü büyük, havsalası geniş, himmeti büyük.

ESHÂB-I KUBÛR

أصحاب قبور

— Babacığım okuduğum tarih metninde “eshâb-ı kubûr” diye bir tamlama geçiyor, sözlükteki karşılığında “ölüler” yazıyor. Aynı ayrı baktığımda ise, “eshâb” sahipler “kubûr” da mezarlar anlamına geliyor.

— Evet, burada neyi anlamadın, tamlamanın ve kelimelerin karşılığını bulmuşsun ya işte.

— Biraz mantıksız geldi bu ifade, ölmek bütün sahip olduklarını arkada bırakmak değil midir? İnsan nasıl mezarının sahibi olsun ki?

— Haklısın aslında, bunu sana şöyle açıklayayım. Eskiden insanları üzecek, onları zor duruma düşürecek bazı hakikatler açıktan söylenmezmiş. Bu incelik aynen ölümler için de gözetilirmiş. Veremden öldü yerine, ince hastalıktan gitti denirmiş. Ölmüzmüş bile, ahirete ya da öte dünyaya göçölürmüş.

— Anladım, ölüm herkesi eşitliyor, herkesin sahip olduğı tek şey kalıyor, o da mezarı. Bir tür teselli. Dur ben gidip facebook’ta sayfama “eshab-ı kuburun tesellisi” yazayım, bakalım nasıl yorumlar gelecek.

Arkadaş 1: İlâhi Yiğit, yine neler okuyorsun?

👍 Beğen 💬 Yorum Yap ➦ Paylaş

Kuzen: Dur tahmin edeyim, Mercan Dede’nin yeni parçasının adı mı?

👍 Beğen 💬 Yorum Yap ➦ Paylaş

Arkadaş 2: Biraz Arapça bildiğimi düşünürsek, “kibir sahiplerinin tesellisi”?

👍 Beğen 💬 Yorum Yap ➦ Paylaş

İlahiyatçı: Mümteherine on üçüncü ayet:

“Siz Ey imana ermiş olanlar! Allah’ın gazabına uğrayan toplum ile dost olmayın. Onları dost edinenlerin öteki dünya ile ilgili hiçbir ümitleri kalma-

mıştır; tıpkı bu hakikat inkârcılarının, (şimdi) *mezarlarında yatanları* [ashâbil kubur] tekrar görme ümitlerini kaybetmiş bulunmaları gibi. (Muhammed Esed)

👍 Beğen

💬 Yorum Yap

➦ Paylaş

Teşekkür ederim Hocam, bu ifadenin Kur'an'da da geçmesi mânidar cidden.

Anne: Her ehl-i dünya eninde sonunda eshâb-ı kubûr cümlesine dâhil ise, bu sözde bundan gayrı mânâ aramak teselli vermez er kişiye.

Yiğit, metne dön artık.

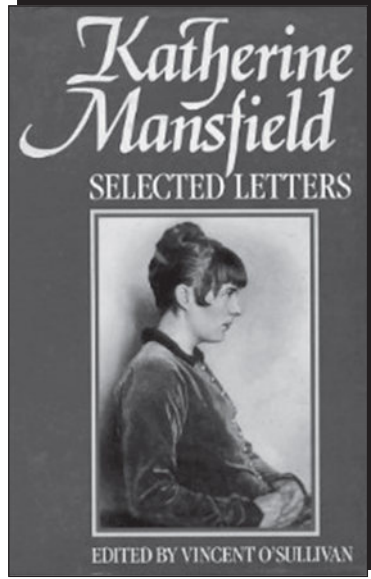
Eshâb-ı kubûr: ölüler

Eshâb: sâhipler, mâlik ve mutasarrıf olanlar.

Kubûr: mezarlar, sinler.

MEKTUP

J. M. MURRY'YE

TÜRKÇESİ: CANSU DİKME

[Casetta Deerholm, Ospedaletti] Pazartesi.

[27 Ekim 1919]

Hayatım,

Kendimi yenilerine hazır bulundurmak için bu hafta üç romanı birlikte gönderiyorum.

Madeleine ve Virginia'nın¹ aynı tarzda yazdıkları gün gibi ortada olduğundan (bunu V.'nin kitabı hakkında bana söylediklerine dayanarak söylüyorum), ikisini birlikte değerlendireceğim. Bugün mektup gelmedi ama gazete geldi. Dün gece felaket bir fırtına vardı, saatlerce sürdü, gök gürültüsü, şimşek, yağmur; korkunç kâbuslar gördüm! Sanırım denizin sesi böyle rüyalar görmeme sebep oldu; gece vakti insanın sinirlerini oynatıyor, canı gönülden “durulmasını” istiyorsun... Yaşlılık, sanırım. Gök gürültüsünden sonra çok güzel, serin bir gün

yaşanıyor şu an, hava *büyük ölçüde açık*. Dün *Eternity* dergisi için bir makale yazmaya başladım;² umarım bugün biter. Yazımı beğenmesen bile, lütfen sakla: Bir ara bir kitapta yayımlanacak. Bu küçük bahçede yürümek çok güzel. Dün çaydan sonra aklımda bir şeyler ileri geri ileri geri yürüdüm. İşte o zaman makalede yazacağım konu aklıma geldi. Bütün gün dışarılardaydım. Aslında hâlâ verandada bir güneşliğin altındayım; kendimi oldukça iyi hissediyorum, Bogey, en ufak bir sorunum bile yok, SIKICIYIM yani. Boynumun etrafında dönüp duran bir albatros. Dert etme nisanda uçup Rodos'a geri dönecek. Fakat onunla birlikte yaşamak - ve başka kimseyi görmemek - bıkkınlık verici. Havuzdan çıktım, bir kenarda suyun içine bakıyor, beni arayan gözleri cam gibi. Ah, ondan o kadar *nefret* ediyorum ki. Yapacak bir şey yok, hizmetçi işlerin bir ucundan tutmuyor. Neredeyse sürekli çalışıyorum ama birisi için, gerçekten *nefret ettiğin* birisi için - işten başını kaldırmak, bu gerçekten çok kötü bir şey. Kimse bu hissin nasıl bir şey olduğunu bilemez çünkü çok tuhaf bir hâl alıyor. Bana olan düşkünlüğü ona duyduğum nefreti besliyor. Kendisi hakkında konuşmayacağım, Bogey. Ondan sırf *sıkıcı* olmamdan sorumlu olduğu için bahsettim. Çok kötü değil mi? Yine de gel bir peni atalım kutuya - ses olsun. Biz burada bir köşede oturup - boncuk perdenin şıkırdamasını, bir kenara itilip La Santé'nin [Sağlık] gülerek içeri girmesini, bizim durduğumuz köşeye doğru koşmasını, kollarını boynumuza dolmasını ve arkadaşım - benim canım arkadaşım demesini beklerken, başkaları kalkıp bizim yerimize dans etsin, biz de başımızı sallayalım, pis pis gülelim. Garçon [garson] bekliyor, bu esnada tınaklarını yiyor ve bana birkaç bakış atıyor. *Bütün* resimli gazeteleri - karikatürlerin *hepsini* - okudum. Birdenbire öne atıldı garson, iki sandalyeyi yanımdaki masanın üzerine kaldırdı. Aman Tanrım kapanış saati gelmiş neredeyse! Neden gelmiyor - neden yani!... Bunu neden yazıyorum bilmiyorum - lütfen affet, meleğim. Bir de neşeli olmadığım için bağışla beni - affet bunun için. Sana yazarken mutluluğumuza çalan küçük bir çan gibi olmak istiyorum hep - ama samimiyetsiz de olamıyorum aynı zamanda. Bu öyle zor bir durum ki! Ah Bogey'm, *beni merak etme*. Bu durumdan sıyrılacağım - Aklında Wig'in çok büyük bir şemsiyenin altında olduğunu canlandır - hâlâ yağmurun yağdığını düşün - pencereyi aç ve ona ne kadar aptal görüldüğünü, polislin elinde tırpanı ile ona nasıl güldüğünü söyle...

Hayatın çok zor, bunu hissediyorum - hakkını vermeliyim - L. M. "Bawdy-gerra"ya bakmaya gitti - kendisi böyle söylüyor - ve akşama kadar gelmeyecek, yani tamamen yalnızım. O kötü bakıştan kurtulmak için yukarıya çıktım şimdi, odamda oturuyorum - Gözlük kabın şöminenin üzerinde. Masanın üzerinde de rus şişesi, Ottoline'in kitabı ve yeşil maket bıçağı ile birlikte senin kaşığın duruyor. Kaşığı kullanma. Burada yıkayıp parlatamadım onu. Sadece peri çorbası içiyorum ben onunla. Dışarıda kuvvetli ve sabırsız bir rüzgâr esiyor - çok güzel.

Athenaeum'dan, yarın anlatırım bir tanem çünkü Caterina çamaşırlar için geldiğinde bu mektubu ona vereceğim, o da şimdi geldi. Yoksa postayı kaçıırım.

“Bonjour Madame.”

“Bonjour Caterina. Que vous êtes jolie aujourd'hui. [Günaydın Caterina. Bugün ne kadar hoşsun.]”

“Ah, c'est mon nouveau golfe! [Ah, şu yeni bermudam!]”

Hoşça kal bir tanem - sonsuza kadar sana ait olacağım.

Wig.

[Casetta Deerholm, Ospedaletti] Pazar

Sabah 8. [16 Kasım 1919]

Bogey'm,

Dün de senden mektup almamak çok büyük bir *darbe* oldu. Bu konuda hiçbir zaman anlayışlı olmayacağım. L. M. son bir şans daha deyip gitti, eve döndüğü zaman birkaç saniye merdivenlere saklandım, sırf “mektup yok - hiçbir şey gelmemiş” cevabından biraz daha kaçmak için. Belki şansım bir gün döner ve denizden inci çıkacak.

Ne gece ama! Kuvvetli rüzgâr, deniz ve soğuk. Burası “düşüncelerle dolu bir sığınak”³ değil kesinlikle. Bu sabah yine şiddetli bir fırtına var. Uçuruyor. Canım dışarı çıkıp yürümek istiyor ama rüzgârla yüzyüze gelmeye cesaret edemiyorum.

Romanla ilgili neler söylemişsin öyle.⁴ **Söyle bana seni körler arasındaki küçük göz**⁵ (yatağımdakinin kim olduğunu görmek kolay). Yalnız sahid-den Bogey, ne kadar çok okursam o kadar çok hissediyorum bu kitapların yapamadığını. Kitaplardan sonra, yemi verilsin diye yukarı bakan tombik bir kuzu oluyorum.⁶ **Hâl böyle olunca kimsenin kural koyamayacağını hissediyorum: Bu katiyen konu, biçim ya da olay örgüsü meselesi değil. Ben yalnızca «yüreğimizi değiştirmek» gibi bir açıdan bakabiliyorum meseleye. Savaşın sonra bu adamların sanki böyle bir şey hiç olmamış gibi eski kıyafetleri nasıl toplayabildiklerini aklım almıyor. Madem *seninle* konuşuyorum şunu söyleyeyim: Biz öldük ve ikinci kez yaşıyoruz. Bu yaşadığımız hayat nasıl aynı hayat olabilir ki? Bu, hayat eskisi kadar kıymetli değil ya da “gün ışığının ve gündüzün ortak noktası”⁷ yok oldu anlamına gelmez. Yok olmadı, tersine arttı, açığa çıktı. Artık kendimizi, ne için var olduğumuzu biliyoruz. Bir bakıma bu, üzüntüye sebep olan bir bilgi. Sanki, ikinci kez yaşıyor olsak bile ölümle karşılaşacakmışız gibi. Oysaki *hayat boyunca*: asıl mesele bu. Gözler önündeki tazecik bir çiçekteki ölümü gördüğümüz gibi hayattaki ölümü de görüyoruz. Bizim ağıtımız çiçeğin güzelliğine - o güzelliği ölümsüz kılmak**

isterdik çünkü *biliyoruz*. Sen de böyle mi hissediyorsun - yoksa aksini mi - ya da ne hissediyorsun?

Ama tabii ki sen böyle şeyler düşünmüyorsun, demek istediğim öleceğimizi bilerek “hadi yiyelim içelim-cilik” yapmak. Hayır, ben “sonsuzluk çölleri”⁸ kastediyorum. Fakat seninle aramdaki fark (belki yanılıyordum) ben kimseye şu tatlıların *tadını çıkart* diyemem. Onlar benim sırrım. Çilek yiyen bir oğlan ya da rüzgârlı bir sabahta saçlarını tarayan bir kadın hakkında bir şeyler yazabilirim, bu onlardan bahsedebilmemin tek yolu. Ama onlar orada *olmalı*. Başka türlü olmaz. İleri gidebilirler, geri gidebilirler, reverans yapabilirler, hoşlarına giden o en güzel havada hoplayıp zıplayabilirler ama ben tüm bunlardan o kadar çok sıkıldım ki. Virginia - par exemple.*

Güneş var. Kalkayım. Dizlerim üşüdü, ayaklarım kâğıtlar arasında balık gibi yüzüyor.

Si tu savais comme je t'aime ... [Seni nasıl sevdiğimi bir bilsen..].

Ah Bogey sevgilim Canım, kendimi senin yokluğuna asla alıştırmayacağım -asla. Ömrümüz boşa geçiyor. Ama sen mutlu ol, kıymetlim benim.

Wig.

¹ *Madeleine ve Virginia*. KM, Hope Mirrlees'in yakın zamanda yayımlanan *Madeline, Aşkın Jansenisti* üzerine bir yazı yazmadı ama Virginia Woolf'un *Gece ve Gündüz*'ünü 21 Kasım 1919 tarihli *Athenaeum*'da tartıştı.

² ... *başladım*. Yazdığı makale hiçbir zaman yayımlanmadı.

³ “*düşüncelerle dolu bir sığınak*”. “Ve öğrenciler düşüncelerle dolu sığınaklarından”, Wordsworth'ün “Rahibeler manastırın daracık odalarından söylenmiyorlardı” sonesinden.

⁴ *Romanla ilgili neler söylemişsin* öyle. Murry, 13 Kasım tarihli mektubunda KM'ye “Ben ve diğer bir sürü insan, senin roman sayfan bu dergide oldukça *Athenaeum*'un kesinlikle kötü bir sayısı olamayacağına düşünüyorum” dedi. (*John Middleton Murry'nin Katherine Mansfield'a Mektupları*, s. 210).

⁵ *körler arasındaki küçük göz*. “Sen ki en iyi filozof, yine de | Mirasını koruyan, sen ki körler arasında bir Göz,” Wordsworth, Övgü: Ölümsüzlük Önerileri, 111-112.

⁶ ...*bir kuzu oluyorum*. “Aç kuzu kafasını kaldırmış yukarı bakıyor, yemi verilmemiş, | Ama rüzgâr onu şişirmiş”, John Milton, *Lycidas*, 125-6.

⁷ “*gün ışığının ve gündüzün ortak noktası*”. “Ve sıradan bir günün ışığında kayboldu”, Wordsworth, Övgü: Ölümsüzlük Önerileri, 77.

⁸ “*sonsuzluk çölleri*”. “Ve önümüzde Sonsuzluğun engin çölleri serili”, Andrew Marwell, “Nazlı Sevgiliye”.

* örneğin.

ÖYKÜCÜNÜN GÜNDEMİ

Bugünü esas alırsak Türk hikâyesi/öyküsünün, dünyaya meydan okuyabileceğimiz yegâne tür olduğunu düşünüyorum.

BAHTİYAR ASLAN

— *Neler okuyorsunuz, gündeminizde hangi kitaplar var?*

— Mesleğimin gereği olarak birçok konuyla aynı anda ilgilenmeye çalışıyorum. Son zamanlarda psikanalitik eserlere ağırlık veriyorum. Slavo Žizek bugünlerde beğenerek okuduğum bir yazar. Mustafa Çiftçi'nin öykülerini severek okudum. Ramazan Korkmaz'ın Yazınsal Okumalar adlı makaleler toplamını, yazıların yoğunluğundan ötürü ara ara, döne döne okuyorum. Sırada Rıza Tevfik'ten Kızı Mûnise Hanım'a Mektuplar var, Walter Benjamin'in Estetize Edilmiş Yaşam adlı eseri var, Recep Seyhan'dan Azazil'in Kapısında var.

— *Edebiyat ortamına baktığınızda nelere seviniyor, nelere kıztıyorsunuz?*

— Bu sorunun cevabı çok uzun. Türk hikâyesinin/öyküsünün geldiği nokta ve kazandığı ivme beni sevindiriyor. Bir Türk romanından söz edemesek(!) de, bir Türk hikâyesinden/öyküsünden söz etmek kaçınılmaz gözüküyor. Hatta bugünü esas alırsak Türk hikâyesi/öyküsünün, dünyaya meydan okuyabileceğimiz yegâne tür olduğunu düşünüyorum. Hanım yazarlar sahaya hızlı girdiler ve çok başarılı oldular. Onlar için en uygun tür ontolojik olarak bu olsa gerek. Sevindiğim şeylerden biri dergi sayısının artmasıdır. Fanzinler, aylık dergiler, bir türe ayrılmış dergiler... Hepsini takip etmek imkânsız da olsa çoğalmasa sevindirici. Çünkü bir yerlerde birileri bir şeyler yazıyor demektir bu. Aynı zamanda bir yerlerde birileri mevcut ortamdan tatmin olmuyor, gidişata "fıt" olmuyor demektir.

Kızgınlığım -belki de üzüntüm demeliyim- şiir ortamıyla ilgili. Şiir, gelip yeniden zekâ oyununa, espriye dayandı. Hayatın gelip dayandığı yerle mi ilgilidir, bilemiyorum. Ama dergilerdeki onca şiirin içinde iyi şiir bulup okumak artık o kadar zor ki...

— *Sosyal medya ile aranız nasıl, oraya nasıl bakıyorsunuz?*

— Sosyal medyanın şimdilik bir deşarj düşünüyorum. Kaliteli edebiyat yapılan bir yer olarak göremiyorum. Bunun da sosyal medyanın doğasıyla ilgili olduğunu sanıyorum.

— *Neler yazıyorsunuz? Gündeminizde hangi yazılar var?*

— Maalesef çok şey yazmak zorunda olan biriyim. İşim olmamasına rağmen hikâye yazıyorum. Akademik yazılar yazmak mesleğimin bir gereği. Çok Sesli Bir Ölüm'de Mekân olgusunu irdeleyen bir yazı var gündeminde. Necip Fazıl Hikâyelerinde Otobiyografik Unsurlar üzerine bir başka yazı... Akademi dışı bir yazı olarak öncelikle Sezai Karakoç Şiirinde Telmih başlıklı bir yazı üzerine çalışıyorum. Belki siz bunu okurken yayımlanmış olacak.

— *Dosyalardan, kitap tasarılarınızdan söz eder misiniz, yakında, uzun vadede?*

— Merhum Prof. Dr. Muhan Bali'ye yazılmış mektupları yayına hazırladım. Yakın zamanda çıkmış olacak. Yeni bir hikâye kitabı için hazır bir dosya var. Bir de vakit darlığından bitiremediğim Mavra adında bir roman...

YAKIN PLAN

ESRA DEMİRCİ SÖYLEŞİSİ

KONUŞAN: MÜZEYYEN ÇELİK

— Öncelikle ilk kitabınız hayırlı olsun, okuru bol olsun. Esra Demirci öyküsü bir iç geçirme, anılara tutunma ve incelikli insanların işlendiği öyküler. Yazma serüveninizden bahseder misiniz?

— Teşekkür ederim sevgili Müzeyyen. Öykü yazmakla ilgili öyle uzun bir serüvenden bahsedemem belki ama bu ilginin okul sıralarına dayandığını söyleyebilirim. Yazı hep yanımda, yakınımda durdu. Lise yıllarında yazılan kompozisyonlar, gençlik denemeleri ve sonrasında öykü.

— Esra Demirci kendi öyküsünü nasıl tanımlar?

— Tanımlayabilir mi? Bilemiyorum. Belki şunu söyleyebilirim; Esra Demirci yürür gibi yazar. Kelimeleri adımlarıdır. Yürürken bazen yavaşlar, bazen koşar. Soluklanmak için sıkça durur ve ardına bakar. Yürüyüşün sonunda çoğunlukla yorgun düşer. Ama hissettiği dinginlik duygusu hep diridir. Nihayetinde varılan nokta öykü olur.

— Olay öyküsü mü durum öyküsü mü? Hangisi size uyuyor?

— Her iki türde de öykü okumaktan/ yazmaktan zevk alıyorum. Bir olayı anlatırken aldığım hazı bir durumu hikâye ederken de alıyorum. Bu nedenle ikisi arasında bir tercihe gidemem. Hangisi size uyuyor yerine hangisine kendinizi daha yakın hissediyorsunuz dersiniz durum öyküsü diyebilirim.

— *Gelecekte yazmak istediğiniz öyküyle ilgili idealiniz nedir?*

— Çok uzağa gitmeye, onu düşlemeye gerek yok. Yazılacak her yeni öykü için ideallerim var. Bu idealler, bir önceki öyküyü okuduğumda zihnimde beliriyor. Bazen öykümü eleştirip “bundan sonraki öyküde bu böyle olmamalı” diyorum. Bazen de kendimi şımartıyorum: “Bundan sonraki öykü bundan da iyi olmalı!” İdealler de göreceli. En çok kendime özgü bir dil ve kurguya sahip olmayı diliyorum. Bu pek çok yazarın ideali değil midir?

— *Öykülerinizde yoğun bir duygusallık ve zaman zaman da imgesel anlatım var. Sanki geçmişte şiirle ilgilendiğiniz izlenimi uyandırıyor. Şiirle mesainiz oldu mu hiç?*

— Şiirle çok uğraştım. Çok okudum, çok ezberledim. Ezberlediğim her dize, hafızamın gizli köşesinde sakladığım değerli birer hazine oldu. Hiçbirini unutmadım. Bununla birlikte hiç şiir yazmadım. Böyle bir isteğim de olmadı. İmgesel anlatım içinse okuduğum/ ezberlediğim şiirlerin öyküm üzerindeki etkisi diyebilirim. Duygusallık fitrattan.

— *Siz bir öyküyü okurken neleri gördüğünüzde öykü sizi doyummuş oluyor?*

— Dil ve kurgu bir bütün olarak sunulduğunda okuduğum öykü beni doyummuş oluyor. Yakaladığı bu bütünlüğün lezzeti ile beni tatmin eden yazarın diğer öykülerini okumayı büyük bir iştihâ ile bekliyorum.

— *Sizin öykülerinizi isminizi görmeden okusak bunu bir bayan yazmış deriz. Olaylar da hep kadınlar etrafında dönüyor. Kadın temalı öyküler bile denebilir. Bilinçli bir tercih mi bu? Erkekler hep bir gölge ya da figüran değeri taşıyor. Erkekler nerede?*

— Bir kadın öykücünün öncelikli rolü kadına vermesi, tabiri caizse kadını kayırması, ayrı bir yere koyması veya öne çıkarması çok doğal diye düşünüyorum. Ama bu elbette erkek unsurunun geri plana atılması gerektiği/ atılacağı anlamına gelmiyor. Kendi öyküm için de bunun böyle olduğunu düşünüyorum. Erkek yok değil, var! Figüran değil, olayın baş kahramanlarından biri! Bazen kadının uzağında, bazen yanında. Bazen eş, sevgili, dost bazen abi, dede, baba. Nerede durmaları gerektiğini öykülerimde ben belirliyorum, gerçek hayatta ise kendileri.

— *Öyküleriniz genellikle şehirlerde, şehirlerdeki yerleşik kültürün oturduğu sokaklarda ya da apartmanlarda geçiyor, taşraya pek rastlamıyoruz. Taşranın sizin için anlamı ne?*

— İstanbul’da doğup büyüdüm. Kendimi bildim bileli bu şehirdeyim. Çocukluğum ve ilk gençliğim Beyoğlu’nda cumbalı bir evde geçti. Bu benim için müthiş bir ayrıcalıktır. Yazdıklarımı/yazacaklarımı etkisi altına alacak o atmosferi şehir hayatına borçluyum. Taşra her şehirli kadar uzağıma düştü. Uzaklıktan kastım elbette mesafe, hani şu km. cinsinden olan. Bunun haricinde

bir uzaklıktan bahsedemem. Yaz tatillerinde memlekete gitmek için can atan bir çocuktum. Hâlâ öyleyim. Ama elbette hiçbir zaman orada yaşayan biri kadar taşırayı hissetmem mümkün değil. Bununla birlikte öykülerimde büyük şehirler gibi taşıraya da yer verdiğimi düşünüyorum.

— *Öykülerin başlıkları tek bir sözcükten oluşuyor. Bu belli ki özellikle tercih edilmiş. Neden?*

— Yazdığım dördüncü öyküye iki kelimelik bir başlık attım ve sonra öykü dosyasına kopyaladım. Simetri hastalığımından olsa gerek, diğer üç öykü başlığının altında uzayıp giden hâlini görünce yok dedim, olmadı. Kelimelerden birini attım ve dördüncü öykü de tek kelimelik başlığıyla diğer öykülerin yanına yerleşmiş oldu. O günden sonra yazılan her öyküye tek kelimelik başlıklar atmayı huy edindim. Kısa söyleyişin gizini seviyorum sanırım.

— *Kıyı'ya bir İstanbul anlatısı diyebilir miyiz? Yer olarak hep İstanbul'da geçiyor ya da bize İstanbul'da olduğunu hissettiriyor.*

— Üstteki sorunuza verdiğim cevabı yinelemiş olacağım belki ama bu şehirde yaşıyor olmanın öyküm üzerindeki etkisi büyük. Aslına bakarsanız isteğim İstanbul'u anlatmak değil, içten içe anlattığım şehrin İstanbul olduğunu hissettirmektir. Okuyucuya bu şekilde yansıtabildiysem ne mutlu!

— *Öykülerinizde duygular ve duyguların derinlikli bir şekilde betimlenmesi çok yoğun. Bu tercihin sebebi nedir?*

— Duygusal anlatım tercih meselesidir, duygusallık ise tercihiniz dışında size sunulmuş bir özellik. Yapımın yazdığımı yansıması diyeyim ben buna. Tekerleme gibi oldu ama bu böyle!

— *Bazı öykülerinizde anlam çok kapalı. Sadece duygular üzerinden bir anlatım geliştiriliyor ve biz gözümüzde bir olay canlandıramıyoruz. Öykülerinizde okurun ulaşmasını istediğiniz gizli mesajlar var mı? Öyküde mesaj kaygısını nasıl değerlendiriyorsunuz?*

— Açıkçası bu tamamen benim tercihim. Abartılı olmamak şartıyla gizli/ gizemi seviyorum. Ucu açık anlatımı kendime yakın bulmamın sebebi bu. Her şeyi apaçık anlatmak yerine okuyucunun zihnine bir soru işareti bırakmayı tercih ediyorum çoğu kez. Kendim de bu tarz öyküler okumaktan zevk alıyorum. Mesaj kaygım hiç olmadı, nasıl bir şey bilmiyorum.

— *İstanbul'un iki yüzü var öykülerinizde. Bir mahalle hayatı, komşuluk, sıcacık şehir iklimi. Bir de yalnızlaşmış, yabancılaşmış ofislere tıklmış, işleri birikmiş insanlar. Buna rağmen İstanbul aşığı olduğunuz da seziliyor. Yanılıyor muyum? Ya da sizin İstanbul'unuz hangisi?*

— Doğup büyüdüğüm ve halen yaşamakta olduğum bu şehri seviyorum. Başka bir şehirde yaşamayı hayal bile etmedim. “Bu şehir arkandan gelecektir” diyen Kavafis hep haklıydı. Bununla beraber İstanbul'un bahsettiğiniz iki yüzünü de gördüğümünden, anlatımda her ikisine de yer verdiğim doğrudur. Bu cevherin sırrı hepimize yeter de artar diye düşünüyorum. Bu nedenledir ki İstanbul anlattıkça çoğalıyor.

— *Günümüzde genel olarak şiddetin yaygınlığı malum. Ülkemizde de dünyada da kadınlar ve çocuklar bundan en çok etkilenen bireyler ne yazık ki. Sizin öykülerinizde de kadınlar belki görünüşte bir şiddete uğramıyor ama yalnızlık ve modern hayatın gailelerinden kendilerine yabancılaşmışlar. Böyle kadınlar için öykü ne yapabilir?*

— Yalnızlık bir kadının uğrayabileceği en büyük şiddet olmalı! Yalnızlaşan/yalnızlaştırılan kadını öykümün baş kahramanı ilan etmiş olmam bundan! Böyle kadınlar için öykü kamera görevi görür, yalnızlaşan kadını kalabalıklara yansıtır. Ben de yazdıklarımla bu yalnızlaşmayı ön plana çıkardığımı düşünüyorum. Anlatmasam kendimi borçlu ve hatta suçlu hissederdim.

— *Öykünüzde en sevdiğiniz ve sevmediğiniz yönler nedir? İnsan tamamen kendisini de sevmez ya, bu noktadan hareketle neler söyleyebilirsiniz?*

— Gerçekte kendimden bahsetmeyi sevmem. Edemem de zaten. Şimdi sorduğunuz bu soru karşısında da aynı ruh hâline bürünüyorum. Öyküm ile ilgili geri dönüşlerde en çok dile getirilen şey samimi oluşuydu. Bunu duymak beni sevindiriyor. Buna dayanarak samimiyeti, içtenliği gerçekte ne kadar seviyorsa öykümde de o kadar sevdiğimi söyleyebilirim. Sevmediğim şey ne biliyor musunuz? Bazen uzun cümleler kuruyorum. Tam burada bitireceğim derken uzayıp gidiyor. Aynı cümlenin matbu hâlde üç satırı işgal ettiğini gördüğüm zaman kendime nasıl kızıyorum.

— *Güncel öyküyü ele aldığımızda çeşitli yaklaşımlar var. Kimi öykücüler tamamen kapalı anlatımlı, okuyucuya olayı ve mesajı sezdirmeyi ele alan öyküler yazarken kimileri tamamen olay eksenli hareket ediyor. Sizin öykülerinizde bu da iç içe. Hangisine daha yakın görüyorsunuz kendinizi?*

— İki yaklaşımı da benimsiyorum ve kendi öykü anlayışında her ikisine birlikte yer veriyorum. Bahsettiğiniz iç içe olma hâli öykülerin genelinde sezilen bir durum. Anlatımın varacağı nokta, bu iki anlayıştan hangisine daha yakın hangisine ise daha mesafeli olacağımı belirliyor. Bundan sebep gönül rahatlığıyla ikisine de eşit mesafedeyim diyebilirim.

— *Yazarlık sizce kursta, atölyede öğrenilir mi?*

— Yaratıcı yazarlık ve yazarlık atölyeleri bana çok yabancı ve soğuk gelen kavramlar. Genel olarak yazarlığın, özelde öykü yazarlığının öğrenilecek bir şey olduğuna inanmıyorum. Bu size sunulmuş bir yetenektir ve bu yeteneği okuyarak desteklersiniz. Öğreti/kuram ancak bu yeteneğin keşfinden sonra devreye girebilir diye düşünüyorum.

— *Yazarlar yazmada belli bir aşamaya geldiklerinde dil ve üslup olarak hatta şekil olarak çeşitli arayışlar içine giriyorlar. Sizde de bir arayış var mı?*

— Kurgusal anlamda bir arayıştan söz etmem mümkün. Bu hep vardı ve her zaman da olacak. Öyküye bakışınız ancak bu şekilde yenilenebilir. Dil ve üslup ise yazdıkça şekil alan bir hamur. Onu aramıyor da ona gidiyorsunuz sanki. Çağrılmadan hem de. Bile isteye.

MÜZEYYEN ÇELİK

KIYI

Kıyı edebiyat dergilerinden tanıdığımız Esra Demirci'nin ilk öykü kitabı. Kitapta on yedi öykü yer alıyor. Her öykü tek bir sözcükle adlandırılmış. Öykülerin başlıkları öykülerin çekirdeği gibi.

Esra Demirci öykülerinde Türkçeyi çok rahat kullanır. Anlatımındaki yeteneği belirgindir ve bu anlatımı ilgi çekici hale getirmek için devrik cümlelere, söz oyunlarına yer vermez. Dile ve anlatıma hâkimliği dikkat çekecek boyuttadır. Her türden okuyucu onun öykülerini sıkılmadan okuyabilir. Çünkü onun öyküsü ukalalık etmez, anlamı yaygınlaşmamış kelimelere yer verip bilgiçlik de taslamaz. Ne anlatmak istediğini bilen ve kime hitap ettiğinin farkında olan bir öyküdür. Bunu yaparken de anlatımının derinliğinden ödün vermez, öyküsünü basitleştirmez.

Kıyı'da yer alan on yedi öykü de –mekân ismi anılmayanlar dâhil– İstanbul'da geçer. Anlatımın içinde hep İstanbul saklıdır. İstanbul'da bir sokak, bir mahalle, bir apartman, yoğunluk, ofisler, mesailer, birikmiş işler, yabancılaşıma, trafik bize hep İstanbul'u işaret eder.

Demirci'nin öykülerinde duygusallık çok yoğundur, duyguların betimlenmesi çoğu zaman öykünün kurgusunun bir parçasıdır ve olayın daima önündedir. Olay anlatımı çoğu zaman geri planda kalır. Öyküler bir olayın aktarımından ziyade duygunun çeşitli yönleriyle aktarımına dayanır. Yoğun duygusal anlatım yoğun hüznü de beraberinde getirir. O kahramanlarına en çok hüznü yakıştırır. Öykülerin tamamı duygusal bir temele dayanır bile demek mümkündür. Bu durum öykülerin anlatımını zaman zaman şiire yaklaştırır.

Öykü kahramanlarına gelince karşımıza “kadın” unsuru çıkar. Ana kahramanlar daima kadındır. Erkek kahramanlar birer gölge niteliği taşır. Bu kadınlar da çok duygusal kadınlardır. Bu duygusal kadınların başlarından geçenler karşısındaki duygu durumları da yazar tarafından yoğun bir şekilde betimlenir. Bunun yanında rüyalar, müzik, yalnızlık sıklıkla karşımıza çıkan unsurlardır.

Kıyı'daki öykülerde anlatıcı genellikle yazardır. Kahraman anlatıcıya nadiren rastlarız. Yazar öykü kahramanlarını hem tüm ayrıntılarıyla gözlemler hem de onların duygu ve düşüncelerini en ince ayrıntılarına kadar bilir ve betimler. Öykülerde her durum, duygu ve düşünce bize bir benzetmeyle zenginleştirilerek aktarılır.

“Uykusunun en tatlı yerinde, kim bilir hangi sebepten uyanması için zorlanan hırçın bir çocuk gibi yatağından öfkeyle kalktı.” (s. 45)

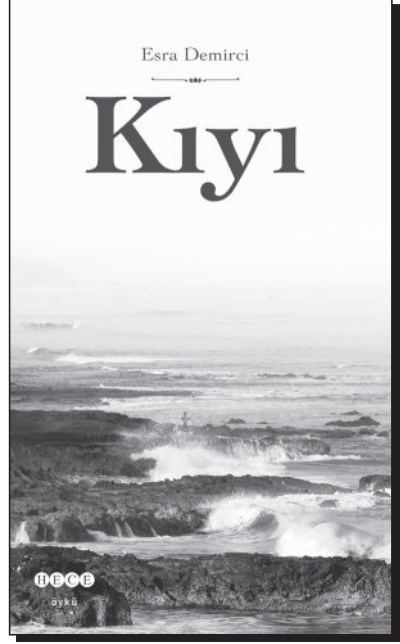
“Dalgınlıkla yürüdüğü sokakların parke taşları arasında eskittiği bakışlarıyla, dillendiremediği duygu yoğunluğu içerisinde, koyu bir karanlığa sürükleniyor gibiydi.” (s. 95)

Demirci öykülerinde konu da kadınların etrafında döner. Temel konu kadınlar ve kadınların hayattaki sosyal hayattaki duruşu üzerinedir. Bunun yanında aile hayatı, çocukluk anıları, büyük şehir yaşamı, eskide kalmış mahalle hayatı, komşuluk ilişkileri, iş hayatı, insanın kendi özüne yabancılaşması gibi konular geniş bir yer kaplar. Onun öykülerinde ironi çok belirgin değildir gerçeküstüçülük ve absürtlük yoktur, öyküler sadece gördüğünü anlatır, kahramanları da asla yönlendirmez. Sosyal mesaj kaygısıyla da karşılaşmayız. Sosyal mesaj öykücülerin özellikle dikkatli yaklaşımları gereken bir mecradır da aslında. Çünkü öykü bir amaca hizmet etmeye çalışırken öykülükten çıkabilmektedir. Demirci’nin öyküleri bu tuzağa düşmez. Onun öyküsü bir mesaj içeriyorsa da bu metnin içine başarılı bir şekilde sindirilmiştir.

İlk öykü “İhtimal”. Nurhayat’ın öyküsü aslında. Kocasını tarafından kendi evinde görülmeyen Nurhayat. Belki de kocası yoğun çalışan ve eşlerinin kendilerini bir insan, bir değer olarak görmediği tüm kadınları temsil ediyor Nurhayat. İçinde büyük bir hınç besliyor o kadınlar ve görülmek, fark edilmek istiyorlar. Bu öyküde Nurhayat için ibretlik bir olay yaşanır ve biz öyküde hayatın payımıza düşürdüğü dersi alırız.

“Açı” öyküsü aslında iki ayrı yalnızlığın anlatıldığı paralel bir öyküdür. Yalnız bir adam evinde yalnız bir kadın da evin karşısındaki kafeteryada oturuyorlar ve onların üzerinden biz yalnızlık duygusunu birçok yönüyle hissediyoruz.

“Virgül” öyküsünde kahramanların psikolojik durumlarını kendi penceresinden irdeler. Bu öyküde şiirsel bir incelik ve duyarlılık belirgindir. Olay örgüsünde yine birden çok olay iç içedir. Bir adam yolda yürürken bağırma çağırma sesleri duyar ve o seslerin geldiği evden dışarı bir kâğıt atılır. Kâğıtta sadece “VİRGÜL” yazıyordu. Kahraman bunun anlamı üzerinde epey düşünür ve kendince yorumlar çıkarır. Hatta iş arkadaşlarıyla bunu tartışır. Evine dönerken seslerin geldiği evden kâğıdı atan kadın taşınıyordu. Evin camında satılık yazıyordu. Bu öyküde kadının öyküsünden yazar bize pek bahsetmez yorumu bize bırakır. Bu öyküde anlam kendini kolay teslim etmez.

“Parantez” öyküsünde eski İstanbul’a gideriz. İstanbul’daki çok kültürlü eski komşuluk ilişkilerine bir göz atarız ve bu bir çocuğun gözünden aktarılır.

“Kıyı” öyküsü şair Hüseyin Karacalar’a ait bir mısrayla başlıyor. Kıyı kavramının yazarda yarattığı çağrışımla başlıyor öykü. Sonra çekip giden bir dede anlatılıyor. Dede ve çocukluk hayatı kurgunun temelini oluşturuyor. Sürekli gideceğim diyen ve sonunda giden bir dedenin çocuk kahramanda yaşattığı travma anlatılıyor.

“Muska” dalgın bir kızın öyküsü. Dalgınlığına çare olsun diye bir muska taşıyor. O kadar dalgın ki işyerinde alay konusu olmuş. Sürekli yapması gerekenleri unutuyor ve uyuyakaldığı için işleri aksıyor. Sonra bir gün muskasını işyerinde düşürüyor. Muskayı bulan arkadaşları kime ait olduğunu bilmedikleri için muskayla dalga geçiyorlar. Öykü kahramanı bana ait bile diyemiyor utandığı için. Bu öykü geleneklerle, inançla modern yaşamın çatışmasının iyi bir aktarımıdır.

“Kapi” öyküsü olaydan ziyade duyguların anlatımına odaklanmış bir öykü. Olay hem var gibi hem de yok gibi. Soyut bir kurgu ve imgesel anlatım ön planda.

“Denge” öyküsünde karşımıza aşk çıkıyor. Kavuşamamış hatta konuşamamış sevdiğiyle sadece göz göze gelebilmiş âşık bir adam anlatılıyor.

“Mesafe” vefat etmiş bir arkadaş için yazılmış yine duygusal yoğunluğu ağır basan bir öykü.

Kıyı, yazarın ilk kitabı olmasına rağmen oldukça başarılı ve disiplinli, titiz bir mesainin ürünü olduğu da bariz. Esra Demirci’nin kitabının ve öykücülüğünün bahtının açık olmasını dilerim.

ÖYKÜ

NAGİHAN ŞAHİN

İNSANSIZ UÇAK

“Nasıl mı oldu? Anlatayım nasıl. Dört gündür haber alamıyordum. Her akşam bir dakika olsun görüşürdüm annesiyle. Hafta sonları mutlaka gelirdi. Pazar akşamı otobüse atlayıp evine gittim. Sürekli zili çalıyordum. Aşağıdan. En sonunda kapıcı ziline bastım, o açtı. Yukarı çıktım. Zile bastım, bastım. Yok, ses yok. Kapıya vurmaya başladım. Kapıyı yumruklamaktan ellerimi hissetmiyordum. Cep telefonunu tekrar aradım. İçeriden telefonunun sesi geliyordu. Murat diye bağırmaya da başladım. Anlamıştım. Anlamıştım kötü bir şey olduğunu. Komşular da korkuyla apartman aralığına birikmişlerdi. Allah rızası için bir çilingir çağırın diye bağırığımı hatırlıyorum, bağırıyordum ama bir yandan da merdivenleri iniyordum. Çilingirin yerini biliyordum çünkü. Beynim işliyordu demek o korkuya rağmen. Yine de karşıdaki çilingiri nasıl koştura koştura getirdiğimi pek hatırlamıyorum bu olanların içinde.

Oğlumu kanlar içinde buldum. O siyaha yakın, koyu kanı akmıştı oğlumun. Halının orası simsiyahtı. Tabancayı görmedim önce. Hırsız evde mi diye şaşkınlıkla bakındım bir süre. Öldüğünü biliyordum oğlumun. Daha kapı açılır açılmaz anlamıştım artık onun yaşamadığını. Odaya doluşanların bir kısmı geri çıktı. Polis, polis diye bağırınların seslerini duyuyordum. Gözlerim oğlumdaydı. Tabancayı ve mektubu da o zaman gördüm. İnanmadım o an bile. Başını... başını... başını ellerimin arasına aldım. Kapalıydı gözleri. Yanakları soğuktu. Canım, candaşım, emeğim, zahmetim, hediyem, muradım, övgüm... tek evladım... işte, buracıkta, soğuk soğuk, kıpırdamadan... Başındaki deliği gördüm. Elim gitti üzerine. Annesi geldi aklıma. İşte o zaman çıktı ağzımdan ilk ah.

Ateş üstüne ateş yanar mı? Yandı; polis, hemen ertesi gün geldi, intihar etmiş oğlun dedi. Bir de mektup bırakmışmış. Onu da açıp gösterdiler. İnanimadım. Yapmaz benim oğlum öyle şey! Bilmem mi ben! Ben yetiştirdim onu. Dağlardan dayanıklı yetiştirdim, hiçbir kavgadan boynu bükük çıkmadı o, yense de yenilse de! Hayatla barışıktı, inanırdı yaşamaya, yaşatmaya. Dedim hepsini ama inandıramadım. Bir sürü soru: “Depresyonda mıymış, bir derdi var mıymış, sevip de yüz bulamadığı bir kız mesela?” Hadi diyelim ki oldu, yandı oğlum, kıyamazdı kendi canına!

İşi gücü ağırmış, çok sıkı çalışıyorlarmış. Bunalıp da bir anlık bir sıkıntı patlamasıyla öldürmüştür kendini dediler. Evet, sıkıydı işi oğlumun. Ama gururla yapardı. Birincilikle bitirmişti okulunu, hemen aldılardı oraya. Çok önemli bir proje bu baba, demişti bir iki kez. Nasıl oğlum, iyi gidiyor mu diye sorardım konuştukça. İyi derdi, çok iyi. Bir keresinde sıkıntılıydı sesi ama yok bir şey dedi. Olsa söylemez miydi? Söylemez miydi? Yalan, kıymadı benim oğlum canına! Ona kıydılar!

Dinlemediler beni. Otopsi raporunu tutuşturdular elime: intihar. Kapattılar hemen dosyayı. Dürdüler defterini. Bir acı da bu işte. Annesine kıyamadım, gidemedim kimsenin kapısına, bir de katil girerse aklına, acısı katlanmaz mıydı? Bekledim, göz yaşları dışından içine geçene dek. Sonra Âdem Bey var dediler, bulur o işin aslını dediler. İşte nasılı bu! Şimdi deyin bana, ne oldu oğluma? Kim yaptı?! Söyleyin hadi!”

Adamın acımış, pürtüklü sesi artık susmuş, cevabının bende olduğunu sanarak gözlerime dikmişti gözlerini. Yanaklarından köpür köpür yaşlar süzülüyordu. Patronuma belli etmiyordum ama ben de benimkileri zor zapt ediyordum. Baktım olacak gibi değil, koyverdim gitti. Sehpanın üstündeki kâğıt mendil kutusundan birkaç tane mendil çektim. Patronum göz ucuyla “Merakın tatmin oldu mu?” der gibi bana baktı. Patron bu davayı tek başına yürütmüş, tek kelime konuşmamıştı. Diğerlerine “Siz bulaşmayın” demişti. İşin pis olduğunu düşünmüştüm. Sadece şu an, yaşlı babayı dinlemiştim ve patronun ulaştığı sonucu duyacaktım bu salonda. Bu davayı çok merak ediyordum ama ben büronun detektiflerinden değildim. Sekreterdim alt tarafı. Müşteriye böyle bir soru sormama müsaade etmesine anlam verememişim. Bu işler için fazla duygusal olduğumu mu göstermek istemişti?

Müşteriye döndü. Derininden ama az sesli bir nefes aldı, daha sessiz verdi:

— Oğlun, dedi, tehdit edilmiş, proje başkanı olarak projeyi sabote etmesini istemişler. Bir hafta süre tanımışlar. Amirlerine bildirmiş ama bir şey olmamış, tedbir filan...

— Oğlum!

Deminden beri acısını içimde hissettiğim halde koca adamın höyükürerek ağlamasına şaşıtm. Baba değildim ama yeni evliydim ve her an baba olacağım haberi gelebilirdi. Adamcağız ağladıkça ben açıldım sanki. Bekledik. Susar gibi oldu, yine de boğuk sesliydi:

— Şimdi ne yapacağız?

Patronum bu “biz” belirtkesini sevmezdi. İşinin başladığı ve bittiği yeri çok iyi tespit eder, kendinin dâhil olduğu sınırları müşteriye peşin peşin söylerdi. Yüzünün halinden, adamcağıza bundan sonra yalnız olduğunu şimdi tekrar edemeyeceğini anladım. Daha doğrusu anladığımı sanmıştım. Çünkü ayağa kalktı:

— Basına gideceğiz.

Dedi.

— Başka bir şey elimizden gelmez baba. İşin ucu derin. Bizi aşar. Daha şimdiden neler geldi kulağıma. Ama sen çıkıp konuşmalısın. Çıkıp açık açık benim oğlum kendini öldürmedi, öldürmüş olamaz, bu işin içinde bir bit yeniği var demelisin. Diyeceksin baba!

Patronum Âdem Bey’e bakarken gözlerimden öfke ve korku geçtiğine emindim.

EMRAH KANLIKAMA

YENİDÜNYA AĞACI-SIR

Bu dünyada hiçbir giz O'ndan ırak değildir!

Hay Allah! Şimdi bu kazma, bu kürek, bu bel... Ağlasam mı gülsem mi bilemedim. Seni, daha cılız bir fidanken toprağa gark eden bu aletleri, bir gün bu iş için kullanacağım aklımın ucundan bile geçmezdi.

Kusura bakma cancağızım, buraya kadarmış!

* * *

Her şey bir anda oluverdi.

Annem, işte şu kapıdan son kez çıkıp giderken, bağırış çağırıışlar arasında, tam da burada -yenidünya ağacının altında- ayaklarımda lastik çizmelerim, üzerimde fazlaca yıkanmaktan rengi siyahtan griye kaçmış yöreye özgü şalvarımla en sevdiğim yaldızlı gömleğim ve babaannemin elime tutuşturduğu akide şekerleriyle öylece kalakaldığımı bugün gibi hatırlıyorum. Öyle bir hatırlıyorum ki hem de ne zaman unutmak istesem bu manzarayı daha bir net görüyorum. Ne gözümü kapatınca kararıyor sahne ne de kulaklarımı tıkayınca kesiliyor sesler. Korkum o ki, aklım başımda olduğu müddetçe de bu böyle sürüp gidecek.

Ve işte yeniden başlıyorlar, susmadılar, susmayacaklar:

— Hırsız, nasıl tamah edersin onlara? *Dar günümüz içindi onlar!*

— *Ne tamahı? Ne altını? Ben bir şey görmedim ki!*

— *Koynumda yılan beslemişim de haberim yokmuş meğer!*

— *Vallahi de görmedim billahi de görmedim ana, günahımı alıyon yok yere, başka yere koymuş olmayasın!*

— *Ana deme bana boyu devrilesice! Senden başka kimse girmez oraya. Evime gelin değil yılan almışım komşulaarr! Defol evimden, defoooo! Öleydim de bu günleri görmeyeydim.*

— *Günahımı alıyon diyom bak, haberim yok diyom sana, ben neyleyim senin malını?*

— *Ah oğul gözün kör olmasın, köyde kızlara kıran mı girdiydi, hep sen açtın bu derdi benim başıma, ne deyim.*

...

Babaannemin annemi sevmediğini öyle olur olmaz her şeye söylenmesinden bilirdim ama Allah var, daha evvel hiç bu kadar öfkелendiğini de görmemiştim. Dedim ya, her şey bir anda oluverdi. Ne rahmetli amcam sakinleştirebildi

nenemi ne de babam durdurabildi annemi. Olmazdı bizim evde böyle şeyler, hele dedemin yanında değil kavga etmek, sesini yükseltmek bile ar sayılırken...

Ama ok yaydan çıkmıştı bir kere, gayrı dönüşü olmazdı.

Bense yaşanan bu ânın, bütün ömrüm boyunca zihnime kazınacak derin izler bırakacağından bîhaber, tam da şuracıkta, zamandan ve mekândan soyutlanmış bir hâlde, sırtımı verdiğim yenedünya ağacından farksız, sanki bedenimin yarısı toprakta, öylece bakakaldım gidenin ardından.

Koşsaydım peşinden, babaannem ne derdi ki?

Ah be yenedünya ağacı! Her çiçeğe duruşun bir şeyler götürdü bu haneden. Ve her sonbahar biraz daha büyüdüm ben.

Sonbahar, hüznün ve hazan...

Allah bilir ya renklerden sarıyı da bu yüzden sevmiyorum.

* * *

Bir zamanlar içerisinde hoş sohbetlerin yükseldiği bu tek katlı kâğır yapı son sakininin de vefatıyla artık tamamen ıssız kaldı. Bütün Çukurova köylerinde olduğu gibi etrafı briketle çevrili genişçe bir alan içerisine gelişigüzel konumlandırılan bu taş bina, babamın anlattıklarından hatırladığım kadarıyla, önce kerpiçten inşa edilmiş. Zaman içerisinde yıpranması ve ailenin fert sayısının artması gerekçesiyle onarım görerek oda sayıları arttırılmış ve nihayetinde bugünkü halini almış. Mutfak ve banyonun beraber kullanıldığı bu emektar yapı beş odadan müteşekkil. Tüm odalara girişi sağlayan genişçe sofası ise misafir ağırlamak için *sedir* adı verilen divanlarla çevrili.

Yemek için kurulan sofralardan tutun da haneyi ilgilendiren önemli konuların mütalaası dâhil, müşterek yapılan veya yapılacak olan ne varsa gerçekleşme yeri işte burasıdır.

Sıcak yaz ayları boyunca, avluya açılan kapının neredeyse hiç kapanmadığı bu evde, sofadan dışarı bakanların göreceği ilk manzara, rahmetli amcamın asker dönüşü diktiği ve hafızamda nahoş izler barındırmasına rağmen, varlığından her daim huzur duyduğum, ilkbahar ve yaz aylarının müjdecisi, çocukluk arkadaşım, işte şu yenedünya ağacı. Boyu sekiz-on metreye kadar uzayabildiğinden, içeriye giren ışığı kırdığı ve sofayı kasvetli bir karanlığa bürüdüğü gerekçesiyle babaannem “*Bu ağaç buraya olmaz!*” diye çok diretmiş.

“Madem bu kadar çok istiyorsunuz o vakit camiye bakan yamaca, dut ağacının yanına dikin!” dediyse de nafiye.

Her sözün sonunun dedemde bittiğini bilen iki hınzır kardeş, ne yapmış etmiş, bir yolunu bulup emellerine ulaşmışlar. Yıl on iki ay, yaprak dökmeden yeşil kalmayı başarabildiğinden, kışın zemheri ayazında bile bakanların içini ısıtır bu ağaç. Hele kabarık damarlı yapraklarının çiçeğe durduğu kasım, aralık ayları boyunca yoldan geçerken görenler, durup o enfes rayihaları teneffüs etmekten kendilerini alamazlar.

Avluya girişi sağlayan demir kapıdan sofaya uzanan yirmi adımlık yolda, duvar boyunca ilerleyen, yaklaşık yarım metre genişliğinde ve yirmi santim derinliğinde kenarı toprak kaymasın diye taşlarla çevrilmiş, vakti zamanında içerisinde envai çeşit çiçek barındıran bir tarh. Bağa bahçeye düşkünlüğüme rağmen hâlâ çoğunun adını bile bilmiyorum. Artık bakımsızlıktan yabancı otlar istila etmiş.

Yazık! Ne çok severdi babaannem onları, tatlı tatlı diller dökerken, “Vallahi benden çok seviyor bu otları” diye düşündüğüm olurdu. Çiçek tarhının sonunda, iki duvarın kesiştiği yerde, cılız ama sürekli akan bir çeşme. Çiçekleri sulasın diye meyili tarha verilmiş, içi yosun bağlamış uzunca bir oluk.

Bakmayın avlunun şimdilerde bu kadar tarumar görüldüğüne, ilgisizlikten elbet! Vakti zamanında şenlikti buralar, her şey yerli yerindeydi. Bir saray sultanı edasıyla etrafa emirler yağdıran babaannemin sesi avluda yankılandığında, babam, halam, amcam ve hatta dedem, onun bitmeyen işlerinin bir yenisinin daha ifâ için yarışa girerlerdi:

Hayvanlara yemi verdiniz mi çocuklar, niye bağılıyor bunlar?

Oluğun suyu dışarı taşmış, göl olmuş buralar, nereye kayboldunuz yine, karıgı düzeltiverin!

Melike, sen nereye kayboldun, hava bozdu çamaşırları kim toplayacak? Zaferle Hüseyin nerde? Kırk tane elim yok ya benim!

Benim için çok şey ifade eder bu avlu.

İçerisine, heyulamda bir dünya sığdırdığım, tahtadan atımı koşturduğum, ülkeler kurup yıktığım, olmayan arkadaşlarımla saklambaç oynadığım, ter dök-tüğüm, ot söktüğüm kimi zaman da boynumu büktüğüm bu geniş avluda, önce babaannemin sessizce aramızdan ayrılışına tanıklık ettim, sonra halamın, amcamın, babamın ve derken şimdi dedemin.

Hay Allah! Dedem dedim de aklıma geldi, elimi çabuk tutsam iyi olacak zira toprak sert ve ağacın köklerini sökmek o kadar da kolay olmayacak. Üstelik ellisine merdiven dayamış bu bedene hamasetle söz geçirmek pek de akıl kârı sayılmaz.

Hadi bakalım yenedünya ağacı, dikilmen de bir olay oldu sökülmen de, şimdi kurban misali ben bir garip İbrahim'im sen de biçare İsmail!

Allah sonumuzu hayır etsin!

Ne güzel de söylemiş İbrahim Hakkı, “Görelim Mevla'm neyler, neylerse güzel eyler!” Bakma öyle naçar yüzüme şimdi. Dedim ya;

Cancağızım buraya kadarmış!

* * *

Yıllar oldu kazma kürek tutmayalı, hemencecik kabardı ellerim, birazdan su toplayacak, yine de belli etmemeli ki ele güne ayıp olmasın.

Gerçi taziye gelenlerin çoğunu tanımıyorum ama buralılar herhal. Hepsinin yüzünde aynı güneş yanığı karartı. Aynı havayı teneffüs etmekten mi, aynı

toprağı işlemekten mi, yoksa aynı güneşin altında yanmaktan mıdır bilinmez ama bu coğrafyada yaşayan insanlara özgü şaşırtıcı benzerlik. Sanki bütün köy şu yenedünya ağacının kökünden türeyen farklı dalları misali! Kiminin boyu uzun kiminin kısa, kiminin ince kimininse kalın, lakin hakikat şu ki, özü bir.

Gittikçe artıyor kalabalık.

Gençler bir yandan taziye gelenlerin oturması için evlerden avluya masa sandalye taşıırken diğer yandan da çay ocağı kurmanın telaşındalar. Normal zamanda bir araya gelemeyen bir grup ihtiyar ise merhumla sahip oldukları ortak mazinin hatrına anıları yâd eylemekteler.

Kimseyi üzmedi ihtiyar, Allah da onu üzmesin!

Üzmezelbet ya, bunca yaşına geldim kimsenin tavuğuna kışt dediğini görmedim.

Yine de yalnız ölmeyeydi! Hem niye böyle bir vasiyet bıraktı ki acep?

Kim bilir, bunadı herhal!

Beş vakit namaza durur sonra da ölünün arkasından laf edersiniz. Bilmediğiniz mevzuda kötü konuşmayın!

Durmuş doğru söyler ağalar, kaç âdeme nasip olur bir asrı devirmek? Allah gani gani rahmet eylesin, mekânı cennet olsun.

Amin!

Komşu kadınlar bizim eve yemek için tencereler taşıyor. Ölü evinde kazan kaynamaz buralarda, eş dost sağ olsun, hepsi iyi insanlar, kadir bilirler. Eee ne demişler, bugün sana yarın bana, Azrail kimi ıskalamış ki?

Birazdan Koca İmam da salâya durur. Cenazeyi fazla bekletmeden toprağa koymak evladır, öğlen namazına yetiştirmem güç olacak ama, artık Yaratan'a sığındım, başka çarem yok.

Ya Allah!

Bu arada kalabalık arasındaki homurtu da iyiden iyiye yükselmeye başladı. Tam anlayamasam da mezarın yerine ilişkin tuhafıktan olmalı. Dedemin vasiyeti üzerine, alışıldığın aksine bu avluya, yenedünya ağacının yerine defnedeceğim onu.

Artık iyice yaşlandım oğul. Şu yenedünya ağacı da ben gibi. İkimizin de kimseye bir hayrı yok gayrı. Sana vasiyetim odur ki, ben öldüğüm vakit, sök şu ağacı da beni buraya göm.

Birazda ben bekleyim avluyu!

* * *

Bir seyirlik oyun misali, insanların gözü periyodik aralıklarla yukarı kalkıp aşağı inen kazmaya odaklanmış. Kazmaysa her yere inişte daha bir zor kalkıyor sanki. Kan ter içinde kaldım. Yine de yardım için gelen birkaç genci geri çeviriyorum.

“Söz, alanın üzerine emanettir, emanet emanete verilmez!”

Onlar da sağ olsun elbet! Herkes yardıma pervane dönüyor etrafta. Özlemişim çıkarı olmadan bir şeyler verenleri, bu toprağı, bu havayı, bu insanları. Ben bilmesem de onlar bilir beni, gerçi çok zaman oldu terk-i diyar edeli köyü lakin, burada büyüyen herkes tanır birbirini ve birbirinden doğanları, küçük yer ne de olsa.

Köylü için bu tür merasimler önemlidir. Ölen dedem misali yüz yaşını devirse de bu böyledir, önemi yoktur uğurlayan için aslına kavuşanın, ritüel aynı ciddiyetle yerine getirilir. Bu ritüel esnasında, bütün ihtiraslarından ve bu dünyaya ilişkin kaygılarından kısa bir süre için de olsa uzaklaşır insanlar. Donuk yüzlerde bir içsel muhasebe başlamıştır artık, verilemeyecek hesaplar bir kez daha gözden geçirilir. Mutlak sona giden yolun neresinde olunduğu hatırlanır ve af dilenir sonsuz kerem sahibinden. En nihayetinde de kalabalık arasından sözü kavi birisi, komşumuz Remzi amca olmalı, bu sükûta son verir:

— *Emin misin oğlum, iyice düşündün mü, sonra pişman olmayasın?*

— *Düşündüm amca, ölmeden evvel bana vasiyeti idi. Merak etme sen.*

— *Bir yanlışlık olmasın, biliyorsun burada herkes...*

— *Köy mezarlığına defnedilir, bilirim elbet ama vasiyet de yerine gelmeli!*

— *Niye böyle bir şey dediydi sana?*

— *Ne bileyim, kendinden sonra burayı satmamdan korktu galiba, zaten yıllar var ki doğru dürüst benle de konuşmuyor.*

— *Eh sen bilirsin o vakit, ne deyim. Bari bırak da çocuklar devam etsin, yoruldun gayrı!*

— *Yo olmaz, ben iyiyim tasalanma sen. Zaten etrafını çevreledim sayılır, ne kaldı ki?*

— *Belli ki baban gibi sen de inatsın oğul, kolay gele...*

...

Remzi amca karşı komşumuz bizim. Babamın akranı, belki de birkaç yaş daha büyük, kısa boylu, çelimsiz ve kendimi bildim bileli böyle asabi. Gel gelelim geçen zaman ona da acımamış gibi, avurtu iyice çıkmış gün yanığı yüzüne, derin izler bırakmış. İki hane arasında, portakal bahçelerine kadar uzanan ve bir traktörün ancak geçebileceği genişlikte toprak yol bulunmakta. Onların avlusu da bizimki gibi yüksekçe briketlerle örülü. Şehre benzemez buralar, mahremiyet de komşuluk kadar önemli. Avluya açılan çift kanatlı demir kapılarımızsa yıllardır birbirine göz kulak olmakta.

Az önceki hasbihalden sonra memnuniyetsiz geri dönüp kalabalığa karışıyor.

Eh, kim eski köye yeni âdet ister ki?

Bizim köyde cenazeyi avluya defnetmek âdet değildir. Köyün girişindeki kabristanlık kullanılmış bugüne kadar. Çok eskilerden kalma üç beş sahipsiz mezar dışında buradaki herkes tek tek bilir ebedî istirahatate uğurlananları.

Pek çok Anadolu kırsalında olduğu gibi ölüyü doğduğu topraklara defnetmek burada da gelenek haline gelmiş. Dünyanın öbür ucunda da olsa hakka yürüten, özlem duyduklarına burada kavuşturulur. Yaşam meşgalesi ile bir araya gelemeyen, ya da incir çekirdeğini doldurmayacak sebeplerden ötürü birbirlerine dargın yaşayan, aynı havayı teneffüs edemeyip uzak iklimlere göç eden, ana-oğul, abi-kardeş, baba-amca işte burada, şuncacık toprak parçasında bütün dertlerinden arınmış koyun koyuna yatıp dururlar.

Hem, hayattakiler için de bayramda seyranda aradıklarını bir arada bulmak kadar güzeli yoktur. Okunan bir Yasin-i Şerif'i bütün geçmişlerin ruhuna hediye eylemenin huzuruna burada ulaşılır. Benim içinse bundan gayrı ziyaret üçe çıktı:

Köy mezarlığı, bizim avlu ve anamın mezarı...

Ne de olsa *senede bir gün!*

* * *

O gün, apar topar sofadan çıkıp koşarcasına avluyu terk ederken, bu ânın anamı son görüşüm olduğunu bilmiyordum. Tam da buradan, yenedünya ağacının altından, olup bitenlere bir anlam vermeye çalışırken babam da peşi sıra gittiğinde, birazdan her şeyin normale döneceğini umut etmişim.

Olmadı.

Dönmedi anam.

Her sonbahar, yağmur sularıyla beslendiğinden gürül gürül akan ve bizimki dâhil civardaki tüm köylerin tarla-tapanını, bahçesini sulamak için kullandığı, neredeyse iki insan boyu derinliğindeki kanala atıvermiş kendini. Peşinden koştuysa da yetişememiş babam, zaten yetişse dahi akıntının şiddetine karşı koymak imkânsız. Kara haber tez duyulurmuş. Dakikalar içinde kulaktan kulağa yayılıverdi:

Ayşe gelin kanala düşmüş!

Bütün köy kanalın başında. Olanca hızıyla akıp giden suda bir umut aramaktalar.

Nafile bekleyiş...

Bense, insanların bu sıradışı tavırları karşısında, korkudan betim benzim atmış bir hâlde sıtmaya tutulmuş gibi titrerken, iki elimde bitmesin diye yemeye kıyamadığım akide şekerlerim ve boğazıma düğümlenen hıçkırıklarla, demir kapıya doğru koşturam dedemin bacağına asılmış yerlerde sürüklenmekteyim.

Gitme, korkuyorum!

Uzun süren çabalar neticesinde, karanlık basmaya yakın jandarmalar çıkardı cesedi. Birkaç kilometre sürüklenmiş akıntıyla. Çavuş derler, şimdilerde o da rahmetli oldu, amcamın kirvesine ait portakal bahçesini çevreleyen korulukta, çalılara takılmış.

Gerisi zaten malum.

Anneannem ısrar edince baba ocağına defnettiler. Zaten kimsenin bir şey düşünecek durumu da yoktu. Yan köyümüzde hemen. Her bayram ziyaret için buraya geldiğimde, oraya da uğrarım mutlaka. Tozlu yollar boyunca uçsuz bucaksız narenciye bahçeleri arasından geçerken bir Gelin Ayşem türküsü çalınır kulağıma, ağlarım.

*Koyun gelir yata yata,
Çamurlara bata bata,
Gelin Ayşem suya gitmiş,
Yosunları tuta tuta.*

...

Uzun süren bir matem böylece başlamış oldu köyde, artık hiçbir şey eskisi gibi olmadı. Evde huzur kalmayınca, babam beni burada bırakıp çalışma bahanesiyle köyden ayrıldı. Yatılı okulu kazanana kadar da burada kaldım.

Sonra benim de gurbetim başladı.

Ne zaman biter bilemem ama, nerede biteceğini biliyorum!

* * *

Kökler her yanı sarmış. Olacak tabi, ben henüz doğmadan dikildiğine göre nerden baksan elli beş altmış yıllık. Zaten ortalama ömürleri de iyi bakılırsa aşağı yukarı bu kadar. Ağacın üç tarafını lazım gelen derinlikte kazmayı başardım. Kazdım kazmasına ya, derman kalmadı elimde ayağımda. Üstelik gözlerim de kararmaya başladı. Tansiyonum yükseldi sanırım. Bu durumu çevredeki de fark etmiş olacak ki gençten bir çocuk, alaylı bir ses tonuyla yanındakine seslenmekte:

— *Adam biraz daha uğraşırsa o mezara kendi girecek!*

— *Kime niyet kime kısmet gardaş.*

— *Gene de helal olsun, eski toprak belli, ben olaydım çoktan attıydım kazmayı küreği.*

— *Vallaha ben de öyle!*

...

Son bir gayretle kazmanın sapına dayanarak kalkarken gençlere şöyle bir tebessüm ediyorum. Aralarında konuştuklarını duyduğumu anlamış olacaklar ki ikisi de mahcup, gözlerini kaçırıyorlar.

— Gençler çökmesin diye briket, tuğla lazım, biraz da tahta...

— Hemen amca.

Nihayet bir işe el atmanın verdiği sevinçle hızlıca uzaklaşıp gözden kayboluyorlar. Ben arkalarından bakarken salâ da okunmaya başlıyor. Öğleye bir saat kaldı demek. Abdesti de tazelemeli.

Gayrı son kenarda...

Biraz önce binbir güçlükle ağacın bedeninden ayırdığım irili ufaklı kök yığını, takılıp düşmemek için ayağımın tersiyle geriye doğru iteledikten sonra kazmayı tekrar indirmeye başlıyorum kara toprağın bağına.

Bir, iki, üç...

Yüzümden, boynumdan boncuk boncuk aralıksız inen ter, toprakla kucaklaşıyor. Takati tükenmiş bedenime artık kimin hükmettiğini bilmiyorum. Serde erkeklik var, buraya kadar getirdim, vazgeçmek olmaz. Olanca kuvvetimle kazmayı sırtımdan aşırıp tekrar indiriyorum.

Az önce ricada bulunduğum gençler, önlerine kattıkları briket dolu el arabası ile bana doğru yaklaşırlarken, ben de biriken toprağı kürekle tümseğin üzerine savuruyorum. Esintinin de etkisiyle geri gelip yüzüme, saçlarıma doluyor. Gözümü açıp derinliğini kontrol ediyorum.

Oldu sayılır.

Nihayet bu kenarı da diğerleriyle aynı seviyeye getirmeyi başarıyorum. Geriye tek bir şey kalıyor. Ağacı yekvücut söküp çıkarmak. Bunu tek başıma yapamam elbet. Çaresiz, gençlere doğru yardıma muhtaç gözlerle tekrardan bir bakış atıyorum. Söz söylemeye bile hâcet bırakmadan, yanlarına aldıkları birkaç yağız delikanlı ile beraber gövdeyi kavradıkları gibi alaşağı ediveriyorlar. Sonra da köke tutunan nemli toprakla beraber yerinden kaldırıp surun dibine boylu boyunca uzatıyorlar.

Oluşan çukura bakıyorum.

Kâfi!

İçim cız ederken acı bir tebessüm belirliyor yüzümde.

Bir günde iki cenaze çok.

* * *

İşte bitti.

Dedem de yerine yerleşti!

Yenidünya ağacı, o gün bu avluda olup da benden gayrı hayatta kalan son canlıydı. Aynı zamanda babaannemin sedef kakmalı sandığının kaybolduğu gün, sofaya açılan kapıdan, o odaya babaannemden başka kimsenin girmediğine şahitlik eden tek canlı! Altmış yıl ayakta kalmanın yorgunluğu ve sakladığı sırrı hesap gününe kadar koruyabilmiş olmanın gururuyla uzanıyor karşımda.

Bana gelince, hiç istemedim bu sırra vâkıf olmayı.

Hesap mahşere kalsın!

Bu hayata dair tek beklentimi de zaten oğluma vasiyet ettim:

Öldüğüm vakit beni de anamın yanına göm ki gözümlü tekrar açtığımda eskisi gibi onunla uyanayım!

EYYÜP AKYÜZ

DUL

Babam ölmüştü. Bir babanın ölümünün en iyi yanı, erkek evladın ‘babalık’ mirasına konmasıdır. Tıpkı bir prensin kral olması gibi. Sorumluluk üstlenmek istemeyen korkaklara sözüm yok tabii. Ama babalar yaşarken, oğullar hep oğuldur. Bu yüzden geç ölen babaların çocukları geç olgunlaşır. Ben öyle olmamalıyım. Acemice yaşayıp acemice ölmemeliydim.

Babam ölmüştü. Ne iyi etmişti. Allah ondan razı olsun. Babası ölünce sevinen kaç oğul vardır bilmiyorum ama ben sevindim. Despottu çünkü babam. Çoktan seçmeli bir sınav değildi bizim için hayat. Her şeyin iyisini babam bilirdi. Biz, Allah’ın zeka dağıtırken pas geçtiği zavallılardık belki de. Bizim fikrimizi sormamasının başka izahı olamazdı. Babam nasıl isterse öyle yaşadık. Haber saati, susun! Maç başladı, şişt! Pazar günleri balık... Yiyin! Ama benim canım mantı... Hayır, çekemez! Büyüyünce ben... Sen kimsin ki? Ben şey... Sen ormancı olacaksın, o kadar! Göreceksin, büyüyünce ormanları cayır cayır yakmazsam bana da İsa demesinler! Mütayit miydi onlar, hani ağaçları çatır çatır kesip yerlerine koca koca binalar dikenler? Hah, işte onlardan olacağım! Sırf sana inat! Babam yüzünden ormanlardan da mühendislerden de nefret ettim hep. Ormanların canına okumak için müteahhit oldum zaten.

Babam günlerden bir gün... Aniden... Sahiden öldü babam. Güzel de oldu. Bir diktatör gibi öldü babam. Ardından ağlamadı kimseler. Annem bile. Babam, hayatımızın her köşesindeydi. Bakın ilk kez ‘annem’ diyebildim. Annemden bahsedebilmem için babamın, ellerini ve gölgesini üzerimizden çekmesi gerekiyordu demek. İçten içe sevinliyordum ama yine de tarifsiz bir acı vardı kalbime hücum eden. Tam önümde bir ölü duruyordu ve o benim babamdı. Babam vardı ve kazaya kalmıştı hayat. Şimdi yoktu. Yoktu ve yaşanamamışlıkların ağırlığı altında eziliyordum.

Öldü babam. Yedisi çıktı, sonra kırkı, sonra doksanı. Ağbim kenara çekti beni. “Bak İsa”, dedi, “annemiz artık dul bir kadın. Dinimize göre, annemize evlenmek isteyip istemediğini sormamız gerekiyor. Anneme senin sorman daha uygun olur. Bi sor bakalım.”

Babamın ölümünün en kötü yanı, annemin kocasız kalmasıydı. Dulluk, yetimlikten daha güçtü belki de ve Allah, dul kalan kadının evlenmek isteyip istemediğinin sorulmasını, şayet isterse kendisine yardımcı olunmasını istiyordu. Ne kutlu bir emir...

İhale bana kalmıştı. Sorun değildi. Babam olsa hiçbir şey soramazdım ama anneme her türlü... Ağbım utangaçtı bana nazaran. Bense muzip bir adamdım. Pat diye her şeyi söylerdim, babam hariç. Anneme de gidecek, “İstersen sana bi koca bulalım!” diyecektim. Yok canım, o kadar da değil. Biraz kibar olmalıydım. Etkili bir cümle bulmalı, ondan sonra çıkmalıydım karşısına. Ne annemi utandırmalıydım ne de karizmamı yerle bir etmeliydim. Üç beş gün düşünmem gerekecekti. Öyle de oldu. Sonunda çıkabildim annemin karşısına.

“Anacım, Allah Teâlâ buyuruyor ki eğer anneniz ya da babanız dul kalırsa uygun bir üslupla evlenmek isteyip istemediğini sorun. Olur ya çekinir, söyleyemezsin. Evlenmek istersen yardımcı olalım. Bak hatta Necmi dayıya verelim seni. Ağbım de razı bu işe. Kadın dediğin kocasız bir hiçtir hem.”

Annem, sakın sakın dinleyen annem, bir anda oklavayı kapıldığı gibi... O oklava nerden çıktı, hangi arada anacağımın elleriyle buluştuysa...

Daha hangi üslupla söyleyecektim ki? Bir çocuk kovalar gibi kovaladı beni annem. Karımın, çocuklarımın gözleri önünde. Baktı yetişemiyor, oklavayı fırlatıverdi. Yalnız oklavayı fırlatsaydı keşke. Kocaman, koskocaman bir de söz savurdu ardımdan:

“Siz gidin karılarınıza koca bulun lan köpoğlu köpekler!”

SONER OĞUZ

HAYAT -YAHUT- GELİŞİGÜZEL SAHNELER

İnsanın varlığı hazindir

Heyhat

Ve ben bütün kitapları okudum

(S. Mallarmé)

Pencere, önce taş kaldırımlı bir caddeye sonra yoksul bir mahalleye nihayetinde varsılı yoksuluyla koca bir evrene açılıyordu. O, bir camın ardından istisnasız tüm evreni bıkmadan usanmadan izliyordu.

İlkin bir çocuk düştü bisikletten / bir yetişkinin çocukluğuydu dizlerinde kanayan / orta yaşını henüz aşmış bir kadın, takma dişlerine alışmaya başladı / fırıncının çırağı yıllar sonrasına üç iz taşıdı sağ elinin yanan üç parmağında / bir adam darlığa düştü varlıktan / “eşekten düşen ölmez; attan düşen ölür.” dediler / bildiler / elalemin lafı bir anayı kocattı / çanak antenler, açların çığlığını gizledi toklardan / haritada gezinen işaret parmakları vardı / uçaklar savaşa havalandı / ihtiyar, iki fidan dikti bahçeye / ölüme meydan okurca / “can suyu” dedi gözlerinin içi parlarken / genç kızın avuçlarına kınalar düştü / bir alyans yuvarlandı ahşap zeminde / yine al kınalarla askere uğurlandı iki genç / biri, hiç dönmedi / göçük altında üç gün kutarılmayı beklediler / olmadı / koca göbeklinin biri, kürdanla arsız arsız temizledi dişlerini / bir çocuk, maden işçisi olmamak için okumaya ant içti / küçük kız da beyaz bir gelinlik düşledi / bir sevdiği yoktu üstelik / ve petrole dikti gözlerini birkaç adam / kadın, gazeteci kocasına “görme” dedi / “çocuklarımız için” / “başkalarının evlat değil mi?” yanıtını alacağını bile bile / “ee, ne oldum demeyeceksin!” diyerek imada bulundu, her fırsatta hayat okulundan mezun olduğunu dile getiren geveze / günlüğü dört ekmekle on liraya fırıncıya çırak oldu / “milletin ağız torba değil” / “inanma” / “kızımızın akli başında bey.” diye fısıldadı kocasına / adam sadece yutkundu, gözleri tavanda / kurdeleler kesildi / iki yüzük birbirinden ayrılırken iki hayatın birbirine iştirildiği sanıldı / dört kişiydiler caddede / üçü sarhoş / topuğu kırıldı mini eteklinin / insanlık yardımına koştu / nasırlı avuçlarında üç biletle döndü işten / çocukları sevindirmek istedi / adam “namus” dedi yalnız / çekti tetiği / fırıncı avcunun yanığına /

gözünün yaşına bakmadı / azarladı çocuğu / banka hesaplarında paralar toplandı “yardım” diyerek / yine de / kaçınıcı çocuktur / açlıktan öldü bugün / içine içine ağladı / avuçlarını annesinden sakladığını sandı / gözlüğünü taktı ihtiyar ayakkabı tamircisi / beş liraya onardı kırılan topuğu / babasını yad etti / bir ülkenin kimi şehirlerine yağmur düştü / kim bilir hangi samimiyet hatrına / her acıdan sonra sıkı sıkı birkaç dışinden oldu kadın yıllarca / ve: / “Gerekli tedbirleri almadığı tanık ifadeleri ve denetçi raporları ile ispat olunan işverenin...” diye başlayan “36 yıl, 4 ay, 15 gün...” diye devam eden bir metnin altına imzasını koydu / üç parmağı yanık bir el.

O, kimsenin kendisini görmediği tül perdenin gerisinde, üzülmedi, ağlamadı, sevinmedi, gülmedi de -ifadesiz- sadece bizi izledi daima. Adı hayat.

MUSTAFA EVERDİ

KAMBER ACIKMIŞTIR BELKİ

Birden o güzelim halıda ıslaklık hissetti. Gezinen ayağı ıslandıkça, “bu su nereden sızıyor” diye, kaynağına yöneldi. Aramak da başlangıç. Beklemekten iyidir.

Bezlere koşturdu. Halıda gezdirip emdirdiği suları kovaya sıktıkça akan kirli sulara baktı.

Kan renginde. Şaşırdı. Kerbela’ya mı düştüm diye hüznü çöktü içine. “Vah Hüseyim” diye bir vird dolandı diline. Gözyaşları yuvasından oynadı. Kanlı gömleği gezdirildi Şam sokaklarında, diye zeynebî bir ağıda kalkacaktı neredeyse. Zeyneple birlikte. Mazlumlar birbirini anında tanır, görür görmez.

Kan mı bu, yoksa vişne sirkesini hangisi döktü diye çocuklara yöneldi öfkesi. Pataklamalı şunları, kaç kere söyledim, salona girmeyin, tembihleri. Dikkate almamazlık edemezler. Etmişlerse olmalı bir müeyyidesi. Yoksa yaptırım mıydı?

Okula giderken beslenme çantasında su kabı mı açıldı? Hüseyin’i susuzluktan öldüren, bunların su israfı... Şehirlerin...

Fazla saçılmıştı işlemeli örtüler sermekten, üzerine titizlenmekten. Nazara gelir böyle; değmişti bile işte. Bütün zenginlikleri salona yığarsan. Eşine çocuklara, yakın akrabalara yasaklanan ihtiram odası.

Düzen fikri, başkaları ne der korkusu salonu ağır, büyük bir emanet gibi saklamasının sebebi. Kim, ne zaman gelecektse.

Belki ayda bir misafir, ağır; vakt-i münasipte, erenlerin eşref saatinde; sonra bayramlarda. Uzak misafirlerin teşrifinde, önemli günlerde... Her an hazır olması endişesiyle, dağınık olamaz, pasaklı hiç. Orada burada eşyalar rastgele serpiştirilmiş, ne mümkün? Hazır kıta durmalı, davetlere, kabul günlerine tahsisli.

Salon; muhteşem mobilyaları, vitrinleri, aynaları, her sehpaye özenle yerleştirilmiş aksesuarları ile estetik bir tablo gibi dairenin tam ortasında. Yasak bölge, hane halkına. Sadece zorunlu geçiş ve göz atış belki, oturma odasına yönelince. İleriye gitmek ne mümkün. Sere serpe oturmak. Bin bir taksitle alınan canım eşyalar hor kullanılamaz, gündelik değil salon, kişilik. Dokunmak, kullanmak, doğal bir hayat alanı kılmak zinhar, büyük suç. Korunmuş aile vitrini. Hali vakti yerinde olduğunun delili.

Ev kadınından dekorasyon. Her gün yüzeyden temizlemek, haftada köşe bucak ayrıntılı bakım. Bir çağrı geldiğinde çantası bile kolunda hazır olmalı salonun, anında iştirak edebilmek için davete. Kabullere.

Mehdiye hazırlanan kısırak gibi... Bakımlı, albenili, ihtişamlı, tertip ve düzenli. Orada öylece muntazır. Muhtemel bir sürprize hazır; örtüleri çekince olağan günlük kullanım, gösterebilmeli. Ne zaman geleceği belli olmaz, misafirin. Hangi saatte, günde, vakti saadette. Gaipier için. Belki gariplere de, kuşkulu, kirletirler her kapiya dayanan salona alınmaz ki?

İçinde kabaran bir heyecan. Yerinde duramıyor. Yağmur öncesi bulutlar yoğun. Ha yağdı yağacak. İlk damla belki denizde; buhar olacağı sıcak dokunuş özleminde. Alâmetleri belirmişti, kimse farkında olmasa da. Bir iç çekişi, göz açıp kapatışı kadar yakın. Neden bu kadar uzak düştü.

Yalnızlığında biriken o hamarat kadın, mesaiye sığmaz. İşgüzarlıkta. İnsan bir işe yaramalı, oyalanmalı değil mi? Bu dekorasyon güzelliğine bir(kaç) tanık olmalı, gelmeli beğeni, takdir hatta hayranlık. Yoksa ne anlamı var bütün bu temizlik seanslarının, silip süpürme histerisinin. Her bir oyanın, nakışın, solmaz boya halıların, şile bezi örtülerin. Anaç kanatlar altına aşinaları almamanın.

Yanında kamberi ile geldi; Beklenen. Suyun çağlayanlarla yüksekten düşen sesi andıran bir konuşma.

“Erenlere lütfettiniz Can!”

“Aç mısınız efendim, ne alırsınız?”

Neden sadece kendisi var. Diğerleri nerede? Hane halkının. Bütün işler kendisine bakıyor, neden? Bari karşılamayı onlar yapsalar ya.

“Biz aç kalmadık; mahrum kaldık. Kamber bir-iki lokma yer belki. Kifaf-ı nefis eylesin, ikramınızla.”

Görünür bir heyecan, gizli bir telaşa açıldı eylemler. Neden herkes sakin. Bir kendisinde bu telaş. Hız, acele, memnuniyeti açık etme. Yüzünde tebessüm, gözlerinde ışıık.

Elişi nakış örtüler, vazolar, çiçek buketleri, camdan kuş bibloları toparlanınca kahverengi bir havaalanı gibi açıldı yemek masası. Yuvarlak. İki yanından asılınca ortaya çıktı, yarım daireler halinde gizli pistler. İnşirah buldu gönlü gibi. Sofraya konacak misafir turbo jetlere. Göklerden uçup gelen. İniş önceliğine sahip. Alçalmaya başlamış uçaklar bekletilemez; pas geçme ihtimali söz konusu bile değil. Her şey bu an içindi. Teyakkuz hali berdevam. Olağanüstü hâl ilan etti bütün duyularında.

“Bugün bize pir geldi” türküsü içinde tekrarlarana tekrarlarana zikrulbeyt olmamış mıydı?

Mutfakla salon arasında ne yoğun bir seyrü sefer başladı. Beş kişilik hane halkına katılan iki misafirle; tıkanan İstanbul trafiği gibi yoğun, kesintili hızlı gidiş gelişler. Gurmelerin bile tanımlamakta zorlanacağı peynir çeşitleri, zeytinler, tereyağı, bal, yumurta, sucuk-pastırma, doğranmış domates ve salatalıklar. Belirli günlere tahsisli çay takımı, kristal bardaklar, gümüş çay kaşıkları, kayık şeklinde tabaklar. Erenlerin mütevazı görüntüsüne zıt, zenginliğin göz

kamaştırıcı parıltısı. Godo'ya hazırlanan kudret sofrası. Mehdi'ye; Mesih'e. Gaip İmam'a.

Üzerindeki örtüler alelacele henüz kaldırılmış, daha dün alınmış gibi kabarıklık koltuklarda oturan misafirler. Yerleştikçe içine çekilen bir anafora kapılmış, mübarek bedenleri. Gittikçe iç dengesini bozar insanın; yayılmaya, dağılmaya, hayata katılmaya teşvik eden, yumuşacık minderler. Bağdaş kurup oturdukları kilim serili sedirlere inat gaflete düşüren rehavet zemini. Her an sefere hazır olmaktan koparan. Şişman, bingil bingil bir kadın sarılışı kuşatıyor erenleri. Koltuğa değil ev sahibinin kucağına oturmuşlar sanki. Denize atılan yastığın su aldıkça ağır ağır batışı gibi. Farkında olmadan, konforun hak edilen bir nimet olduğuna inandıran. Kelimeler de bizar; örtü kılındıkça duygulara.

Kamberin gözleri yemek masasında. Envaiçeşit yiyeceklere kaymasına rağmen erenler huşu içinde. Damla idi, karıştığı deniz kendisi oldu. Sert zeminlerde toprakla bütünleşen ayağı bulutların üzerinde kadife-pamuk ve süngerden bir yokluğa basmanın gafletinde. Üzerine çöken rehavete direnmekle meşgul.

Kamber, erenlerin sık sık sözünü ettiği sofraya kavuşmak üzere. Gözünü ayıramıyor. Kerbelalarda süren seyri sülûkunda susuzluk ve gıdasızlıktan ölmek üzere iken önlerine serilen evliyalar, erenler, pirlar, azizler hürmetine ikram edilen göksel sofra. Coşkulu bir hayret içinde, Tanrının dokunuşuna şahit olacak neredeyse.

Her şey tamam. Çay da hazır olmak üzere.

“Sofraya buyurunuz erenler”, daveti en çok koltukların yumuşak gafletine gömülen babayı zıplattı. Kamber bile geç kaldı onun yanında. Şükür doğrulabilmişti, ayağa kalkıp dinlemek de lütfedildi, adım atacak güç ve kerameti de yerinde. Alınmamış elinden ikramlar, korkularına rağmen. Keramet verildiği lütufla kaybolur sonra. İkramlar da emanet.

Masayı koruma ordusu gibi kuşatan yüksek arkalıklı sandalyeler gürültülü çekilişlerle oturmaya elverişli hale geldi. Bu yüksekliğe yerleşmek insanda hükmetme, ezme, emirler yağdırma nefsaniyeti verse de nimet, Allahın ikramı; yaklaşmak lazım limana. Yalnız olmak da bir yere kadar. Denizlerin özlemi de karaya ulaşmak. Sınırlarını görebilmek için. Şehre gelen pirların büyük imtihanı. Hızlanan çağın icazetnamesi, koşmakla kazanılır. Durmak, yavaşlamak ne mümkün.

İkramın bolluğu ev sahibinin mükrimliğinden. Sahip olduklarına şükretmesi lazım. “Yerine biz hamededelim, ikram yapandan çok bu duyguyu veren Mükrim'in adıyla” Besmeleden önce istiğfar bu yüzden erenlerdeki. Gaflete düşüren kesreti vahdetle aşmaya çalışıp Vahid'e sığınarak.

Yüreğini cimrilik yönetmesin.

Cömert niyetler taşısa da.

Ev sahibi mutfağa yöneldi. Çay oturmuştu. İkram kıvamına ermesi için defalarca çaydanlığı öpmek zorunda kalsa da. Sevgi katmak, demlikteki çay-

dan önemli. Dem’lenmek; zamanlanmak, zamanı sindirmek. Hakikat zamana rehinli çünkü. Geçmiş ve bugünü sinesinde toplayan. Dem, tavşan kanı rengiyle zenginlik katıyor nimete. Demlenmek, zamanın kıymetlenerek akıp gidişine, insan-ı kâmile ima. Çay bu yüzden aziz. Erenler dervişler katında hürmete layık. Sevgi dokunuşları çaydanlığı bir yüreğe çevirdi, kuru muhabbeti ıslatan olabilme şerefiyle. Demir, cam, porselen bu yüzden dem’lik olur; el içine çıkabilme gücü veren bir bütünleş. Erenler arasında bir yakınlaşma.

Yalnızlığın da usandığı zamanlar olur. Yüreğe oturan yumruk gibi hıçkırıkça çıkmaya yekindir. İşte o gün bugün. Ev sahibi bu umutta. Duvarlarla konuşmaktan, bir parçası olmak üzere kuşatılan av misali.

Zil çaldı. Ürperten bir çığlık. Ambulansların tehlike sinyalinin andıran, kara bir habere davetiye çıkaran uyarıcı melodi. Ansızın, beklenmeyen. İrkildi birden. Misafir, haneyi şerefendirir, ikramdan geri kalmamak için ev sahibi tatlı bir telaş içinde. Telaşın ortasında felaket tellalı. Bir ihtimalden öte hiç beklenmeyen, hatta istenmeyen. Olabilirdi belki ama şu an değil. Yöneldiği önemli hizmetin aksaması, oyalayan meşguliyet. Angarya, belki kötü bir haber. Yüzü bu yüzden asıldı, hafif bir öfkeyle.

Dış kapıyı açtı. Siyah eski giysileri ile bir kadın, yanında bir oğlan çocuğu. Mahcup yere bakıyor. Gözlerinde fer yok. Işığı gözlerinizi kamaştırmıyor. Zilletten çok hüznü hatırlatan bir kader kurbanı. Kerbela’dan arta kalan, sürgün ordusundan.

“Suriyeli bunlar” diye bir gazaba yönelmekten son anda sarfinazar edip burun kıvrırdı. Daha bir asıldı yüzü, öfkeyle mosmor olmak arasında.

Sesini yükseltip azarlamak isterdi. Misafirleri düşünüp frenledi, baldan tatlı öfkenin çağrısını. Hiçbir şey demedi. Yok saydı. “Müsaid değilim” lütfunda bile bulunmadı. “Allah versin” de diyebilirdi. Aklında misafir, çaydanlık, ikramın gecikmesi. Ne tebessüm ne sert bir kelime çıktı; yok saydı, orada olduklarına, görüldüklerine. Varlıklarına cevap veren bir ses, yüzünden, elinden, dilinden bir işaret gelmedi. Hicrana düştü yeniden Kerbela.

Kapıyı yüzlerine kapattı. Biraz sert itmişti demek. Gaarç diye bir kapanma, reddedilmenin çığlığı. Dünya bile mahcubiyetinden gözlerini yumdu. Yok saymak insanlığın inkarı. Bu insanlara ne oluyor diye hayrette dünya. Utandı mekân oluşundan. Yörüngesinde kayıp giderken homurdandı bile.

Mutfağa sığındı. Masaya koyacağı altlık bir elinde, demlikle çaydanlığa sarıldı diğeriyle. Boş kalmamalı hiçbir el. Hele böyle bir günde. Taşımali içeri. Sıcak buğularla dökmeli kristal bardaklara. Gümüş kaşıklarla karıştırmalı, erenlere afiyet.

Salonu girince kalakaldı öylece. Bütün ihtişamına, masa üzerindeki nimetlerin bolluğuna kinaye gibi ıpıssızdı içerisi. Nereye gittiler, nereden çıkıp? Daha güpegündüz. Karanlığa saklanmaları muhal. Oyun oynamaları da. Yer de yarılamaz çünkü beton.

Boşluk duygusunu dolduramadı içinde. Zaman dondu. Yüreği eşit bir bakışla dağıldı salona. Büyük boşluğu aşamadı, orada asılı kaldı. Eşyalarla kuşatılmış, üzerine yürüyorlar sanki. Duvarlar insafsız, katı; insanoğlunun gafleti gibi.

Çaydanlığın yorduğu kolunu taşıyamaz oldu, hiçbir insana dokunamadan. Özge canlara ikramda gecikmeye bulamadı mazeret. Özür için bir yol. Yoksa erenlerin ziyareti bugün değil mi diye bir şüphe düştü zihnine. Yanılmış mıydı yoksa? Acele mi etmişti; temenni mi?

Cömertliğin havuzu delinmiş, su sızdırıyor salona. Canım mobilyalara, İran halılarına. Şimdi bu şişer, kabarır, iz bırakır diye hafakanlar bastı. Bir an önce kâğıt havlularla emdirmeli suyu. Sonra ovmalı, leke bırakmasın diye. Sanki çaydanlık üstten ve alttan taşıyor sularını; havanlara dökülür gibi. İnsanın pişmanlığı tokmakla dövmesi, yoldaş kılmaz ki erenlere. Şimdi Dicle'ye nasıl bulsun bir yol; karışmak için bir ırmak. Yatağı değiştirilmiş. Yokluğa akıyor, gelip salona yol bulmuş.

Eğildiği yerde haliya sürttüğü bez yıprandı, havlandı, eksilmeye başladı. Boşluk duygusu ha deyince gitmez. El işle meşgulken gönül dostla oynaşta nasıl olabilir? Islak bez göze de sürülmez ki. Gözyaşları yol bulur yüzdeki çizgilerde. Halılara damlaya damlaya göl olmaz elbette. İnsan olmaya niyetlenir aktıkça. Sonra hayret geldi ardından.

Havalar da ısınmadı gitti. Bu kadar nem, mobilyalara zarar, diye düşündü.

HATİCE EBRAR AKBULUT

ÂDİL BİR DÜNYA İÇİN

Günlerdir üzerindeki ağırlığı atamıyor, kendini bir türlü toparlayamıyordu. İşine adapte olmada üzerine yoktu oysa. Ama son günlerde konsantre mekanizmaları bir hayli bozulmuştu. Böyle zamanlarda kütüphaneye kapanırdı hep. Annesi ondaki garip hâli sezinlediğinden şahsî kütüphanesine değil, Millî Kütüphaneye kapanmayı tercih ediyordu. Millî Kütüphanenin karanlık havası ve birbiri ardınca uzayıp giden boş masaları, sessizliğin en koyu kıvrımlarında gezindiriyordu onu. Bir gün sonra sessizliği ve sessizliğini hınca boğacaktı nasılsa. Şimdi bu sessiz ortamda düşüncelerinin sesini duymalı, bir hukuk öğrencisine yaraşır şekilde hareket etmeliydi. Saate bakmak için sessize aldığı cep telefonunu çıkardı. Annesi defalarca aramıştı. Aranmak, merak edilmek kendini özel hissettiriyordu; bazen de aranmak huzursuzluk veriyordu işte. İnsan böyle anlarda mengeneye sıkıştırılmış, elleri kelepçelenmiş gibi oluyordu. Kendisinin konsantre mekanizmaları ne kadar gevşemiş, bozulmuşsa, annesinin kontrol mekanizmaları da o derece kuvvetlenmişti.

Ağır adımlarla indi kütüphanenin merdivenlerini. Birazdan metroya binecek, uyuklayıp duran, sinik bir vaziyette oturan, alık alık etrafa bakan, hangi kadına sarkıntılık edeceğinin hesabını yapan... bir sürü sorumsuz ve gereksiz insanla karşılaşacaktı. Bunlar yaşamasa da olur diye geçirdi içinden. Metrodaki insanlarla ilgilenmemek için kulaklığını taktı. Kulağında çalan coşkulu müzik eşliğinde, bir gün sonrasını hayal ediyordu. O gün belki de gençliğinin en özel günlerinden biri olacaktı. Ona göre insanların çoğu sorumsuz ve basit kaygılarla yaşıyordu. Kendisi gibi olan biraz insan vardı. Onlarla bir gün sonra meydanda toplaşacak, bir vücut gibi olacaklardı. Bunun heyecanı hiçbir şeye benzemiyordu. Gamsız ve bencil insanlar topluluğu günden güne artıyor, kendisi gibi sorumluluk sahibi ve eylemci insanlar azınlıkta kalıyordu. Hoşlanmıyor da değildi azınlık olmaktan. Azınlık olmak, her zaman ayrıcalıklı olmak anlamına geliyordu. Bir yerlerde çoğunluğun baskısı altında bulunan azınlıklar, bu durumu tersine çevirebilir, çoğunluğu dizginleyebilirdi. Buna bir de annesini inandırabilseydi.

Anahtarları çevirecekti ki annesi kapıyı açtı. İkisinin yüzünde de kelimeler uçuşuyor, annenin gözlerinden akan kelimeler, kızının yanaklarında birikip şişen kelimelere karışıyor. Dudaklar devreye girse, ikisinden birinin ağzından çıkacak olan bir kelime olası bir tartışmayı başlatabilirdi. Yine de dayanamıyor

anne. “Bu şekilde davranarak bir yere varabileceğini sanıyor musun, soruyorum!” Eğer gitmezsem, kendimi hiç affetmem. Düşünceden ve eylemden kaçmak hükümlerin en ağırını giymek, suçların en büyüğünü işlemek demek. Benim o eyleme katılmamam, âdil bir dünya düzeni için çaba sarf eden insanları yalnız bırakmam onlara ihanet etmem demek. Şimdi sen söyle, sen böyle davranarak nereye varabilirsin? Hayatın bu evden ibaret. Her günün sonunda pişirdiğin yemeğinle ve temizlediğin evinle ev halkını bekliyorsun. Bencilsin, yalnızca kendi aileni düşünüyorsun. Bu evin dışında da bir dünya var, bizden başka insanlar da yaşıyor bu hayatta. Sen bunu görmüyorsun. Onlar için tasalanmıyorsun. Varsa yoksa bu ev! Söyle, bu şekilde nereye varabilirsin?

Kızının ağzından çıkan kelimeler, bir ateş gibi yakıyordu annenin ellerini, ayaklarını, kalbini... Kendi elleriyle büyüttüğü, birlikte adımladığı, beraber üzüldüğü sevindiği küçük kızı, neler söylüyordu.

Ben senin en güzel zamanların heba olmasın diye...

Geleceğin parlak olsun diye...

Hayatını boşa harcama diye...

Nafileydi. Eylemcilerle et ile tırnak olmaktan başka arzusu yoktu kızının. Ancak böyle yaşadığına inanabilir, varlığına ancak bu şekilde ihanet etmemiş olurdu. Annenin telaş dolu sesi, odaya doluyor, pencerelerden taşıyordu. “Hadi tutuklanırsan, hadi göstericilerin üzerine ateş açılsa... Herkes, ellerinde pankartlar yoluna devam ederken sen bir yerlerde yığılıp kalırsan...” Hep bencilsin işte! Ben başıma gelecekleri göze aldım. Ama sen hiçbir şeyi göze alamıyorsun. Sadece senin olanı düşünüyorsun. Güzel olanın dikenli ve engebeli yolların ardında olduğunu söyledin durdun yıllarca. Ben senin bu söylediğine inandım, bunu yaşamımın bir parçası hâline getirdim. Sen bununla bile övünmüyorsun. Senin gibi evlerinde oturanlar, dikenli yolları nereden bilecek! Engebeleri aşmayı nasıl göze alacak! Ben alıyorum işte.

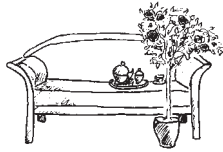
Yüreği dilim dilim oluyor annenin. Kendi doğurduğu, yetiştirdiği kızı, şimdi karşısında bambaşka biri gibi duruyor ve elinden hiçbir şey gelmiyordu. Yüzüne kapıyı çarpıp odasına kapanan kızına karşı hiçbir şey yapamıyordu.

...

Yüzüne çarpılan kapının etkisiyle nasıl uyuduğunu anlayamadı. Çarpılan kapının etkisiyle açmıştı gözlerini yeni güne. Kızını bugün son görüşü olabildi, sapasağlam evden çıkan kızı yaralanmış, sakatlanmış olarak dönebilirdi. Belki de görünüşte sağlam gelecekti eve, ama ruhunun aldığı yaralar... Onlarla nasıl baş edecekti? O kalabalıkla birlikte hareket etmek uğruna gözden çıkardığı tek bir şeyini, o kalabalık telafi edebilecek miydi? Musibet kimin başına gelirse onun başı yanacaktı, geriye kalanlar yoluna devam edecek, musibete yakalanan kaderine terk edilecekti. O kalabalıkta kendi kızı ya da başka biri

ölse, sakatlansa sorumlusu kim olacaktı? Kim yardım edecek, kim ilgilenecekti? O coşkulu kalabalığın coşkusundan zerre nasibi olmayacaktı ölenin, yaralananın... Yüreğini yalımlar kaplamışken elinden bir şey gelmemesi ne kötüydü. Aklından geçenleri kızının isyankâr kalbine anlatabilseydi keşke.

Perdeleri kapalı odasının içinde bu düşünceler duvarlara çarpıp yine kendine dönerken kızı dış kapıyı çarpıp çıktı. Hırlısı da hırsızı da, namuslusu da namussuzu da, mazlumu da zalimi de, masumu da haini de... Herkes daha âdil bir dünya için meydanları aşındırıyor! Genç genç insanların cesaretleri hoyratça kullanılıyor. Gençler tutuklanıyor, gençler ölüyor. Hepsisi daha âdil bir dünya için...

BETÜL OK

YİTİRMEK

Abdullah Harmancı'nın Sıkı Tut Serçe'yi adlı öyküsüne zeyl...

Sıkı tutuyorum serçeyi. Bu kez uçup gitmesin. Telefonda çoğalan ses, Sonun kalp atışlarıyla yarışıyor âdetâ. Gözlerim uzun süre sonra gözle-rinde buluşuyor. Masanın üzerinde otuzu aşkın yunus balığı. Bizi seyrediyorlar. Merve, ben telefonu kapatmadan kapıya yöneliyor. Öyle hızlı iniyor ki, kapı-cıyla beraber beni de duymuyor. Merdivenleri üçerli beşerli iniyor. Evet bunu da abartıyor olabilirim. Zaten ben hep öyle yaparım. Onu yakalıyorum. Son kez gözlerini, ellerini... Dalgın olduğum vakitler ya da başımı sola yatırıp ne olaca-ğımı düşünürken hissettiklerimi hissediyorum. Onun telaşlı tavrı zamana yenik düşüyor. Beni hem bırakıyor hem de bırakamıyor. Dedim ya işte nemenem bir haltsa hayat! Ben o halı yiyemiyorum. O yiyecek... Polis memuru, apartmanın kapısında bekliyor. Adalet, üniforma, cennet, cehennem, hata, günah, sevap, aşk, sevgi... Tüm ikilemler zihnime doluşuyor.

İçimde biriktirdiğim sözcükler, kelimeler, imalar, yazdığım şiirler, oku-duğum kitapların vurucu cümleleri, ayrıldığım sevgililerimin giderken ki ikna edici sözleri, zihnime kazıdığım, yarın bir gün lazım olursa diye her akşam tek-rarladığım bütün ritimler, çözülmesi zor bir düğüm olup kalıyor. Ben kalıyorum Merve kalmıyor. Telaşla, biteviye kaçmak istiyor. Bana bakarken daima acıyor, daima vazgeçiyor. Daha az evvel soluklandığın kapı bizim evimizin kapısı değil miydi? Masadaki yunusları da görmemiştin. Onu kandıramazdım, o da beni. Kimseye tek bir söz etmedim. Onlar mutlu olsun istedim. Ama her şeyin farkındaydım. Her şeyin farkında olmaklığın cehennemindeydim.

Bu nasıl gidiş ya Rabbi. Şimdi bu olanlar sürekli beynimde yuva kurup, bes-lenen şüphenin meyvesi miydi? Gök bana ceza mı kesiyordu, yoksa piyango bileti bu yıl bana mı vurmuştu. İçimdeki sızının, kalbimdeki taşıkardinin, mide bulan-tımın, geceleri uyuyamamanın sebepleri birer birer yok mu oluyordu. Üzerimden büyük bir yük kalkarken, içim mi boşalıyordu. Ona gitme diyemedim, kaçma. Ne yaptıysan hallolur, olanda hayır vardır diyemedim. Hayır benim dilimde bazen manasız bir nidaya dönüşüyor, bazense ilahi gibi şakırdanan ritmik haller alıyordu. Sabırsa bana anadan yapıştırılmış bir yeti gibi 40 yıllık hayatımı süslüyordu.

Merve'nin elleri hâlâ ellerimdeydi. Donup kalmıştım. Gözlerini hafif kırışan şakaklarımda gezdirdi. Sonra kirpiklerini kırıştırtarak ta içime baktı. Korkuyordu

ama aynı zamanda da bir demir sağlamlığıyla yere basıyordu. Ellerim bir silahın metali gibiydi, buz gibiydi. Onun yumuşak ellerini kavramış bir hoyratlıktan başka işe yaramıyordu. Merdivenlerde ılık bir ıssızlık. Her an bir bomba patlayacakmış da binanın altında kalacakmışız gibi bir duygu. O da ses etmedi. Ellerini ellerimden kurtarıp, trençkotunun belindeki tokayı aceleyle bağladı, bağrını kapatarak uzaklaştı. Ne kalmıştı. Hep dediğim gibi: Yitirmek! Bulmak AMA yitirmek... Belki de bulmak İÇİN yitirmek... Sevgi sözcükleri, okuduğum onca şiir, mide krampları, gelecek planları, otobüs biletleri, ödünç alınmış ve her defasında yüzüne çarpılan borç kâğıtlar... Sana hediye edilmiş bir hayat... Yok olmayacak mıydı sonunda? Bu bir sır, bir giz değildi. Öyle olsaydı bile, giz bir sanat dalıydı, ben ise bu sanatın daima izleyicisiydim. İnsanlar yalancılık, dolandırıcılık, palavralarla kendi sanatlarını ustaca icra ederken, ben tıpkı çocukken yaptığım gibi onları gözlerimi kısarak izlerdim. Hiç ses etmezdim. O zamanlarda da sesim boğazımda düğümlenir, uzaklara gitme isteğim artardı.

Hiçbir şeyi sahiplenemeyişim ve bu evrene ait değilmişim gibi saf oluşum eksi puan mıydı? Yaşıtlarım kahvelerde taş dizerken, şingirtılı masalarda karıkız muhabbetleri yaparken, yoldan geçen kızlara ıslık çalarken; o kitabı açıp okuduğum için miydi tüm bunlar? Bilmiyorum. Bilen birisi var mı yine bilmiyorum. Bilmek ister miyim onu da bilmiyorum. Şöyle uzaktan bakınca yakışıklıyım aslında. Merve benim hep sempatik olduğumu söylerdi. Gözlerimin elasında kendine dair izler gördüğünü. Bir kadın başka ne isteyebilirdi değil mi? Aslında ağzım da iyi laf yapar. Gerekli yerde güzel cümleler kurabilirim. Özellikle ayna karşısında. Evlenmeden önce Merve'ye de güzel cümleler kurardım. Sahi bir imza mı bağlıyor insanın ağzını. Belki de hak etmedi ne bileyim. Ben zaten böyle şeyleri bilmem. Ama iyi severim. İdarelik değildir hiçbir duygum.

İçimde dönüp dolaşırken laf hep serçeye geliyor. Ansızın avuçlarıma düştüğü anda nasıl sevmiştim onu. Yüreğim nasıl küt küt atmıştı. Hissettiğim o sıcaklık, içime doğan güneş, sahiplenme ve ait olma duygusu. Aynı zamanda uçuşta isteği, özgürlük kavramının belleğime ilk bilinçli girişi. Hatırlıyorum nasıl da sevinmiştim. İçimden koşar gibi... Hep böyle olur(du)... Büyüyünce hiç hissetmemiştim bu duyguyu. Acaba Merve hızla uzaklaştığı şu kapılardan sonra böyle bir hisse kapıldı mı? Benden ayrılıp, elimden kaçıp bi asmanın yaprağına mı konacaktı? Ya da bir bülbül gibi kafeste mi şakiyacaktı artık. Allah herkese hak ettiğini yaşatmıyor muydu sonuçta.

Merdivenleri teker teker çıktım. Derin bir nefes aldım. Bu dünyaya yitirmek için geldiğimi tekrar anladım. Yarın bir gün beni yolda izde görecektik dostlarımla düşündüm. Onlar da tıpkı yakını ölen kişiye yaptıkları gibi, küçümseyici bakışlar atacaklar bana. Umrumda değil... Kapı açık kalmış... Nasıl hızla çıktı isek.

Telefonun ekranında cevapsız aramalar... Ufak, bana her zaman sevimli gelen mektup işareti. Kırmızıya basıyorum. Reddediyorum arayanları. Merve'nin numarasını rehberden siliyorum. Onu bir anlamda yitiriyorum. Evet evet tam da böyle oluyor. Telefonu tepesindeki düğmeye basarak kapatıyorum. Hızla perdeleri çekiyorum. Radyonun sesini açıyorum. Masadaki yunuslara göz atıyorum. Mandallar... Hayatları birbirine tutuşturmaya yaramıyorlar. Hiçbir zaman onlardan oluşan M harfini yazmayacağıma dair o an yemin ediyorum. O an birçok şeye yemin ediyorum. Bir türkü çalıyor içli içli. Bir serçe konuyor balkonun demirine, (bu kez) sahiplenmiyorum. Elimi dahi uzatmıyorum. Gömlek cebimden yarısı bitmiş sigara paketini çıkarıyorum, içeri geçiyorum. Bugün evde içeceğim sigarayı. Hem de oturma odasının tam ortasında. Dumanı derin derin içime çekiyorum... Ama sahiplenmiyorum... Yağmur ince ince yağmaya başlıyor. Günün anlam ve önemine uygun bir hâl alıyor bulutlar. Çarpışıp duruyorlar gökyüzünde, içimdeki "yalnız"lık ve dışımdaki "ben" in birbiriyle çarpışması gibi. Sigara ağzımın kenarında puroya özenerek duruyor. Böyle zamanlarda Western yıldızları gibi hissediyorum kendimi. Bütün yabancılıkları kuşanıyorum bu gece. Yüreğimde kirliliği bir müzik. Burası Agora meyhanesiii, burda yaşanırırırır aşklarınnn en şahanesiiii... Bu gece benim gecem, bu gece bizim gecemiz...

MEHMET MUHARREM AKÇA

KORKU YILLARI

Yıllar sonra çok pişman olduğunu itiraf etmiş olsa da Şerif Amca'nın bir ruhu olup olmadığını düşündürecek kadar soluk ve iyice kırışmış yüzü, her nedense içindeki pişmanlığı pek yansıtmazdı. Onun huyunu suyunu bilenler için oldukça sıradan ve gereksiz bir haberden ibaretti kulaktan kulağa dolaşan bu söylenti. Zaten o da etrafta olup biteni umursamaz, kimseye eyvallah etmeye gerek görmezdi. Hatta dedikoduların ayyuka çıktığı bazı akşamlar içki içip kendini kaybettiği anlarda bile yine konuyu aynı hikâyeye getirir, sekse-ni aşmış yaşlı bedenine inat bir anda gençlik yıllarına, çok eskilere giderdi. Kimseyi umursamayan bu tavrı çoğu zaman ona acıyanları bile çileden çıkarırdı. O ise onun bir şekilde her şeye karşı bağıışıklık kazanmış tepkisiz haline şaşanlara küçümser gözlerle bakıyor, ardından:

“Abartacak ne var bunda? Acıya da alışıyor insan!” diyordu.

Son günlerde yeni bir meşgale edinmiş, marangozluğa merak sarmıştı. Bir hevesle koca malikânenin sekiz on metre uzağındaki eski kümesi tamir edeyim derken kümesin yanında kendiliğinden oluşan tezgâhı benimsemiş, sekseninden sonra terzilikten marangozluğa terfi etmişti. Komşuları kadar, ikide bir mutfağından çıkıp yanına gelerek başında dikilen karısı da ona ters ters bakarak hep aynı sözü tekrarlıyordu:

“Bunadın mı sen?”

Yaşlanmasına yaşlanmıştı ama bunamışlığı falan yoktu. Keser, çivi, gres yağı, testere derken ağzı keskin bir balta satın alıp ortası oyulmuş iki kütüğü de altlık yapınca açık havada çalışmak hoşuna gitmişti. Artık akşama kadar bahçede çalışıyor, çürümeye yüz tutmuş tahtaları yeniliyor, oyalanıyordu işte. Yıllarca kumaş kesmekten, dikiş dikmekten, ölçü almaktan bıkmıştı. Şimdiye kadar içinde niye daha önce böyle bir hevesi olmamıştı, ona yanıyordu. Sanki gençlik iksirinden içmiş gibi canlanmıştı. Sonraki günler, komşuların da ufak tefek tamirat işlerine el atmaya başladı. Bahçede, ıhlamur ağacının gölgesinde çalıştığını görenler, başına toplanıp keyifle çalışmasını izlemeye koyuldular. Başta karşısında durup kendisine boş boş bakanlara kızsada sonraları alıştı, hatta onlara yarı gerçek yarı uydurma hikâyeler anlatmaktan hoşlanır oldu. Günler sonra artık iyi bir anlatıcıya dönüştüğünü gördükçe kendine yeni bir tarz oluşturmaya bir mecburiyet olarak gördü. Çok geçmeden de başardı bunu.

İyi bir hikâyeye yaşanmışın içinden yarım kalmışlıkları, yaşanmamışlıkları bulmalı ve onları yaşıyormuş hissi vermeliydi dinleyenlere. Duydukları bir düş

olsa bile onları mutlu etmeli, hayalin ötesine aşırımalıydı. Bu da ancak masalsı bir süslemeyle mümkündü. Gerçekler, onun hikâyelerinde büyü bir masala dönüşmeliydi. Sonra biraz da merak duygusu kamçılandınca gözler fâl taşı gibi açılıyordu. Araya bir de kavuşamayan âşıklar, gizli buluşmalar ve ayıp şeyler ekledin mi ortaya en güzel hikâye çıkıyordu. Kızlar da erkekler de en çok baş başa kalan iki kişinin yatağa girince neler yaptıklarını anlatan öyküleri belli etmekten kaçındıkları bir ilgiyle dinliyorlar, dinlerken kızaran yanaklarının onları ele verdiğini unutuyorlardı. Yaşlılar ise gençliklerinden ve el değmemiş anılardan, bakire kızların körpe tenlerinden dem vuran masalları can kulağıyla dinliyor, sanki cennette hurilerle yaşayacakları ebedî gençliklerini özlüyorlardı. Onları böyle heyecana kapılmış gördükçe içten içe seviniyor:

“Herkesin içinde sakladığı bir düşü vardır mutlaka!” diyordu.

O uzun anlatılarına ara verdiği yorgunluk anlarında Şerif Amca, çoğu zaman kavurucu sığağa rağmen, onu bir ermiş yüceliğiyle dinleyenlere bakar, anlattığı masalsı öykülerin sonuna azıcık da olsa hüznü eklemeyi ihmal etmezdi. Hüznü duygusu, zaman içinde anlattıklarında bir imza niteliği taşır, tuhaf söylenceleri ona has kılar hâle geldi. Bu gizemli hüznü, avarı kaçırmış, hatta etkisini kaybetme noktasına gelmişse bir müddet susar, ardından fısıltıyla konuşur, meraklı dinleyicileri için arada güzel ve etkileyici şeyler söylerdi.

“Zaman, derdi, çabuk geçiyor. Biz ise hep peşinden koşuyoruz kahpenin. Durmayı bilsek, o peşimizden gelecek aslında.”

O yaşlı haliyle her gün, hikâyeler uydururken hakikaten de büyü bir şekilde zaman çabuk geçer, ağaçlar çiçeğe durur, toprak yeşillenir, dereler çağlayarak akar, bahar yağmurları sel olup taşardı. Güneş, her şeyi ısıtır, kuşlar şarkı söylerdi ama Şerif Amca, hep aynı soğuk yüzüyle o koca kütüğün üzerine oturur, esasına yaslanarak düşüncelere dalar, daldığı o derin denizlerden çıkmak bilmezdi. Derin bir “of” çekerek titreyen sesiyle bir an, onu dinleyenlere merhametle bakar, yüreğini sızlatan, hatta içini bir kurt gibi kemiren o şeyi pat diye söylerdi:

“O tokadı atmayacaktım, derdi, nedenini bilmiyorum, ama çok fevri davrandım.”

Gerçekten de o akşam, kendisinin de şaşırdığı bir aceleyle saman alevi gibi parlamış, her nedense çok fevri davranmıştı. O akşamı mümkün olsa da hiç yaşamamış olsaydı ne güzel olurdu. Bazen o anı unutmış olmayı diler sonra da “keşke” derdi.

“Zamanı geri almanın bir yolu olsa!”

Küçük, lakin içinde hep ince bir sızıya dönüşen o kısacık an, zaman şeridinden silinebilseydi. Belleğinde yok olan her şey gibi o an da unutmaya çalıştıkça her saniyesi daha bir belirginleşen, belirginleştikçe eziyete dönüşen

vesvese yumağı gibi içinde giderek büyüyor, büyüdükçe aşılmaz bir engele dönüşüyordu. İkide bir aklına geldikçe:

“O akşamı hiç yaşamamış olsaydım!” diyordu.

O akşam, yaşı ilerledikçe silinmekte olan belleğini giderek kuşatıyordu. Güneşin batarken oluşturduğu kızılık kaybolmadan önce, asık çehreli Baba, hane halkını avluda toplamış, büyük küçük herkesi içtimaya çıkan askerler misali tek sıra halinde karşısına dizmişti. İnce yüzü hep olduğu gibi gergin ve soğuktu. Aklından neler geçirdiğini bilmek pek mümkün değildi. Kadife kumaşla parlatmayı ihmal etmediği cilalı rugan ayakkabıları, ütülü gri pantolonu ve beyaz gömleği titizliğini belli ediyordu. Elindeki kırbacını havada savurup şaklatırken gözlerini kırptı. Dikleşmiş ak saçlarındaki kumaş parçaları tüy gibi uçuşurken boynundan hiç çıkarmadığı mezurası kısıcak bir an düşecek gibi oldu, ama düşmedi. Baba, her zamanki kartal kadar keskin ve soğuk bakışlarıyla askerlerine büyük savaş emrini verecek komutan edasıyla durdu. Sanki suçluyu yakalamış gibi gözlerini dikti.

“Ateşi sen mi yaktın Musa?”

Musa, bu suçlama karşısında afalladı, ancak tavrını değiştirmeden bir süre uzun bir cevaba hazırlanıyormuş gibi bekledi ve keskin bir inkârla cevap verdi.

“Hayır Baba!”

Sebebini bilmedikleri bir yargılamada sanki kurşuna dizileceklermiş kaygısıyla ürpermişlerdi. Baba, kırbacını sallayarak bir sağa bir sola yürüdü, kendisine bakan gözlerde bir suç emaresi aradı.

“Doğru mu söylüyorsun?”

“Evet!”

“Peki, parmağındaki o siyah leke ne?”

“Mürekkep!”

“Mürekkep mi? Yirmi üç yaşındasın ve sen beni bir çocuk gibi kandırabileceğini mi sanıyorsun? Bu eve hiç mürekkep girmedir. Bu evde hiçbir zaman gerekli olmayan mürekkep şimdi hangi günahın işareti sayılmalı?”

Baba, öfkeyle oğlunun üzerine atıldı. Eli avını izleyen kartalın giderek açılan siyah kanadı gibi havaya kalktı. Gri gökte çakan göz alıcı bir şimşek gibi Musa’nın yüzüne indi. Musa, suratında şaklayan elin kızarttığı yanağı pembeleşirken hangi sebeple yediğini çözemediği bu ani tokat yüzünden sendeledi. Zümrüt yeşili gözleri ateş kızılı bir renge dönüşmekteydi. Bir an kendisini tuttu, gençliğinin damarlarından taşan deliliğine rağmen sabırla susmayı bilmiş, içindeki yılmayı dizginlemişti.

Şerif Amca, uykudan uyanmış gibi irkildi. Ne zamandır kütüğün üzerinde oturuyordu, hatırlamaya çalıştı. Uyuşukluğundan kurtulunca esasına yaslanarak doğruldu. Ortılığı bilinmez bir sessizlik kaplamış, sükût sanki her yere sızmış,

ruhlar dâhil her şeyi esir almıştı. Oğlunun kitap yazmakta olduğunu öğrendiği günden beri suratı daha da asılmıştı. Gözlerdeki suskunluğu bozmayı göze alamayınca malikâneyi andıran eve yöneldi. Terzihane olarak kullandığı alt kattaki odasına gidecek, sakinleşmek için kumaşların arasında en az birkaç saat geçirecekti. Yıllardır böyleydi ve huyu yaşına rağmen pek değişmemişti. Ne zaman hoşuna gitmeyen bir şey yaşansa saatlerce odasından çıkmaz, ya kumaşları raflara yeniden dizer, ya da iplik kutularını elden geçirirdi.

Baba yadigârı üç katlı malikâne, tam bir labirenti andırıyordu. Her katına köşeli ve keskin uzanan dik bir merdivenle çıkılıyordu. Malikâne ev değil fabrika gibiydi. İlk katta soğuk ve çalışkan Baba, kalıyordu. Deste deste kumaşlar, boy boy makaslar, türlü renkte makaralar, tozlu bir tezgâhtan oluşan oda, eve atölye havası katıyordu.

Eşi Fadime Hanım, mutfakta oturuyordu. Üç gelini de ayrı telden çaldığı için işler yaşlı haline rağmen ona bakıyordu. Kocasının alıştığı hallerini umursamaya niyeti yoktu. Ağır adımlarla sandalyesinden kalktı. Akşama yemek yapmalıydı. Sürekli meşgul gelinler, evi alt üst eden torunlar, her katı ayrı dağınık koca malikâne onu fazlasıyla yormuştu. Yıllardır sessiz bir anne olarak varlığını sürdürdüğü bu koca evi bir türlü istediği gibi şekillendirememiş, sonunda pes edip odalara çekidüzen verme arzusundan vazgeçmişti. Belki artık koca bulamayacaklarına iyiden iyiye inandığı iki kızı eve çekidüzen verir, malikâne kadın eliyle güzelleşirdi, ancak kızları da bu dağınıklığa daha küçükken alışmışlardı. Hatta üç gelinin üçü de bu dağınıklığa teslim olmuş, ayak bastıklarından beri bir kez olsun evi çeyizleriyle süslemek gibi bir uğraşıya heves etmemişlerdi.

“Sizi gidi yaramazlar, azıcık uslu durun, yoksa hepinizi çingeneye veririm.”

Oradan oraya koşturup duran torunlarının Çingene lafından korktuğu yoktu. Evi alt üst ediyor, çoğu eşyayı kırıp döküyorlardı. Azarlamakla onları korkutamayacağını görünce sesini yumuşattı:

“Yamacıma gelin, size bir şey söyleyeceğim!” dedi.

Torunlarının çevresinde toplandıklarını ve kuzu gibi uysallaştıklarını görünce gülümsedi. Yemenisini düzeltirken ak saçları ortaya çıktı. Çocuklar, ısıltılı gözlerle onu bekliyorlardı. Yediden yetmişe kim olsa fısıltıyla söylenen bir şeyi içinde büyütüyor, onu ulaşılmaz bir sır zannediyordu. İnsan hep aynı tuhaflıktaydı. Ergenliğe girdiği ve alımlı bir kıza dönüştüğünde ona yaklaşan komşu kadın, falanın oğlu seni çok beğenmiş” diye kulağına fısıldadığında eli ayağına dolaşmış, heyecandan yerinde duramamıştı. İlk işi bu haberi gözünde büyütmek, delikanlıyı gönlüne düşürüp, içindeki aşk ateşini tutuşturmak olmuştu. Oysa o çocuk karşısına çıkıp “sana sevdalandım” dese o an kesinlikle suratına tükürür-

dü. Ufak bir fısıltı, aklını çelmeye, gönlünü sevdaya düşürmeye yetmişti. Kınalı eliyle ağzını silerek sanki bir sır veriyormuş gibi konuşmaya başladı:

“Tavuklar, kümese yumurtlamıyor artık. Kendilerine başka bir yer bulmuş olmalılar. Bahçeye çıkın, her yeri arayın. Kim holluğu bulursa ona kaz yumurtası pişireceğim.”

Çocuklar, bahçeye koşarken erinerek de olsa ayağa kalktı. Dizlerinde ve omzundaki sızlamalar uzun süren ağırlara dönüşmeye başlamıştı. Akşama ne pişireceğini düşünürken aklına küçük oğlu Musa düştü. Musa, son günlerde odasına giriyor, neredeyse tüm gününü, o daracık odada geçiriyordu. Kapıyı vurup içeri girdiğinde oğlunu yazı yazarken gördü. Kamışı, mürekkebe batırıyor, kâğıtların üzerini harflerle dolduruyordu.

“Napıyorsun oğlum, de hele!”

“Yazıyorum ana!”

“Bu genç yaşında daracık odaya hapis kalmak da ne demek oğlum? Dışarı çık, hava al, akranlarınla gez!”

“Ben yazar olacağım. Odam dar belki, ama benim içimde kocaman bir dünya var.”

“Çocukken bize Allahın ilk emri “oku” derlerdi. Ol yavrum. Kitap yaz. Herkesin savaştığı kan revan bir dünyada sen yazar ol. Hiç olmazsa eline kan bulaşmamış olur. Ol da âlimler öldü, kitaplar toprağa gömüldü. Senin de başına bir iş gelirse?”

“En büyük savaşlar, kitaplarla başlar ana, ama korkma. Bu savaş meydanlarda değil yüreklerde olacak. En büyük düşman cahilliktir çünkü.”

Musa içindeki zehri döktükçe, Fadime Hanım, korkuya kapılıyordu. Oğlu, meydanlardaki kavgaları aklına taşımıştı. Elindeki kamışla kendini büyük bir komutan sayıp her şeye karşı savaş açıyordu. Yüreğine ateş düştü, tedirgin oldu.

“Sen yazma oğlum, gençliğini yaşa!” diyebilirdi.

“En büyük savaşları kitaplar başlatır ana.”

“Ben cahilim kuzum, ne desem eksik kalır, lakin gel sen anacığını dinle!”

Bu sırada odaya Şerif Amca girdi. Anlaşılan konuşulanları duymuş olmalıydı. Oğluna yaklaştı, yüzünde acımayla karışık bir şefkat vardı.

“Attığım tokat işe yaramamış anlaşılan, dedi. Biz yıllar evvel, silahları gömdük, kitapları sakladık. Şimdi sen ölüyü hortlatmaya mı niyetlisin?”

“Silahları gömdünüz, ya kitaplar? Onların suçu neydi? Ben söyleyeyim: Onlar için kitaplar silahlardan daha tehlikeliymiş demek ki!”

“Kitapları da gömdük, çünkü ilim ayağa düştü, âlimin kıymeti kalmadı, kitap cahilin elinde oyuncak oldu. Sen şimdi kaleme sarılıp kitap yazdın öyle mi?”

“Öyle baba!”

Şerif Amca, masadaki kâğıtları eline aldı, sayfaları hızlıca çevirdi. Harfler, karıncalar misali dizilmiş, mana denizinden inciler taşıyordu. Kâğıtları iki eliy-

le sıkıca kavradı. Tam yırtacakken durdu. Gözlerini kısarak ilk sayfaya titizlikle işlenmiş yazıları okudu:

“Hayat Kitabı

Gören gözüm, işiten kulağım, tutan elim olanın adıyla başlarım.”

Kâğıdın hemen altında belli belirsiz bir leke ilişti gözüne. Şerif Amca, o lekeyi kokusundan tanıdı. Gözyaşı. Oğlunun alev almış yüreğinden düşen bir damla, kâğıda iz bırakmıştı demek. Kâğıtları masaya bıraktı. Sustu, yutkundu. Bir zamanlar kitapları gömdüğü o yeri hatırlamaya çalıştı. Sessizce ağladı. Kitapların kokusunu özlediğini hissetti. İlk işi kazmayı sırtına alıp onları toprağın bağrından çıkarmak olacaktı.

“Gözyaşı, duaların en masumudur” dedi odadan çıkarken. Onunla yıkanmış satırlar ise en güzel kitap.”

Atölyesine doğru ilerlerken heyecandan yüreği sıkıştı. Babasıyla kitapları yumuşak naylonlara sarıp sandığa doldurdıkları o bahar gününü hatırladı. Jandarmalar evi basmadan sandığı gömmüşlerdi. Savaşın kahramanlık destanlarıyla çıkan bir millet, kitaplar sandık sandık toprağa gömülürken niye susmuştu? Niye razı olmuşlardı böyle bir kadere? Kitaba hürmet onu unutmak mıydı? Nasıl ödenirdi uykuyu terk eden âlimlerin hakkı? Gözleri kararır başı dönerken duvara dayandı, bir yandan ağlıyor, bir yandan kendi kendine aynı şeyi tekrar tekrar söyleyip duruyordu:

“Bir nesil uyanmış uykudan, lakin biz kitapları çıkarmakta geç kalmışız!

Hem de çok!”

NUMAN ALTUĞ ÖKSÜZ

KİMSESİZLİK

Savaşa doğmuş tüm çocuklara...

Masmavi bir gökyüzünün altında uyanmak... Baba sesiyle, anne öpüşüyle, kardeş dürtüşüyle, evlat neşesiyle yataktan kalkmak... Bir parça güneşin düştüğü camdan sarkarak sabahı selamlamak... Yemyeşil ağaçlardan dökülen bahar tozlarını yakalamak... Avuçlarımı burnuma dayayıp şeftali yahut zeytin kokusunu göğsüme doldurmak... Benim coğrafyamda olmaz mı böyle şeyler? Ya da olmayacak mı?

Kafamı göğşe doğru dikeyorum karanlığı görüyorum, babasız evlerin sabahlarında kardeş hasretlerine uyanıyorum, kara bulutların hapsedtiği güneşin görünmediği camlarda acılara selam duruyorum, baharın uğramadığı şehrimin ağaçlarından ölü yapraklar topluyorum, avuçlarımı burnuma dayadığımda kan ya da barut kokluyorum... Benim ülkemde olanlar hep böyle şeyler. Benim gibiler mutlu bir günle tanışmayacak mı?

Sana soruyorum, sana Elif! Kimim var ki senden başka? Yoksa sen de mi unuttun beni? Anamın öğüdü, babamın emaneti... Söyle bana; duvarların yükseldiği, tankların ezip geçtiği, bombaların çukurlar eştığı bahçelerde gülen yanaklı çocuklar oynamayacak mı?

Seni suçlamak ne haddime? Suçlu benim dünüm, bugünüm ve yarınım. Kabahatli benim atam, benim babam, benim kardeşim. Neden kara bulutlara esir düşen güneşi özgür kılmadılar? Niçin gökyüzünü maviye boyamadılar? Dilleri yabancı, gözleri kinli, elleri tetikli insanlar bahçelerimize doluşurken niye göğüs gerip birlik olmadılar? Ben kanlı yaşlarla yanaklarıma sevdiklerimi defnederken bir yudum ümit olup neden yüreğime akmadılar veya akmıyorlar?

Çok soru sordum biliyorum anamın öğüdü, babamın emaneti. İnan ki yalnızlıktan... Bir insan olsa bana el uzatacak, seni de baş tacı edip hepimizi sırtlayacak... En azından hüznümüze omuz verecek birisi...

Yok!

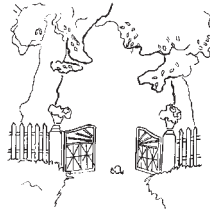
Atamın haziyesi, kardeşimin ilk nefesi ile dolu öz vatanımda kimsesizim. Kimsesiziz! Sen de yapayalnızsın Elif! Dünün töhmeti atalarımın omuzlarında, bugünün kabahati ise kardeşlerimin. Çünkü bizi kurşunların kucığında kimsesiz bıraktılar Elif.

Anasız kızlar, babasız oğlanlar, evlatsız kucaklar fişkırıyor topraklarımızdan. Çocukluk yok, kadınlık yok; hep adam olmak zorundayız hayatta kalmak adına. Şükrediyoruz açlığa ve susuzluğa; namusa namlu uzanmadıkça!

Medeniyetin kıtasında horlanıyor, vuruluyor, katlediliyor. Duvarlara sapanlarla gedikler açmaya çalışıyoruz. Milyarlık nüfusun analarımızın karınlarındaki ceninlere saldırışına karşı koymaya çabalıyoruz. Kuklalarına devletler kurmak isteyen demokratik insanlar tarafından güpegündüz boğazlanıyoruz. Vatanımızda sahipsiz, kardeş bağında isimsiz, yaban elinde teröristiz...

Görüyorsun değil mi Elif! Hayat bize her gün hayal gömdürüp, ölüm doğuruyor.

İşte bütün bunlar kimsesiz oluşumuzdan.

SALİM NİZAM

MÜYESSER KENDİNİ ASTI

Müyesser uçurumun tam kenarındaydı,
 Kenarındaydı tam uçurumun Müyesser.
 Baldıranın bir dalıydı hayata tutunduğu,
 Tutunduğu hayata dalıydı bir baldıranın.
 Kocasıyla tartışmıştı sebepsiz,
 Sebepsiz tartışmıştı kocasıyla.
 Oysaki sadece mutluluktan istediği,
 İsteddiği mutluluktan sadece oysaki.
 Müyesser kendini ağaca astı neden?
 Neden astı ağaca kendini Müyesser?

Çocuktum. Evimizden biraz uzaktaki dedeme annem her öğün yemek gönderirdi. Edincik'te Kılıçlı Cami Yokuşu Cuma günleri çevre köylerden namaza gelenlerle dolup taşardı. Bu camide bildim bileli imam elinde kılıçla hutbe okumaya çıkardı. Sırf bu kareyi görebilmek için herkes keskin rutubet kokusuna bile aldırmadan bu camide toplanırdı.

Annem dedeme götürdüğüm yemekleri dikkatli taşımam konusunda sürekli beni tembihlerdi. Elimdeki sefer tasını taşıırken çok dikkat etmezdim. Aklıma hep bir şeyler takılırdı. Yeni aldığım güvercinler, komşumuzun köpeği Palloş, Aysel Ablamın tele astığı çamaşırlar ve Müyesser Teyzem. Bazen sakarlığımdan olacak yemekleri, salataları, turşuları hep yollara dökerdim. Her akşamüzeri kargacık burgacık yollarda bir otomobilin geri dönemeyeceği dar çıkmazlar, zeytin bahçelerinden dönen yorgun yevmiyecilerle ve odun yüklü merkeplerle dolu olurdu. Eğer aylardan bahçelerin renk renk kasımpatılarla dolu olduğu kassımsa küfeler bahçelerden yeni toplanmış zeytinlerle taşardı.

Pencere önlerinde yıldız çiçekleri, vapurdumanları ve fesleğenler bulunan iki katlı cumbalı evler sarmaş dolaş uyurdu. Şadırvanın hemen yanındaki dar sokaktan görülen pür huşu içindeki mezarlık sanki ninemin anlattığı uhrevi âleminden çıkagelirdi. Bayram günlerinde mezarlığa gider, sararmış otların arasında babamın mezarını arardık. Annem oraya mezarlık yerine servistan derdi. Oradaki yosun tutmuş somaki mezar taşlarına ve elif elif servi ağaçlarına bakan sokağımız; her akşamüzeri çığırktan satıcılarla; kapı önlerinde tentene ören, gergef işleyen, çekirdek çitleyen ve goygoy yapan kadınlarla dolu olurdu. Bu kadınların yanlarından sürahi eksik olmadığı gibi mevsimine göre de taze meyve bulunurdu. Ben en çok kiraz mevsimini severdim çünkü Müyesser Teyzenin

üzüm bağından yeni toplanmış kirazları yemek ya da kulağıma küpe yapmak onulmaz bir zevkti.

Sıcak yaz günlerinde mahalle lodosta öğle uykusuna yatarı. Annem, eğer öğle uykusuna yatmazsam sokaklarda dolaşan andıkların, tarangoguların, hasanabdalların bizi alıp bilmediğimiz yerlere götüreceğini söylerdi. Korkudan, ablaımlarla beraber hiç istemesek de öğle uykusuna yatarı. Tam bu sırada Müyesser Teyze'nin canhıraş çığlıkları bizi öğle uykusundan kurtarırdı.

“Komşular yetişinnnn! kurtarın beniiii!”

Hepimiz telaşla dışarı koşardık. Temmuz güneşinde kerpiç duvarın üzerinde biten sararmış otların arasından Müyesser Teyzemin birbirine karışmış grileşmiş saçlarını belirirdi.

Karı koca arasına girilmez derlerdi ama bütün mahalleli Müyesser Teyzenin imdat çığlıklarına dayanamaz ve hacı yeşiline boyalı porta kapıdan geçerek bahçedeki ulu nar ağacının altında toplanırdık. Artık Kocayemişlerin Mustafa Amca'yla Müyesser Teyzenin kavgalarına iyice alışmıştık.

Zavallı kadıncağız hemen hemen her gün mahalle gazetelerinde dokuz sütuna manşet oluverirdi.

“Ne olmuş Müyesser'e. Bu gecede mi kocasıyla dalaşmış?”

“Gene dayak yemiş. Yazık kadıncağıza!”

“Tüh tüh tüh! Yazık ki ne yazık gülmedi garibin yüzü. Kan içinde kalmış yüzü gözü.”

“Bu akşam da dikkatli olalım komşular! Gözünüz nar ağacında olsun. Aman Müyesser kendini asmasın!”

“Bir de şu adama bakın ne keyif. Zevk ve sefada herif; gecenin leylisinde Ablanın Yeri'nden dönüyormuş çakırkeyif.”

“Ablanın Yeri'ne mi gitmiş? Gene paracıklarını o aşufteye mi yedirmiş.”

“Olmaz olsun dostlar. Bir de adam diye geziyo böylesi.”

“Bostan korkuluğu ayol. Başına taş düşsün bunların.”

“Afet'miş adı.”

“Hem de ne afetmiş. Yanında bir iki garson kız da çalıştırıyormuş. Kaşı gözü oynuyormuş aşuftenin. Paralı adamları üst kattaki bakır başlıklı yatağa atıyormuş.”

“Kaç ocağa incir ağacı dikti, kaç ocağın köküne kibrit suyu döktü, kaç ocağı emdi yuttu.”

“Hiç Allah'tan korkmaz mı bunlar. Adam olacak kişi gider mi bunlara, çocuk çocuğunun rızkını verir mi hiç böyle ucuz karılara.”

Yazık Müyesser'e yazık. Dayanamaz oldu artık. Taşıyamaz oldu bu yükü garip. Bugün Kocayemişlerin Mustafa yine yok ortalarda. Gene gitmiştir Ablanın Yeri'ne.

Yazık Müyesser Teyzeme. Sabaha kadar kocasının yolunu bekleyecek. Ak-lını kaçırarak kadın bu adamın elinde.”

“Vuramadı herifin kışına tekmeı.”

“Soğana yumruğunu vurup yesin ama bu adamı çekmesin.”

“Deliye döndü Müyesser. Gül gibi sararıp soldu.”

“Boş boş bakıyor divane.”

“İntihara kalkışır yine.”

“Kendini asacak yer arar.”

“Bahçedeki nar ağacını da kesmeli.”

“Ah komşular bu böyle ne zamana kadar sürecek?”

Zavallı Müyesser Teyzem dayanamadı da. Kaç kere intiharın eşiğinden döndü o günden sonra. Konu komşudan fazla ilaçları toplayıp içmeye, kurban bıçağıyla bileğini kesmeye, çatıdan kendini atmaya ve yine her zamanki gibi kendini nar ağacına asmaya kalkmış.

Haber vermiş diyorlar, mahallede herkese; Edincik’te sağır sultan bile duymuş intihar edeceğini. Sağa sola haber salmış, Düzçalılar Mahallesi’ne bir iki çocuk yollamış. Tüm kasabalı gelmiş. Hacıyeşiline boyanmış portadan girdiğimizde bir de ne görelim. Müyesser Teyzemin bahçesi yine kalabalık. Nar ağacından yine bir ip sarmakta ve ipin ucu Müyesser Teyze’nin boynunda:

“Gelmeyin, sakın gelmeyin üstüme. Yoksa kendimi asarım.”

“Durun Müyesser Hanım!”

“Durun Müyesser Teyze.”

“Durun Müyesser Ahretliğim.”

Kalabalığın arasından yükseliyordu tüm bu sesler. Yüzlerde endişe, korku ve telaş. Bir yandan da Müyesser Teyzemi ikna etme çabaları. Kocayemişlerin Mustafa Amca’yı yine dükkandan çağırmışlar. Beti benzi atmış korkudan. Müyesser Teyzemin tam karşısına dikmişler adamı ve özür diletmişler ondan. Mustafa Amca, bir de bilezik yapacağına dair söz veriyor, halkın noterinde. Müyesser Teyze çıkarıyor boynundan ipi. Alkışlar kopuyor birden, bravorlar yükseliyor:

“Bravo Müyesser Hanım”

“Bravo Müyesser Teyze.”

“Bravo Müyesser Ahretliğim .”

Akşamüzeri kuyumcуда görmüşler onları. Bir bilezik daha takmış koluna Müyesser diyorlar. Adamı soyup soğana çevirdi, diyorlar. Adamcağıza ak gün göstermedi diyenler var.

Bir zaman sonra Kocayemişleri Mustafa Amca, Müyesser Teyzem bir daha kendini ağaca asmasın diye bahçedeki bütün ağaçları kestirmiş. Bir tek kavak ağacı kalmış bahçenin ortasında. Kavak ağacına da kendini asacak değil ya. Hem bu ağacı Rumeli’den gelen babası dikmiş. Demirci Ustası Nizamettin Aga’nın hatırasıymış. Eskiye rağbet ettiği söylenirdi hep Mustafa Amca’nın.

Bazen uzun zaman geçer Müyesser Teyze’nden ses seda çıkmazdı. Herkes onun akıllandığını düşünürdü. O, kiraz mevsimi geldi mi neşelenir, zeytin paralarını bugün için sandığında saklar. Mahallenin tüm kadınları, kızları, kızanları, Gakçı Behçet’in dolmuşuna toplanır Gönen Panayırı’na giderlerdi.

Gönen Panayırı’ndan hemen sonraki Perşembe gecesi Kılıçlı Cami’de mevlit vardı. Taştumbak Kadriye’nin elli ikisiymiş. Annem beyaz mahramasıyla gi-

riyor içeri. Yeni diktirdiği feracesini askıya asıyor. Pavlov'un köpeği gibi şartlanmış. Annemin yeleğinin cebinde gözümüz. Akide şekerleri taze, ktır ktır. Yüzümüzde dingin bir gülümseme. Tam yataklarımıza girmişken dışarıda Müyesser Teyzemin sesi:

"Yetişin dostlar ölüyorum!"

Mahalde bir telaş bir koşturmaca. Dar sokaklarda bir uğultu bir panik... Herkes Kocayemişlerin Mustafa'nın evine koşturuyor. Kimi ter içinde kimi kan revan içinde kalmış. Bayram yerine dönmüş avlu. Mahallenin delisi de, delilerin yenisi de orada. Altıkarış üzümü asmasının altına en son gelen çift yeni evlenmiş.

Samanlık kalabalıkla dolmuş. Keten ipten idam düzeneği kurulmuş. Herkesin dilinde aynı kelimeler: "Müyesser kendini asmış!"

Dayanamıyor artık bir kadın bağıyor:

"Nerde kalmış Kocayemişlerin Mustafa'nın adamlığı?"

Bu kadına bu hiç yapılır mıymış? Müyesser Teyzem keten iple asılır mıymış!

"Çekil şurdan bacaksız." diyor birisi. Samanlık kapısından içeri girerken beni bir köşeye ittiriyor.

Az sonra düştüğüm yerden kalkıyorum. Üstümü başımı silkeliyor, toparlanıyorum. Samanlıkta çürümüş karpuzlar, balkabakları... Karanlıkta büyümüş gözler...

"Çok şükür Allah'ıma." diyor kalabalıktan bir ses: "Yaşıyor. Bu sefer de kurtardık." "Kurbanlık koyun gibi ipin ucundan aldık."

* * *

Aradan yıllar geçti ortaokul, lise bitti. Üniversiteyi kazandım başka şehirlerle gittim. Artık dedeme yemek götüremeyişime üzölmeme de gerek kalmamış. Geç söylediler. Dedem zeytin toplama zamanı ölmüş.

Ne zaman telefon kulübesine gitsem ve annemi arasam bana hep Müyesser Teyzemden dem vurdu. Kocayemiş Mustafa Amca'mın haltlarından, kumar oynayışından, Afet Ablayla maceralarından. Fanfinifinlonlarından. Duyduklarına artık Müyesser Teyzem dayanamaz olmuş. Feracesini üzerine geçirdiği gibi soluğu Afet'in Yeri'nde almış. Meyhanenin camlarını yere indirmiş.

Edincik'te zeytinyağı fabrikalardan çocukluğumdan beri aşına olduğum o rayihalar yayılırken, annemin beğendiği kızla evlendim. Adı Leyla. Düzçalı Mahallesi'nden. İyi anlaşıyoruz. Zaman nasıl geçiyor anlayamıyoruz. Peş peşe iki çocuğumuz oldu. Biri kız, biri erkek. En son Antalya Akseki'de göreve başladım. Annem hemen hemen her gece telefonda. Müyesser Teyzem kafayı iyice bozmuş, diyor. Elinde bir sepetle kapı kapı dolaştığını söylüyor. Yumurta istemeye başlamış kasabalıdan. İki kol bileziği olmuş.

Göreve iyice alıştım. Okulda zaman yoğun geçiyordu, evde çocuklar... Annemin haberleri artık kabak tadı vermeye başlamıştı ama en son gelen habere inanamadım. Telefonun ucundaydı annem ve ağlıyordu. Her zamanki gibi değildi sesi. Titriyordu. Onun ağlayışına yüreğim dayanmıyordu. Ahize düşüyordu elimden. Annemin tiz sesini duyuyordum şimdi. Kocayemişlerin Mustafa Amca ölmüş.

AYŞE YALÇIN

ARZU'NUN GÖZLERİ

“يَلَهُمَّ الْأَمَلُ”

(İnsanı) bitmez arzunun oyalaması

Xwstinê wan ewan didine para da.

Hicr Sûresi

Ne zamandı, hatırlamak şimdi. Baharlardan geçmiştik. Yalnız geçmiştik. Yaz başıydı. Dünya eski dünya değildi. Ve biz bir kırılma noktasının eşiğinde. Gezi Parkı'nda insanlar. Yürüyenler ve duranlar. Polisler. Haberler. Her gün üzerimize bomba gibi bırakılan fotoğraflar, yorumlar. Siyaset. Gerilen yüz çizgileri. Suskun tek bir insan görmedim. Hepimizin söyleyecek sözleri... Olanların benimle bağlantısı. Olanların Suriye ile bağlantısı. Olanların Amerika ile bağlantısı. Olanların bizimle bağlantısı. Seninle bağlantısı. Direniş günlerinde aşkla bağlantısı.

İki insan arasındaki kısacık bir karşılaşmanın bu kadar katmanları olabileceğini düşünmüyordum. Bu kadar çok okumaya müsait bir yapıya dönüşebileceğini... Ama işte ordasıdır. Önünü alamadığın bir akış vardır. Senden dünyaya doğru. Tek bir kelimeden yola çıkarak: ÖZÜR.

Özür dilemenin haysiyeti Güzelliği. İçtenliği. Ve o dönüş. Biliş hali. Hakikati kabul etmenin. İnsanlığını kabul etmenin. Aramızdaki fark. Senin büyüklüğüne rağmen, okumuşluğuna ve rahatlığına. Açılımların Allah dilemedikçe işe yaramayacağını biliyordum, öğrenmiştim.

İki insanın karşılaşması. Benimle bir insan arasında. Benimle bu ülke meseleleri arasında. Benimle bu dünya arasında. Benimle Allah arasında.

Örüntü.

Boyumdan büyük.

Sessiz ve derin bir ırmak akışı.

Yıldırım'ın dik yokuşunda, sisler arasında, hasta değilsin ama kalbin telaş telaşa... Veremli bir hasta gibi göğsünde hırıltılar, bir şehrin sisleri içinden, bir görünüp bir kaybolarak, o şarkıdaki gibi yaramaz bir çocuğun elinde tedirgin, kurtulmak için kanat çırpın, kanatları yorulan bir usfur kalbin... O şehirde.

*/Yokuş inerken de nefes nefese kalabilir insan/**/Dayadın mı başının ateşini o soğuk mermerlere/*

Benim şehrimde, dışından bir hikayenin. Ama nasıl sanki ben, sanki ben çıktım o yokuştan ben indim, Arzu'nun peşinden ben koştum, yetişemedim, nefes nefese, sislerin içinde kaybettim O'nu, sonra tekrar buldum, tenimde ter ve soğuk.

Sen nefes nefese kalıyordun Arzu'nun peşinde. Arzu'nun siyah göz kalemiyle iyice belirginleştirdiği gözlerini görüyordum ben her gün. Arzu konuşurken, elinde sigarasını tutarken dudaklarını kemiriyordu biteviye. Ölü gibi oluyorum diyordu sürmezsem. Ben uyurken de o gözlerini belirgin kılan siyahlıkla mı uyuyor diye merak ediyordum.

Arzu için o büyük şehirden geliyordun.

Nefes nefese kalıyordun.

Ben hergün Arzu'nun gözlerini görüyordum, Arzu o gözlerle sana bakıyordu. Konuşurken dudaklarındaki çizgiler derinleşiyordu Arzu'nun. Ahenkle, sıra sıra belirginleşiyordu. Senin için kaldığın otele geliyordu. O yokuşu öfkeden, belki heyecandan, belki sonuncusunda endişeden iyice kıvrımları belirginleşen dudaklarını kemirerek çıkıyordu. Arzu'nun kısa, diz altı siyah etekleri vardı, gözlerinin siyahıyla uyumlu.

Ben de nefes nefese kalıyordum, yetişme telaşıydı benimkisi, olmam gereken yere zamanında yetişme telaşı. Yıldırım'ın o yokuşundan her sabah yalnız. Hep bir çok kitapla. Ağırlıklarla. Kendi varlığım kendime ağırlık nefes nefese kalıyordum. İyi puanlar alıyordum. Ben takip etmezken başkaları takip ediyordu aldığım puanları. Zor soruları haftalarca üzerinde düşünerek zihnimden kendim çözüyordum. Takdir ediliyordum. Sonuçsuz bir çaba. Engelli bir koşu gibi. Sınıf arkadaşım dindar nurlu arkadaş beni hocaya şikayet ediyordu, o ne tam çocuksu ne de tam erkeksi tuhaf gülüşüyle, "Hocam" diyordu "Bizden bir selamı esirgiyor". Ben bir şey demiyordum. Bir kadın bir erkeğe selam verebilir mi bunu tartışıyordum zihnimde, bir kadın bir erkekle dost olabilir mi bunu düşünüyordum, olabilsin istiyordum, ayetler vardı... Delilim olsun istiyordum. Nur yüzlü tuhaf gülüşlü arkadaş beni yarı şaka yarı ciddi hocaya şikayet ediyordu. Ben o zaman da konuşmasını bilmiyordum. Zelal ziyarete geliyordu, derste olunca bir not bırakıp gidiyordu. Bilal ziyarete geliyordu, derslane müdürü onu odasına alıyordu. Çekingen ama zihnimde o ayetin rahatlığı, kendimden emin Bilal'le Yeşil'e yürüyorduk. Müdür arayı uzatmayın diyordu Bilal'e, benim yıllar sonra haberim oluyordu. İçimin kargınlığı geçmiyordu. Yağmurlar yağınca benim halamdan kalma ebrulu ince örtüm yapışıyordu yüzüme, camdan dışarı bakıyordum, kimse görsün istemiyordum, yağmurlu günleri sevmiyordum, yağmur saçların üzerinde durduğu gibi durmuyordu örtü üzerinde, Arzu saçlarını kazıtıyordu, dershanenin WC sinde örtüsünü açıp herkese gösteriyordu, ben uzaktan bakıyordum, Arzu daha çok filmlerdeki o kızlara

benziyordu, Ben yabancı bir film seyrederek gibi izliyordum, dudaklarının kenarında konuşurken oluşan kıvrımlar bana kederli geliyordu, gülümsüyordum sadece, belki o zaman gülümsemeyi bile bilmiyordum...

Müdür arayışı uzatmayın diyordu Bilal'e, uzatılacak bir ara yoktu, velisiydik birbirimizin o kadar

Zelal geliyordu ben derste oluyordum, not bırakıyordum.

Arzu'nun siyah kalemle çerçevelemiş gözlerine hayretle bakıyordum ben Zelal'le Bilal'i Yeşil'e ağırlıklarımınla yalnız yürürken görüyordum, ama tanı mıyordum.

Sen o büyük şehirden geliyordun, nefes nefese kalıyordun, Arzu senin için son defa o yokuşu çıkıyordu, şehre sis çökmüş oluyordu, sabah vakitlerinde, şehirlerarası yolculuk yapacak bir acemi yolcu otobüsün camından yürüdüğün caddenin sabah boşluğunda seni fark ediyordu. Serin oluyordu. Gözden kaybedinceye kadar seni izliyordu, şiirsel bir şeyler oluyordu kalan geride, sen kayboluyordun sonra.

Arzu saçlarındaki karı gördü mü bilmiyordum, Arzu şiirini okudu mu bilmiyordum, Arzu dilini öğrendi mi seninle uzun konuşmak için bilmiyordum.

Ben karlı fotoğrafların arkasına "şarkı söylemeyi de öğrenirdim" diye notlar düşüyordum, mutluluk resmediyordum gecikmiş, zamansız, yaşına uymayan heyecanlarla; ne saadet diyordum sevdiği şarkıyı biliyorum ve gülüyordum.

Sonra bahar. Gözlük camlarımda buğu, baharı hatırlıyordum, coşkuyla öğrendiğim kederli kelimeleri; keser, kûr, tenêf... Bir dili böyle seviyordum. Bir dil kederli kelimeleriyle benim oluyordu, varlığıma ekleniyordu. Virginia Woolf çizmişti, renkli çiçekler; coşku, pembe, canlı yeşil ve griler kederimdi benim, umut vardı ama acık pencereden içeri dolan, deniz feneri vardı. Gördüklerimi resmedebilirdim ama duyduklarımı nasıl gösterebilirdim sana?

Senin üzerine kar yağıyordu, saçlarında kar taneleri durmuştu, yüzylardır ordaydın sanki, hiç dinmemişti o kar, sanki dünyanın bana çok uzak bir yerinde o kar hep yağıyordu, ben fotoğrafa bakıyordum, gözlük camlarımda buğulanıyordu.

/Derdi olmayana adam denmez demişti. Ben aşık olmuştum./

Fotoğrafların arkasındaydı uzun cümlelerle anlatılmayacak olanın kısıtı, karlı fotoğrafların arkasında... Karların arasına saklamak seni, beyazlığın içinde bir nokta siyahlık sen... Sesin kış günlerinin soğuğu. Ama yine de güvenli. Şiir vardı. Ben şiir yazmıştım. Dağlar vardı şiirde, yar vardı, vurmak vardı kendini şehirlere, kar yoktu, bozkırdı şiirim, sarılıktı ufka doğru genişleyen.

"Sen bana yar demezsin/Sen beni yar bulmazsın/Ben dağ bulamam çıkacak/Vururum kendimi şehirlere."

Keklik Türküsü 'ydü. Malina 'ydı. Faşizmdi iki kişi arasında başlayan. Önemli bir geceydi.

Önemli bir geceydi ve karar vermek gerekiyordu. Araf mümkün değildi. Ya mutluluğu seçecektim ya mutsuzluğu, senin saçlarında kar vardı, sanki dünya öyleydi, kış bir mevsim değildi.

Dünya hâliydi o fotoğraflar, dünyada başka bir şey mümkün değildi. Gözlüklerim buğulanıyordu baktıkça.

Bir geceydi. Önemliydi. Saâdet ve şekâvet. Ne mümkündüyse, mümkün olan ne idiye sadece o... İmkânsız kelimesi üzerine bir araştırma. Emkene-Yumkinu-İmkân ve Huva Mumkin. Ama değildi.

Tek tek yerinden ayırdım fotoğrafları. Kar durdu. Mutluluğa doğru adım attım, albümü dağıttım, kelimeler parçalandı, saçlarında hâlâ kar vardı, sen ufak bir leke gibi dağıldın kar içinde, bölündün, parçalandın, son kedersiz tango, başlamadan biten, kulaklarımda hala, duyurabilir miyim? İnandırabilir miyim seni;

İstiklâl'de Cezayir Cafe'de oturup bekledim seni.

Sesin orda kalmıştı, bekledim.

Hemen kapının önünde.

Kapı açılmadan bir an öncesinde, bir adım geride.

Hoşça kal demeden bir nefes öncesinde.

/Kar nefes nefese bırakır insanı/bir sevgilinin şarkı mırıldanması/ merdivenlerden koşarak inerken caddeye/ Güneş bir tarafta/

Hemen öncesinde o beraber ilk adımın, caddenin kalabalığına karışmadan hemen orada.

Sesin vardı, bekledim.

Keser kur e yâre min...

Kar tanesinin tadı nasıldır biliyor musun sen?

RÜMEYSA ÖMEROĞLU

ÜSTÜME KAHVE İÇİN

Kaşığı masada, olması gerektiği gibi kendi tabağının kenarında değildi. Oysa bütün kaşıklar tabakların yanlarında bir miktar boşluk bırakılarak dikkatle yerleştirilmişti. Tamam, alinganlaşmıştı fakat bu da ne demekti. Sofradaki kaşıklara tek tek gözlerini sürdükten sonra, kendi kaşığında durdu. Kaşık karşılık verdi, yükseldi, tabağın içine yol aldı. İçini doldurup, tabağa bir kez sürtünüp, ağız hizasına kadar geldi. Şaşkın mıydı yoksa burnunun ucundan kaşığı görmeye çalıştığı için mi gözleri birbirine yaklaşmıştı bilinmez. Gıcırtiları duyulurken, sensörlü kapı çabukluğu beklenemezdi ondan tabii. Kaşık, ağzını açınca dek bekledi onu. Ne sıcak ne soğuktu çorbası. Kaşık ağzında kalan birkaç dişine çarparak çıktı. Kaşığı tutan genç kız elini, işte o zaman fark etti. Tamam yahu, alinganlaşmıştı kabul. Naz etmeye müsait her durumu da değerlendirecekti elbet. Dudaklarını buruşturup, “Doydum!” dedi. Şimdi bu ütüsüz ellerine, genç bir kızken sigarası puzzle parçası gibi yerleşiverirdi. Papatya desenli kahve fincanı hemen her gün randevuluydu dudaklarına. Hatırı sayılır (sayıyla 40 yıllık) dostu kafein, doktorlara göre onun düşmanıymış! Kulaklarını hastanenin yatak örtüsünün altına saklayıp, o sesi duymamaya çalışırken, içtiği son kahvenin tadını aradı midesinde. Varlığını hissetmek istercesine elini karnına koydu. Ayak sesleri yanaştı kendisine. Elleriyle karnındaki elini tuttular. Evine döndükten sonra, günlerce yalnız kalacağı bir vakit kolladı. Üniversitedeki torununun mezuniyet töreni için hepsi dışarı çıkınca, o da çıktı evinden. Akşamüzeri herkesten önce döndü. Nefes nefese yatak odasına girdi. Pencereden sokağa göz atıp, yalnızlığından emin oldu. Masasına bir kâğıt bir kalemle döndü. Kapı açıldığında işi bitmişti. Torunu elinden öptü, o ise gözünden torununun. Ev halkı, gülen ağızlarının dinlenmesi için sofrayı kurdular. Kaşığı masada, olması gerektiği gibi kendi tabağının yanında değildi. Oysa bütün kaşıklar... Zil çaldı bütün düşüncelerini. Kapıyı torunu açtı. Fakat kendisi de hemen ayaklanmıştı. Kalemını alıp, kapıda teslimat için bekleyen çocuğun rica üzerine içeri bıraktığı koca paketin üzerinde gerekli imzaları atıverdi. Sorulara cevap vermedi. Üzerine bugün yazdığı vasiyetini bir bantla iliştiirdi. “Mezarım gibi...” diyerek odasına gitti. Koli o gece, orada ölü gibi durmasına rağmen; onlarca fikir atıldı, senaryolar yazıldı, üzerinden espri dahi yapıldı. Ertesi sabah torunu, kahvaltıya uyandırmak için odasına girdiğinde, ağlayarak

çıktı. Ninesi; rahatlamış, sanki burada yapması gereken her şeyi yapmış ve tayini istediği yere çıkmış gibi uzaklaşmıştı. Bir eli karnının üzerindeydi. Sanki araba tutuyormuş da, kımıldarsa midesinde sakladığı son kahvesini kusacakmış gibi sabitti bakışları. Bir el gözlerinin üzerinden geçip, toz kaçmasın diye örttü üstünü. Bir el telefona uzanıp eşe dosta haber verdi. Bir el kapıyı açtı, aceleyle evden çıktı. Öğle ezanına cenaze kaldırılmalıydı... Bir el vasiyetini açtı kadının, kolinin önünde diz çökerek okudu;

“Hayat bir içimlikti, 3 yudumda bitirdim. Doğdum, harfsiz ve hafif, sudaki çöptüm. Doydum, ateş başımda duman, fincanda balık... Durdum, ıslandıkça ağırlaştım ve dibe çöktüm. Mezar taşımı mutfak rafları gibi kat kat yaptırın. İçine ziyaret edecekler için bir dua kitabı bırakın. Papatyalar olsun saksılarda. Ve kolinin içindeki fincanları dizin raflara. Bu fincanlarla cenazeme katılanlara kahve ikram edin. Telvelelerini toprağıma karıştırın. Hakkınızı helal edin. Görüşmek üzere.” SONLUK: Kahve telvesine gömülmek isteyen yaşlı kadının hikâyesi.

ÖYKÜMÜZÜN SINIR TAŞLARI

RIZA SOYLU

OKTAY AKBAL / BERBER AYNASI

Berber Aynası hem öykücülüğümüzün önemli isimlerinden olan Oktay Akbal'ın en önemli eseri hem de öykücülüğümüzün sınır taşlarından biridir. Oktay Akbal, öykülerini zaman, hayal, yalnızlık, çocukluk, aşk ve yitiriler üzerine kurar. Onun öykülerinin merkezinde “zaman” yaklaşımı yer alır. *Berber Aynası* (1958) tümüyle zaman üzerine odaklanır. Güzelliklerin hep geçmişte kaldığına, zamanın bu güzellikleri yok ettiğine inanan kahraman, aşk, inanç ve hayallerle hayatı güzelleştirmeye çalışır. Ama bütün bunlar da er ya da geç zamana yenik düşer. Çünkü zamanı zapt etmek imkânsızdır; o her şeyi kendi rengine dönüştürür. Anlatıcı için zaman bir oyuncaktır. Dünü, bugünü, yarını anlamlandıramaz, bunları bir yere koyamaz.

Oktay Akbal'ın öyküleri, büyük olaylara, entrikalara, hikâyelere yaslanmaz. Bunlar neredeyse bir durum ve atmosfer öyküsü bile değildir. Daha çok iç monologlarla oluşturulan enstantanelere, küçük anıştırmalara, çağrışımlara dayalıdır. Bir mekândaki izlenimden, küçük bir anıdan, bir duygudan yola çıkarak metnini oluşturur. Tümüyle ben anlatıma yaslanan öyküler, hem biçimsel hem de tematik anlamda birbirine yakındır. Öyle ki bir öyküyü diğerinden ayırt etmek zordur. Neredeyse tüm öykülerin kahramanı aynıdır. Okuyan/yazan anlatıcı, İstanbul'u bir uçtan bir uca katederek, parkta, kahvede, sahilde, meydanda, şehrin aşksız,

arzusuz insanlarını gözler. Bu mekânlarda, avare, aylak dolaşan kahraman; düşler, görüntüler ve sesler etrafında bir dünya kurar. Bu dolaşmalarında küçük bir enstantaneye şahit olur ya da eski bir sevgilisini anımsar ve böylece öykü bu temayla kurulur.

Berber Aynası’nı zaman, hayal ve yitirişler üzerine kurar. Geçmişin güzel günlerinin, ilk aşkların yitirilişini öyküleştirebilir. Kitaba da adını veren “Berber Aynası”nda, tıraş olurken birden berber aynasına dalıp geçmişine, çocukluğuna giden ve hayatı yorumlamaya başlayan anlatıcı, kaybolan hayatının ayırımına varır. Kişiliğini sorgularken gerçek ve hayal arasında gidip gelir: “Gerçek kişiliğimi berber aynasında bırakarak sokağa çıktım. Hepsini benim dışımda olup biten serüvenlerin anlamsız akışına kendimi bıraktım.”

“Film Koptu”da filmler ile hayatlar arasındaki ilişkiyi irdelerken, filmin kopmasıyla, ölüm arasında bir bağlantı kurar. “Gece Korsanları”nda, avare, yalnız insanlarla, sıcak yataklarında yatan, düzenli hayatları olan insanları karşılaştırır. Anlatıcı hep düzenli bir yaşamı arzular ancak hayat onu sokaklara sürükler. Çünkü o bazı şeylerin farkındadır. Farkındalık ise mutsuzluğu getirir. Anlatıcıya göre hayat bir aldanıştır. Aldanmayan insana mutluluk yoktur.

“Ayakları Dibinde Gökyüzü” düş ile gerçek arasında ayrımı yitirmiş kahramanı anlatır. “Düşler içinde yaşayan kahraman için olmayacak şeyler, olan şeylerden daha iyidir. “Evden Kaçış” öyküsünde de çocukluğun anılarına bakılır. “Nelerden Nelerden Sonra” öyküsünde, bir zamanlar yaşadığı semte yeniden gelen anlatıcı, geçmişe, hayallere, yaşanmışlıklara bakar: “Tek gerçek, içinde olduğu ânı yaşamaktı. Bundan başka ne varsa yaşama aykırıydı. Yalandı, yitip giden her şey. Duyar duymaz unutulmuş bir çocukluk masalıydı.” “Avuntu” yine zaman üzerine odaklanır. Yitirilmiş aşkların gerçekliğini sorgulayan anlatıcı, bütün bunların bir avuntu olduğunu düşünür. Kahramanlar zaman zaman geçmişe, anılara bakarken, onların yaşanmışlığından şüphe ederler. Zamanın geçiciliği onun kahramanlarının en büyük hayal kırıklığıdır: “Anılar bile kalmıyordu. Onlar da kişiyle birlikte değişiyordu. Eskiyordu, kılıktan kılığa geçiyordu.”

Onun tutkunu olduğu tipler, içinde aşkları, şehrin uçsuz bucaksız caddelerinde dolaşır, köprü altlarındaki mavnaları izler, parklarda avarelik yapar, aşk filmlerine gider. Yağmurdan, denizden, hayattan habersiz, coşkusuz, aşksız insanları anlayamaz. Bu kahramanlar, düzenli, tertipli yaşantıları, disipline edilmiş insanlık durumlarını reddederler. Akbal, bütün öykülerinde bu özgür, aylak ve düşler içindeki kahramanını, kalabalıklar içinde dolaştırır. Anlatıcı bu dolaşmalarında, kendisiyle yüzleşir; hayata, insanlara, eşyaya bakışını sorgular.

Oktay Akbal öyküyü, kurgu, tahkiye, olay örgüsü olarak değil, anı parçacıklarının dramatize edilmesi, giderek bir temanın çeşitli görüşlerle doğrulanması olarak algılar. Öykülerinin sonunda mutlaka bir yargıya varır; anlattık-

larını, aforizmalara, felsefî bir görüşe dayandırır. Bir duyguyu, bir düşünceyi, “kendi kişisel düşüncelerinin” ispatı için gündeme getirir. İşte tam burada öyküler denemeye yaklaşır, deneme ve öykü birbirinin içine geçer.

Her şey geçip gidiyor, insan yaşadığı her şeyi bir gün kaybediyorsa, o vakit tüm bu **ânların** yaşanmış ya da yaşanmamış olmasının, gerçek ya da hayal olmasının ne önemi var? İşte onun öykülerinde zamandan sonra sorun olarak işlediği önemli bir diğer kavram da hayal/düşlerdir. Zaman sonunda her şeyi siler. Yıllar sonra girdiği sokakta kaybettiklerine ilişkin anılar üşüşür belleğine. Anlatıcı geçmişe, anılara bakarken onların yaşanmışlığından şüphe eder. Bu nedenle zamana, yaşanan âna duyulan kuşku onu hep düşlere götürür. Anlatıcı gerçek konusunda hep kuşkuludur: “Evet bir düş. Bir düş evreninde yaşamıştı. Şimdiki gibi. O mu düştü, yoksa şimdiki mi? Hangisine inanmalı” (“Ayakları Dibinde Gökyüzü”, *Berber Aynası*).

Akbal, yitirilmiş zaman parçalarına eğilir. Orada hep bir boşluk vardır. En derin boşluğu ise aşklar oluşturur. Çünkü aşklar hep hüsrarla sonuçlanmıştır. Kavuşma asla yoktur. Bu kavuşamamanın aslında temelli bir nedeni de yoktur. Ayrılınmıştır, o kadar. Şimdi, anlatım **ânında** bu yitirilmişliklere bakılır. Bir oyun gibidir aşk. İlk gençlik çağının zorunlu bir ritüeli gibi. “Dağınık Anılar”, “Avuntu”, “Nelerden Nelerden Sonra” ilk aşklar üzerine öykülerdir. Anlatıcı çoğunlukla geçmişe, çocukluğa döner; nostaljik bir bakışla, çocukluğun, ilk gençliğin güzel günlerine özlemle bakar. Öykülerinde bir şekilde sözü çocukluğuna getirir. O pek çok olayı, çocuk gözünden anlatmayı tercih eder.

Berber Aynası her açıdan bir başucu kitabı olmayı hak ediyor.

ERDAL ÖZ / SULAR NE GÜZELSE

Sular Ne Güzelse, Erdal Öz’ün en ustalıkla eserlerinden biridir. Yoğunlaştığı öykü türünde, öykünün tüm inceliklerini sergiler.

Erdal Öz, öykü serüveninin ilk dönemlerinde, daha çok betimlemelere, sembollere, dil arayışlarına yönelip varoluşçuluğa yaslanan bir öykü dünyası oluştururken, 1970’lerde, devrimci mücadeleden hız alan, mesaj ağırlıklı bir anlayışı benimsemiş, son dönemlerde ise Çehov duyarlılığını yansıtan, yalın, sade, diyaloglardan güç alan öyküler yazmıştır.

Erdal Öz’ün öykülerinin çoğunun politik bir yanı olmakla birlikte, öykü sanatının estetik gereklilikleri ihmal edilmez. Pek çok öyküsün-

Erdal Öz
SULAR
NE GÜZELSE
1998 SAİT FAİK HİKÂYE ARMAGANI

S.BASIM

de devrimci mücadelenin, özellikle insani boyutlarını öne çıkarmış, devrimci tutumu yüceltme peşinde olmanın yanı sıra evrensel insani meselelere de eğilmiştir. Ne var ki Erdal Öz, devrimci tutumun haklılığını öne çıkardığı romantik öykülerinden çok, yapılan bir yanlışlığı, uğranılan bir haksızlığı, adaletsizliği gündeme getirdiği ve bu haksızlıkların insani boyutlarını işlediği öykülerinde daha başarılı olur. “Edebiyat, bir estetik metinler dünyasıdır. Aslolan, yaratılan metnin edebiyat olup olmadığıdır. Ancak, yazarın bir dünya görüşü vardır. Dünyaya, olaylara, insanlar arası ilişkilere bir bakış, bir çözüm açısı vardır. Edebiyatı belirleyen yazarın ortaya çıkardığı metindir; bu metin ister istemez yazarın dünya görüşünü taşıyan bir metindir. “Ben Türkiye İşçi Partili oldum ama edebiyatımı hiçbir zaman angaje bir edebiyat konumuna sokmadım.” diyen Erdal Öz, yazdıklarının politik bir metin olarak algılanmasına karşı çıkmış, insancıl ve sanatsal yönünün öne çıkarılmasını arzu etmiştir.

İlk dönem öykülerinde biçimsel yapılara önem veren Erdal Öz, son dönem öykülerinde biçimsel arayışlara girmez. Klasik bir anlayışla, yalın, sade bir anlatımla öyküsünü oluşturur. Ne var ki ‘konu’ya klasik öykü anlayışındaki gibi bakmaz. Gücünü ‘konu’sundan alan edebiyatın artık eskidiğini düşünen Öz, edebiyatın bir yazı serüveni olduğunu, edebiyatı, ‘dil’in, ‘yazı’nın, ‘anlatım’ın, ‘kurgu’nun içinde yakalamanın güzelliğine inandığını söyler: “Konu, bir başkasına kolayca anlatılabilir. Öykü, yani öykü disiplinleri içinde biçimlenmiş, kurgulanmış ‘yazı’, bir başkasına özetlenip anlatılmasın, onun tadına ancak, yalnızca okunarak varılın istiyorum. Üstelik çok da yeni bir şey söylemiyorum. Bizde de, çağdaş dünya edebiyatında da çok yapıldı, yapılıyor.” yargısında bulunur.

Onun en başarılı kitaplarından biri olan *Sular Ne Güzelse* (1997), çocukluk, gençlik anılarıyla güncel gerçeğin harmanlandığı öykülerden oluşur. Kitabın ilk öyküsü “Bir Kuşu Tanımak”ta devrimci tutum yüceltilir. Benzer dünya görüşündeki yazarlar, öykülerinde zenginlik-yoksulluk, ezen-ezilen temalarını işlerken Öz, eylem içindeki devrimcileri, daha doğrusu militan devrimcileri gündeme getirmiştir. Ne var ki buradan insani yanları öne çıkarması onun başarısı olmuştur. Öyküde, özellikle şiir sevgisi üzerine birbirine yaklaşan öğretmen ve öğrenci ilişkisi üzerine odaklanılırken, arkada, düşünceye uygulanan sansür gündeme getirilir. Bir taşra lisesinden şiir de yazan öğretmen İlhan siyasal görüşlerinden dolayı tutuklanmış okuldan uzaklaştırılmıştır. Yıllar sonra onu gören bir öğrencisi peşine düşer ve şiir üzerine konuşmaya başlarlar. Öğretmen İlhan işkenceden geçmiş, karanlık hücrelerde kalmıştır. Ancak onca yaşadığı çirkinliklerden güzellikler çıkarmayı başarmış, hâlâ öğrencisini yüreklendirmeye ona edebiyat zevki aşılamaya çalışmaktadır.

Kitaptaki “Bir Uçurtma Gibi” onun en etkileyici öykülerinden biridir. Öyküde bir aile dramı yaşayan genç bir insanın intiharı anlatılır. Ama öyküde

intihar nedeni söylenmez: “İrfan’ın o yüksek kayalıklardan aşağı kendini neden attığını çok iyi biliyorum. Ama anlatamam. Söz verdim İrfan’a; kimseye anlatmayacağıma söz verdim.”

“Unutulmaz Bir Atlı” çocukluk anısından yola çıkarak oluşturulmuş oldukça nitelikli bir öyküdür. Yakışıklı teğmenin at üstünde sokaktan geçişini bir rüya haline getiren çocuk, bir gün, o kahramanın bir ayağı atın üzengisine takılmış, kolları başının gerisinde iki yana açılmış, başı yoldaki taşlara çarpa çarpa atın üstünde sürüklenip geçişine şahit olur. Bütün rüyası biter.

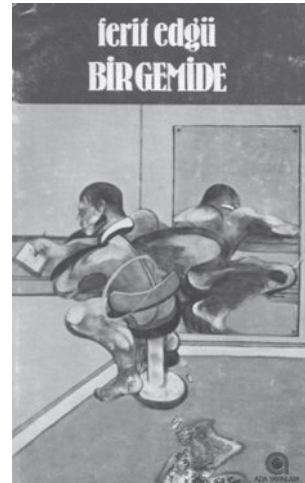
“Kardır Yağan Üstümüze” kitabın bir başka etkileyici öyküsüdür. Hücrede konuşması bile yasaklanan tutuklu, belleğindeki şiirlerle hayata tutunmaya çalışır. Bu arada Dıranas’ın “Kar” şiirini hatırlamaya çalışır. Ancak aylarca bu şiiri hatırlayamaz. Artık “Kar” şiirini belleğinden söküp ortaya çıkarmak onun için bir tutkuya dönüşmüştür. Ama bir akşam hapishaneden salıverilir. Mamak askerî bölgesinin nizamiye kapısının önünde şiir birden baştan sona kadar belleğinden dökülür. O da yüksek sesle şiiri okumaya başlar. Öykü tam da işaret ettiği gerçeklikle okunabileceği gibi sembolik bir anlama da gönderme yapar. Gelen özgürlükle birlikte, bellek birden boşalmış, şiir de özgürlüğüne kavuşmuştur: “Kar şiiri bütünüyle özgürdü artık o sıcak bozkır akşamüstünde; tutuklu tek bir dizesi kalmamıştı.”

Erdal Öz’den çıkarabileceğimiz en önemli tecrübelerden biri, onun hem sıkı örgülü/kapalı hem de yalın anlatımlı başarılı öykülere imza atmasıdır. İlk kitabı *Yorgunlar*’daki sıkı örgülü, ritimli ve dil başarısına yash “Mumçiçekleri” öyküsü onun öykü serüvenindeki en güzel öykülerinden biriyken, *Sular Ne Güzelse*’deki “Bir Uçurtma Gibi” de yalın, sade anlatımla kurguladığı en etkileyici öykülerindendir.

Sular Ne Güzelse öyküde mesaj anlayışının nasıl olması gerektiğini örnekleyen ilginç örneklerden biridir.

FERİT EDGÜ/ BİR GEMİDE

Ferit Edgü’nün öykülerinin en temel özelliklerinden biri varoluş sorunlarıyla hesaplaşma, yüzleşmedir. Edgü, yaygın deyişle yalnız, bunalımlı kişilerin, mevcut düzenin baskıcı, otoriter, saçma ortamındaki kısıtlanmış hâllerini öyküleştirir. Toplumdan, kurallardan bağımsız, kendini gerçekleştirmeyi seçen özgür bireyi yüceltti. Öykülerinde, verili hayatın saçmalığı, anlamsızlığı, yanlış algılar, gerçek diye bilinen şeylerin tartışmalı olduğu, insani olanın toplumdan çekilmişliği, çürümüşlük,

hayatın geçiciliği, ölüm karşısında insanın çaresizliği temalarını ağırlıklı olarak işledi. Sürekli hayatın anlamsızlığını, boşluğunu, saçmalığını vurguladı. Toplumu, düzeni, baskıları, adaletsizlikleri ağır bir şekilde eleştirdi.

Kuşağının diğer yazarları gibi varoluşçu felsefe ve edebiyattan etkilendi. Kafka, Beckett, Borges, Sartre, Camus, Bataille gibi yazarların hem tematik anlamda hem de biçimsel anlamda izlerini süren Ferit Edgü'nün öykülerindeki fantastik öğeler, bireyci tutum, düşsel/cinsellik yaklaşımları bu yazarlarla bir örtüşmüşlüğü yansıttı. Varoluşçuluktaki bireysel tutumlar, Kafka'daki bunalım ve düşsel yaklaşımlar tüm kuşağı gibi Edgü'yü de etkiledi. Kafka'nın yapıtlarında çizdiği saçma, bunalıtı ve baskıcı otorite ile içinde yaşadığı zaman dilimi arasında bir örtüşmüşlük gören Edgü, daha çok kendisini, kişiliğini arayan, kendini, toplumu sorgulayan metinler kaleme aldı.

Özellikle düş ve gerçek ilişkisi öykücülüğünün temel çizgilerinden biri oldu. Edgü'ye göre düş yoksa yazınsal yaratıcılık da yoktur. Gerçeklerden yola çıkarak düşleriz. Ama düşlerden yola çıkarak da düşleyebiliriz. Kim bilir, belki böylece gerçekliğe daha derinden varabiliriz. Gerçeği en iyi yansıtan, sanatçının düşsel ürünleridir. Sanatçının amacı, algıladığı dış dünyayı vermek de olsa düşselin alanına sığınmak zorundadır. Çünkü sanat, onun yaşadığı ortamda sığınabileceği bir özel yurttur. Bu ise bir edimsizlik, kaçış değildir. Tam tersine dünyaya ve insanlara buradan açılır. Bu nedenle de düşselin alanına sığınmak zorundadır. Ama burada söz konusu olan hayaller dünyası değil, insanlardan, dış dünyadan yola çıkıp yepyeni bir dünya yaratmaktır.

Onun öykülerinde düş, genelde, reel hayatla gerçekleşmesi imkânsız arzuların zihinde realize edilmesidir. Bir anlamda psikolojik rehabilitedir. Kişi, gerçekleşmesini istediği olayların imkânsızlığını görünce düşlere sığınır. Yaşanan tüm yanlışlarla, toplumla, düzenle burada hesaplaşır.

Bir Gemide, Edgü'nün gerçeküstü yaklaşımla oluşturduğu kitabıdır. Düşle gerçek arası gidip gelen sembolik bir dil kullanır. Gerçek diye bilinen şeylerin tartışmalı olduğu, daha doğrusu gerçeğin binbir yüzünün olduğu öykülerde örneklenir. Anlatıcıların çoğu yazardır, yaşanan çelişkileri fark eden yazarlar bunu bir şekilde kayda geçirirler.

“Kaza” öyküsünde, anlatıcı bir otobüs yolculuğunda, otobüsün kaza yaptığını kendisinin de yaralandığını belirtir. Ama çevresindekiler onun bir uçakta olduğunu, uçak kazası geçirdiğini, uçaktan kurtulan tek kişi olduğunu ileri sürmektedir. Anlatıcı ise ısrarla uçak yolcusu olmadığını, bir otobüs yolcusu olduğunu, otobüsün kaza yaptığını söylemektedir. Sonunda anlatıcının bir hafıza kaybı yaşadığı sonucuna varılır. Öykü düş ile gerçeğin birbirine karıştığı, gerçeküstü bir anlatıma yaslanır.

“Kentin Üzerinde Dayanılmaz Bir Koku” öyküsünde, kentin üzerindeki dayanılmaz kokuyu hisseden anlatıcı, bunu kendisinin dışında başkalarının da hissedip hissetmediğini merak eder. Kendisi gibi biri daha bu kokuyu hissetse onunla anlaşabilecektir. Ancak bu kokudan rahatsız olan tek bir kişiyle karşılaşmaz. Herkes bu kokuya boyun eğmiştir. “Doğrulduğumda, bulantım, bunaltıya dönüşmeye başlamıştı. Yıkılmışım. Sanki son gününü yaşayan bir dünyada, son gününü yaşayan ve her ikisinin de bilincinde olan (bunalı bu değil mi? - *bilincinde olmak*) bir insandım.” Bu kokuyu yazar yanında sadece çocuklar hissederek. Anlatıcı, sembolik olarak kentin üzerindeki olumsuzlukları, toplumsal düzeni koku metaforuyla mahkûm eder. Yazar sonunda insanları uyarmaya karar verir: “Kentın üzerindeki dayanılmaz kokuyu yazıp insan kardeşlerimi uyarabilirdim.”

“Bir Gemide” öyküsünde yine sembolik dil kullanılır. Anlatıcı, rotasız bir gemide yol almaktadır. Ama nereye gittiğini bilmeden bindiği gemide garip şeyler olmaktadır. Kaptanını bulamamakta, gemide forsalar yaşamakta ve her an batma tehlikesi geçirmektedir. Gemi, Türkiye ya da yaşamın kendisini; kaptansızlık, rotasızlık ve batacak kaygısı ise ülkenin ve yaşamın tehlikelerini simgeler. Öyküdeki tartışmalar, dönemin bunalım, varoluşçuluk esintilerini yansıtır: “Önemli olan bu değil, dedim. Benim kurtulmam değil. Genel bir kurtuluş. Acıların ve anlamsızlığın ve bir rastlantının sona ermesi.”

“Dönüş” kitabın en güzel öyküsüdür. Bir yazar, yıllar sonra adaya, baba ocağına döner. Evlenir. Yazmayı bırakmıştır: “Buraya, yazmamak, ölene değin yazmamak, bahçemde çiçek yetiştirip, denizde balık tutup yaşamak için “dön-müştür. Adadan ayrılmak ister ama bırakmazlar. “Bu benim seçtiğim yaşam değil” dese de “Hangimiz dilediğimiz yaşamı seçiyoruz ki?” denir. Tekrar eve döndüğünde, düşler içinde kendini yazı yazarken bulur.

“Seksek” ise bütün bir kitabın ortak yaklaşımını yansıtır. Bunalan, yalnız, bir çıkış arayan kahraman tam bir cehennemın içine düşmüştür. Yaşanan bu kokuşmuşluktan ya başkaldırı ya da ölümle kurtulunabilecektir: “Burdan çıkmalı dedim, dedim kendi kendime kendi kendime. Yani içimden. Ayağa kalktım. Nerden çıkacağım? Hangi kapıdan? Bu yollar birbiri içinde yitiyor.” Sonunda anlatıcı, içinde bulunduğu çemberden, kendinden, kokuşmuş yaşamdan, çıktıktan sonra nereye gideceğini düşünmeden, yalnızca çıkışını düşünerek, kısıtırıldığı bahçeden fırlar...

Bir Gemide, bir dönemi ve edebiyat anlayışını başarıyla yansıtan öykücülüğümüzün önemli kitaplarından biridir.

BAKIŞ

ESRA BALLIM

KALABALIKLAR ARASINDA UNUTULAN KARANFİLLER

Adalet Ağaoğlu'nun 1982 yılında yayımlanan *Hadi Gidelim* adlı kitabında sekiz hikâye yer alır. Bu hikâyeler şunlardır: “Dar Odanın Karanlığı, Karanfilsiz, Çok Özel Küçük Şeyler, Ooof! Ohhh!, Savun Sevdam Sen Savun, Kimi Zaman da Yapayalnız Gitmek Uzun ve Çok Dönemeçli Yolları, Şiir ve Sinek, Hadi Gidelim.” Biz bunların arasından anlatım zenginliği, metafor (eğretileme) kullanımı ve okuru kavrayan duygusallığıyla ön plana çıkan “Karanfilsiz” adlı hikâyeyi ele alacağız.

Ağaoğlu, işi atlı araba ve kamyon kasalarını süslemek olan bir boya ustasıyla onun kaportacı arkadaşından yola çıkarak toplumda üretim ve tüketim alanında meydana gelen değişimi sorgular “Karanfilsiz”de. Yazar, diğer eserlerinde olduğu gibi “bu hikâyesinde” de toplumun bir kesiminden seçtiği temsilcilerle belli sorunları gündeme getirir. Karakterlerine isim vermez; onları “o, beriki, öteki, boya ustası, kaportacı arkadaşı” şeklindeki sözcüklerle bize tanıtır. Hikâyenin başında ve sonunda kısa birer metin bulunur. Bu bütünlüklü metinler, hikâyenin çerçevesini belli eder niteliktedir. Metinlerden hikâyenin başında yer alanı şöyledir:

“İşim mi? Eh işte...”

“Caddede, kalabalık arasında kulağıma çarpan söz, bu. Bu kadarcık: İşim mi? Eh işte... Öyle, sapı kırık, taç yaprakları dökük bir ses. Dönüp bakmadım. Kim olduğunu görmedim.”

Yazar, boya ustasının iç dünyasına eğilerek onu kendi iç sesiyle baş başa bırakır çoğu zaman. Bazen de ustayı rüyalarında dedesiyle konuşturur: “*Göllün şıptırtılarını unuttun. Suların salınışını unutma. Boyayı da iyi ov. Renkler sevin-sin.*” der dedesi onun süslemesini seyrederken. Cümlelerini nakış işlercesine titizlikle seçen yazar, anlatımında metafor içeren birçok cümle kullanır. Bu cümleler, okurun hayal gücünü ve görsel hafızasını beslerken ifade zenginliği de sağlar. Metafor içeren cümlelerden bazılarına yer vermek yerinde olur:

“*Baştan savma! Dolunayı suya düşürmeyi unutma!*”, “*Gönlünde yepyeni karanfiller uç verir.*”, “*Karanfillerse kulaklarının arkasına takılı.*”, “*Dereyi, dolunayın sulardaki şavkını onlarla taçlandırarak.*”, “*Onun kasa yapımındaki yorgunluğunu şuradaki serin sularla giderdiğini, içini dışını ovup yıkadığını sanmıştı.*”, “*Karanfillerinden birini kulak ardından çekip resimli tahtanın üst başına kondurdu.*”, “*Birini de, henüz tomurcukta olanı, gönlünden çıkardı, alt yana kondurdu.*”, “*Coşkusu yırtılır diye ürküyordu.*”, “*El değmiş coşkuya yama vurulmaz!*”

Yazar, hikâyesinde sık sık tekrarladığı *karanfil* sözcüğünü anlatımını süsleyen bir *leitmotiv* olarak kullanır. Ana temadan sapmamak için bir tür izlek de diyebileceğimiz *karanfil çiçeği*, kırmızı ve pembe renkleriyle hikâyenin bütününe hâkimdir. Neden karanfili seçer yazar? Kırmızı karanfil; sevgi, özlem, ümit, neşe bazen de kalp veya hayal kırıklığı anlamlarına gelir. Pembe karanfil ise içtenlik, vefa anlamını taşır. Buradan şöyle bir çıkarıma gidebiliriz: Kamyon kasalarını boyayan usta, yaptığı işe tutkuyla bağlıdır ve bu iş onu çok mutlu etmektedir. Karanfilsiz bir kamyon kasası; mutsuz bir boya ustası, sönen umutlar, renksiz, pırıltısız gözler, kalabalıklar arasında yitip giden karanfillere işaret eder.

Kuğular çirkin mi? Kuşlar ölü mü?

Kaportacı, kendi işini *erkek işi* diye tanımlarken boya ustasının süslemelerini *kadın işi* olarak görür. Kaportacı arkadaşının, “*Boşuna çaba! Boya, boya. Hepsi süs için! İş mi bu senin yaptığın? Bizim atölyede tabancayı sıkarsın, bir saatte boyar geçersin koca bir kasayı.*” sözlerine karşılık boya ustasının naifliği “*Kötü mü boyuyorum? Kuğular çirkin mi? Kuşlar ölü mü? Nilüferli sularım, ayın şavkı vurmuş dağ başlarım, bitmez yolları kısa etmeye yetmez mi?*” ifadeleriyle okuyucuya aktarılır. Yazarın *öteki* olarak tanımladığı kaportacının, ustanın sorusuna verdiği cevaplar makineleşmenin karşısında yok olmaya mahkûm olan el emeği ve insanlığa işaret eder:

“*Yolun daha kısıması var. Araba ve kamyon sahiplerinin ise zamanı dar. Bak, gittikçe azalıyorlar önünde kuyruk olmaya. Bizim atölyede çarçabuk teslim ediyoruz kasalarını. Niye beklesinler? Bu işten murat tahtayı çürütmemekse!..*”

“Murat, tahtayı çürütmemek ha!.. Bu kadarlık mı? Nilüferli göller hiçbir şey demek değil mi? Sapları tomurlu al al karanfiller?..”

Yazar, okurunun hayal gücüne güvenir. Ne fazla ne eksik tam kıvamında kullandığı ifadeleriyle hikâyesini sağlam bir temele oturtur. Okur, hikâyenin kahramanı olan boya ustasıyla hemhâl olur. Ustanın hikâyesi o kadar sahicidir ki okur, bazen onun kırık kalbini teselli etmek ister. Makineleşme karşısında hızlı hareket etmek zorunda kalan ve âdeta makineleşen, zamanı dar olan insanların estetiğe verdiği önem azalmıştır. El emeği, insanlardan eski itibarı görememektedir. Artık kimse kamyon kasalarının üzerindeki kuğuları, kuşları, renk renk çiçekleri, çimenlerdeki ak kuzuları fark edememektedir. Estetik kaygıların yerini hız ve fayda ikilisi almıştır. Kamyon kasasını süslemek yetmemekte, kasayı yapmak da gerekmektedir. Ancak ustanın en iyi bildiği iş, kamyon kasalarını gönlündeki karanfillerle süslemek ve böyle yaparak kamyon sahiplerini mutlu etmektir. Tüketime hızla arttığı bir dönemde el emeğinin toplumun gözünde değersiz hâle gelişi, bundan etkilenen boya ustasının örselenen duyguları, titreyen fırçası, çizdiği kanadı kırık kuş motifinde kendini gösterir.

Hikâyenin sonunda, usta kendisine süslemesi için bırakılan gürgen çeyiz sandığını boyamayı elinden geldiği kadar uzatır. Bu kez bildiği bütün motifleri sandığa boca eder. Ne var ki o çok sevdiği karanfilleri eklemeyi unutuverir. Yazar, hikâyesini böyle sonlandırırken başta olduğu gibi boya ustasının şu cümleleriyle tamamlar:

“Caddeler, sokaklar ne kadar kalabalık. Dükkân, vitrin önleri omuz omuza insan. Yüzler pek renksiz, ııksız, gözler pek pırlıtsız:

İşim mi?.. Eh işte...”

HECEÖYKÜ MEKTUBU*

D. D. KORKUT

EDEBİYATIN DİLLE İMTİHANI

‘duyar kasmak’, ‘atarlanmak’, ‘cuk oturmak’, ‘yeşillendirmek’, ‘ayar vermek’, ‘sepetlemek’, ‘dumur olmak’, ‘direk(t) dalmak’, ‘kanki’ vs. Bunlar biraz masum. Ya buraya yazamadığım *sinkaflı* sözler...

Dergiye yayımlanması için gönderilen bazı metinleri okurken yukarıya hepsini almadığım, alamadığım tuhaf ifadelerle karşılaşınca edebiyatın, edebî metnin dille ilişkisine dair bilgilerimi, sezgilerimi gözden geçirmek zorunda kalıyorum.

Hayır, yanlış anlaşılmasın, bazı kelimeleri/ifadeleri dilden ya da edebiyattan kovalım, demiyorum.

Argo kötüdür, yasadışıdır, dilde yeri yoktur, edebiyata yaklaşamaz, yaklaşmasın, demiyorum.

Sokağın dili, gençliğin dili, internetin dili, kavganın dili, yeraltının dili vs. edebiyata bulaşmasın, demiyorum.

Edebiyatta kullanılan kelimeleri tespit edelim, onun haricinde hiçbir kelimeyi buralara sokmayalım, da demiyorum.

Elbette sokakta, okulda, bahçede, çarşıda, pazarda, dükkânda, telefonda, internette böyle konuşuyorsak, bunlar edebî metinlerde de *mecburen* karşımıza çıkacak. Ama olur olmaz her edebî metinde bu kelimeler/ifadeler boy göstermeli mi? Yoksa gerçekten bu kelimeler/ifadeler belli bir ortamı, kişiyi, mekânı, durumu, vs.yi dile getirmek söz konusu olduğunda mı karşımıza çıkmalı?

Hâlâ edebiyatın bir dil sanatı olduğu konusunda hemfikirsek *edebiyatın dille imtihanının* sonuçlarına bir göz gezdirelim diyorum sadece...

Sağlıcakla kalın...

* *Heceöykü Mektubu*'nda bir değerlendirme mektubu görmek isteyenler, lütfen çalışmalarınızı gönderirken, kendinizi yeterince tanıtan (yaş, tahsil, meslek, şehir vs.), okuma-yazma sürecinizi özetleyen ve – varsa – daha önce yayımlanmış çalışmalarınızdan bahseden kısa bir açıklama eklemeyi ihmal etmeyiniz. Çeşitli sebepler ve çekincelerle, çalışmaları hakkında bu sayfalarda olumlu ya da olumsuz herhangi bir değerlendirme yapılmasını istemeyenlerin, bu durumu dergimize bildirmelerini rica ederiz.

Terk Edilen adlı tek paragraflık çalışmanızı okuduk. Sizin yazdığınız gibi çok kısa metinlerin mümkün mertebe yoğunlaştırılmış metinler olması gerektiğini söylemeye

bile gerek yok sanırım. İlk bakışta bu tür kısa metinler kaleme almanın kolay olduğu zannedilebilir fakat sözünü ettiğim yoğunluğu sağlamak çok büyük bir ustalık ister. Hikâye, edebî bir tür olarak, bir romanın kısa bir özeti olmadığı gibi kısa hikâye (diğer adlandırmalarla: küçürek öykü, kısa kısa öykü vb.) de bir hikâyenin taslağı ya da özeti olamaz, olmamalıdır, diye düşünüyorum. Kısa hikâye, öncelikle kusursuz bir dil işçiliği gerektirir. Bu yüzden kısa hikâye yazarı, bir şair gibi, kullanacağı her kelimeyi ölçüp biçmeli, ince eleyip sık dokumalıdır. Göndermiş olduğunuz metni bu gözle yeniden okuduğunuzda ne demek istediğimi daha iyi anlayacağınızı umut ediyorum. Ayrıca, yazdıklarınızla ilgili isabetli bir karar verebilmemiz için birkaç metninizi daha görmemiz gerekir. Yeni çalışmalarınızı bekler, *Heceöykü* dergisine gösterdiğiniz ilgiye teşekkür ederiz.

Özgeçmişinizde vurgulanan “hayvanları çok seviyor” ifadesinin ne kadar doğru bir ifade olduğuna *Sütlaç* adlı hikâyenizi okuyunca hak verdik. 7. sınıf öğrencisi olarak hikâye yazmanıza, yazmakla kalmayıp bu güzel hikâyeyi bizlerle paylaşmanıza yayın kurulu olarak çok sevindik. Okumaya ve yazmaya devam edin lütfen. Bu yazdıklarınızı başta Türkçe öğretmeniniz olmak üzere okulunuzdaki öğretmenlerinizle ve tabii ki arkadaşlarınızla da mutlaka paylaşın. *Heceöykü* dergisine gösterdiğiniz ilgiye teşekkür eder, yeni öğretim yılında size ve arkadaşlarınıza başarılar dileriz.

Dergimize gönderdiğiniz *Kün-fe-yekûn*, *Bulunur Hint Kumaşı* ve *Safer* başlıklı metneleriniz, edebiyatla (ve tabii ki hikâyeyle) yakından ilgilendiğinizi, yazma çalışmalarınızın belli bir seviyeye ulaştığını düşündürdü bana. Bu ilgiyi diri tutmaya çalışarak okuma-

ya ve yazmaya sabırla devam ederseniz hayal ettiğiniz birçok şeyin yavaş yavaş gerçekleştiğini göreceksiniz. Genç bir yazar adayı sadece başkalarının metinlerini değil kendi yazdıklarını da defalarca defalarca okuma sabrı gösterebilmeli, göstermeli. Bazen tamamlandığını düşündüğümüz bir hikâyeyi defalarca okumak, aksayan yönleri, fazlalıkları, eksiklikleri daha çabuk görmemizi sağlar çünkü. Mesela, *Kün-fe-yekûn* adlı metinde, hikâyenin sonunu daha çarpıcı bir şekilde bağlamak için fazlasıyla titizlendiğiniz ve tam da bu titizlik yüzünden bazı kararsızlıklar yaşadığınızı düşünüyorum. Bu kararsızlık da hikâyenin sonucunu zayıflatmış gibi görünüyor. Yanılıyor da olabilirim ama “*Aslında H. delirmemişti.*” cümlesiyle başlayan son üç paragraf çıkarıldığında metniniz daha güçlü bir sona erişiyor sanki. *Bulunur Hint Kumaşı* adlı metinde ise anlatıcının Ahmet Midhat Efendi gibi (“*bir göz atalım*” şeklinde) araya girmesi metne herhangi bir katkı sağlamadığı gibi metnin ritmini de olumsuz yönde etkiliyor. *Safer* adlı metinde ise oluşturulmak istenen atmosfer üzerinde biraz daha çalışılması gerekiyor. Bütün bu söylediklerim, sabırla okunursa, herkes tarafından görülebilecek şeyler. Genç bir yazar adayına sabır telkin etmek çoğu zaman basmakalıp bir nasihat gibi görülebilir fakat “kendi yazdıklarını da defalarca defalarca okuma sabrı gösterebilmeli, göstermeli” derken, işte tam da bunu kastediyordum. *Heceöykü* dergisine gösterdiğiniz ilgiye teşekkür eder, yeni çalışmalarınızı beklediğimizi haber vermek isterim.

Kurmaca kişilerin iç içe geçtiği ya da bir kurmaca kişinin birkaç kişiye dönüştüğü *Yalnızlığa Bürünmek*’te karmaşık bir hikâye atmosferi oluşturmayı denemişsiniz. Metnin sonuna gelindiğinde “orta yaşlarda bir bayan”, “gözlüğünün altından konuşarak” hikâye kişisine sesleniyor ve bu iç içe geçişler kısmen de olsa bir çözüme kavuşuyor. Yanlış anlamamışsam, okuyucudaki merak duygusunu son cümleye kadar canlı tutmaya çalışmış ve bunda da yeterince başarılı olmuşsunuz. Dil kullanımında da aynı derecede başarılı olduğunuzu söyleyebilirim. Fakat metindeki bazı tekrarları atmanız gerekiyor sanırım. Mesela, giriş bölümünde zaten okuyucunun tanık olduğu bazı durumların, Ayhan’a yazılan mektupta bir kez daha dile getirilmesine acaba gerek var mıydı? Hikâyeyi, bu tür fazlalıklardan arındırmak gerekir diye düşünüyorum. Elbette bazen anlatıcı tekrarlara başvurabilir fakat bu tekrarlar bir amaca hizmet etmeli, metnin derin yapısındaki bir niyetle örtüşmelidir. Daha sağlıklı bir değerlendirme için diğer çalışmalarınızı da görmek isteriz. *Heceöykü* dergisine gösterdiğiniz ilgiye teşekkür ederiz.

ÖYKÜCÜLÜĞÜMÜZÜN İKİ KAYBI

Ağustos ayı içinde iki usta öykücüyü yitirdik.

Usta öykücü Tarık Dursun Kakinç 1931 yılında İzmir’de doğdu. O yazarlık hayatına gazetelerde sinema eleştirileri, gündelik yazılar yazarak başladı. Tarık Dursun K. edebiyata 1949 yılında şiirle girdi. Yaşadığı sürede yazarlığının ve öykücülüğünün yanında, dergi çıkardı, yayınevi kurup kitap çıkardı, senaryo yazdı, rejisörlük yaptı, yayın yönetmenliği yaptı. Gazetecilik ve edebiyat dallarında ödüller aldı. Roman dalında iki kez ödül aldığı gibi iki kez Sait Faik bir kez de Türk Dil Kurumu Hikâye Ödülü aldı. Tarık Dursun’un bazı romanlarından televizyon dizisi yapıp yayımlandı: *Denizin Kanı*, *Alçaktan Uçan Güvercin*.

Tarık Dursun’un roman, öykü, röportaj ve çocuk kitapları dallarında ellinin üzerinde kitabı yayımlanmıştır. Zaman zaman geleneksel anlatılara, halk deyişlerine dayanan öykülerinde daha çok küçük insanları, mahallenin insanlarını, berberi, kasabı, şoförü, deniz insanlarını, balıkçıları, süngercileri, işçileri, küçük memurları anlattı. *Bağrı Yanık Ömer ile Güzel Zeynep*, *İmbatla Dol Kalbim*, *Güzel Avrat Otu*, *Yabanın Adamları*, *Ona Sevdigimi Söyle* en çok tanınan öykü kitaplarındandır.

Ağustos ayında 92 yaşında yitirdiğimiz Oktay Akbal, hikâyeciliği yanında elli yıla yakın bir süre Cumhuriyet Gazetesinde sürdürdüğü yazılarıyla tanınan tipik bir Cumhuriyet aydınıdır. O 1923 yılında İstanbul’da doğmuştur. İlk gerçekçi Türk romancılarından Ebubekir Hâzım Tepeyran’ın torunudur.

Yazarlığının ilk yıllarında *Büyük Doğu* dergisinde haftalık *Dünya Fikir Hareketleri* sütununu yazmıştır.

Oktay Akbal’ın ellinin üzerinde kitabı vardır, bunların yarıya yakını roman ve hikâyedir. Yazar, roman ve hikâyeleriyle ödüller de almıştır. O’nun öyküleri daha çok anılara ve düşlere dayalıdır. Bütün öyküleri *Bayraklı Kapı* ve *Akşam Kuşları* adlarıyla yayımlanan iki kitapta toplanmıştır.

Oktay Akbal, *Önce Ekmekler Bozuldu*, öyküsünün de yer aldığı kitabıyla tanınır. *Berber Aynası* öyküsü de sevilen öyküleri arasındadır. Aşağıya *İstinye Suları* öyküsünden aldığımız bölüm tam da Oktay Akbal öykücülüğünü anlatan bir örnektir:

“İstinye sularını bıraktım geride. Yeniköy’e doğru yürüyorum. Umuda, sevgiye, yarına, sonsuzluğa... Aldatıcı bir duygu da olsa bu beni ilgilendirir, beni aldatır yalnız. Sizi değil. Siz bir İstinye akşamında bir İstanbul insanının bir anlık izlenimlerini duyduysanız, sevdiyseniz, kendinizi onun yerine koyduysanız, bir mutlu anda bulduysanız kendinizi yeter.”

HECEÖYKÜ

YENİ KİTAPLAR

MUHTELİF EVHAMLAR KİTABI

ÖMÜR İKLİM DEMİR

YAPI KREDİ YAYINLARI

Muhtelif Evhamlar Kitabı, daha önce edebiyat dergilerinde okuyucusuyla buluşmuş olan Ömür İklim Demir'in öykülerini bir araya getirdiği ilk kitabı. Kitapta birbiriyle bağlantılı öykülerin yanı sıra tamamen bağımsız bir kurguya sahip olan toplam on öykü bulunuyor.

İç burkan detaylarla âşık, umutsuz, çaresiz, zengin-fakir, genç-yaşlı, hasta-sağlıklı, kadın-erkek, her kesimden insan öykülerinin anlatıldığı kitapta ortak motif yalnızlık: Yalnızlıkla baş eden, yalnızlık içinde kıvranan, huzuru ararken mutsuzluk içinde kalakalmış, en çok da gidenlerin ardından yalnızlaşmış insan öyküleri... Kitap, modern yaşama teslim olan şehirli insanın yalnızlığını gözler önüne seriyor.

"Vasati 40 Yaş" öyküsünde Taner, insanların hıncının doldurduğu şehrin en kalabalık caddesinde *"hepsi aynı insan bunların, hepsinin adı yabancı"* derken karşılaştığı bu insanların içlerinde tanıdık olmamasından yakınıyor. Ama birlikte vakit geçirdiği insanlara ait de hissedemez kendini. Yığın içinde yapayalnızdır. Hikâyede *"Bozkırın ortasındaki toplu konutlar kadar sevimli"* olduğunu söyleyen kahramanın tekdüze görünen yaşamı Barış Bıçakçı öykülerinin tadını verir

Öykü kahramanları çoğunlukla yalnızlığı benimsemek, onunla yaşamaya alışmak yerine yalnızlıktan kurtulmaya çalışan kişilerdir. Tüm öyküler temada yalnızlığa yaslanmıştır: Gazeteye ilan verilerek yalnızlığın paylaşılabileceği bir eş aranır, başkasına yazılmış bir mektubun sahibi olmak istenir, etkisinde kalınan bir rüya sonrasında gençlik günlerindeki samimi dostluklara dönüş

arzulanır, ölen ya da boşanan eşin ardından ölmek suretiyle bile olsa yalnızlıktan çıkış amaçlanır.

Haydar Ergülen yalnızlığı; *kimsesizlik, ıssızlık, yoksulluk, çaresizlik, yabancılık, yoksunluk, üşüme* olarak tarif eder. Demir'in kitabında bu tariflerin her birinin bir öyküye büründüğü görülür. Yazar bunu, sıra dışı olanı sıradan gibi gösteren bir sunuşla başarır. Sizi yakıcı bir sıcaklığın içinde gezdirirken zemherinin ayazında bırakır. Bu nedenle şaşırtıcı sonlarla okuyucuyu sarsar. "Aaa!" ünlemleriyle kalıverirsiniz. Hikâyelerde merak duygusunun dozunu artırarak okuyucuyu olayların içine çeken yazar, öykünün inandırıcılığından da hiçbir şey kaybettirmez.

Kitap, yakın geçmişten ve günümüzden pek çok olaya, soruna, şarkıya, şiire göndermeler içerir. Bu da hikâyelerdeki dünyayla ortak bir yaşantı sürmüş olan bugünün okuyucusunun kitapla sıkı bir bağ kurmasını sağlar.

"İçler Dışlar Çarpımı"nda iç içe geçmiş iki öykü tek bir iskeletle okuyucuya sunulur. İhsan ve arkadaşlarının Refik'in ölümüyle değişen yaşamı âdeti *Huzur* romanına bir göndermedir. Kitabın tek minimal öyküsü olan "Tuz" yazarın kısa öyküde yetkinliğini ispatlar biçimde iyi bir örnek olarak kitapta kendine

yer bulmuştur. “Dün Gece Ansızın” ise yazarın Orhan Veli’nin “Gün Olur” şiirini anımsatan göndermelerle perdeyi açtığı bir öykü. “Kartela” kitapta en iyi kurgulanmış öykülerden biri. Şaşırtıcı sonucuyla okuyucuyu kahramanın yaşadığı derin yalnızlıktan çıkarıp gülümsetiyor. Mutsuz insan öyküleri olsa da keder ve huzur arasındaki denge iyi ayarlanmış.

Sesler, görüntüler ve renklere kelimelerle canlılık kazandıran öykücü, mekân tasvirinde tablo çizer gibidir:

“Birkaç hafta içinde kuşlar bile bana alıştı. Islak bir akşamüstü, köpeklerin bağlı olduğu ağacın ötesine küçük bir serçe geldi. Otların ve pashlı çivilerin arasında zıp zıp gezinerek yeri didikledi. Boğum boğum bir solu-canı topraktan çekip çıkarıverdi, pençesiyle ortasından kavrayıp yarısına kadar yedi. Sonra gagasında solucanla uçup az ilerime kondu. Tuhaf ciklemelerle bir şeyler anlattıktan sonra yemeğini bana bırakıp gitti.” (S. 77)

Öykücü, kahramanları konuştururken ait oldukları toplumu, statülerini, yaşadıkları dönemi göz önünde bulundurmaya özen gösterir. “Sonsuz Rasim Abi’ler Diyarı” öyküsünde beyaz yakalı plaza çalışanının bir evsive dönüşmesi anlatılırken kahramanın dilindeki değişim de göze çarpar. Demir, yaşadığımız dünyanın sunduğu nesnelerin isimlerini öyküye taşımada örnek olacak şekilde geniş kelime dağarcığıyla samimiyet dolu doğal bir dil kullanır.

Muhtelif Evhamlar Kitabı, ilk öykü kitabı olmasına rağmen akıcı bir üsluba sahip, gözlemin hakkını veren, gelecek vaat eden derin bir yazarla buluşturdu bizleri. Türk öykücülüğünde kendisine bir yer edineceğini düşündüğümüz yazarın ikinci kitabı heyecanla beklenmeye değer.

ÖZLEM GÜNER

GEÇİKMELİ

ALPER BEŞE

ALAKARGA YAYINLARI

Alper Beşe’nin ilki 2014’te yayımlanan *Bir Takım Tuhafıklar* adlı öykü kitabından sonra ikinci kitabı olan *Gecikmeli*, birbirinden farklı anlatımlara sahip on üç kısa öykünün derlemesi olarak karşımıza çıktı. Her bir öykü, kahramanı olduğumuz kendi hayatımızda yüzeysel bir ilişki kurduğumuz figüran kahramanların hayatlarını mercek altına alarak ayrıntıları daha farklı değerlendirmemizi teşvik edici nitelikte.

Öykülerde farklı anlatım yöntemlerine başvuran yazar, aynı ebeveynlerin birbiriinde farklı çocukları olduğu gibi aynı kalemde de farklı kişilikler doğurmuştur. Yer yer ayrıntılı tasvirler kullansa da çoğunlukla sade anlatıma sahip öykülerinde okuyucunun hayal gücüne çok şey yükleyerek onu serbest bırakmıştır. “Kiremit Damlı Kırmızı Ev”, “Hayalet”, “Söz”, “Gece Apartmanı” ve kitaba adını veren “Gecikmeli” başlıklı öykülerinde en yakını kendileri olan karakterler; hislerini, düşündüklerini ve bu ikisinin yarattığı bakış açılarını durgun bir ruh hâliyle yansıtmaktadırlar. “Hemzem” başlıklı öykü; yaşamadan, yalnızca nefes alan Ali’nin iç dünyasını başarılı bir kurgu ile okuyucuya sunmaktadır. “Sarsıntı” ise diğerlerinden farklı olarak güncel bir olayın notlarını içermekte.

Gelelim karakterlere: Kitapta yer alan ilk öykü olan “Şefin Tavsiyesi” adlı öyküde kökleri olmayan, insanlara ya da şehirlere bağlı kalmayan mahir bir şefin kendi yarattığı varoluş biçimini izliyoruz. Tek tutkusu farklı tatları ustaca bir araya getirmek olan şef, özgür yaşantısını gözümüze sokmadan, gerçekten öyle olması gerekiyormuş, olağan olan buymuşcasına yaşıyor. Ne yerleşik, tek düze yaşamları yermek ne de özgürlüğü coşkuluca savunmak kaygısında. “Söz” başlıklı ikinci öyküde birbirine benzemeyen iki karakterin ilişkisi ele alınıyor. Öykü, biri kendinden emin, sıkı sıkı hayata tutunan diğeri çelişkiler içinde kendi iç dünyasında yaşayan iki karakterden oluşsa da sözü en çok geçen ikinci karakterin çelişkilerinden doğan üçüncü iç ses karakter. Diğer öykülerde de karakterler genel itibarıyla şef ve üçüncü iç ses gibi, hırslardan azade, tutkusuz ya da bir zamanlar tutkuluysa da yaşananlar karşısında direnememiş, direnmeyi umursamamış bir ruh hâli içindeler. Karakterlere dair bir diğer dikkat çekici nokta kadınların “kadın, karısı, sevgilim, Gülsüm (aynı zamanda Aynur), Semra, anne, sevimli kız evlat” olarak karşımıza çıkması. Esas olan erkek, kadın ise

yalnızca âşık olunan, arzulanan, adına şiirler söylenen ya da bıktıran, uzak durulması gereken objeler olarak yer edindiği izlenimi bırakıyor okuyucuda. Yazarın öykülerinde nokta veya virgül niyetine kullandığı, öyküye bitimsizlik tamamlanmamışlık havası veren şiirlerden biriyile yazıyı noktalayalım: “*Şiir tabanca oldu artık / Bir tarih düşelim şuraya / Kelimeden ve ustadan kurtuldum / Aşk gitti, başka kaleler kaldı geriye*”

GÜLHAN ESER

KÜÇÜK DERTLER

KADİRE BOZKURT

ALAKARGA YAYINLARI

Bir öykü kitabını okuduktan sonra insanın zihni ve duyguları allak bullak olabilir. Çünkü okuduğu öykülerdeki insanlar ve insanların yaşadıkları olaylar sıradan, her şeyin yolunda gittiği türden değil aksine değil yaşamak aklımıza bile gelmeyecek türden olur. İşte böyle durumlarda belki de hiç düşünmediğimiz şeylerin farkına varır ya da “yok artık yazar biraz abartmış” diyebiliriz ama her halükârda kendimizi hâlimize şükreder buluruz.

Kadire Bozkurt’un geçtiğimiz Mayıs ayında yayımlanan *Küçük Dertler*’i, böyle düşüncelere yol açan bir kitap. On sekiz öyküden ve doksan üç sayfadan oluşan kitabın adı *Küçük Dertler* ama içinde anlatılan dertler pek de küçük sayılmaz.

Birçok farklı acının fotoğraflandığı bu öykülerde konu ve karakter çeşitliliği yazarın gözlem, hayal ve duygudaşlık gücünün yüksekliliğine delalet ediyor şüphesiz. Yoksulluk, kimsesizlik, çaresizlik, ihanet, terk edilmişlik, yalnızlık, öfke, yanlış insanların açtığı yaralar, kürtaj, sonradan görmelik, çarpık ilişkiler, cinsel şiddet, karmaşık duygular, umutsuz aşklar, hayatın “*kumdan bir kale*” gibi oluşu, hayattaki mücadelenin sürekliliği, bir hatayla değişiveren hayatlar, ezilen kadınlar... öykülerde işlenen can yakan konular. Yazar, bu acı ve hüznü konularının yanı sıra, “Oyun” ve “Cinsi Latif” isimli öykülerinde hafiften yüreğimizi ağzımıza getirip sonunda bizi gülümsettiği mizahi konular da işlemiş. Yazar, bütün bu konuları yelpazesini oldukça geniş bir kahraman kadrosuyla somutlaştırır. Evlilik dışı hamile kalan ve bebeğini alırdan üniversiteli kız (Küçük Dertler), başörtüsüne karşı bir babanın eziyet ettiği kıızı (Esmâ’nın Dediği), kimsesiz, yoksul genç (Yumurta), ken-

dini yalnız hissedene nişanlı bir kız (Yılın Kış Yarısı), umutsuz aşkı ve cesaretiyle bir pavyon kadını (Gecenin Sonu), erkek olmaya kararlı bir eşcinsel (İki Ben), hayat mücadelesi devam eden yaşlı insanlar (Kaşıklar), hayatı basit gösterişlerle sınırlı sığ kadınlar (Akşam Servisi), yokluktan fuhuş yapmak zorunda kalan kadınlar (Fonda 9/8’lik), ölmeyi oyun sanan çocuklar (Oyun) öykülerdeki kahramanlardan bazıları. Bu karakterlerin hiçbirinde yapmacıklık hissedilmez hepsi de son derece sahicidir. Hatta yazarın, bazı öykülerde –Yumurta, Dönüş, İki Ben, Fonda 9/8’lik– birçok yazarın tercih etmediği betimlemeler yaparak ve ifadeler kullanarak gerçekliğin dozunu arttırdığını söyleyebiliriz.

Kadire Bozkurt, öykülerinde dertli insanların etrafındaki duyarsız, bencil insanlara vurgu yapar. Öykülerin çoğunda dertli insanla sorun çıkaran veya duyarsız kişi çatışması görürüz. Özellikle ezilen ihmal edilen kadınlara ve onların ruh hâlini pek önemsemeyen erkeklere birçok öyküde - Küçük Dertler, Gecenin Sonu, Pastırma Yazı, Makine, Fonda 9/8’lik, Dönüş- rastlarız.

Kısa ama yoğun bir anlatıma sahip bu öykülerin birkaçı dışında hepsinin anlatıcısı birinci kişidir. “Ben” anlatıcısı her zaman olduğu gibi bu öykülerde de olayların inandırıcılığını artırır. Anlatıcı, okuyucunun zihnini rahat bırakmaz, bazı şeyleri onun anlamasını ister. Her şeyi açık açık, uzun uzun anlatmaz. Ama bu durum, olayların anlaşılmasına engel teşkil etmez çünkü anlatıcı gerekli ipuçlarını yerli yerinde verir. Anlatımın açıklığını cümlelerin kısa oluşu, betimleme ve tahlillerdeki doğallık destekler.

Küçük Dertler, Kadire Bozkurt’un ilk öykü kitabı. Bu öykülerin kişisel duyarlılığımızı arttırdığını ve bundan sonra yazacağı öyküler konusunda da beklentimizi yükselttiğini söyleyebiliriz.

TÜRKAN BAYRAKÇI

FOTOĞRAF/ÖYKÜ

ZEYNEP HİCRET

